

TÖRTÉNETEK

1879 – 1919

Írta és kiadja

LUZSÉNSZKY ALFONZ



BUDAPEST, 1944.



ÁRA: 8 PENGŐ

Ez a regény csupa megtörtént eseményeket elevenít föl az olvasó előtt. Drámai eleven-séggel, filmszerű egymásután-ban pereg le benne a megrázó események hosszú sorozata.

Tömör stílusban, szövegbővítő szóvirágok és hosszadalmas körülírások nélkül, de igen ér-dekes fordulatokban, 216 sűrű-nyomású oldalon szemléljük benne sok keresztény ember keserves tragédiáját.

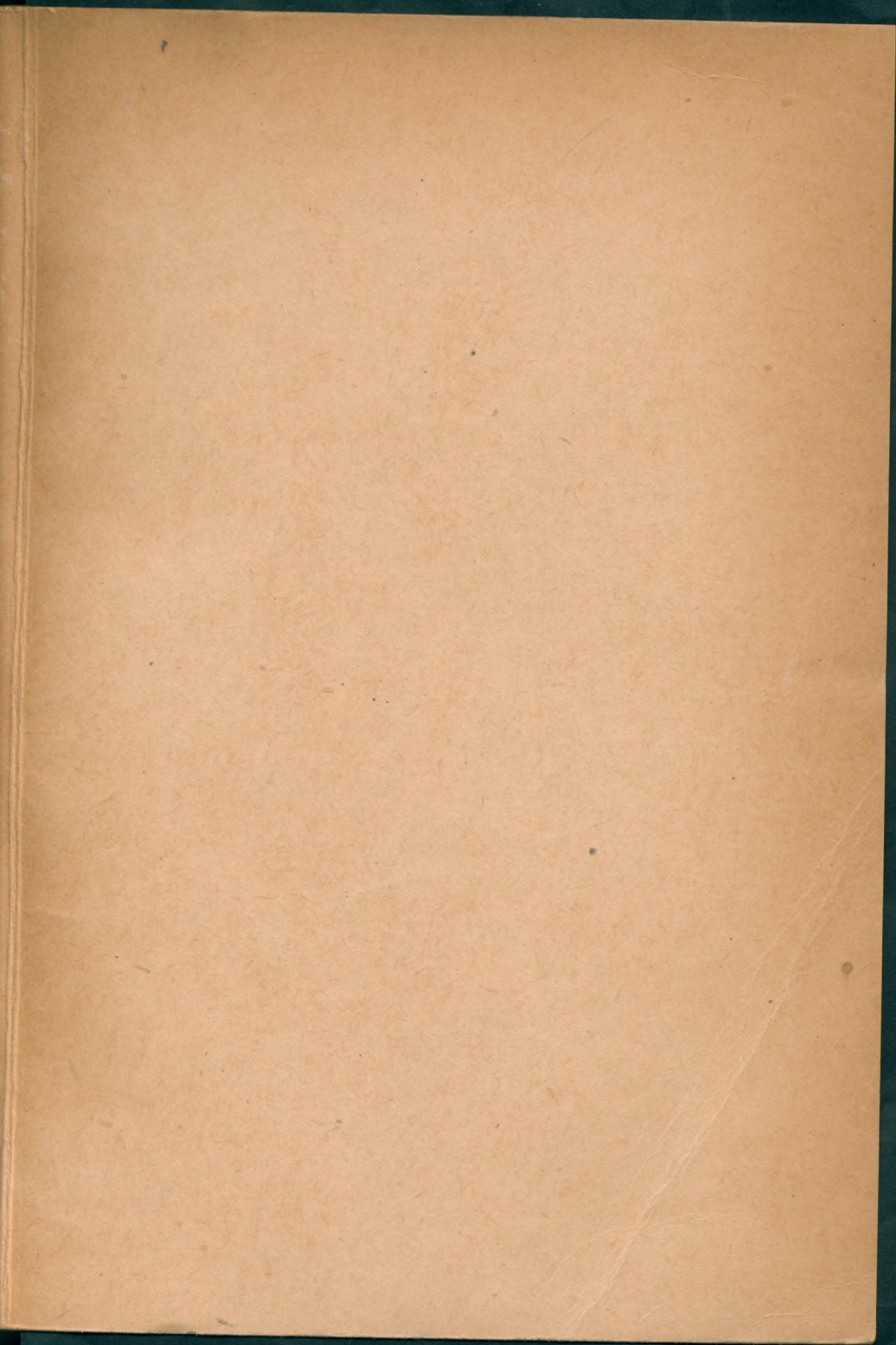
A vallásos tartalom mellett humoros epizódok is csillan-nak föl a regényben, amely-nek egész tartalma úgy leköti a figyelmet, hogy az ember le nem tudja tenni, míg végig nem olvassa.

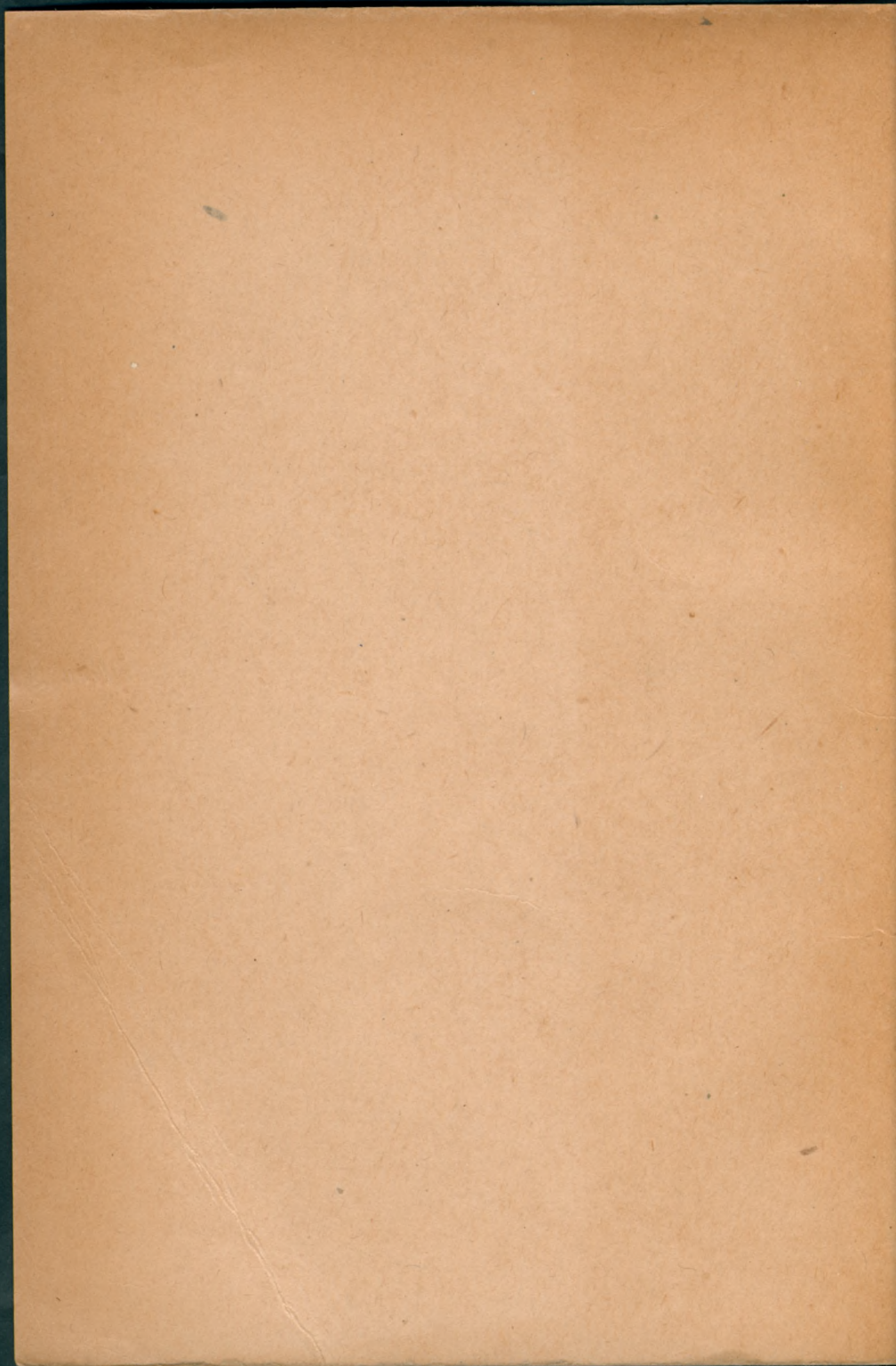
A könyv kapható a *Stádium Sajtóvállalat R. T. könyvosz-tályában* Budapest, VI, Rózsa-téca 111. és VIII. József-körút 5. sz. alatt és minden könyvke-reskedésben.

XETEXÖT

1875-1876

1875-1876





5278.

TÖRTÉNETEK

1879—1919.

Regény.

Írta és kiadja:

LUZSÉNSZKY ALFONZ

(A szerző összes műveiből 1898 óta 229—234-ezer.)

~~2831~~

(R
2)

147,770

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
Növekedéskönyvtár
1944. év. 6334 82

21586
R 1965

HERMINA ELJEGYZÉSE.

1879 őszén vagyunk.

Pesten, a Kerepesi-uton már hullatni kezdik a fák sárguló leveleiket, a fecskék csoportokba verődve készülnek az elköltözésre. a divatüzletek kirakataiban már megjelentek az őszi újdonságok. A főváros utcái elég csöndesek. A városligeti lóvonat zöld kocsijai szaladnak a két oldalon, a lovak oldalán csilingelnek a csengők, a kocsis olykor belefúj a tülkébe, mikor valaki a kocsi előtt akár átszaladni. A konflisok is élénk „Héjopp!” kiáltással figyelmeztetik az átkelőket, és, ha néha-néha nem dőcög végig vallami súlyosabb teherkocsi, az ember csendesen diskurálhat a járdán, könnyen meghallja a mellette baktató barátja, nem kell kiabálni egymásnak.

A Kerepesi-ut és Kertész-utca sarkán egy szürke egyemeletes ház áll, a falához, a város felé néző oldalon, egy nagy feszület támaszkodik. Ehhez a házhoz nem messzire laknak Erdődyék, az öreg miniszteri tanácsosék, akik nemrégiben költöztek ide a Kerepesi-utra. Fényesen berendezett lakásuk van, három cselédjük, idomított agaruk, tarkatollú papagájai, s minden, ami a jólét kifejezéséhez tartozik.

Ma nagy készülődés folyik a házban. Herminkának ma lesz az eljegyzése Enyingi Aladár hajdúmegyei földbirtokossal. Herminka természetesen szerfölött boldog. Alig tudja hótiszta szívébe zárni ezt a nagy boldogságát. A balatonfüredi Anna-bálon ismerkedett meg Aladárral. A daliástermetű csinos fiatalember nemso-kára állandóan feljárt hozzájuk és a nyár végén megkérte Herminka kezét. Erdődy tanácsnoknak egy iskolatársa jól ismerte Enyingiék családját, minthogy birtó-

kaik szomszédosak voltak, és a lehető legjobb információkat írta a véglegényjelöltről. Többek közt azt is megírta róla, hogy mintegy 500 holdas birtok egyetlen örököse és igen szolid életet él. Hát ennél fényesebb pártit még az akkori boldog világban sem lehetett volna kívánni. Erdődyné büszke is volt a lánya szerencséjére. Az öreg úr is boldogan ujságolta a barátainak, hogy milyen derék vőt rendelt neki a Gondviselés. (Akkoriban ugyanis még hittek a jó Istenben és nem a „sorsot“ emlegették, mint az emberek dolgainak intézőjét.)

A nagy nap tehát elérkezett. A konyhában már kora hajnalban megkezdődtek az előkészületek. A szobákban a nagy takarítást már tegnap végigküzdötték, nem is maradt egy darab sem a helyén. Herminkának mindebből nem volt szabad kivenni a részét, mert, bár őt is, mint akkoriban minden urilányt igen háziasan nevelte az anyja, ma azonban kivált arra volt gondja, hogy a leánya estére tökéletesen megőrizze üdeségét s a világért se fárassza ki magát. Untig elég fáradság lesz ma neki az új ruhák felpróbálása. Mert tudniillik akkor egy eljegyzés nem eshetett meg új ruha nélkül.

Hogy azonban Herminka addig se tudjon netalán unatkozni, délfelé egy kíváncsi barátnője csengetett be hozzájuk.

— Szervusz, drágám! Ne haragudj, hogy zavarlak, nem volt időm az eljegyzési kártyádra válaszolni, hát gondoltam, felugrok magam egy szóra.

— Igazán nagyon szép tőled, — felelte Herminka kedvesen, de tulajdonképen egy csöppet sem örült ennek a vizitnek, mikor neki annyi dolga és gondja volt ezen a nevezetes napon.

Lórika, a barátnő, azonban ezzel mit sem törődve csacsogott tovább:

— Ugy-e, boldog vagy, édesem? Ugy-e, nagyon szereted őt?

— Nagyon szeretem! — kiáltott fel Herminka az akkori leányok költőies ideáлизmusával.

— Hát szívből kívánom, hogy ilyen boldog légy mindenkor.

— Köszönöm, aranyom! Nagyon köszönöm! Foglalj helyet már! Szabad valamivel megkínálnom téged?

— Óh, ne fáradj, sietős dolgaim vannak, csupán gratulálni jöttem föl, meg az új ruhádat megtekinteni, hogy egészen őszinté legyek.

— Az egyik ruhám ott fekszik a zongorán, a másikat még csak délben hozza haza a szabónő.

— Az a tengerzöld az? Pompás! Igazán elragadó! Nagyszerűen fogsz ragyogni benne. Remélem, a vőlegényed is meglep majd valamivel . . .

— Óh, Aladár, igen figyelmes és finom izlésű ember. Hiszen ismered különben . . .

— Óh, hogyan! Még augusztusban bemutattad, amikor édesanyád születésnapján itt voltm nálatok.

— Szóval akkor már láttad . . .

— Óh, nemcsak akkor . . . izé . . . ma is láttam . . .

Ezt a három szót olyan maliciózus hangon ejtette ki Lórika, hogy Herminka szinte megdöbbsent.

— Ma is? Hiszen úgy írta, hogy csak a déli gyorsal érkezik Pestre.

— Én pedig láttam s nem hiszem, hogy a szemeim csalódtak volna. Amint ugyanis a Hatvani-utcán erre felé jöttem, egészen véletlenül megpillantotam a Széputca sarkán, a Kammon-kávéház egyik ablakánál. Egy szakállas alakkal tárgyalt ottan.

Herminka előtt különösnek tűnt föl Lórika tudósítása. Egy urilány nem szokott benézni a kávéházak ablakán. Lórikát ugyan olyannak ismerte, mint aki nem szokott sokat adni a társadalmi szokásokra, de valamit ilyen precíze megfigyelni, kissé mégis sok volt. Még Herminka is belepirult. De azért mégis megkockáztatta a kérdést:

— Biztos vagy benne, hogy ő volt?

— Persze, hogy ő volt, ráismertem a kövesgyűrűjéről, amint annak az ízének ott gesztikulált.

— Különös! Érthetetlen! Ezt mindjárt jelenteni kell édesanyámnak. Parancsolj addig egy divatlapot!

— Ne, ne fáradj, kedves Herminkám, amint mondtam, nekem sietős dolgom van, add át kézcsókomat

édesanyádnak, én már megyek is. Hát még egyszer minden jókat! Pá, aranyom, Isten veled!

Herminka még mondani akart valamit, de barát-nője felugrott, hirtelen megcsókolta és az ő szokásos szélvész-tempójával kilibegett az ajtón.

Herminka alig tudta kikísérni, annyira sietett, mint aki rossz fát tett a tűzre. Alig tette be az ajtót, Hermin-ka édesanyja lépett ki a konyhából az előszobába. Amint leánya feldult arcát meglátta, megdöbbenve szólt rá:

— Szent Isten, csak nem vagy rosszul?

Herminkának kibuggyant a könny a szeméből:

— Aladár Pesten van, a Kammon-kávéházban ül...

— Ugy-e, Lóri mondta? Lám, hogy siet ez a „jó“ barátnő, hogy egy kis örömmel szolgáljon a te örömed poharába! Menjünk be a szobába!

Herminka leült az anyjával szemben és elkezdett zokogni.

— Hát ezért igazán nem érdemes bűnnek ereszteni a fejedet. Aladár azt írta, hogy most délben érkezik, és úgy látszik, valami dolga akadt Pesten és már tegnap megjött. Ez az egész. Hogy nem jött először hozzánk, az nem olyan nagy deliktum, hogy elkeseredj miatta. Majd beszámol róla estére. Egyébként még az sem holtbizonyos, hogy a kedves Lórikád jól látta.

— Azt mondja, hogy megismerte a kövesgyűrűjét is.

— Érdekes, hogy ez a kedves leányzó ilyen pontosan bekandikál a Kammon-kávéházba. Hát csak fel a fejjel! Töröld meg a szemedet, mindjárt itt lesz a szabónő, hozza a ruhádat. Szedd össze magadat!

*

Erdődy tanácsos ma valamivel korábban jött haza. Neki is feltűnt a leánya kedvetlensége s legott tudakolta is okát. Mikor meghallotta, hogy Herminka barátnője milyen hírrel állított be, mosolyogva legyintett a kezével:

— Örüljetek neki, hogy a kellemetlen ügyeit most intézi el s nem az esküvő után!

Ez a vélemény igen logikus volt, de nem alkalmas arra, hogy egy szerelmes lány szívét tökéletesen megnyugtassa. Pláne most, amikor ugyis idegessé tették Herminkát a nagyszabású előkészületek. De ebben a pillanatban nem lehetett sokáig időzni ennél a kellemetlen kérdéseknél, mert most mindent háttérben szorított a vacsora elkészítésének problémája. Hamarosan végeztek tehát az ebéddel s ott hagyván a papuskát a csibukjával, kisiettek a szakácsné birodalmába. Volt ott munka elég. Estére lesznek vagy huszan. Aztán egy eljegyzési vacsora nem állhat egy-két fogásból, s mindennek kifogástalannak kell lennie, mert egy Erdődyné asztalára nem kerülhet valami hiányos készítmény.

Már vagy egy órája serénykedtek a konyhán, amikor erős csengetés hangzott az előszoba ajtaján. Egy hordár volt, levelet hozott. Maga Erdődy vette át. Borravalót adott a hordárnak aztán bevitte a levelet az ebédlőbe.

— Ugyan ki írta?

Felszakította a borítékot és elkezdte olvasni:

„Sürgös családi ügyben váratlanul vissza kell utaznom. Holnap levélben többet. Kezeiket csókolja Aladár.“

— Tyűh, azt a kutyafáját! . . . Huskám! Hermin-
ka!

Nem kellett még egyszer kiáltani, mert már jöttek is be mind a ketten.

— Mi az? Mi az? — kérdezték mind a ketten. Az öreg dühösen fakadt ki:

— Hát még ilyen komizságot nem halottam!

Azzal lecsapta a levelet az asztalra s mérgében még a széket is felrugta.

— Jaj nekem! sikoltott fel Herminka és lerogyott egy fotőjbe. Az anyja rémulten ugrott hozzá:

— Édes kis galambom, az Istenért, végy erőt magadon! Majd megsegít a jó Isten . . .

Az öreg szinte tombolt a méregtől:

— Ilyen telegráf-stilusban elintézni egy eljegyzést! . . . Hát uriember az ilyen? Ugyan mi jöhetett neki közbe, ami sürgősebb volt a menyasszonya boldog-

ságánál? ... Ő maga nem mert ide jönni, egy hordárt küld én hozzám, akár egy zálogházba...

Herminka nem szólt egy árva szót sem, csak zokogott az édesanyja karjai között. Erdődy le s fel járkált a szobában, lökdöste a székeket és fogait csikorgatva dohogott:

— Egy hordár a vőlegény ur helyett... Hát halottak már ilyen hitványságot?... Egy hordár... De olyan ismerős nekem ez az öreg hordár... hát persze, hisz ez ott áll a Kammon-kávéház előtt a sarkon! Azért látta hát a Lórika azt a lovagot a kávéházban!

Erdődyné nem szólt semmit, csak a zokogó leányát simogatta. Az ő anyai szíve érezte, hogy mekkora fájdalom dúl most a leánya lelkében. Az szegényke csak pihegett, mint a meghajszolt galamb, csak néha repült el egy fájdalmas sóhaj a vonagló ajkairól.

Erdődyné egy pillantással odaintette a férjét és csendesen odasugta neki:

— A vendégeket intézd el!

Erdődy megértően bólintott és átment a szobájába. Leült íróasztalához és sieve irt meg öt levelet a meghívottaknak. Közben egyre mormolta:

— Gyalázat! Alávalóság!

* *

A Kammon-kávéház egyik ablaka mellett aznap délelőtt két erősen vitatkozó férfi ült: Enyinghy Aladár és egy kereskedő, a Rosenblatt Adolf. Fojtott hangon, de annál nagyobb hűhvel diskuráltak. A kifogástalan eleganciájú férfi különösen kikelt magából:

— Én kifizettem magának minden tartozásomat, egy fillérrel sem vagyok adósa!

A szemben ülő gnóm-termetű, sunyi alak sztoikus nyugalommal nézett a dühöngő, hadonászó férfira:

— Drága Enyinghy ur, akkor mit keresne nálam az ön ötezer forintos váltója?

— Hát ez felháborító gazság! Az az első váltóm volt, amit évekkal ezelőtt meghosszabbítottam és a meghosszabbításakor elfelejtettem visszakérni.

— Ugyan, kérem, ki hiszi ezt el önnek?

— Hogy mer ilyet mondani? Hiszen azóta már vagy huszszor kértem azt a váltót s maga mindannyiszor azt mondta, hogy már nincs meg, rég elszakította!

— Lehet, hogy mondtam, de az tévedés volt. A váltótartozás még fennáll.

— Hallja, én magát becsukatom!

— Dehogyan csukat be! Látja, én önnel szemben végtelen kuláns voltam. Hiszen, ha kellemetlenkedni akarnék, elvihetném ezt a váltót Erdődy tanácsos urhoz . . .

— Próbálja meg, ha nem kedves az élete?

— De nem próbálom, mert arra nincs szükség. Ön fizetni fog, mivel fizetni köteles.

— Nem vagyok köteles és nem fogok fizetni! Értette?

— Nézze, Enyinghy ur, mi eddig igen jó barátok voltunk. Ön még a nyár elején is járatos volt az én házamhoz . . .

— Ez nem jogcim arra, hogy egy kifizetett tartozást újból bevasaljon.

— No-no, ebben a pontban nem értünk egyet. Bár igen sokszor szívesen láttam önt, de a követelésemből soha nem engedtem.

— Hát hányszor mondtam, még, hogy már régen kifizettem?

— Enyinghy ur, én megpróbáltam barátságos uton rendezni ezt az ügyet. A diplomáciai tárgyalások nem vezettek eredményre, most már a fegyvereké a szó. Én mára ide kértem önt levélileg, el is tetszett jönni, de Rosenblatt Adolf tovább nem hajlandó önnel tárgyalni, majd az ügyvédem elvégzi a többit. A bizonyíték az én kezemben van. Önnek fizetnie kell!

Enyinghy mérgesen rágta a szivarját. Szinte fújt a méregtől, mint egy megkötözött vad. Belátta, hogy itt nincs védekezés. Elkövette annak idején azt a hülyeséget, hogy nem kérte vissza a váltót s most ez a sakál nem akar kegyelmezni. Így jár a könnyelmű ember, aki mindenkiben megbizik! De mikor annak a fe-

neketlen bizalomnak még egy más oka is volt, a csinos Szerénának, a Rosenblatt lányának bódító mosolygása... Gondolt is ő akkor a váltójára, csak vele táncolhasson a heti zsúrokon... Hát most itt az ára a Szerénának csábos mosolyának... Fizetni! Ez a fináléja annak a szerelmes turbékolásnak...

A hosszú szünet alatt Rosenblatt a Borszem Jankót lapozgatta. Egyszerre aztán fölkapta a fejét:

— Nos, mit határozott, kedves Enyinghy ur?

— Mit határozhatok? Könnyelmű voltam, nem kértem vissza a váltómat, most tehát fizetnem kell.

— Ugy van.

— De nem úgy van, mert most nem áll az az összeg rendelkezésemre.

— Nekem pedig sürgős szükségem van rá. Eddig nem kellett, tehát nem zaklattam. De most...

— Most sehogy sem! És, ha erőszakoskodik, büntető utra terelem az ügyet. Én nem vagyok jogász, de van egy jó ügyvédem.

Rosenblatt arca most vörös lett a dühtől. Fogait összevicsoritotta, az asztal fölé hajolt és úgy sziszegte Enyinghy felé:

— Nekem pedig olyan bizonyíték van a kezemben, hogy azzal önt egypár évre dutyiba juttathatom! Érti?

Enyinghynek ökölbé szorult a két keze:

— Hogy mer ilyet mondani?

— A bizonyosság alapján!

— Ad rögtön felvilágosítást, vagy keresztüllövöm? És már nyult is a revolverzsebbe.

Rosenblatt most visszanyerte előbbi cinikus nyugalmát és gunyosan így szólt:

— Ne tessék engem lelőni, mert azonnal tudok a kívánt felvilágosítással szolgálni.

Enyinghy toporzékolt mérgében.

— Hát ez hallatlan vakmerőség!

— Tévedni méltóztatik.

— Még egyszer kérdezem: ad felvilágosítást vagy nem?

— Hát hogyan adnék? Hiszen azért jöttem ide!

Beszéljünk csak higgadtan! Önnek van egy természetes öccse az egykori szakácsnéjuktól.

Enyinghy bosszusan vágta rá:

— Mit akar azzal a csirkefogóval? Nem tudja, hogy a javítóintézetben van?

— Egy szóval: életben van: Azt is tudja ön, hogy a néhai papája azt a fiut is részesítette az örökségben.

— Csak akarta. Később azonban megmásította az elhatározását, mikor az a szerencsétlen egyre dolgot adott a csendőrségnek.

— Nem úgy van! Az ön megboldogult papája végrendeletileg kétszáz holdat hagyott arra a szerencsétlen fiura.

— Ilyen végrendelet soha sem volt!

— Volt és van! Nálam van az eredeti példánya.

— Nem lehet. Apám végrendelet hátrahagyása nélkül halt el. Nem is volt szükség végrendekezésre, mivel én voltam az egyedüli örököse.

— És mégis csinált végrendeletet! Tudom, hogy ez önnek nagyon kellemetlen, mert, ha én azt a végrendeletet illetékes helyre juttatom, akkor kiderül, hogy ön kétszáz holdat jogtalanul használ már öt esztendő óta...

— Kikérem magamnak! Hogy jutott maga ahhoz az állítólagos végrendelethez? Erről beszéljen!

— Az ön kedves papája egy alkalommal átadta Bognárnak, az önök szomszédjának. Hogy mi célból adta át, azt én máig sem tudom. Bognár nekem többször tett említést erről a végrendeletről.

— Az öreg sokat ivott. Talán illuminált állapotban jutott eszébe ez a mese.

— Tessék csak várni. Az öreg ivott ugyan, de becsületes ember volt, nem hazudott. Egyszer pénzre volt szüksége...

— Mert megint inni akart...

— Lehet. Elég az hozzá, hogy elzalogosította nálam azt a végrendeletet.

— Voltak magának ilyen gyönyörű üzletei!

— Kérem, most nem a hipotéka megválasztásáról van szó. A végrendeletet Bognár átadta nekem, én folyósítottam neki a szükséges összeget. Megállapodtunk

a lejáróban, ő azonban, ahogyan tetszik tudni, hirtelen elhunyt.

— Rázuhan a lokomobil.

— Ugy van. Ez azonban mit sem változtat azon a tényen, hogy a végrendekezés szabályszerűen megtörtént, hogy a végrendelet megvan, az én birtokomban van és annak alapján bármikor megindulhat ön ellen egy kellemetlen bűnügyi eljárás.

Rosenblatt most elhallgatott és merően a szemébe nézett áldozatának, várva a súlyos szavak hatását.

Enyinghy csakugyan úgy érezte, hogy forog körülötte az egész kávéház. Ez a leleplezés úgy hatott rá, mintha egy mázsás kalapácsot eresztettek volna a fejére. Minden csepp vére forrongott benne. Ő is farkasszemet nézett ellenfelével, aki ilyen vakmerően merte most neki odavágni, hogy elsikkasztotta annak a romlott kölyöknek jogos örökségrészét. És ennek pont ma kellett bekövetkeznie. Már egy óra felé járt az idő. Tudta, hogy már várja az a bájos kis menyasszonya, hogy már lesi az órán a perceket, és neki itt kell ülnie, veszekedni, marakodni ezzel a hiénával, ezzel a sárkánnyal, ezzel a viperafajzattal. De mit csináljon? Ezt a kérdést okvetlen tisztázni kell, ezt nem lehet elodázni, mert a meghátrálás csak újabb veszedelmet hozna a fejére.

Rosenblatt egy ideig szótlanul nézett rá, aztán szarkasztikus modorral odavetette:

— Nos, nem megadtam a kellő felvilágosítást? Nekem már nincs több mondanivalóm. Csak egy kérdésem van önhez, Enyinghy ur. Azt kérdem: mit határoz ezek után?

— Ma még semmit! — felelte Enyinghy szárazon.

— Én pedig nem jövök az ön kedvéért még egyszer Pestre. És most vegye tudomásul, hogy nemcsak a még kifizetetlen ötezer forinthez ragaszkodom, hanem ahhoz a kétszáz holdhoz és ötévi hozadékhöz is, mert én meg tudom szerezni a Czinege Marci meghatalmazását is!

Enyinghy jónak látta, hogy flegmatikus hangra csapjon át:

— Hát csak szerezze meg! Akkor még mindig rá-

érek megijedni. De vegye tudomásul, hogy az Enyinghy Aladár golyója még mindig biztosan talált.

Most már Rosenblatt is megszeppent. Nem számított ilyen erélyes ellenállásra. Erősen zavarba jött. Nem tudta, hogyan folytassa az ostromot. Pedig ma dülőre kellett vinnie az ügyet. Tudta, hogy Enyinghy eljegyzés előtt áll, amit nehezebb lenne visszacsinálni. Hogy zavarát leplezze, elkezdett a noteszában keresgélni. Egyszeriben megtalálta a leánya arcképét. Hirtelen kikapta és odatartotta Enyinghy elé:

— Emlékszik még rá?

Enyinghy arca tüstént lángba borult.

— Emlékszem... Ezt a fölvételt én csináltam...

Ott, a lugas előtt...

— És azt a csokrot is ön hozta akkor az én Szerénámnak... Minő szép napok voltak azok!...

— Akkor maga még nem préselt engem ötezer forint meg kétszáz hold erejéig.

— De Enyinghy uram sem mondta, hogy egy szép napon kereket old és másfelé kezd orientálódni!

— Ahá! Hát itt fekszik a kutya elásva!

— No, csakhogy már érti!

Enyinghy hosszan nézte a Szeréna fényképét. Hirtelenében egy nagyon forró, érzékies, mindent elsöprő szerelemnek emléke ébredt föl benne. Mennyivel más volt ez az Eszter, Judit vagy Lia, a szende, ideális, merev, angyalzóke Herminkához képest! Herminka egy nyugodt, fenkölt, légies szépség, aki mellett „tündérálmok bájhonába“ ringatja az embert a Dantei szerelem mennyei szféráinak misztikus zenéje, akihez csak megoldott sarukkal szabad közeledni s aki előtt csak a hódolatnak, az áhitatos rajongásnak van helye. Ez a barna démon pedig az ő lenyűgöző mosolyával, szuggeráló pillantásával maga az ígéret, a magát átadó forró szenvedély, a perzselő gyönyör, a vért forraló kíváncsiság, az ellenállhatatlan, magához ragadó szerelem, a csontokig ható megmagyarázhatatlan tűz.

Enyinghy csak nézte, nézte, nézte azt az arcképet, lekönyökölt a márványasztalra és szeme elé tartotta a kezét... Sokáig nézte Szeréna képét, csendben, szótla-

nul. Rosenblatt nem zavarta. Meg sem mukkant. Lopva, de diadalittasan tekintett rá, mint egy hadvezér, aki már látja, hogy megnyerte a csatát. Percek teltek el, míg végre megszólalt Enyinghy:

— Hogy is mondja a säckingeni trombitás?

„Isten veled, gyönyörnek sok lett volna.

Isten veled mást mért a sors reánk!”

Rosenblatt fölényesen légyintett:

— Ugyan kérem, minden ember a saját sorsának a kovácsa!

— Nem mindig. Azt mondja a török: „A sorsod a nyakadba van kötve s el nem kerülheted!”

— Hát, kérem, mi nem vagyunk törökök. El is kerülhetjük a bajt, ha még meg nem csináltuk.

Enyinghy keserű mosollyal vetette ellen:

— De én már megcsináltam! ... Aprópos! Az előbb Erdődy tanácsos nevét említette maga; honnan ismeri a családot?

— No, csakhogy már benne vagyunk az egyenesben! Hát az ilyen kérdésre csak kérdéssel felelhet az ember: ismeri ön Pálfi Ignác doktort?

— Az orvost, aki hozzájuk jár?

— No, csakis azt!

— Hát ezzel mit akar mondani?

Rosenblatt sajnálkozó hangon felelte:

— Tüdőbetegek speciálistája.

Enyinghy hirtelen hátrahanyatlott:

— Csak nem azt akarja mondani, hogy Herminka...

— Ha nem mondom, akkor is az, — vágta rá Rosenblatt meggyőző hangon.

Most aztán csakugyan odalett Enyinghy. Keménykötésű férfi volt, de ennyi csapás egy óra alatt, igazán nagyon elég volt neki. Nagyot dobbantott a lábával, behunyta a szemét, ökölbe szorította a kezét s úgy érezte, hogy most legjobb lenne, ha az egész ház a fejére szakadna. Ime, ennyi kinzó kétség, s ő itt áll ennyi dilemma között, tanácstalanul, két oldalról szorongatva és sehonnan nem nyúl segítő kéz feléje, senki nem tudja megmondani, hogy mit kell most cselekednie, mi a

kötelessége és mi az, mit józan ésszel ebben a viharban megkísérelhetne... Ugy ült ott magába roskadva, mint akinek leégett a háza, vagy mint aki egész vagyonát elkártyázta. Már indulnia kellett volna, de valami titkos erő mintha leláncolta volna ahhoz a kávéházi székhöz, már játszania kellett volna a boldog vőegényt, de ebben az órában ő volt a legnyomorultabb mindenek között.

Rosenblatt éles szeme keresztüllátott a lelkéig. Látta, hogy mi megy benne most végbe. Pontosan tudta, hogy mit fog cselekedni. Egy kissé még várt, aztán nagy óvatosan beadta a keserű labdacst:

— Enyinghy ur... kedves Enyinghy ur, én csak a kötelességemet teljesítettem. Nekem meg kellett ezt mondani. Figyelmeztetni kell egy jóbarátot, ha valami rosszat akar megvenni... bocsásson meg, hogy így fejezem ki magamat... Látom, hogy önnek szomorúságot okoztam, de lesz idő, amikor áldani fog érte... Engedje meg, hogy mint tapasztalt ember, ebben a nehéz órában egy igazán jó tanáccsal szolgáljak. Azt tanácsolom, hogy bármilyen nehezére esik is önnek, ne tartsa meg ma azt a dolgot. Halassza el! Majd meglátja, hogy nem fogja megbánni. Legyen férfi és határozzon!

Enyinghy percekig küzködött magával. A kezét tördelte, a lábával dobogott, a fejét rázogatta, de végre mégis határozott:

— Pincér! Hozzon tintát, tollat!

És a levél elment Erdődy tanácsoséknak.

* *

Enyinghy abban a levélben nem füllentett, mivel rögtön el is utazott, de nem haza, hanem egy ügyvéd-rokonához, aki akkor Vácon lakott. Rosenblattel megegyezett, hogy még a hét folyamán értesíti további elhatározásairól, amibe az bele is egyezett. Tudta, hogy nyert ügye van. Pláne, mikor Enyinghy még egy remek csokrot is küldött a bájos Szerénkének!

Fölösleges esetelnünk, hogy barátunk milyen fel-
dult lelkiállapotban állított be rokonához. Alig várta,
hogy átessenek a sablónos üdvözléseken és érdeklődé-
seken s máris intett a bácsijának, hogy valami fontos
ügy nyomja a lelkét. Az megértette és betuszkolta az
irodájába. Ott a szájába nyomott egy szivart, aztán be-
lenyomta egy fotőjbe:

— No, most beszélj!

És Aladár elbeszélte mindent. Kivéve Szerénkét. Ő
róla nem szólt egy kukkot sem. A deresedő fiskális nyu-
godtan végighallgatta a „tényállást“, aztán így szólt:

— Kedves öcsém! Három nagy kérdést adtál föl
nekem, de csak kettőre tudok megfelelni. Az első kér-
dés menyasszonyod állítólagos tüdőbajára vonatkoznék.
Ebben a tekintetben Tamás vagyok, hogy az az orvos
ilyen könnyedén megszegte volna a köteles titoktartást,
de nem tartom abszolút lehetetlenségnek. Hogy aztán
ebből kifolyólag nem merted a leánykát eljegyezni, e
ténykedésed fölött kritikát már azért sem gyakorlok,
mert hiszen csak elhalasztottad az eljegyzést és ez az
elhalasztás már megtörtént. A második kérdésed a vál-
tóra vonatkozik. Ha úgy van a dolog, ahogy az a Rosen-
blatt állítja, akkor fizetned kell. Nem hiszem azonban,
hogy így lenne. Ha tehát most hazamégysz, állj neki és
nézd át a régi iratokat, hátha találsz valami följegyzést
vagy levelet, ami a váltó kifizetésére vagy elveszésére
némi világot vet. A harmadik kérdésedre, amely arra
a regényes sorsú végrendeletre vonatkozik s amelynek
létezésében magam is erősen kételkedem, apodiktice azt
felelem, hogy azt a végrendeletet látni kell. Meg-
kell állapítani ugyanis, hogy megfelel-e az 1876.
évi XVI. törvényeikben előírt valamennyi kelléknek.
Forma dat esse rei! Keresd föl azt a Rosenblattot és
vedd rá, hogy mutassa meg neked azt az „eredeti“ vég-
rendeletet. Nézd meg az aláírásokat. Hány tanú írta
alá? Ha több ívből áll, össze vannak-e az ívek fűzve és
pecsételve? Világos és félreérhetetlen-e a rendelkező
szövege stb.

Aladár szépen megköszönte a bácsi tanácsait és másnap hazautazott. Rögtön nekiállt otthon az apjáról maradt iratok kutatásának. Ez a bohém fiú még csak most kezdte a fejét vakarni, hogy annyi esztendőn át nem vett magának annyi fáradságot, hogy azt a nagy kazlat legalább valamiképen rendezte volna. De az ilyen haszontalanokon is segít néha a jó Isten. Már félnapja kavargatta a sok poros iratot, mikor kezébe került Rosenblattnak három évvel azelőtt ő hozzá intézett levele, amelyben öbök között a következőket írta:

„Az első váltó miatt ne tessék aggódni. Majd megkeresem és vissza fogom adni. Az a fődolog, hogy törleszteni tetszett és új váltót tetszett adni a fennmaradt összegről s így az első, ötezer forintos váltó tárgyalanná vált.“

— Éljen! — kiáltott fel örömeiben, de egyszerre elcsendesedett. Herminka jutott eszébe ... Az, szegény még mindig sír és ő még mindig nem írt neki semmit. Pedig már innen is irhatott volna. De neki most már Szerénke motoszkált a fejében. No majd holnap ír Herminkának. Hogy mit, azt maga sem tudta. Mert hátha mégis azért jár oda Pálfi doktor ... Jaj, borzasztó még elképzelni is!

Másnap már ismét vonaton ült. Rosenblattékhoz vágatott. Megint egy nagy esokrot vett Szerénkének. Mert hát ez így illik. Szerénke azonban, szerencsére vagy szerencsétlenségére, nem volt otthon. Az anyjával egy beteg rokon látogatására utazott.

— Mennyire fogja sajnálni, hogy nem találkozhatott Enyinghy urral! Hiszen minden nap emlegeti önt!

— Pedig most csak egy rövid vizitre jöttem. Ugyanis még a napokban ki akarok mindent fizetni, amivel tartozom. Tegnapelőtt egy rokonommal tárgyaltam és az hajlandónak jelentette ki magát, hogy a passzíváimat rendezni fogja.

Rosenblatt meghökkent erre a kijelentésre. Nagyon jól tudta, hogy neki semmi sem jár, de hiszen ő nem is pénzt akart, hanem a nemes Enyinghy Aladárt akarta

megfogni a Szerénkének. Szinte remegő hongon vetette föl tehát a kérdést:

— És azután nem lesz többé szerencsénk?

— Sőt! Hiszen az Erdődy családnál az ön felvilágosításai után nincs semmi keresnivalóm!

Hej, ha tudta volna, hogy akartlanul is mennyire igazat mondott ezekkel a szavakkal! . . .

Rosenblatt meglelégedéssel állapította meg, hogy a multkori nyilai találta, de azért óvatosságból másra terelte a társalgást:

— Hát akkor azt a végrendelet-dolgot sem bolygatjuk talán . . .

— Nagyon köszönöm a szívésségét, Rosenblatt ur, de én mégis szeretném egyszer látni azt a végrendeletet, ha már szegény apám irásait tartalmazza.

— Óh kérem, annak semmi akadályja sincsen.

Rosenblatt erre a könyvszekrényéhez lépett és kivett onnan egy hosszú iratborítékot.

— Parancsoljon!

Aladár kissé elfogultan bontotta fel a borítékot. Ez a fölényes nyugodtság, amivel Rosenblatt elébe tette a döntő bizonyítékot, kissé megbizseregeltette az idegeit. Kinyitotta az iratot és figyelmesen elkezdte olvasni. Megdöbbenve látta, hogy csakugyan úgy rendelkezett az apja, ahogyan Rosenblatt a kávéházban előadta. A végrendelet szövege öt írott oldalt tett ki. Nagyon terjengős stílusban volt megfogalmazva. Közjegyzői hitelesítés nem volt rajta. Volt azonban tíz tanú aláírása. Bizony, már egy sem él közülük. A két ív, amire a végrendelet írva volt, nem volt összefűzve . . . Amint ezt Aladárunk meglátta, legott eszébe jutottak a bácsikájának minapi szavai . . .

— No, ugy-e, hogy úgy van, ahogyan mondtam?

— kérdé nagy meglelégedéssel Rosenblatt.

— Teljesen úgy van. Azonban mégis fenntartom azt az állításomat, hogy a megboldogult apám ennek a végrendeletfélének keltezése után is mindig engem

mondott egyedüli örökösének, pláne, mikor a Czinege
gyerek annyi gazságot követett el.

* *

Enyinghy Aladár még aznap este hazautazott. Rög-
tön értesítette bácsikáját, hogy megtalálta Rosenblatt le-
velét s hogy milyen állapotban látta apjának azt a ké-
sőbb élőszóval nem egyszer visszavont végrendeletét.
Igy tehát a vagyoni ügyek tökéletes tisztázást nyertek.
Ő pedig most bűnbánóan állapította meg, hogy az egész
kampány csak azért indult meg, hogy őt Szerénnek
visszaszerezzék. Most azonban úgy látta, hogy bármennyi-
nyire bolondul is azért a lányért, egy olyan csalónak
nem lehet a veje egy magyar ur soha!

Fogta tehát magát és minden magyarázat meliék-
lése nélkül megküldte Rosenblattnak annak a levélnek
a másolatát. A végrendeletéről nem írt egy árva kukkot
sem. A váltópert persze ezek után Rosenblatt nem
merte folyamatba tenni. Azonban szörnyű esküt tett,
hogy azért a kudarcért hétszeresen fog bosszút állni
Enyinghy Aladáron!

Aladár pedig, mikor ezt a levelet elküldte Rosen-
blattnak, úgy érezte, hogy egy nagy kő esett le a szí-
véről. Mintha egy nyomasztó álomból ébredt volna fel.
De mégsem volt nyugalma. Olyan leküzdhetetlen lelki-
furdalást érzett, mintha valakit megölt volna . . . Ez a
valaki Erdődy Herminka volt . . .

Sajátságos jelenség a bűntevőknél, hogy utólag el-
lenállhatatlan ösztön támad bennük, amely bűnös tettük
színhelyének fölkeresésére hajtja őket. Aladárt is ker-
gette a rossz lelkiismeret. Már négy napja, hogy haza-
érkezett és még mindig nem írt Herminkának. Egysze-
rűen nem mert. Hazudni nem akart, az igazat pedig
csakugyan vakmerőség lett volna kitálatni, hogy most
megint egy barna szépség érdekli. Ezt a kiros ügyet
azonban mégis rendezni kell. Hiszen, ha Erdődyt föl-
keresi a hivatalában és elmondja, hogy milyen gyalá-
zatos manőver készült ellene, hát okvetlen megbocsát

neki, de hát az is igaz, hogy ő nagyon kurtán-furesán intézte el az eljegyzés elhalasztását. Ez könnyen a fejébe kerülhet. Akkor persze már a Szerénkével volt tele a feje s nem törődött azzal, hogy Herminka szívénekora sebet üt.

Egy egész éjszakai töprengés után elhatározta, hogy fölmegy Pestre és fölkeresi Erdődyt a hivatalában. Utra is kelt.

A sors könyvében azonban más volt megírva. Történt ugyanis, hogy amikor ő azt a szép esokrot megvette s a Szerénke papájának átadta, végzetszerűleg arra haladt el a már ismert Lórika... Mi sem természetesebb, mint az, hogy másnap megírta Herminkának. (Meggondani nem merete, minthogy ilyen kellemetlen dolgot nem tanácsos élőszóval jelenteni).

Hogy milyen szivettépő jelenetek játszódtak le akkor Erdődyéknél, azt igazán gyenge leírni az emberi toll. Herminka belebetegedett a fájdalomba és szegyenbe. Erdődy kiadta parancsban, hogy „azt a pernahajdert“ nem szabad beeresztem az ajtón, a hivatalában is megmondta a szolgájának, de ezzel nem segített a leánya fájdalmán. Erdődyné aggódva látta, hogy Herminkája egyre fogy, hervad, s hiába az orvosok minden erőlködése, szemlátomást esik össze. Amint Vörösmarty énekli Szép Ilonkájában:

*„És, ha láttál szépen nőtt virágot
Elhajolni belső baj miatt,
Ugy hajolt el... titkos bú alatt.“*

Egy februári délutánon Enyinghy Aladár, aki különben utóbbi időben igen gyakran jött fel Pestre, egy barátjával a Kerepesi utton sétált, amikor egy fényes temetési menet haladt komor lassúsággal a Temető-ut felé. A világoskék kocsit egészen elborították a koszorúk, alig látszott ki a koporsó. Enyinghy mégis el tudta olvasni a feliratát:

„Erdődy Hermina élt 18 évet.“

UJABB TÁMADÁS

A halottat eltemetik, elsiratják, sírjára egy ideig friss virágokat hordanak, de azután új élet dübörög a süppedő sírhalom felett. „S az esti szellő játszva leng porára“, ahogy Kisfaludy mondja.

Enyinghyt teljesen összetörte Herminka tragédiája. Bár néha egy rövid időre megnyugtatta magát Rosenblatt információjával, hogy a menyasszonya tüdőbeteg volt, tehát előbb-utóbb ugyis elhalálozott volna, de hiába próbálta ezt a védekezést magára erőltetni, mert a lelkiismerete mégis szüntelenül vádolta, hogy annak a drága kislánynak elpusztulását ő siettette.

Amint említettük, mostanában gyakran jött fel a fővárosba. Berci bácsi is, az ügyvéd, Vácról Pestre helyezte át az irodáját, és mert neki is volt egy eladó lánya, Elvira, szívesen látta a fiút házábanál. Ennek azonban egyelőre semmi kedve sem volt a nősüléshez. Még nagyon friss volt a seb, nem lehetett olyan könnyen elfeledni.

Aladár egyébként már több mint két hónapja nagy terveket forgatott a fejében. A gazdálkodáshoz nem ért, a birokát más kezelte, ő meg tulajdonképpen orvosnak készült. Mikor azonban az első boncolásnál részt kellett vennie, hirtelen rosszul lett és végleg megundorodott ettől a mesterségtől. Azóta csak tengett-lengett a nagy világban, kivált, mióta az apja is meghalt. Jóakarátú barátai gondoskodtak róla, hogy el ne unja magát, belevitték minden képtelen mulatságba, sportba, de utóbbi időben már ezektől is megcsömörlött. Leginkább szeretett volna valami komoly vállalatba fogni, hiszen öt-tízezer forinttal szívesen társult volna. Ebbeli szándékát el is mondotta ismerősei előtt, többek között egy Ehrlich Mór nevű gabonakereskedő előtt, akivel a birtokai révén állt régebb óta összeköttetésben. Nem is sejtette hogy Ehrlich nagyon is jó viszonyban van Rosenblattékkal . . .

Rosenblatt voltaképpen szintén gabonakereskedő volt, de igen sokoldalú férfiú lévén, mindenfélével foglalko-

zott. Akik régebből ismerték, azt beszélték róla, hogy házaló volt, faluról falura batyúzott, míg egy szép napon aztán üzletet nyitott s elkezdett ügynökösködéssel, pénzkölcsönzéssel, adás-, vétellel foglalkozni. Olyan portékákkal kereskedett, amik nem hevernek sokáig a boltban, hanem egy-két hét alatt, sőt némely árucikk egy-két nap alatt elkel, és, habár csekély rajta a haszon, de egy percenttel is már háromszázat jövedelmez egy év alatt. Ugyanilyen természetű a pénzüzet is. A megszorult ember minden meggondolás nélkül fizet harmincas kamatot, sőt többet is, és, bár átkokat szór, amikor fizetni kell, de, ha megszorul, mentőangyalként üdvözli az uzsorását.

Aztán az üzletnél nagyon sok módja van a vagyon szaporításának. Mindent lehet keverni, vegyíteni. Amig például valahol kut van az udvarban, vagy mondjuk, vízvezeték van az üzletben, addig ne féltsük tönkremenéstől a kocsmárost. Amig az együgyű falusi nép nem törődik azzal, hogy a szatócs lereszeli a mérlegsúlyok fejét, addig nem kell elhinnünk, hogy az a szatócs ráfizetéssel dolgozik. Aztán meg azt is érteni kell, hogy mikor olesó valami s akkor rácsapni, amikor aztán fölmege az ára, akkor tuladni rajta. Az is köztudomásu dolog, hogy egy vidéki üzleteshoz gyakran állítanak be úgy esténkint olyan portékával, aminek az eredete nem egészen világos, de hát az ember nem fogadhat mindig dektiveket, hogy minden apróságot kikutassanak. Az ember megveszi és tulad rajta, mert, ha meg nem venné, hát megvenné más. Ez mind elég világos. Es Rosenblatt jól értette ezeket a gyakorlati tudományokat, úgy hogy doktor lehetett volna belőlük.

Mikor aztán a „társaságban“ jó neve volt, mint kintű szimatú üzletembernek, egy napfényes déután odaállt Kohn Ármin nagykereskedő elé, aki már többször elragadtatással nyilatkozott az ő üzleti képességeiről, és megkérte Rezsín kisasszony kezét. Kohn, noha Amerikát járt ember volt, mégis meghökkent kissé erre a vakmerőségre. Néhány pillanatig erősen fixirozta Rosenblatt urfit, de aztán belátta, hogy ez a vállalkozó

szellemű ifjú még nagyra viheti és csak annyit felelt neki:

— All right!

Ennek már tizennyolc éve volt amikor az imént elbeszélte események történtek. Szerén kisasszony is elhagyta a tizenhatot, de az anyja még mindig fiatal menyecskének tartotta magát, az ő harminchárom évével.

Rosenblatt a felesége hozományából nagyobb üzletekbe fogott s akkoriban már tekintélyes vagyonnal rendelkezett. A fővárosi üzleteit az említett Ehrlich Mór bonyolította le, s így természetesen állandó kapcsolatban voltak. Ehrlich egy napon közölte vele, hogy Enyinghy valami nagy vállalatot akar alapítani, vagy egy ilyenbe betársulni. Rosenblatt csak ezt felelte neki:

— Hab! (Hozd!)

És Ehrlich tüstént megértette. Levelet írt Enyinghynek és tudatta vele, hogy most itt volna egy jó alkalom, egy nagyszerű részvénytársaság van alakulóban. Ő lehetne az elnök. Ha kívánja, összehozza a főalapítókka! stb.

Csakhamar megállapodtak a találkozóban, Ehrlich mindent előkészített és, hogy az ügy mégsem sikerült, az csak egy hajszálnyi véletlenül múlt. Az eset így történt. Ehrlichék egy barátjának házasságkötése lett volna Óbudán, pont tizenkét órákor. A vőlegény a barátaival nagyszabásu legénybúcsút rendezett, ami elhúzódott egészen reggelig. Kótyagos fővel ballagtak a Zsigmond utcán, amikor egyiküknek az a gondolata támadt, hogy jó lenne gőzfürdőbe menni. Be is mentek. A gőztől aztán elszenderedtek. Fél-tizenkettőkor ébredtek föl. Nagy kapkodás, rohanás, de a „végszóra“ mégis „befutott“ a boldog vőlegény. A vele lumpoló barátaiban azonban tovább „lángolt“ a jó hangulat s attól még mindig befutva érkeztek meg mind a hárman a „részvénytársaság“ megalapításának előmunkálatait meghatározó értekezletre.

Akik még emlékeznek a régi Pestre, azok jól tudják, hogy a Baross-szobor helyén fakereskedés volt. Aztán a Keleti pályaudvar helyén egy nagy nádas, majd kintebb

a „Száz-ház“, a baloldalon pedig úgy a Bethlen-utca tájékán az Ocker-féle rózsakertészet nagy vaskerítéssel, majd a Murányi-ut sarkán Krausz fűszeres földszintes háza. Azon túl aztán káposztáskertek, amelyekben lovak húzták a vizet és tót lányok öntözték nagy dalolás mellett a konyhakerti növényeket. A Csömöri-uton kifelé, a lóversenytéren túl, néhány földszintes villa állt (egy-kettő még most is megvan közülük) a baloldalon pedig a Klémensz-vendéglő csábította a fáradt kirándulókat. Akkoriban még lövonat sem járt arra. Nos tehát ebbe a nagyvendéglőbe hívta össze Ehrlich az „alapítókat.“

Elsőnek maga Enyinghy jelent meg és helyet foglalt egy hosszú asztalnál. Aztán jött három alak. Ezek tétován néztek körül, aztán, szinte végzetszerűleg ők is odatelepedtek. Virágos hangulatban voltak. Vörösbort rendeltek.

— Folytassuk a tegnapit!

— Ugy van! Maradjunk hívek az elvekhez!

Jókedvű emberrel a magyar ember hamar összemelegszik. Most is így történt. Az egyik aztán felállt és odalépett Enyinghyhez:

— Nevem Kohn, nyakbőség 37.

— Nevem Kohn, nyakbőség 42!

A harmadik sem hagyta magát:

— Nevem Kohn, nyakbőségem 39!

Egyik sem értette meg Enyinghy nevét. Ez már rendesen így van a bemutatkozásnál. Enyinghy különben is csendesesen mondta. Jót kacagtak és nagyokat koccintottak. Már hangosan folyt a diskurzus, amikor Ehrlich megérkezett. Elaludt a szerencsétlen . . . Rosszul nézett a másik háromra, mintha azt akarta volna kifejezni, hogy ez a modor nem illik egy komoly részvénytársasághoz, de azután ő is ivott egyet és megköszörülván a torkát, belefogott a tárgy előadásába.

— Egy helyiérdekű vasut megalapításába fogtunk. Ez a vasutvonal innen, a Csömöri-ut végéről indulna ki és Veresegyháza felé haladna, aztán alkalmas módon Vácnál torkollna be az osztrák-vasutba. Az előmunká-

latokhoz szükséges engedély iránti kérvényt már beadtuk a közlekedésügyi miniszternél s a napokban már meg is kapjuk az engedélyt, hogy a nyomjelzési munkálatokat megkezdhessük.

— És mennyi összegre volna szükség, hogy a részvénytársaság megkezdhesse a működését? — kérde Enyinghy.

— Csupán ötvenezer forintra. A többit majd fedeznék az ezután jelentkező részvényesek jegyzései. Nekünk, alapítóknak csupán ezt az ötvenezer forintot kell lejegyeznünk, illetőleg befizetnünk, hogy ezen módon az igazgatóságban biztosítsuk magunknak a helyet mindenkorra. Mi négyen, már teljesen megegyeztünk, vagyis befizetjük a tíz-tízezer forintot, én is, Kovács ur is, Kardos ur is, Kallós ur is . . .

Erre a kijelentésre általános kacagás tört ki. Ehrlich ugyanis abszolute nem sejtette, hogy az a három alak már a valódi nevén bemutatkozott . . .

Mind a három a Rezsín asszony öccse volt.

* *

A „megalakulásból“ persze egyelőre nem lett semmi. Ehrlich „elhalasztotta a határozathozatalt“, Enyinghy pedig mindjárt másnap elbeszélte az egész manővert Berci bácsinak. Az tüstént fején találta a szegyet:

— Hallod, öcsém, én a fejemet merném rátenni, hogy ez az Ehrlich összeköttetésben áll a Rosenblatt-házzal. Ez a „részvénytársaság“ nem egyéb, mint egy újabb támadás ellened, jelesül a te vagyondod ellen. Azt mondom, el kellene annak a Rosenblattnak venni a kedvét az ilyen manőverektől. Legcélszerűbbnek tartanám, ha felszólítanók ő kélmét, hogy azt a váltót, amiről neked azt mondta, hogy még mindig megvan, visszakövetelnők tőle. Ha nem tesszük meg, még az unokáidat is zsorolni fogják vele az ő unokái.

— Nagyon köszönöm a tanácsot, kedves bátyám, légy szíves őt a nevemben felszólítani.

Az ügyvédi felszólítólevélre Rosenblatt felrohant Pestre. Nagy méltatlankodással rontott be Enyingyhez.

— Kérem, Enyinghy ur, én szeptemberben, amikor a Kammon-kávéházban tárgyaltunk, nagyon ideges voltam, aznap rengeteg dolgom volt és összekevertem az ön ügyét egy másik kliens dolgával.

— De hiszen ön pont a váltó ügyében hivatott engem Pestre.

— Dehogy is a váltó ügyében! Annak a gyalázatos végrendeletnek az ügyében. Már be is fűtöttem vele.

— Azt okosan tette. De miért nem válaszolt nekem, mikor az ön régi levelének a másolatát megküldtem?

— Mert vártuk Enyinghy urat! Becsületszavamra mondom, azóta is mindennap várjuk!

— Nekem most nincs időm leutazni. A nagybátyámnál tanulgatok, lehet, hogy ügyvédi pályára lépek.

— Zsidónak való az, kérem!

— Majd meglátja, hogy magyar létemre is el tudom látni. De most maradjunk a tárgynál! Hol van az a váltó?

— Hát sehol! Nincs sehol! Ahogyan akkor írtam, ki tetszett fizetni, hát punto basta fine!

— Elhigyjem én ezt magának?

— Hát esküszöm az Istenre, ne tudjak hazamenni, ha nem úgy van, ahogy mondom!

— No hát csak menjen szépen haza, üdvözlöm az Ehrlich urat.

Rosenblatt úgy elrohant, mint akit puskából lőtték ki. Az uton azonban elkezdte dudolni a „Kal nidré“-t.

„Minden fogadalmak, tilalmak, eskük, átok alá helyezések, tartózkodások, vezeklések, amit fogadtunk és amit esküdtünk, amit átok alá helyeztünk és amit eltiltottunk szívéinktől, az engesztelés ezen napjától, az engesztelés napjáig, amely javunkra megint leszen, mind ezt megbánjuk már most. Mind legyen feloldozva, ér-

vénytelen, nem kötelező, megsemmisített és felbontva, ne legyenek kötelezők és ne maradjanak érvényben. Fogadalmaink ne tekintessenek fogadalmaknak, tilalmaknak, és esküink ne tekintessenek esküknek!”

Enyinghy pedig megint úgy érezte, hogy Rosenblatt mintha üzenetet, meghívást hozott volna Szerénkétől és nem kért az apjától semmiféle írást . . .

Másnap elment Berci bátyjához és bejelentette, hogy Rosenblatt nála járt.

— Kár volt írást nem kérned. Neked még sok bajod lesz azzal az uzsorással.

Azzal bevezette a szalonba, ahol már nagy társaság volt együtt. Berci bácsi bemutatta azoknak, akiket még nem ismert. Ott volt egy német gróf is. Ez nagyon csapta a szelet Elvirának, úgy hogy az alig akarta most Aladárt észrevenni. Ez meg arra magyarázta Elvira negligálását, hogy talán féltékennyé akarja őt tenni. Minthogy azonban Elvira nem az ő zsánere volt, nem érzett fájdalmat a gróf irányában tanusított kegyes-ség miatt s rövid társalgás után csendesen elbeszűzött a bácsitól.

A bácsi jóslata azonban nemsokára beteljesedett.

Történt ugyanis, hogy Czinege gyerek kiszabadult a javítóintézetből és egyenest a régi pártfogójához, a Rosenblatt urhoz szaladt. Ez meg most elérkezettnek látta az időt, hogy azt a végrendeletet elsűsse. Eddig ugyanis türelmesen várt, hogy majd csak lejön az Enyinghy ur, s akkor Szerénke az ő ellenállhatatlan bájaival visszahódítja, azonban multak a hetek és hónapok, de Enyinghy ur nem jött. Sőt nem is irt. Eleintén azt hitték, hogy a menyasszonyát gyászolja, azonban Ehrlich azt jelentette, hogy nagyon vidám, jókedvű és nagyokat lumpol. Ez utóbbi ugyan nem volt igaz, de hát most már Ehrlich is haragudott rá, ergo nem írhatt róla szépet,

A végrendeletnek kimondhatatlanul megörült a Czinege Marci. Azt sem tudta, hányszor csókoljon kezét s jószágos Rosenblatt urnak. Az mindjárt ajánlott neki

egy fogas fiskálist, a Braun Zsigát és beadták a kereket. Persze szegényjogon. Bélyeg nélkül. Mondanunk sem kell, hogy a végrendelet két ívét a Braun-iroda összefűzte és valami pecsétet is tett rá, ami azonban sehogya sem hasonlított a néhai Enyinghy Zoltán pecsétjéhez.

Berci bácsi látta el az Enyinghy Aladár képviselét. Mindjárt az első tárgyaláson kifogást emelt a végrendelet hitelessége ellen. Braun ügyvédnek pedig sehogya sem sikerült bebizonyítani hogy az a furcsa pecsét az örökhagyóé lett volna. A felperesék azonban mindenféle belekapaszkodtak, s így bizony három tárgyalás is lett belőle. Végre természetesen elutasították. Braun a forma kedvéért megfélebbizte az ítéletet, de felebbviteli tárgyaláson már nem jelent meg.

Czinege közben már beleélte magát abba, hogy ő birtokos lesz és lépten-nyomon adósságokat csinált a hiszékeny embereknél. Mikor aztán már sehosem volt hitele, visszatért a régi szakmájához és betört egy ékszerésznél. Mire a felebbviteli tárgyalást kitűzték, ő már a hűvösön csücsüklét.

Berci bácsi azonban most már nem kegyelmezett Rosenblattnak. Beperelte az ötezer forintos váltó kiadása végett. Feszült várakozással leste Aladár, hogy majd megint beállit hozzá, azonban Rosenblatt papa nem jött. Utolsó este expressz-levélben küldte vissza a váltót.

A váltó tehát mégis nála volt...

TRAGIKUS FINALE

Ehrlich Mórnak volt egy jogászfia, akit egyelőre Dávidnak hívtak. Ahogya ez a fiu Pestre került, legott eltelt az akkor már burjánzó destruktív eszmékkel. Akik már éltek a nyolevanas évek elején, azok jól emlékezhetnek azokra a világnézeti harcokra, amelyek zajos tüntetésekben, ablakbeverésekben, s nem egyszer véres

tettlegességekben robbantak ki. Akkoriban ugyanis az eszméknek még, hogy úgy mondjuk, „totális“ hívei voltak s nem türték az 50%-os megalkuvásokat, nem voltak kétfelé sántikáló „férfiak“. sem két jászolból legelesző csacsik. Volt azonban annak a kornak egy igen ferde nézete is, hogy t. i. minden kis tyukszemrelépést fegyverrel szerettek elintézni s nem is volt igazi lovag, akinek egy féltucat párbaja nem volt. A fiatal emberek klakélereskedtek, keresve keresték az alkalmat, hogy valakibe beleköthessenek s az erejüket összemérjék.

Abban a légkörben tehát nem volt ritka vagy különös dolog, ha az Ehrlichek is kezükbe vették a kardot vagy pisztolyt, föltéve, ha már megkapták a kellő információt az ellenfél fegyverforgató képességeiről. Mert hiszen már a Prédikátor Könyvében is azt olvasuk, hogy jobb egy élő kutya a döglött oroszlánnál.

Ehrlich Dávid nem tartozott a szerény emberek közé. Sőt: a megtestesült hencsereg és fennhéjázás volt. A modora egyszerűen türhetetlen, a kifejezései sértők, a meghatározásai vakmerőek, a hangja kihívó. Nem ismert nagyobb tehetséget önmagánál. Prepotens modorával szuggerálóan hatott a hozzá hasonlókra s azok szinte megbabonázva lesték a szavait. Nemcsak ő hitte, hanem a barátai is megvotak győződve, hogy nagy ember lesz belőle, aki még a képviselőségnél sem fog megállni. Gyakran szónokolt, s olyankor mindig azt suttogták a háta mögött, hogy, ha ez az ember az ószövetségi időkben született volna, akkor biztosan próféta lett volna belőle.

Dávid ismerte az apjának minden dolgát. Szeretett mindenfélével foglalkozni, hogy mindenbe beletanuljon. Így tehát tudomása volt a Rosenblatték ügyeiről is. Mi tagadás, neki is tetszett Szerénke és roppant szeretett volna valami hőstettet véghezvinni, hogy a lány bámulatát maga iránt fölkeltsse. Mikor aztán meghalotta apjától, hogy Rosenblattnak minden sakkhuzása mennyire visszafelé sült el s hogy Enyinghy a végén milyen snejdig módon verte el rajtuk a port, nagy dállal állapította eg, hogy a Szerénke szívében most már

esakis ő következhetik. A reklámot már ugyanis megcsinálták neki az otthoni ismerősök. Ehhez ők már akkor is nagyszerűen értették, hogy t. i. csak egyre azt kell hajtogatni valakiről, hogy ilyen meg olyan kiváló tehetség, hogy a közönség kedvence, hogy a legkiválóbb tehetség, míg végre a publikum maga is elhiszi, sőt nem is mer másképen vélekedni. Mert a publikum mindig a más fejével gondolkodik.

Mi sem természetesebb tehát, mint az, hogy Ehrlich Dávid lovagnak Enyinghy Aladárral kellett megvívnia, hogy ezzel a hőstettel végképen meghódítsa a Szerénke szívét. Igen ám, de Enyinghybe nem igen lehetett belekötni. Mindenütt került az összetűzést. Kitűnő lövő volt ugyan, de az igazi hősöknek közös jellemvonása az, hogy nem szokak kihívók lenni. Ő is minden apró torzsalkodást békésen szeretett elintézni, noha tudták róla, hogy nem tanácsos a pisztolya csőve elé állni. Erről a fontos körülményről azonban Ehrlichnek nem volt tudomása.

Történt azután, hogy egy vasárnap délután a Beleznay-kertben, amely a Kerepesi-út elején, az Őszutca (ma Szentkirályi-utca) közelében volt, Ehrlichnek a barátai egy daliás termetű alakra mutattak:

— Az ott Enyinghy Aladár!

Dávidnak sem kellett több. Lehet, hogy némi szesz is forrt már a fejében, elég az hozzá, hogy tüstént felugrott és, bár barátai rángatták a kabátja szárnyát, egyenest Enyinghy felé tartott. Amint melléje ért, teljes erejével rálépett Enyinghy lábára.

Ebből természetesen hangos szóváltás lett, amibe az asztaloknál ülő urak is beleavatkoztak. Mind a két szereplőnek votak ott ismerősei és hirtelenében nagy veszekedés támadt. Itt-ott néhány pofon is csattant el.

Ez a tyukszemrelépés persze vért kívánt. Mind a kettő megnevezte a segédeit. A segédek másnap összeültek a Mátyás király különszobájában és pisztolypárbajban állapodtak meg. Az Ehrlich segédei ugyan körmöszakadtáig kardpárbajt akartak, de Enyinghy segé-

dei nem engedtek. Az egyikük még kissé csipősen oda is vetette nekik:

— Csak nem gondolják önök, hogy Enyinghy urban Góliátra találtak?

A párbajt másnap hajnalban a rákosi réten vívták meg, a Paskáli malom közelében, ahol a Rákos két ága egy magas kőhíd előtt egybeömlik.

Mikor a felek megérkeztek, a segédek megejtették a sablónos békítést, azután kisorsolták, hogy kié legyen az első lövés. (Akkor még nem jelent meg Clair Vilmos Párbajködexe.) A sors Ehrlichre esett. Ennek az Enyinghy segédei nem tulajdonítottak jelentőséget, sőt igen kulánsak akartak lenni Ehrlich irányában, tudván, hogy az a szerencsétlen egy kiváló lövő elé került.

Felállították a feleket. A vezetőségéd elfoglalta helyét és vezényelt. Ehrlich elsütötte pisztolyát. A pisztoly csütörtököt mondott. Egyszeriben elsápadt . . .

A segédek most összefutottak és élénk vita keletkezett köztük, hogy vajjon számít-e lövésnek vagy nem. Ehrlich segédei természetesen azt vitatták, hogy nem számít. Enyinghy segédei az ellenkező véleményen voltak. Azok azonban jobban győzték hanggal sőt már olyan vakmerők voltak, hogy holmi félelmeket kezdtek emlegetni. Ez aztán Enyinghy segédeit kihozta a sodrúkból és Enyinghy határozott kívánságára kijelentették, hogy új lövés jár Ehrlich Dávidnak.

Ehrlich ismét célzott és elsütötte a fegyvert.

A következő pillanatban Enyinghy hanyattvágódott a gyepe.

A szívét furta át a golyó. A párbaľypisztolyok golyója sokszor nem oda talál, ahová céloznak és sokszor talál egy ügyetlen célzó kezében is.

* *

Ehrlich diadalának rögvest híre ment. A hívei úgy ünnepelték, mint valami mesterlövőt, noha csak egy szerencsétlen véletlennek köszönhette, hogy nem ő maradt ott a Rákos mezején. És, ami a fő volt, most már szabad volt az utja a Szerénke szívéhez. Hogyne, mikor az

előbbi lovagot ő végezte ki. Az öreg Rosenblatt meleghangú levélben üdvözölte Dávidot s elhalmozta minden képzelhető dicsérettel. Természetesen egyben meg is invitálta, hogy töltsön náluk néhány napot, mivel a családjának is nagy öröme telne abban, ha Dávidot közelebbről megismerhetné. Ez direkt felhívás volt egy keringőre, azaz leánykérésre. Dávid azonnal válaszolt is, hogy a jövő hét végén igénybe veszi Rosenblatték szíves meghívását. A királyi ügyészségnek azonban egyéb terve volt Ehrlich lovaggal és párbajvétség címén megidította ellene az eljárást. Hogy rövidek legyünk, ebből a dicsőségből négyhónapi üdülést lett a Fortunában. Ez azonban csak fokozta Ehrlich dicsőségét.

Mikor a négy hónap letelt, már zimankós téli idő volt. Dávid barátainak társaságában jött le a várból és egyenest a Károly-kaszárnyával szemben levő Mózeskövendéglőbe vezényelte őket, mivel igen éhes volt. Hát bizony 26 krajcárért nem adhatott az állam valami hízlaló kosztot. Mikor aztán összeszedte magát, legelsődolga volt, hogy Rosenblattékkal tudatta szerencsés kiszabadulását. Erre megint egy áradozó levél jött, a legmelegebb hangú meghívással. Dávid nem kérte magát. Csomagolt és elindult.

Kemény tél volt. A vonaton még csak ki lehetett bírni valahogy, de aztán onnan még hosszú ut volt szánon a Rosenblatték tanyájáig. Dávid szörnyen diergett és párbajhős létére is egyre panaszkodott az öreg kocsisnak, hogy már minden tagja meggémbereedett. Az öreg kocsis megszánta és nekivágott a hóborította rétnek, hogy a rövidebb utat vegye. A hótól azonban nem látta, hogy egyenest a pataknak hajt. Oda is értek egy-kettőre. Amint azonban ráhajtottak a jégre, az nagy robajjal beszakadt aladtuk. Dávid bezuhant a jeges vízbe, pont ottan, ahol a pataknak örvénye volt. A kocsis rettenetesen megijedt, de a saját élete kockáztatásával kirántotta a fuldokló Ehrlichet és fejtette a szánpa. Most aztán csakugyan vágatott vele. Félóra mulva otthon voltak. Ehrlichnek azonban végzetes lett ez a fürdés és harmadnapra ott a Rosenblattéknál meghalt.

REZSIN ASSZONY SZÓRAKOZÁSAI

Amint mondtuk, Rosenblatt házassága igen prompt ütődött nyélbe. Az okosságáról és világotjárt voltáról híres papa azonban elkövette azt a helyrehozhatatlan hibát, hogy megadta a beleegyezést a nagyjövőjű Rosenblatt fiúnak, anélkül, hogy a lányát megkérdezte volna. Az ő elfoglaltságában ugyanis azt hitte, hogy az ügy érzelmi részét a fiatalok már elintézték s reá csak az üzleti rész tartozik. Üzletileg pedig felettte előnyösnek találta a házasságot, mert hiszen Rosenblattban egy fenomenális üzletembert ismert meg. Ebben a pontban teljesen igaza is volt. Mikor aztán hazament a kávéházból s a család előtt a dolgot nagy örömmel kihirdette, hirtelen szörnyű bógés lett rá a válasz az ő nem csekély meglepetésére.

No de ő náluk nem számít a lány akarata, hiszen a lány csak olyan valami, amin minél előbb túl kell adni. Már a születésekor is majdnem gyászünnepet tartanak, míg egy fiúnál ünnepel az egész rokonság. Mégis hasztalan magyarázták Rezsinnak, hogy ez a házasság egy valóságos treffer, hogy kitünőbb férjet még lámpával sem lehetett volna találni. Az öreg annyira belelovalta magát a dícsérésre, hogy olyan jótulajdonokat is ráfogott a kőrőre, amikről annak fogalma sem volt. Ja, a presztizst meg kellett menteni a család előtt. Aztán meg, ha a fejedelmek gyermekeit fel tudják áldozni a politikának, miként hajdanában mondták, hogy „tu felix Austria nubes!” hát egy lánynak is fejet kell hajtani az üzleti érdek parancsszava előtt. Nem szereti a Dölfit? No nézze meg az ember! Hiszen az egy csinos, elegáns fiú! Hiszen az egy zseni, abból még egy főrendiházi tag lesz. A lányok mind majd meghalnak érte! Hogy lehetne ilyen partit visszautasítani? Hát meg vagy bolondulva?

Mikor aztán a papa kifogyott az érvekből, akkor a felesége vette munkába a lányt. Ő is elmondta, hogy ez egy páratlan alkalom, amit nagy vétek lenne elszalasztani, hogy abból a fiúból egy tüneményes csillag lesz s hogy annak a feleségét pukkadva nézik majd a bártnői stb. Mikor már mindent összehordott, akkor,

hogy a lányát megpuhítsa, kirukkolt a nagy bunkóval: bizalmasan bevallotta a lányának, hogy hát bizony ő sem szerette ám a papát, hogy ő is ilyen jeleneteket csinált, mikor a papa megkérte, de aztán belátta, hogy a szülei jót akarnak és később teljesen összeszokott a papával. Mert a jómód mindent elfedett, a vagyon mindent megad, a pénzen mindent meg lehet vásárolni, még udvarlókat is lehet tartani.

A lány megértette ezt a különös hangszínnel adott tanácsot és barátságos pónemet csinált, mikor a kérő megjelent a házuknál.

Az anyja utóbbi szavait azonban jól megjegyezte magának . . .

Nem sokáig volt asszony, amikor ennek az anyai tanácsnak gyakorlati kivitelére alkalom nyílt. Az eset a következőképen történt. Rosenblatt egy kölcsönt folyósított valakinek, s abban az ügyben kiskorúak is voltak érdekelve, mint résztulajdonosok. A bekebelezéshez tehát az árvaszék hozzájárulása is szükséges volt. Az árvaszék azonban valami ok miatt azon a héten nem tartott ülést s így a határozat kiadása egy hetet késett. A kliensnek meg már nagyon kellett a pénz. Végre ugyanazon napon ült össze az árvaszék, amelyen délután a bank igazgatósága is ülésezett. Így tehát lóhalálában kellett megszerezni az árvaszéki végzést és rohanni vele a bankba, hogy a igazgató a délutáni ülésen referálhassa. Mindenki tudja, hogyan ment ez a régi világban.

Rosenblatt tehát megkért egy fiatal árvaszéki tisztviselőt, hogy kapja le a végzést, irassa alá és hozza el a lakására. Délben csakugyan beállított a fiatal hivatalnok. Rosenblatt, nagy szerencsétlenségére, nem volt otthon. Rezsín asszony fogadta a fiatal csinos hivatalnokot, aki nem is sejtette, hogy az elegáns dáma tetszését „száz százalékgig“ megnyerte.

Ha Rosenblatt tudta volna, hogy most micsoda új korszak veszi kezdetét az ő házában, hát négykézláb is hazarohant volna. De hát így olvassuk a Peszahimban

is, hogy hogy, ha Putifár tudta volna akkor, hát nem tette volna meg a csinos Józsefet háznagyává . . .

A jómegjelenésű hivatalnokot Rezsín leültette a szalonban, likőrökkel traktálta és igen nyájasan diskurált vele. Az is nagyon jól érezte magát, pláne mikor Rezsín asszony olyan gyakran hozzája hajolt, hogy szinte a fürtjeivel simogatta az arcát . . . Rezsín ugyan látta, hogy a fiúnak jegygyűrű van az ujján, de hát mit törődött ő az ilyen ósdi korlátokkal! Minthogy pedig alapos munkát akart végezni s mivel nem lehetett tudni, hogy ennek a csinos fiúnak lesz-e hamarjában alkalma, hogy idejőjjön, másnap délutánra randevut adott neki egy csendes cukrászdába. Ami biztos, az biztos!

Rosenblatt későn ért haza. Egy ügyvéddel volt valami fontos értekezése. Mindent rendben talált, átadta a fiatal hivatalnoknak a honoráriumot és megköszönte a pontos szállítást. Aztán még meg is dicsérte a feleségét, hogy a vendéget ilyen szívésséggel fogadta . . .

*

Rezsín asszony cukrászdai randevui egyre sűrűbbek lettek. Már később madnem minden második nap ott ültek a vörös brokát függöny mögött. Rezsín dicséretére legyen mondvá, a cehet mindig ő fizette. A lovagja igen szellemes társalgó volt, de áradozó szerelmi vallomásokban sem volt hiány, úgy hogy Rezsín asszony nem egyszer mondta neki, hogy ő pont ilyet szeretett volna férjnek. Ilyenkor mindig egy fájdalmas sóhaj hagyta el ajkait, mire a lovagja egy-egy forró csókkal enyhítette fájdalmát.

Nagyon sokat törték a fejüket, hogy miként tudnák ezeket a rövid boldog órákat valahogy meghosszabbítani, hol tudnának legalább néha egy-egy délutánra vagy délelőttre valahogy összejönni, ahol senki sem zavarná az együttlétüket. Rosenblatt megint kapott egy árvaszéki ügyet. Eddig ő maga szokta kisürgetni az ilyen technikai dolgokkal nem bibelődik, egyszerűen átintézt, leírást, de most már úgy gondolta, hogy az

adja Weinernek, és az majd szállítja a kész határozatot. A költségeket ugyanis a fél fizeti. Weiner, a fiatal árvaszéki hivatalnok prompt szállított. Még pedig ismét tapintatosan olyankor, amikor a férj nem volt otthon. Minthogy pedig multkor Rezsins asszonyt megdicsérte, hogy szívesen látta azt a Weinert, most Rezsins gondolt egy merészet és meghívta a zsúrára . . .

Ettől kezdve szabad volt az út az udvarló előtt. És ő élt is ezzel a szabadsággal. Egy szóval: házibaráttá avanzsált. Mikor aztán megkapta a nyári szabadságát, amit májusra kért ki magának, kirándulásokra csinált Rezsins asszonnyal Természetesen olyan helyekre, ahol a természet szépségeit zavartalanul élvezhették. Meg kellett nekik adni, hogy bámulatos diszkrécióval leplezték szerelmeskedésüket, úgy hogy senki sem tudott a fejleményekről. Még az irigy ismerősök sem merték a barátságukat mélyebbre taksálni egy egyszerű flörtölésnél. Ennyit pedig egy jó módu asszony csak megengedhet magának! Hiszen ez hozzátartozik az előkelőséghez . . .

Azzal viszont, hogy mit szól a lovagnak a felesége ezekhez a kimaradásokhoz, igazán nem lett volna érdemes törődni. Ha szeretné az ura, akkor ugyanis a szoknyáján ülne. Ha meg nem szereti, akkor minek üljön a nyakán? Menjen az az asszony is és szórakozzék, ahogy tud! Ez a világ rendje a mostani korban. Hogy a férje mit mond neki? Ugyan kérem! Délután sok dolog van a hivatalban, este a barátaival kell szórakozni, májusban meg a turistákkal járja az erdőt. Rezsins asszony is jó turista volt . . .

1884. Purim napjára megszületett a kis Izidor. Az apja szörnyű boldog volt és büszke az elsőszülött fiúra. Természetesen az egész mispóchem fölvonult a gyermek megcsodálására. Ezek közül azonban, akik Izraelnek leányai voltak, mintha összebeszéltek volna, mindnyájan úgy találták, hogy az a poronty egy csepp sem hasonlít a papájára . . . Sőt olyan rosszmájú irigyek is akadtak a férfiak között, akik a feleségeik nem titkolt „szakvéleménye” alapján elkezdtek dudolni azt az akkor divatos slágert:

„Papa vagyok, papa vagyok, de el nem hiszi senki!”

Lassacskán azonban elcsitulak a suttogások, és Rezsín asszony tovább haladt a megkezdett úton. Mihelyt jártányi ereje volt, már ott ült a cukrászdában. A csinos Weiner is újból megjelent a zsurokon.

Igy mentek az évek s jöttek a gyerekek. Rosenblatt egészen belebújt az üzletbe, aztán meg a kaszinó is lefoglalta, törődött is most már a felesége flörtjeivel! Weiner pedig mindig ott lógott a háznál, sétálni vitte a gyerekeket, elkísérte Rezsint a boltokba, kirándulásokra stb.

De hát addig jár a korsó a kútra, míg egyszer rájönnek, hogy hová jár . . . Az istennyila néha nagyon soká várat magára, de aztán mégis beüt. Még pedig minden előzetes jelentés nélkül. Ott, ahol legkevésbé várják. Ő hozzájuk pedig a következőképen ütött be.

Volt Rosenblattnak egy báró-ismerőse, bizonycs Visnyey de Visnyó. Ez gazdasági akadémiát végzett, amihez akkor még hat gimnázium kellett, de mikorra oklevelet kapott, az apja föltette a blattra az utolsó birtokot is, s azt is elvesztette. A fia ezek után kénytelen volt hivatalni vállalni. Egy kis vidéki banknál kötött ki. A többi már sejti a figyelmes olvasó. Visnyey báró elvette a bankigazgató leányát és kapott vele egy háromezer holdas birtokot. Azt sem szükséges külön elmondanunk, hogy az a háromezer holdas birtok is valami-kor egy magyar mágnásé volt, aki egész világon végig szaladt egy lovarnő után és ráköltötte az egész vagyonát, azután a lovarnő annak rendje és módja szerint kidobta.

Visnyey beleült a nagy birtokba és elhatározta, hogy mintagazdaságot csinál belőle. Talán unalmas lenne részleteznünk az ő ottani alkotásait, reformjait. Ezek közé tartozott, hogy egy keskenyvágányú vasutat építtetett a nagy vasutttól a gazdasági épületekig. Ezt a vasut-félét azán, ha a hintó másfelé volt lefoglalva, vagy a lovaknak valami baja volt, személyforgalomba is beállították. Humoros dolog volt ugyan, de, ha ló nincs, a lóré is jó.

Ezzel a lóréval történt meg a baleset. Visnyey báró ugyanis, aki már számtalanszor hívta barátját, hogy ránduljon le hozzájuk a családjával, egy júliusi napon tvíratot kapott Adolftól:

„Délutáni vonattal érkezünk.“

Ne gondolja azonban senki, hogy ez a kirándulás pusztán baráti jellegű volt. Ezzel a mottóval még hat ökör sem tudta volna Adolfot kimozdítani. Megint egy kölcsön-üzlet volt. Az illetőnek a birtoka a Visnyey báróé mellett feküdt, ergo ő adhatott róla legpontosabb információt. Minthogy pedig itt is voltak kiskorúak, Rosenblatt úgy gondolta, hogy leviszi magával titkáru Weinert is. Nosza, a feleségének sem kellett több! Ugyis hívta már Visnyey meg a neje, hát most ő is lemegy hozzájuk. Ezt a határozatát ellentmondást nem tűrő hangon hirdette ki a férje előtt. Mit tehet ilyenkor egy szegény férj? Hát jó arcot vág a dologhoz.

A fogadtatás egyszerűen pazar volt. Visnyeiék rettentően kitettek magukért, sőt Weinert is olyan pompásan ellátták, hogy ilyen traktában még életében sem volt része. Csak azt sajnálta, hogy mindössze három napig dőzsölhetett ebben az eldorádóban. A szükséges tárgyalásokat gyors tempóban befejezték és aztán kinek-kinek vissza kellett mennie az irodába, meg az árvaszéki kiadóba. Az indulás estefelé történt.

Rezsín asszony már előre kijelentette, hogy ő azon a lórén szeretne utzni, mert még soha sem ült olyasmin. Visnyey felesége meg nevetve mondta, hogy ő gyakran azon megy ki a vasúthoz. Minthogy pedig a vendégnek minden kívánságát teljesíteni kell, befogták tehát a Lepkét a lóréba és a háromtagu társaság helyet foglalt a hevenyészett üléseken. Visnyey báró mellettük lovalgolt.

A Lepkéről külön tárcát lehetne írni. A biográfiája igen változatos. Először katona-ló volt, a tréneknél szolgált, ahol tudvalevőleg Izráel fiai szerettek vitézkedni. Aztán a fővárosi tüzoltókhoz került, ahol szintén megállta a helyét, de hát elröppentek az évek a feje fölött és egy szép napon tuladtak rajta. Így lett belőle

gazdasági lokomotív. Unalmas, egyhangú foglalkozás reggeltől estig szaladni a két vékony sinszál között, de hát a kollégái meg nehéz kocsikat húztak a göröngyös utakon. Lassacskán megszokta pályáját és megtanulta a menetrendjét. Ettől sohasem volt eltérés De mit akartak vele ma? Ilyen időpontban már csak az istálló felé hajtották, nem pedig az állomás felé! . . . Nagy méltatlankodással indította el a lórét. Hallotta, amint a báróné nagyban búcsuzik, ezek meg a lórén érthetetlen szavakat kiabálnak vissza. Aztán a kocsis rákiáltott. Itt nincs más hátra, mint húzni; húzni kell, különben ott az ostor. Hát elindult. De sehogy sem fért a fejébe, hogy most ellenkező irányba hajtják. Egyre rázta a fejét, mintha azt akarta volna visszanyeríteni: Uraim, tévedés van a dologban! De azok csak beszélgettek, mintha azt sem tudnák, hogy hol járnak, Lepkében felforrt a méreg. Hát az mégsem járja, egy ilyen öreg szolgából, mint ő, így csúfot üzni! Aztán a végén még őt verik el, hogy nem arra kellett volna ügetni. De hát ez olyan biztos, mint kétszer kettő négy, hogy megtévedtek az urak!

A gondolatot tett követte: Lepke egy nagyot ugrott, jobbra arc, és meg akarta fordítani a lórét.

Nagy sikoltás, ordítás, szitkozódás és a társaság ott hevert a földön. Rosenblatt sérült meg leginkább: a térdével egy nagy kőre esett. Föl sem tudott állni. Még egy hét múlva is úgy sántikált, mint egy született kenguru. Weiner az oldalára esett s megütötte medencecsontját. Meg is dagadt alaposan. Rezsín esése volt a legérdekesebb: ő pont a Weiner mellére zuhant. Csak a harisnyája szakadt el, de azért nem mulasztotta el, hogy nagyokat sikoltson. A báró a kocsissal veszekedett (az ő szavait talán fölösleges reprodukálnunk) majd hirtelen visszavágtatott a kastélyba, hogy segítséget hozzon. A kocsis talpraállította a Lepkét és alaposan megrugdosta. Rosenblatt is magához tért és körülnézett a terepen. Hát isszonyatos dolgot látott: a felesége ott pihent a Weiner karjaiban és az áhitattal csókolta az arcát. Soha nem érzett még Adolf ekkora fájdalmat. Meg sem tudott mozdulni, csak elkeseredetten üvöltötte:

— Rezsín!!!

És ebben a hangban benne volt a fájdalomnak, a szemrehányásnak, a csalódásnak, a keserűségnek, a boldogtalanságnak minden, de minden kifejezése . . .

Többet nem szólt. De azok sem szóltak. Elhallgattak, mint a rajtakapott gyerek. Mi lesz most? Ezt a puszkizkodást letagadni nem lehet. Weiner Rosenblattot még sohasem látta mérgesnek, nem tudta, hogy mi vár rá. Annyi bizonyos, hogy csunyán elveri, aztán még a hivatalában is csinál valami kellemetlenséget. És mi lesz Rezsinnel? Ezt a szegény asszonyt is brutalizálni fogja . . . No fuccs a szép zsuroknak!

A három lezuhant személy közül Rezsín tért először magához. Ő legott a helyzet magaslatára emelkedett. Rögtön észrevette, hogy a lovagja szörnyen megszeppent. Bátorításul megnyomta a karját s azután négykézlábra állva feltápáskodott. A kocsis erre odament és fölsegítette, majd a még mindig ott fekvő Weinerhez fordult:

— Hát a tekintetes ur mijét ütötte meg? Ne majd segíték! Azzal megragadta az egyik karját és fölrántotta. Weiner feljajdult, de aztán csendesen nyöszörögve tapogatta az oldalát. Fájt biz az kutyául!

Rezsín leporola magát, aztán odament az urához:

— Hát te sem tudsz felkelni?

Az nem felelt egy szót sem.

— Szent Uram, csak nem némultál meg?

Rosenblatt egyet hördült:

— Mindent láttam! . . .

— Mit láttál? Azt, hogy Weiner megcsókolta a kezemet? Szegény azt hitte, hogy meghaltam.

— Ne hazudj Rezsín!

Ere már Weiner is visszanyerte a hangját. Hirtelen megértette, hogy Rezsín egy roppant ügyes füllenésbe kezdett s neki csak folytatni kell.

— De Rosenblatt ur! Én csak a kezét csókoltam meg a nagyságos asszonynak! Ezt is első ijedségemben tettem. Ha e miatt tetszik haragudni, hát én legmélyebb alázattal bocsánatot kérek ezért a kézcsoókért.

— Hallgassatok! Hagyjatok békét!

Nem folytatták a családi jelenetet, mert a kocsis most Rosenblatthoz ment és odaszólt Weinernek:

— Fogjuk meg ketten a nagyságos urat, oszt emeljük föl!

Megfogták a kezeit. Rettenetesen ordított, amikor talpraállították, mert a térde isszonyuan fájt. Bizony, erős zúzódasokat szenvedett. Óvatosan leültették a felfordult lóréra. Nagyokat nyögött, de nem nézett egyikükre sem. Weiner sem mert hozzá szólni, Rezsín azonban nem félt tőle. Tréfás hangon szólt hozzá:

— No, nagyon fáj, Rosenblatt Otello ur?

A férje dühösen szorította össze a fogait, de egy hangot sem szólt. Weiner bambán nézte a jelenetet. Szerette volna jól felpofozni magát, hogy ekkora szamárságot cselekedett. Mi lesz most? Hogyan kerül innen haza?

Rezsín azonban egy csöppet sem fogta fel tragikusan a helyzetet:

— Türelem, barátom, Visnyey rögvést itt lesz a segélycsapatával. Hoz mindent. Aztán majd csak beemelnék a kupéba és Pestig elfelejtesz minden fájdalmat. Ugyan még most sem tudom, hogy mid fáj voltaképen?

Adolf csak nem felelt Weiner meg az ajkát harapdálta, mint a suszterinas, mikor a májszter a szíjat készíti a hátára. A kínos hallgatást a kocsis törte meg:

— Ott jönnek a méltóságos urék! Két kocsival is jönnek.

Majd siránkozó hangon fordult Weinerhez:

— Tekitetes uram, nem tudna nekem egy szolgai állást ott maguknál? mert engem itt még ma kidobnak; az olyan igaz, mint hogy Kovács Péter a nevem . . .

A báró leugrott a kocsiról, uána az intéző, a gazda, meg négy ember, a másik kocsiról pedig az uradalmi orvos lépett le, ünnepies komolysággal lóbálva a műszeres táskáját.

— Doktor Mezei vagyok. Ugy látom, uraságod sérült meg kissé komolyabban.

Rosenblatt megkönnyebbülten nézett az orvosra.

Egy hitsorsos!

— Azt hiszem, a térdem tört el, doktor ur!

— Dehogy tört el! Mindjárt megvizsgálom.

A nadrágot óvatosan lehúzták Rosenblatt lábáról. Csupa vér volt a térdé. Vízet is hoztak magukkal, ki-mosták a sebet, az orvos bekötözte, aztán megnyugtatta Rosenblattot, hogy a purimbálon ő lesz az előtáncos...

— No látod, öregem! — kiáltott fel Rezsín. A férje azonban még mindig nem nézett rá.

Most Weinerre került a sor. Az oldalán nagy daganat „díszlett“, de azért bátran viselkedett; hát hogyné, csak nem hagyja el magát Rezsín előtt!

— Egyelőre csak borogatást ajánlok, — mondá Mezei doktor, de jó lesz Röntgen-vizsgálatot fogantat-sítani, hogy nincs-e valami belső zúzódás is.

Majd Rezsínhez fordult és kedélyesen jegyezte meg:

— Ugy látom, nagyságos asszonyom igen hőiesen viselkedett ennél a vasuti szerencsétlenségénél. Ha nem csalódom, nem szenvedett sérülést...

— Nem szoktam a csekélységekben tragikumot es-nálni, — felelte kissé csipős hangon, egy oldalpillantást vetve a lórén görnyedő férjére. Az még most sem szólt egy árva szót sem.

— Kedves bátyám, — szólt a báró, kimondhatatlanul sajnálom, hogy ez a baleset történt. Legjobban szeretném, ha visszafordulnátok hozzánk, azonban, amennyiben Mezei barátom nem lát komplikációkat fenntrogni, arra kérnék, hogy majd szíveskedjete a két kocsiban helyet foglalni s akkor az esti vonattal még hazatérhettek. Az embereim majd beemelnek a kocsiba.

* *

Rosenblatt egész uton nem szólt egy szót sem. A felesége több ízben megkísérelte, hogy beszédbe ereszkedjék vele, ő azonban csak a fejét rázta. Mikor megérkeztek, már várta őket a kocsis, gondosan leemelték Rosenblattot és föltették a kocsijába. Weiner most alázatosan köszönt és szomorúan ellejtett. Egész uton várta azt,

hogy Rezsín egy biztató tekintetet vessen reá, de mind hiába . . .

Otthon egy jól kigondolt rémmesét mondott a feleségének: Rosenblatt magával vitte birtokbecslőnek s az uton a lova elragadtak, a kocsijuk felfordult. Rezsínről persze egy kukkot sem szólt.

Rosenblatt néhány nap alatt kiheverte a térd-zuzódást. A gyermekei szerencsére a nagyanyjuknál nyaraltak s így nem értesültek a balesetről. Rosenblattnak azonban sokkal nagyobb fájdalmat okozott, amit ott látott, mint az a kis zuzódás. Még mindig nem beszélt a feleségével. Nem tudott kiengesztelődni. Egy pillanatig sem hitte, amit az asszony ott a helyszínén füllentett. Ha elvégezte a munkáját, bezárkózott a szobájába és vacsorázni sem jött ki. Az ebédjét is oda vitette. A felesége gyakran hallotta, amint magában beszélgetett:

— Csak még tudnék szabadulni ettől az áspis-kigyótól! Csak ki tudnám fizetni a hozományát, hogy menten kidobhatnám! Csak valami módot tudnék ki-esznelni, hogy elegendő okot találhatnék az elválásra. De hát itt vannak a gyerekek is . . . Ő ugyan nem törődik szegényekkel semmit, de semmit . . .

Rezsín nem egyszer hallgatózott a férje ajtajánál és hallotta is ezeket a keserű kifakadásokat, azonban egy csöppet sem ijedt meg. Jól tudta ő, hogy férje az egész karrierjét neki köszönhette, hogy nem mer elválni öle, hiszen akkor a huszezer forintot is vissza kellene adni! Aztán akkor vége lenne a kaszinónak, meg mindennek. És miért? Mit tud ő bizonyítani? Mit látott? Egy csókot! Hát ha még a többit tudná!

No de egyelőre jó lesz csendben maradni, míg ez a nagy harag elpárolog. Ugy sem tart sokáig. Azonban szegény jámbor Weinert valami uton-módon meg kell nyugtatni. Levelet nem akart neki írni; nem szerette a sablónos elintézéseket, aztán meg minek adjon ki a kezéből egy corpus delictit. Egy különös trükköt eszelt ki. Délben, mikor tudta, hogy lovagja most jön ki a hivatalából, egy barátnéjával arra sétált az árvaszék felé és élénken figyelte a kaput. A férje akkoriban még

erősen tartotta önkéntes szobafogságát. Rezsín nem csatlódott. Lovagja csakugyan most lépett ki a kapun és megdöbbenve köszönt. Rezsín a legbájosabb mosolyával fogadta a köszöntést, sőt még meg is kérdezte, hogy hogy érzi magát. Majd hirtelen elmondta, hogy az ura még mindig gyengélkedik, de nem sokára jobban lesz. A végén különös hangsúllyal mondta:

— Azt hiszem, négy nap múlva . . .

A lovag megértette és négy nap múlva ott várta Rezsint a régi cukrászdában.

Ezen a napon mult két hete annak a szerencsétlen lóréturának. Azóta nem váltottak egy szót sem egymással. A gyerekek is hazajöttek s nem tudták mire vélni a dolgot. Az idősebb fiú, Izidorka, már pedzett valamit, de szólni nem mert. A kisebbik fiú, a hétéves Izsó, még egyre a nagyanyjánál tapasztalt élményeinek referálásával volt elfoglalva. Ujból elhadarta, hogy a nagyanyja arra tanította, hogy az idegen gyerekekkel nem szabad játszania, mert azok piszkosak, gonoszak és nagy bajt okozhatnak neki.

Mikor Rezsín asszony elment, Izidorka elkezdett egy könyvből olvasgatni, a kis lány a babáit fürösztötte, Izsó pedig a kertbe ment sétálni. Egyszer csak nagy kiabálás ütötte meg a fülét. A kőkerítésen kívül háborusdit játszottak a gyerekek. Ugy látszik „komolyan“ vívták az ütközetet, mert még kövekkel is „tüzeltek“ egymásra. Izsó egy darabig hallgatta, de, amikor egy másután repültek át a kődarabok a kerítésen, dühbe gurult . . . Ilyen szemtelenséget! Először kikiabált rájuk, de rá sem hederítettek. — Ekkor erősebb rendszabályhoz nyúlt a dobálózó gyerekek ellen. A kabátja zsebeit megtömte kövekkel és felmászott a kerítéshez támasztott létrán. A fiuknak se kellett több. Amint megpillantották a gyerekek, abbanhagyták az ellenségeskedést és őt kezdték dobálni. Most már tudták, hogy ki kiabált rájuk az imént olyan csufondáros szavakat!

Izsó nem ijedt meg tőlük. Sok kő volt a zsebében, aztán meg ő állt magas helyen, hát dobálta amazokat. Egyszer azonban egy nagyobb kő repült feléje . . .

Hirtelen elkapta a fejét, de szerencsétlenségére elvesztette az egyensúlyt és lezuhant. Nem mozdult többé.

Odakint először nagy röhögés támadt, de, mikor nem látták többé Izsó fejét a kerítésen, nagyon megijedtek. Mi lesz most? A nagyobbak bátorították a kisebbeket, hogy semmi bajuk sem lehet, mert nem ők kezdték a dobálást, meg nem is látták, hogy valamelyikük azt a fiút eltálalta volna... Valamit azonban mégis tenni kellene, hogy ne maradjon az a fiú odabent segítség nélkül. Végre az egyik fiú, akinek a lakása messze volt onnan és nem kellett félnie attól, hogy majd ráismernek, odament a Rosenblatték kapujához és becsengetett :

— Egy kis fiú rosszul lett a kertben . . .

Azzal elszaladt. A többi gyerek oda sem mert közeledni.

A cseléd rosszat sejtett és azonnal a kertbe rohant. A kis Izsó ott feküdt holtan. A szeme nyitva, a feje hátracsuklott.

— Segítség! Orvost! — kezdett torkaszakadtából kiabálni. A lármára a többi cseléd is odafutott, azután Izidor, majd az apa. Egyre többen jajgattak a halott körül, míg végre óvatosan fölemelték és bevitték a szobába. Az orvos is megérkezett, megvizsgálta, aztán részvétellel jelentette ki:

— Koponyaalapi törés.

— Hol a mama? Hol a mama? — kezdtek sikongani a gyerekek, de Rezsín asszony sétáiról sohasem tudtak a cselédek se semmit. A kis halottat befektették az ágyába és az apa, testvérei ott sirdogáltak mellette. Rosenblatt megtiltotta a cselédeknek, hogy csak egy szót is szóljanak a feleségének, ha hazajön. Így is történt. A kaput nyitva hagyták, és Rezsín asszony úgy nyolc óra felé gyanutlanul nyitott be. Egyenest a gyerekszobába ment, mert a férjével már két hét óta nem beszélt.

Amint meglátta ott a sirdogáló családot, elvágódott a szőnyegen. Lassankint magához térítették, lefektették a kanapéra. Mikor visszanyerte az eszméletét, látta,

hogy a férje áll ott mellette. Nagy keservesen fölemelkedett és zokogva ölelte át a féje nyakát . . .

*

Rosenblatték Izidor fia már a hatodikat végezte el. Az anyja gyógyszerésznek szeretne volna kiképezni, amihez akkoriban még elegendő volt a hat osztály. Izidor azonban hallani sem akart erről, ő tovább akarta folytatni a gimnáziumot. Pedig az apja sem bánta volna, ha kimarad a gimnáziumból, mivel a tanárok folyton panaszkodtak rá, hogy verekszik a gyerekekkel. Különösen a Weiner fiúval volt neki örökös baja, jóllehet az egy osztállyal lentebb járt. Az apja eleintén még meg is dicsérte a bátorságáért, de aztán mégis csak sok volt ezekből a „hóstettekből“. Különösen az tűnt föl az apjának, hogy miért gyűlöli Izidor kivált azt a fiút. Izidor **azonban erről mélységesen hallgatott**. Még pedig éveken keresztül. Ugyanis még csak tizenhárom éves volt, amikor az egyik néni elszólta magát s ő azt meghallotta. Nem szólt senkinek, de mindig leste az alkalmat, amikor erről a titokról bővebben hallhat valakitől.

Ez az alkalom most következett el. Az apja asztalfiókjának két kulcsa volt, az egyiket az öreg egy kis dobozban tartotta. Erről a dobozról senki sem tudott, de a szemfüles Izidor most véletlenül meglátta. Alig várta tehát az alkalmat, hogy egyszer egyedül lehessen otthon. Most aztán mohón esett neki a fiók tartamának. A nagy oldalfiókban levő iratesomagot felfordítva tette ki az asztalra, mert hiszen őt csak a régiebb dolgok érdekelték. Nem sokat kellett kutatnia, csakhamar a kezébe került Weinernek egy szerelmes levele, mit annak idején az apja elfogott és gondosan eltett.

Izidor majd lefordult a székről, mikor ezeket a „meleg“ sorokat olvasta. Most egyszerre minden világos lett előtte. Az apjának akkori betegsége, az öccse halálának körülményei, az anyjának elhidegülése, mindezek most hirtelen világos képekként jelentek meg előtte. Tehát mégis igaz, hogy az anyja . . . Hát ezért

beszél vele az apja olyan kimért modorban! . . . Hát ez lesz az oka annak is, hogy az apját gyakran látták egy városházi kezelőnővel hol cukrászdában, hol a külső perifériákon. Most már érti, hogy a szülei miért olyan idegenek egymáshoz . . .

Sokáig kutatott még az iratok között, aztán minden darabot gondosan visszatett a helyére. Ugy érezte, hogy most igazán nagy fiú lett . . .

Sokáig töprengett magában. Már alkonyodni kezdett. A cseléd behozta a lámpát. Amint megpillantotta Izidort ott a díván sarkában gubbasztva, elmosolyogta magát . . . Hát elég kómikusan is nézett ki összekuporodva, mint, aki fél valamitől.

— Ifiúr, csak nincs valami baja?

— Nincs, — felelt Izidor zavartan, azaz, Mari, jó lenne, ha egy üveg vörösbort hozna be.

— Bort? — kérde a szolgáló nagy csodálkozással.

— Igenis bort! — felelte Izidor roppant határozottsággal és büszkén kihuzta magát. Nem vagyok én már gyerek!

— Nem bizony, urfi! maga már fiatalembernek számít! Rögtön hozom a bort!

Izidornak szörnyen imponált, hogy ő „már fiatalembernek számít“. Büszkén lépdelt föl s alá a szobában. Mari nem soká váratott magára. Hozta a bort és letette a pohárral együtt a kisasztalra. Izidornak most merész ötlete támadt:

— Még egy poharat!

— De, urfi, mit gondolsz?

— Még egy poharat, ha mondom!

A lány elsietett és hozta a másik poharat. Letette az asztalkára, aztán menni készült.

— Itt maradjon! — s azzal elébe ugrott.

— Izidorka! — kiáltott a lány gunyosan, csak nem gondolja, hogy leülök magával inni?

— Ezt a finom bort meg kell kóstolnia! Most úgy sem jön haza senki. No, igyék hamar!

. . . Mindig könnyű volt Katót táncra vinni . . .

Pláne, ha Kató otthonról sem hozott valami szigorú erkölcsű nevelést.

Kató, akit most Marinak hívtak, nem kélt birokra Izidorról, szépen lependeredett melléje és elkezdett vele koccintani . . . A harmadik pohárnál már csókolóztak . . .

Négy hónap múlva Mari marólugot ivott és meghalt a városi kórházban.

VIDÉKI KÖZÉLET

Abban a kis városkában, ahol történetünk játszódik le, az akkori idők áramlata folytán Rosenblatték voltak a hangadók. Ők voltak az urak a város kaszinójában, ők határozták meg, hogy a hivatalokba kiket válasszának meg, vagy nevezzenek ki, hogy az iskolában milyen világnézetű férfiak tanítsanak, az estélyeken milyen szellemű előadásokat tartsanak. Rosenblatt nagy tekintély lett. Ő volt a városi bank igazgatója, a kaszinó elnöke, a párt főoszlopa. Az ő kezükben volt a város gazdasági életének irányítása, ők diktálták a helybeli hetilap cikkeit, amely csak néha mert bátrabb hangot megütni és az ő rokonságukhoz tartozott a kerület képviselője is.

A keresztény gondolkodású férfiak, akik a Katolikus Körbe tömörültek, többször tettek kísérletet, hogy a keresztény irányzatnak a közéletben érvényt szerezzenek. A vasárnaponként tartott előadásokban sokszor kifejtették, hogy a keresztény gondolat nem áll ellentétben a haladás szellemével, de nincs igazi haladás a krisztusi gondolat ellenében, mert hiszen Ő mondotta, hogy „Nélkülem mit sem tehettek.” Buzdították a keresztényeket, hogy semmi gúny, megvetés, mellőzés, károsodás vagy anyagi veszteség miatt ne szégyeljük a keresztény igazság megvédését, mert ugyancsak Krisztus azt tanította, hogy, „aki megvallja Őt az emberek előtt, azt vallja Ő

meg a mennyei Atya előtt.“ Nem egy ízben mutatták ki azt is, hogy a keresztény eszme korántsem idegen a valódi hazafiságtól, sőt mivel a haza is Isten adománya és rendelése, a hazaszeretete minden kereszténynek vallásbeli kötelessége is.

Az ilyen előadások azonban nyomtalanul hangzot-tak el, mert az igazságok megrögzítője, a sajtó, nem állt a keresztény férfiak rendelkezésére. Kürtös szerkesztő számtalanszor panaszkodott, hogy ilyen viszonyok között lapot szerkeszteni annyi, mint örökösen két malomkő között őrlődni. A kaszinóban egyre azért morogtak, hogy a „Heti Híradó“ roppant maradi, csupa limonádé, hogy szárazon közli az eseményeket, nem iparkodik a kor szellemének megfelelően erősebb hangot használni. A Katolikus Körben pedig egyre intették Kürtös szerkesztőt, hogy „a divatos áramlattal uszni nem virtus, hanem a rossznak felismert áramlat ellenében a társadalom legszentebb javaiért kitartóan küzdeni, ez férfias erény.“ Rá kell mutatni a kor hibáira, az eltévelyedések veszélyes következményeire, mert majd eljön a képviselőválasztás, aztán vége lesz ennek az irányzatnak.

A választás meg is történt, azonban a keresztények közömbössége, széthúzása miatt, valamint a Rosenblatték mesterkedése, erőszakoskodása folytán nem sikerült diadalra vinni a zászlót. Nehány szavazat hiányán mulott, hogy Füzesy Gedeon földbirtokos kisebbségben maradt. Vagy kétszázan voltak Rosenblatték lekötöztetettjei és rokonai, másik kétszáz meg nem mert ellenzékire szavazni, kétszáz voksot meg egyszerűen megvásároltak. Az egész kerületnek összesen csak 1100 szavazója volt, mivel akkor a lakosság 5.9 %-ának volt választói joga.

Kürtös szerkesztőt teljesen lehangolta ez a nyomorult eredmény s úgy érezte, hogy örökre elvesztette minden idealizmusát. Napokig nem mozdult ki hazulról, csupán abba a kis kocsmába járt le étkezni, ahol barátaival minden héten találkozni szokott.

A választásról egy háromsoros hírben számolt be,

ami a megválasztott képviselőnek rettenetesen visszatetszett. Egyenesen kihívást látott ebben a kurta stílusban. Kürtös azonban nem engedett az elveiből és bízott abban a néhány becsületes emberben, hogy nem engedik bukni az ő igaz ügyét. Sokan elmaradtak az előfizetői közül, de sok új előfizetőt is szereztek neki a gerinces keresztény polgárok.

Egy szál munkatársa volt neka: Gulyás Feri, aki az egyetlen keresztény ügyvéd bojtárja is volt egy személyben. A felesége unszolására elvállalta azonban a Rosenblatt pártirodájának vezetését is.

Kürtös Ede nőtlen ember volt. Magábazárkózott életet élt. Ha a hívatása nem kívánta, nem ment társaságba.

Azt beszélték róla, hogy egy jóakarója egyszer egy gazdag lányt ajánlott neki. Abban állapodtak meg, hogy a menyasszonyjelölt erre utazik majd a déli gyorsvonattal, amely egy percre áll meg itten, s ekkor Kürtöst bemutatják a lánynak. Ha megtetszik neki, akkor fölmehet Pestre és vizitélhet náluk. Kürtös igen furesának találta ezt az ismerkedést, de azért ünneplő ruhába vonult ki az állomásra. Ott azonban elrejtőzött a resti vadszölővel sűrűn befuttatott verandáján és egy színházi látszóval kémlelte a hölgyet. Hát ez bizony még távolról sem mutatott szépet. Kürtös hirelen zsebre vágta a távesövet, kiosont az állomásból és meg sem állt a „Tökfilkő“-hoz címzett vendéglőig, ahol biztos fedezékben érezte magát.

Gulyásnak felesége volt. Ez volt az a csinos hivatalnoknő, akivel Rosenblatt Adolf olyan gyakran vigasztalta magát. Gulyás emiatt nem egyszer rendezett családi attakot, olyankor azonban Cuncikája mindig megfenyegette, hogy elválik tőle és kidobhatja a hivatalából. Gulyás tehát tűrt. Egy jó oldala megvolt ennek a ferde állapotnak, hogy t. i. Rosenblatt fedezte az aszszony toalettkiadásait és Gulyás mulathatott a belátása szerint.



A BOLTOSINAS

Amikor Rosenblatték a városban letelepedtek, a magukkal hozott pénzből mindjárt megvettek egy házat, amely ugyan egy mellékutcában volt, de ez a mellékutca a főutcába torkollott, tehát a ház nem valami eldugott helyen állt. A ház vályogból épült, de elég nagy volt. Három szobája nézett az utcára, egy az udvarra. A háznak jobbra eső vége alatt nagy pince is volt. A pince fölötti szobán aztán ajtót törtek, s ott rendezték be az üzletüket. A ház mögött egy háromszáz öles udvar volt, mellette pedig, vagyis a háztól jobbra, egy gazdasági gépész háza állott, szintén nagy udvarral és kerttel, amely az utcára is kijött. E mellett megint egy nagy kertes ház, amelyben ugyancsak szatócsüzlet volt. Ennek a szegény szatócsnak sersze nagy konkurenciát csinált a Rosenblatt üzlete, de azért a régi bevőinek nagyobbik része hűségesen megmaradt, mert abban a városban sem mindenki szerette a zsidókat. Szegény Kárász Ferenc, így hívták a szatócsot, eleintén bizony sokat kesergett, mert Rosenblatték minden furfangot megpróbáltak, hogy a Kárász boltját tönkretegyék. De később kissé csökkent az ostrom, mivel Rosenblatt inkább a pénzkölesönzésre feküdt rá. Kárász pedig, mivel csak kettecskén voltak s már mind a ketten túl voltak a hatvanon, megelégedett azzal, amit Rosenblatt meghagyott neki.

Amikor Rosenblatt irodát nyitott, a házuknak balra eső végén levő szobán törtek ajtót s ott szegeztek ki a firmát.

Kárász szatócsék jó barátságban éltek a szomszédjukkal, Bognár Pál gazdasági gépészekkel. Bognárék sem voltak már fiatalok, az ember az ötvenet már elhaladta, a felesége is túl volt a negyvenen s folyton betegeskedett. Egy kis fiúk volt, a Jancsi gyerek, aki Rosenblatték bevándorlása idejében a negyedik elemi járt. Bognár Pál mulatós ember volt. Sokszor jött haza üres zsebekkel, a keresménye ott maradt a csárdában meg a cigánynál. Kárász nem egyszer megpróbált

a lelkére beszélni, de olyankor mindig egy különös méssével ütötte el a dolgot:

— Nézze, szomszéd ur, — mondta ilyenkor, — már elmondtam magának úgy bizalmasan, hogy szegény apám dúsgazdag ember volt. De negyvenkilencben, amikor a muszkák elől menekültek, a pincében rejtette el az aranyait. Azt mondták, hogy nagyon sok aranya volt. Hirtelen halt meg, nem tudta megmondani, hogy hová tette. De, tudja, szomszéd ur, ha egyszer nekidurálom magamat, szétszedem ezt a pincét, aztán gazdag ember leszek!

Erre azonban Bognár Pálnak nem maradt ideje. Történt ugyanis, hogy egy ízben, amikor befejezték egy gazdánál a cséplést, befogták az ökröket a lokomobilba és elindultak velük egy másik gazda szérűjébe. A rossz uton egyszer nagyot zökkent a gép, mire a biztosító szelep egy nagyot visitott. Ettől megijedtek az ökrök és félrerántották a gépet. A gép az árokba fordult és maga alá temette Bognárt.

Szegény Bognárnak most még szegényebb lett a felesége. El kellett adni a házacskát, hogy legalább azt a néhány hold földet megtarthassák. Rosenblatt mindjárt jelentkezett vevőnek és meg is szerezte a házat egy Róth Ármin nevű rokona részére. Ez legott kocsmát nyitott, mert hiszen mi is illet volna jobban egy fűszerbolt mellé, mint egy kocsmát!

Az özvegy Bognárné egyelőre a Kárászék házában húzta meg magát, debizony nem sokáig volt terhükre, mert néhány hónap múlva elköltözött az élők sorából. Az orvosok azt mondták, hogy májbaja volt, az ismerősök meg azt beszélték, hogy a bánat vitte el.

Szegény Jancsi árván maradt. Kárász a temetés után bement a városi közgyámhoz, akivel hajdanában együtt járt iskolába és kieszközlötte, hogy az árvát örökbe fogadhassa. Azt a néhány hold földet egy becsületes fiatal gazdának adták bérbe, aki akkoriban házasodott s becsületesen befizette a bért minden esztendőben. Kárász Ferenc a kis Jancsit maga mellé vette az üzletbe s így lett belőle boltosinas. Az emberek nagyon meg-

szerették és nem egy új vevője lett a Jancsi révén Kárásznak.

— Gyerünk az árvához! — mondogatták az asszonyok és a jó Isten megáldotta Kárászekat a szegény árva felkarolásáért.

Igy telt el nyolc esztendő. A fiucska felserdült, komoly, csinos legény lett belőle, aki csak a munkát szerette s a világon sehová sem járt. Még barátai sem voltak neki.

Mikor betöltötte a tizennyolcadik évét, Kárász bácsi így szólt aznap este az asztalánál:

— Jancsi fiam, egyikünknek sincs a homlokára írva, hogy meddig élünk. Én is megettem már a kenyerem javát. Ameddig birom, szívesen gyámolítalak tovább is, de nyugodtabb lennék, ha a saját szárnyaidra ereszthetnélek. Ezért holnap bemegyek a közgyám-barátomhoz és megkérem, hogy csinálja meg a nagykorusításodat.

Jancsi nagyon szépen megköszönte Kárász bács jóságát, Kárász néni meg csak ennyit mondott könnyeit törölgetve:

— De azért, Jancsi fiam, ne hagyj itt bennünket! ...

A nagykorusítást egy hét múlva megszavazta az árvaszék. Jancsi, aki különben már öt év óta nem inas, hanem segéd volt, továbbra is ott maradt Kárászeknél s azok örvendve tapasztalták, hogy a Jancsi viselkedésében a nagykorúság semmit sem változtatott, ő csak a régi maradt.

Ekkoriban Rezsín már a Rosenblatt felesége volt. Az ő hozományából juttatott Rosenblatt a Róth Árminnak is, hogy egy nagyobb borszállító üzletbe foghasson.

Róth Árminnak most már szűk volt Makedónia, vagyis a bolt meg a pince, elhatározta tehát, hogy a padlásra hordat fel néhány fölösleges butordarabot. Nem követünk el sértést, ha megállapítjuk, hogy Ármin soha sem rajongott valami nagyon a tisztaságért, minek folytán a padlást még egyetlen egyszer sem takarította

ki, amióta a házat megvette. Most azonban ez a művelet aktuálissá vált. Szegény cselédnek rettenetes sok munkát adott, míg azt a sok szemetet mind lehordta. Abban azonban csalódik a jámbor olvasó, ha azt hiszi, hogy ezt a sok szemetet Róth Ármin rögvest el is szállíttatta az udvaráról. Dehogy, kérem, ez egy távolibb jövő feladata lehetett, most egyéb gondja volt Árminnak.

Egyszer csak aztán jött egy derekas szél és széthordta a javát. Ugy repült a sok papiros, mintha csak puskából lőtték volna szerte széjjel. Természetesen jutott belőle a Kárászek portájára is. Kárász azonban békés természetű ember volt. Jól tudta ő azt a közmondást, hogy a rossz szomszédság török átok, hát nem ment át veszekedni az odafujt szeméért sem.

Jancsi is látta a csomó papirost, ami az udvarukban szállt le és nagy nevetve vette észre, hogy ezekre ő firkált valamikor mint kis gyermek. Összeszedte ezeket az „emlékeket“. Amint így kotorászott a papirhulladékok között, egyszer csak egy elsárgult, keményebb papiros került a kezébe. A papirlapocskán már persze szintén elsárgult tintával egy furcsa rajz volt. Egy nagy kereszt. Olyan, mint egy összeadásjel. Ezt nem ő rajzolta. Valaki öreges, reszkető kézzel vetette papírra. A kereszt balszárnán ez a felirat volt: „A baloldali faltól négy rőf.“ A kereszt jobbszárnán pedig ez volt írva: „A jobboldali faltól három rőf.“ a kereszt alsó szárán pedig ez állt: „A földtől két rőf.“

Jancsi kimeredt szemekkel bámult erre a különös ábrára. Vajjon mi lehet ennek az értelme? Mit akar ez ábrázolni? Micsoda rejtély lehet ez? Olyan megmagyarázhatatlan érzése támadt; valami furcsa sejtelem vett rajta erőt. A kezében remegett a papirlap, de ő görcsösen markolta meg. Odabent megszólalt a boltajtó csengője. Vevő jött. Hirtelen zsebrevágta a papirost és beszaladt. Más estefelé járt az idő, egyik vevő a másik után jött, s némelyiknek fel is tűnt, hogy az udvarias Jancsi ma olyan szótlan és szórakozott.

— Jancsi szerelmes! — jegyezte meg egy menyecske és kacagva távozott a boltból.

A vacsoránál iparkodott jókedvű lenni, de minden

pillanatban a rajz jutott a zeszébe. Az elalvásról persze szó sem lehetett. Nyugtalanul forgolódott az ágyában s egyre törte a fejét, hogy mire is tudna emlékezni a szülei régi elbeszéléseiből. Egyszer csak hirtelen kiugrott az ágyból:

— Megvan!

Szerencsére az öregek mélyen aludtak s nem hallottak ebből az örömteljes kitörésből egy hangot sem. De ő sem szólt nekik. Elhatározta, hogy egyelőre nem közli velük a titkot, mert hátha családás lesz belőle, s akkor minek izgassa még őket is?

Alig várta a reggelt. Rögtön lelopózott a pincébe s a magával hozott zsineggel kimérte a papírlapon ábrázolt helyet. Egy ócska szekrény volt előtte. Nagy gondal mozdította el s ismét kimérte balról a négy rőföt. Itt ugyanis az ábrának a fordítottját kellett mérnie, mivel a rajz az ő régi házuk pincéjének a falát mutatta. Most egy vésőt vett ki a zsebéből s elkezdte a vastag falat vájni. Szerencsére fugára talált, s a vakolat könnyen engedett. Ez azonban elég volt mára. A szekrényt visszatolta, a zsineget, vésőt zsebetette és fölsietett a bolba.

Igy dolgozott a vésővel három hétig, amikor vashoz ütközött a szerszámja. Ijedten keresztet vetett. . . . A vájat mély volt, már nem a Kárászék falában, hanem az ő egykori házuk falában vájkált, tehát csendben kellett dolgoznia, hogy odaát még ne hallják. Másnap már kilátszott a vasládika. Most már csak körül kellett vájni, hogy kiemelhesse. Egy órai munka után ez is sikerült.

Kiemelte a ládikát és fölvitte a szobájába. Letette az asztalra, leült melléje és megeredtek a könnyei. Ime, itt az a kincs, amit még a nagyapja rejtett el a muszkák elől, amiről az apja is beszélt, ami szegény anyjának utolsó napjaira enyhülést hozhatott volna! Csak nézte, nézte a ládikát és se nem látott, sem nem hallott. Szólhatott most a cseengetyű, ő bizony meg sem mozdult. Végre az öreg Kárász csoszogott ki és kiszolgáltatta azt a két vevőt. Mikor aztán becsukódott a boltajtó, akkor kezdte Jancsit keresni. Nem kiabált érte, hanem csendesen megnézte az udvart, a pincelejárót s végre a

Jancsi szobáját. Meghökken a különös látványtól.

— Mi az, Jancsi?

Jancsi csak ekkor tért magához.

— Ez . . . ez a nagy-apám kincse . . .

— A nagyapádé? Hát mégis igaza volt szegény apádnak? Szent Isten! Ilyen csodát! . . . Aztán mondd csak, hogy találtál rá?

Jancsi felelet helyett kivette zsebéből a vésőt és elkezdte a ládika tetejét feszegetni. A fedél csakhamar engedett.

— Sári! Sárikám! Gyere hamar!

Sári néni ijedten szaladt be a konyháról:

— Mi történt? Mi bajotok?

A másik pillanatban rémülten ejtette el a főzőkanalat. Az asztalon egy nagy rakás aranypénz sárgállott. Azaz dehogy sárgállott: ragyogott a napfényben! Sári néni ijedten kapott a fejéhez:

— Ez az öreg Bognár pénze!

— Az, az, — felelte az ura. De mondd már, Jancsikám, hogy tudtad áthozni a Róthék pincéjéből?

— Egy rajzot találtam a multkor az udvarunkon, a szerint véstem ki a mi házunk falát.

— No de ilyet! — kiáltott a két öreg.

— De most nagyon, de nagyon kérem, hogy a legnagyobb titokban kell tartanunk ezt a dolgot.

— Természetes! — felelte Kárász bácsi.

— Jancsikám, — szepegett Sári néni, — most, ugy-e elmégysz tőlünk? . . .

— Jancsi felállt, az öregek felé fordult és ünnepies hangon mondá:

— Nem! Sohasem!

Sári néni leült és zokogott. Kárász bácsi is törölgette öklével a szemeit, de azután mégis ő szólalt meg először.

— Tudod-e, fiam, hogy ezt a régi pénzt így nem tudod használni, ezt be kell valahol váltanod. De ugyan hol?

— Már gondolkoztam erről. Akárkihez nem fordulhatok, mert ez feltűnést keltene és vége-hossza nem lenne a zaklatásoknak. Azonban azt gondoltam, hogy szőlők a káplán urnak, az nem árulja el a dolgot; az ő öccse Pesten takarékpénztári hivatalnok, majd beváltja az aranyakat.

A káplán csakugyan a kezére járt a becsületes fiatalembernek és az rövidesen több mint ötezer forintot kapott az aranyaiért.

Ha a jó Isen akarja, akkor a mustármagból is erdő lehet. Ötezer forint meg mustármagnak is elég szép, ha ügyes kezekbe jut. Jancsi pedig ügyes és komoly fiú volt . . . Nem ragadta el a hirtelen meggazdagodás, hanem napokon át tanácsokozott az öregekkel, hogy mibe is fektesse a pénzt. Különféle eszmék merültek föl, míg végre úgy döntöttek, hogy szőlőt vesznek és bevezetik Jancsit a szőlészeti titkaiba. Nekik is volt azelőtt szőlőjük és csak akkor adták el, amikor a korral járó kifáradás a munkák csökkentésére kényszerítették őket. És Jancsinak ebben is szerencséje volt.

Egy szőlősgazda ellen ugyanis árverést tüzetett ki a városban levő bank. Előző évben gyenge volt a termés, azonfelül a szegény gazdának hosszú idő óta betegeskedett a felesége, tehát nem tudta a banknál levő tartozását kifizetni. Elment az igazgatóhoz, hogy könyörögésével csak némi haladékot eszközöljön ki, Grossmann igazgató azonban ridegen elutasította. Neki már megvolt a vevője szegény gazda szőlejére. A szegény ember most végigszaladgálta a várost, minden ismerősénél megpróbált valamicskét kikunyerálni, de azoknak is a gyenge termés apasztotta meg a tárcájukat, tehát nem tudtak segíteni. Ekkor állított be hozzá a mi Jancsink. A szegény gazda kimondhatatlanul megörült, mert, ha árverésre került volna a szőleje, akkor potomáron kelt volna el, így meg még meg is maradt neki egy rész belőle.

Ébben az évben aztán nagyszerű lett a termés. A borügynökök egymásután jöttek Jancsihoz, ő azonban megnézte a fizimiskájukat és kiszórta valamennyiüket. Az utca végén volt egy keresztény kocsmáros. Azzal

kezdettt tárgyalni és olyan előnyös árt szabott neki, hogy az örömében össze-vissza csókolta.

Az új szőlő bora sokkal jobb volt a Róth Ármin boránál. Az emberek elkezdtek egymásnak mondogatni.

— Kóstold csak meg a Bognár János borát!

A kocsmá csakhamar föllendült, és ezt a föllendülést az sem tudta hátráltatni, hogy a Róth Ármin hitelezni is tudott a vendégeinek. Egyébként sem soká hitelezett, mert becsapott hozzá az istennyila.

Valami vándorkereskedő utazott át egyszer a városon és, amint az utcákon kóborolt, meglátta a Róth Ármin cégért.

— Ahá, ez az! — kiáltott fel nevetve, — hát ide szökött a mi Árminunk?

Ezt a csodálkozást megismételte a Csery József kocsmájában is, ahol Bognár János borát mérték. Hogy, hogy nem, másnap már tudta a rendőrkapitány is. Rögtön hozatott egy-egy üveggel a Róth Ármin valamennyi borából. Azonnal vegyi vizsgálat alá vették és valamennyit hamasítottnak találták. Most a kapitány kikutatta, hogy Róthék honnan kerültek a városba és sürgönyözött az ottani szolgabírónak. A válasz még aznap megjött:

„Borhamisításért két ízben büntetve.“

A többi aztán gyorsan ment. Róth Ármint példásan megbűtették, a borait kiöntötték az utcára és elvették az iparjogát. A kocsmá ajtaját többé nem nyitották ki.

Egy holdvilágos szeptemberi éjjelen Jánosunk Kárász bácsi s Cseri József társaságában ment haza a kocsmából. Hosszadalmas elszámolásuk volt, csak úgy éjjél felé lettek készen. Az utcán néma csend uralkodott, már mindenki nyugovóra tért. Lassan ballagtak a Kárászné háza felé. Élvezték a jó levegőt. Amint azonban a Kárászné háza közelébe értek, a Róthék kocsmája előtt egy nagy kocsit pillantottak meg. Két ló volt elébe fogva és többen sürgölődtek a kócsi körül. Butorokat raktak föl.

— Hát azok ott mit csinálnak? — szólott János az öregekhez.

— Mit-e? — találta ki Kárász, — hát szökik az Arminunk!

— János öcsém, — mondá Csery, — ez a te érde-med. Ezt csak neked köszönhetjük.

GULYÁS MEGSZABADUL

Rosenblatt a választás után Pestre utazott. Különösképen Gulyásné is ekkor kapott szabadságot és ő is felutazott „rokonai látogatására“.

Eközben Spitzer ügyvédnek, aki a választási elnök volt, azt fújta be valaki, hogy Gulyás nem tud elszámolni a választási iroda pénzével.

Spitzer pontosan tudta, hogy Gulyásnét Rosenblatt-hoz minő szálak fűzik, úgy gondolta tehát, hogy ha Gulyásra rá lehet bizonyítani, hogy a pártiroda pénzét a saját céljaira használta fel, akkor a szép asszonyt el lehet tőle választani és Rosenblatt azután szabadabban érintkezhetik vele.

Gulyás már mindjárt az első napokban el akart számolni a megmaradt összeggel, azonban otthon sehol sem találta meg azt a nagy borítékot, amelyben a pénzt tartotta. A feleségére gyanakodott, hogy eltette valahová, de az asszonyka semmi hajlandóságot sem árult el, hogy végre már haza szándékoznék jönni.

Egy szép napon aztán beütött a mennykő: Gulyásnak ajánlott levelet hozott a hivatalába a postás a Spitzer ügyvédi irodájától, amelyben a különbeni törvényes következményekre való tekintettel felszólították, hogy másnap este számoljon el a pénzzel a kaszinó titkári szobájában.

Odahaza meg a felesége levelezőlapja várta: holnapután megérkezik. Igen ám, de ezek holnaputánig nem várnak. Ezek ki akarják őt végezni. Még egyszer felforgatta az egész lakást, de a borítékot sehol sem találta. Kétségbeesetten rohant el Kürtöshöz:

— Segíts ki, az Istenért! Adj valami tanácsot, hogy mit cselekedjem. 2576 forintról van szó!

Kürtös elgondolkozott.

— Kik lesznek azok, akiknek te elszámolni tartozol?

— Spitzer, aztán Silberstein tanár, a titkár, meg a Városi Bank igazgatója.

— Jól van. Ha Spitzer meg a Városi Bank igazgatója nem lesz ott, akkor Silberstein maga nem fog téged elszámoltatni. Hiszen az természetrajzos, mit ért az a számokhoz!

— Nos és a másik kettő?

Az sem lesz ott, majd én elintézem őket. De te csak jelenj meg és ne szólj Silbersteinnek semmit, hogy hol van a pénz. Ugy tudom, hogy a kedves nőd, izé, Spitzernél is meg szokott fordulni. Nincs nálad a feleségednek valami levele, amiről az ő irását is le lehetne másolni?

Gulyás megvakarta a fejét és kelletlenül válaszolt:

— Van egy, de ezt corpus delicti gyanánt őrzöm...

— Ide vele, komám!

Gulyás egy rózsaszín levelet vett ki a tárcájából:

— De ezt csak neked mutatom meg!

Kürtös átfutotta a levélkét:

„Holnap este hatkor már ott lehetek. Cunci“

— Pompás! — kiáltott fel Kürtös.

— Gyalázatos, nem pompás!

— Egy szót se többet! Ezt a levelet én elküldöm valahogy Spitzernek. Akkor ő fütyül nekik hatra ott lenni. Legjobb esetben majd nyolcra mászik oda. A többi az én gondom. Most csak menj békével és dolgozz nyugodtan.

— Drága barátom! Nem tudnám neked eléggé meghálálni, ha ez a dolog sikerülne. Ami a hivatalomat illeti, azt már rég megutáltam. Tudod, hogy én okleveles erdész vagyok. Akkoriban szegény szüleim erőszakolták, hogy hivatalt vállaljak. Mit ér nekem az a szűkös kenyér, ha a lelkiismereti szabadságomat kell eladni érte!

— No ne busulj, majd ezen is segítünk. Fűzessyt

megkérem, ő biztosan tud neked egy erdési állást szerezni.

Gulyás arca erre földerült:

— Akkor elválok a asszonytól, úgyis csak polgárilag esküdtünk. Teringettét, de boldog ember lesz belőlem! Be sem megyek a hivatalba már ma!

* *

Kürtös lázas munkába fogott. A Cunci levelét azonnal expedálta Spitzernak. Aztán kirohant az állomásra, röviden lehadarta az ügyét Katona Bandinak, a forgalmista barátjának. Az rögtön előkerítette az egyik málházót, aki bizalmas huszárja volt és felültette a délelőtti személyvonatra. A málházó az első állomásnál leszállt, ott lakott ugyanis Silberstein barátnője. Egyenest az irodába ment és táviratot adott fel neki:

„Öregem két napra felutazott. Holnap estére várlak.“

Mellesleg legyen mondva, az „öregnek“ esze ágában sem volt elutazni, s így, mikor Silberstein be akart állítani a menyecskéhez, az „öreg“ egy alkalmas furkósbottal megfélelően elpáholta.

Két „korifeus“ el volt intézve.

Azon a számonkérő ülésen tehát egyedül a „gyanúsított“ jelent meg. Várt egy darabig, aztán letette a névjegyét az elnöki asztalra és elballagott a „Tököfő“-ba. Ott természetesen óriási ovációval fogadták.

Másnap megérkezett a kedves neje.

— Hol van az a nagy levélboríték, amiben neked a párt pénzét még a választás utáni napon átadtam?

— Elvittem magammal. Gondoltam, hátha szükségem lesz még egy pár forintra.

Gulyást előntötte a mérge. Itthon el akarják ítélni, meg akarják bélyegezni, ez a céda asszony meg elviszi az idegen pénzt, hogy többet tudjon mulatni? . . .

Eddig mindig csendes, bárgyu ember volt, de most felkapott egy pipaszárat és meg sem állt, míg össze nem törte a Cuncikáján.

Aztán rögtön elrohant a pénzzel a Rosenblatt irodájába. Rosenblatt időközben már értesült az előzmé-

nyekről és nagyon meghökkent, amikor Gulyás a 2576 forintot leolvasta az asztalra. Nagyon kellemetlenül állította ki az elismervényt és még kezét sem adott Gulyásnak, nemhogy megköszönte volna a pártnak teljesített szolgálatait. Ő más fináléra számított...

Mithogy a dél már elmúlt, Gulyás hazafelé tartott, hogy némi ebédet keressen magának.

Nem kis meglepetésére a lakást üresen találta. Az asztalon egy cédula feküdt:

„Ilyen brutális emberrel nem szándékozom tovább együtt élni. Délután küldök a ruháimért. A válópert ügyvédem, dr. Spitzer Mór ur még a holnapi nap folyamán folyamatba teszi. Cunci.“

Gulyás elolvasta még egyszer, hogy jól értette-e, aztán térdreesett:

— Hála Neked, irgalmas nagy Isten!

A gyomra azonban csak korgott szegények, tehát elkezdett kutatni a szekrényben. Üres volt minden. Ugy látszik, hű életpárja még utoljára nősszeszedte, ami kéznél volt. Nem maradt más hátra, mint a „Tökfilkő“ irányában tájékozódni.

Ott egyszerre ketten is megrohanták. Dános Pista így szólt:

— Kedves nőd ma délelőtt egy nagy csomaggal szittent végig a Fő-utcán. Nagyon haragos volt, még a köszönésemet sem fogadta.

Gulyás még felelni se tudott neki, amikor Kürtös beleszólt:

— Én is láttam, de akkor már nem volt nála csomag, Rosenblatt irodájába ment be.

Most meg Katona Bandi süvített bele:

— Én is láttam! Konyárytól, a tisztiorvostól jött ki. Gulyás hol ide, hol oda fordította a fejét, de egy szót sem szólt. Kürtös különösnek találta ezt a némaságot s odakiáltotta neki:

— Hát te semmit sem szólsz a feleséged mozgalmaihoz:

— Tökfilkő ur, hozzon egy féllitert!

— No, mégis megszólalt, — mondá Katona némi megkönnyebbüléssel.

— Egy pár virslit lében! — hangzott ismét Gulyás ajkairól.

— Mi a manó? — csodálkozott Dános, — hát a menyecske még mindig nincs otthon? Hát most meg ugyan hová mehetett?

— Spitzer ügyvédhez, — rebegte Gulyás rejtélyesen.

— Te komám, — szólalt meg Kürtös az asztal végén, — te nekem nem vagy kóser. Te rejtegetsz valamit. Valami megint történt. Hát csak ki vele! Ne titkolózzál, mi készséggel segítünk. Melyik kaszinótagot üssük le?

— Már egyiket se!

— Hát rendben van az a dolog?

— Tökéletesen.

— Hát akkor mit keresett ő nagysága Spitzer Mórinnál?

— A válókeresetet csinálják . . .

— Hurrá! Éljen! Éljen Gulyás! — kiáltotta az egész társaság.

„KEZD MÁR VIDORULNI EGÜNK . . .“

Hallott már valaki ízletesebb falatot a vidéki pletyka számára, mint egy válóper? Kivált, mikor a hősnő egy kimondottan szép asszony, akit bizony nem kevesen irigyeltek, természetesen nem a férje miatt, hanem a gazdag barátja miatt.

Mikor Gulyás Ferenc „alperes“ megkapta az idézést, épen elseje volt, hát mi sem természetesebb, mint az, hogy ezt a korszakalkotó eseményt meg kellett ünnepelni a „Tökfilkó“-ban. Hogyisne, mikor némely ember olyan szívesen elválna a feleségétől, de mégsem tud, Gulyás barátunknak meg így az ölébe hull a szerencse, hogy maga az asszony indítja meg a válópert!

Bizony, a cigány alig győzte azon az éjen húzni azt a nótát:

*„Hogy engem egy asszony egreciroztasson,
Olyan nincs a sifonérban!”*

De hát végén csattan az ostor . . .

* *

A tárgyalás előtt még egy nagy szenzáció ütött be: Füzesy kitűnő állást szerzett Gulyásnak. A válóper meglehetősen kaptafaszerűen indult: elhagyás brutális bánásmód miatt, amit a felperes tisztiorvosi látlelettel igazol. Amint tudjuk ugyanis, Cunci asszony Rosenblattól egyenest a tisztiorvoshoz szaladt és megmutatta a férje pipaszárának ütéseitől származó dudorokat. Még elég frissek voltak.

Erre természetesen Gulyásék felmutatták a párt felszólítását, hogy Gulyás 24 órán belül számoljon el a nála levő összeggel. Felmutatták továbbá Rosenblatt nyugtáját, amely egy órával előbb lett kiállítva, mint az a tisztiorvosi bizonylat.

A másik tárgyalásra már csak a két ügyvéd ment el. Cuncinak ugyanis még attól is tartani kellett, hogy Sárossy ügyvéd beváltja fenyegetését és kitergeti a kikapós menyecske viselt dolgait. A brutális bánásmód bizonyítása meg legfőlebb arra az egy esetre sikerülhetett. Így tehát beleegyeztek abba, hogy a bíróság a válást az asszony hibájából mondja ki, a költségek kölcsönös megszüntetésével. Az olyan asszonyok ugyanis, akiket az ő hibájukból választottak el, már akkoriban is érdekesebbek voltak . . .

* *

Gulyás barátunk hamarosan berendezkedett a szalmaözegeyi háztartásra. A kosztot eddig is a kocsmában kapta, tehát csak a takarításra kellett egy öreg nénit szerződtetnie. Ez az állapot is ideiglenes volt, mert egy elhalt erdész hivatalát volt átveendő. Mikor a válóper befejeződött, no meg az obligát áldomások, Gulyás mindjárt utra is kelt.

A vicinális vonaton egy igen csinos gyászruhás hölgygel került egy kocsiba. Természetes, hogy valami ürüggyel beszédbe ereszkedett a szép utitárssal. Kide-

rült, hogy az is oda utazik. Sőt az is kiderült, hogy az elhalt erdésznek az özvegye. Beszédközben aztán a szép özvegy megkockáztatta a kérdést, hogy Gulyás ur ugy-e bár családos ember. No annak se kellett több! Tüstént felugrott, haptákba vágta magát és harsány hangon jelentette:

— Törvényesen elvált, a felesége hibájából!

Hát ez a cím és jelleg most már föltétlenül megillette. Büszke is volt rá.

Az özvegy kissé elpirult, de az asszonyi kíváncsiság nem hagyta nyugodni:

— Hát a gyerekek?

— Azok nem voltak, kérem szépen.

Hát ez is szépen hangzott.

— Nekünk sem, — sóhajtott az özvegy.

— Mi csak polgárilag keltünk egybe, — szolgált a további felvilágosítással Gulyás ur.

A szép özvegy arcán egy diszkrét mosoly vonult végig . . .

A vonat nemsokára megérkezett a kis végállomásra és ők együtt mentek az erdészeti hivatalba, hogy ügyeiket elintézzék. Ezek a dolgok alig két-három órát vettek igénybe. Aztán megint együtt üldögéltek a szutykos kis váróteremben és a szép özvegyből most már csak úgy dült ki a sok jótanács, meg szükséges információ, mert hiszen ő úgy ismerte itt a terepet, akár a tenyerét. Szegény Gulyás meg egészen ismeretlen kezdő volt.

De ne szaporítsuk a szót, az olvasó ugyis tudja, hogy mi szokott az ilyen „véletlen“ összetalálkozásokból kifejlődni. Hát most is így történt. Gulyás barátunk még ott a restiben megkérte a szép asszony kacsóját. A vonatról már karonfogva lépdeltek a bérkocsi felé.

Mikor Gulyás ezt a változást a „Tökfilkó“-ban proklamálta, óriási éljenzés támadt. Csak Kürtös jegyezte meg keserű hangon:

— Hát ideje volna nekem is valami rendes foglalkozás után nézni, mert, amíg csak a „Heti Híradó“ nyomorult szerkesztője leszek, egy jóra való fehérnép sem fog velem szóbaállni.

* *

Csunya esős őszi délután volt. Kürtös ott gubbasztot kisdéd szobájában és már dél óta azon törte a fejét, hogy miről is kaparjon össze egy tárcát a „Heti Híradó” vasárnapi számába. Ilyen komor, sötét napon nagyon nehéz költői ihletre szert tenni, pedig ő most ki akart tenni magáért. Azonban nagyon nyomott volt a hangulata és sehogy sem tudott az alkotás Pegazusára felkapaszkodni.

Négy arckép függött az íróasztal felett. Az édesapjáé, az édesanyjáé, János bácsié és Józsa nénié. Már mindnyájan a temetőben fekszenek. Ezeken kívül nem volt senkije. Az apjára gondolt, aki vasuti hivatalnok volt, de mindig tengerészkapitány szeretett volna lenni, míg aztán váratlanul elragadta a halál. Egy éjjeli szolgálatnál tüdőgyulladást kapott, s ez három nap alatt végzett vele. Az édesanyja egy évre rá követte. Akkor ő negyedéves jogász volt, tele idealizmussal. Az anyja koporsójánál csak Józsa néni meg ő zokogtak, János bácsi már tíz évvel azelőtt kiment Amerikába. Az is megunta a hivatalát és kiment szerencsét próbálni. Nem írt haza, mert összekülönbözött az öccsével meg Józsa hugával is. Tavaly tudta meg a címét Ede valami nagyon kanyargós uton s rögtön írt is neki, mert azt hozták róla hírül, hogy nagyon beteg. Azt írta neki Ede, hogy nem kér tőle semmit, de, mert élénken emlékszik hogy itthon nagyon szerette, hát csak azt kéri, hogy írjon néha-néha, mivel már senkije sincs ezen a széles világon. Erre a meleghangú levélre sem jött válasz, Ede tehát azt hitte, hogy János bátyja is meghalt.

Hogy mulnak az évek! Mikor az édesanyját is eltemette, végkép elkeseredett és minden hivataltól, tanulástól elment a kedve. Akkoriban akadt össze Spitzerrel és rá egy hétre lejött ebbe a sáros kis városba. Bizony, már öt esztendeje neki . . .

Ez a sok keserű emlék mind végigsuhant az eszén, míg azokat a képeket nézte. Egyszerre csak ütött a kaskos óra. Hármat. És a tárcából még egyszer sem volt meg. Bosszúsan állt fel. Hát így nem lesz a dologból semmi. Hátrasimította hosszú haját, fejébe nyomta a kalapját, leakasztotta az ócska esernyőt és elindult a

„Tökfilkó“ felé. Ez az „óázis“ alig öt perenyire volt a lakásától. Az eső csunyául szakadt, de csakhamar elérte az óhajtott révet. Megkönnyebbülten nyomta meg a rozszant kocsamaajtó kilincsét. Benyitott és körülnézett. Csak maga a kocsmáros szundított a sarokban.

— Vendég ide hogy is jönne ily cudar időben; — dudolta neki félhangosan.

A kocsmáros nagyot ásított a találó idézetre.

— Bizony, szerkesztő ur, ma délután aligha nem egyedül marad. Nem igen jönnek ma ide az urak. Egy féllitert, ugyebár?

— Meg a tintatartót. Dolgozni szeretnék.

Leöntött egy pohár bort és megint elkezdte törni a fejét. Az otthon támadt borus gondolatok azonban újból föléledtek a lelkében. Akaratlanul is továbbbszótta őket. Most meg Aranka jutott az eszébe, az a bájos kislány, akivel most két éve annyira szerették egymást, de a kislány anyja hallani sem akart a dologról, keveselte Kürtös Ede urat . . .

Egy vidéki városkában játszódtott le ez a ragyogó, de rövid szerelem. Zobor barátja mutatta be a lánynak, a bájos Aranka unokabátyja. Még emlékszik rá, hogy egy őszi éjjelen még egyszer elmuzsikáltatta a leányka ablaka alatt azt a nótát:

„Ha majd a béke visszatér szivünkbe . . .“

Másnap szomorú bucsulevelet írt Arankának és el-tuazott .

Ez a keserű emlékü szerelem jutott most eszébe, amint a háztetőkről lepergő csöppeket nézegette.

— Megvan! — kiáltott fel magában.

A kocsmáros odanézett, hogy mi van meg, aztán tovább szundikált a hosszú padon.

Kürtös Ede pedig elkezdte írni a tárcáját:

„Ha a béke visszatérne . . .“

És leírta szépen azt a forró, azt a verőfényes, azt az el nem muló szerelmet, beleírta az ő Arankájának édes nevét és elhatározta, hogy a lapnak ezt a számát megküldi szíve bálványának. Hadd lássa, hogy ő még

mindig a régi, a hűséges szerető, a nem változó komoly férfiú.

Belesírta ebbe a tárcába szíve minden bánatát, belezengte egész ideáлизmusát, megszólaltatta benne lelkének legszebb gondolatait. Még soha nem produkált lapjában ilyen mesteri művet. Ezt a lapot okvetlen elküldi Arankának . . .

A tárca elkészült. Elolvasta. Meg volt elégedve a munkájával s még csak most öntött újból pohárba. Az eső még egyre szakadt. Már öt órára járt az idő. Nem jött senki a kocsmába. Azaz mégis. Egy vékonyruháju muzsikuscigány zuhant be az ajtón.

— Megkövetem alássan a tekintetes nagyságos urakat, engedjék meg a seginy csigánynak, hogy egy kicsit meghúzzsam itt magamat.

— Menj a manóba, hiszen egy akó viz csurog ki belőled! — kiáltott rá a kocsmáros.

Kürtös megszánta a jövevényt.

— Ugyan, hagyja szegényt, hadd üljön le ott az ajtónál, hisz még a kutyát is kár ilyen időben kiverni. Inkább adjon neki két darab szafaládét meg egy jó féllitert!

— Csókolom a kinyes kezseit a méltóságos fiatalurnak. Áldja meg a jó Isten, de még ma!

— No csak egyél, more, aztán húzd el nekem, de szépen azt, hogy: „Télen-nyáron pusztán az én lakásom.“

A cigány tudta, mi a becsület. Addig hozzá sem nyúlt az ennivalóhoz, pedig elég sóváran nézte, míg előbb el nem húzta a Kürtös nótáját. De még ilyen szépen, milyen szívhez szólón húzta! Kürtös lekönnyökölt az asztalra s egyszer csak azt vette észre, hogy két könnyecsepp esik a tárca kéziratára . . .

Aztán lakmározott a more és tovább húzta. a bús magyar nótákat.

— Ugy-e, kirem alássá, ma serda van? — kérdezte a kocsmárostól.

— Egész nap szakadatlanul! — morogta a „Tökfilkó“.

— Azsírt gondoltam, mert in csitertekre vagyok hivatalos egy lakzsiba.

— Csak nem akarsz holnapig itt hegedülni?

— Csókolom a kezsit-lábát, csak ne tessik már annyira haragudni a mivésetre.

A cigány egyre közelebb huzódott a Kürtös asztalához és halkán, szordinóval, egymásután huzta neki a szép szomoru nótákat.

Már esteledett, amikor az öreg levélhordó is bebotlott a kocsmába.

— No, hála Istennek! Egész nap kergetem már a szerkesztő urat ezzel az ajánlott levéllel!

— Hát Ostoros bácsi, még most sem tudja, hogy hol kell egy rendes embert keresni? Aztán miféle ajánlott levél az? Nem tartozom én senkinek ezen a cudar világon!

Idegesen tépte föl a borítékot. Pedig nem a János bátyja írása volt rajta. Kinyitja a papirost. Egy közjegyző írja Erdélyből. Hirtelen hátraveti magát a széken:

— Meghalt! Csakugyan meghalt szegény . . .

Egyszerre csönd lesz. Az öreg levélhordó kezében megáll a pohár, a cigány is felkapja a nyirettyűt, a kocsmáros pedig megdöbbenve néz Kürtösre. Az még egyszer végigfut a levélen:

„Értesítem, hogy nagybátyja, Kürtös János, aki a múlt évben költözött ide Amerikából, hosszú szenvedés után szeptember elsején elhalálozott, végrendeletében az egész vagyonát, házáat és 400 hold szőlőt Önre hagyományozta . . .“

Kürtös elolvasta még egyszer, az arca hol elsápadt, hol elvörösödött. De nem szólt egy árva szót sem. A kocsmáros már aggódni kezdett és magában a pokol fenekére kívánta Ostorost, hogy épen ide kellett neki hozni azt a gyászhiért. Szegény Kürtös még rosszul lesz attól a levéltől.

Hát csakugyan azt lehetett hinni, mert lekönyökölt az asztalra és percekig nézte szótlanul, mereven az ajánlott levelet . . . A cigány végre a helyzet magaslatára emelkedett, hiszen az ő dolga, hogy vigaszt öntsön a gyá-

szoló lelkekbe! Nagy félénken megnyisszantott egy akkordot a hegedűjén. Kürtös felocsudott és egy hangosat sóhajtott, vagy inkább felnyögött, mint akit egyszerre fárdalom is, meglepetés is ért.

— Huzd rá cigány, ma nem megyünk haza!

— Na, ugy-e megmondtam a tekintetes kocsmáros urnak?

Tüzes csárdások következtek, amiktől felpeszdül a magyar ember vére, összeütődik a bokája, dalra nyílik az ajka. Kürtös azonban hallgatag maradt. A levelet szépen eltette, Ostorosnak egy forint borravalót adott, aztán vacsorát kért magának. A levélhordó elment, az eső lasankint elállt, és a „szénátus“ tagjai kezdtek beszállingózni. Egyik-másik elesodálkozott, mikor meglátta Kürtös mellett a cigányt, de aztán a more is útnak eredt, „mer hát messe van míg a nyegyedik falu innen“. A társalgás a szokott mederben indult meg. Kürtösön nem vettek észre semmit, olyan modorban beszélt, ahogy szokott minden szerdán este, amikor rendes összejövételük volt.

* *

A „Heti Híradó“-t szombaton már expediálni szokták. Mire a lap megjelent, Kürtös már Pesten járt az öröksége ügyében.

Keddre egy gyönyörű képeslapot hozott neki a posa, amelyen csak ennyi állott:

„A béke visszatért.“

Megismerte az Aranka vonásait. Hej, de régen nem látta!

A VASUTAS

A városi keresztény fiatalság egyik vezére Katona Bandi forgalmista volt. A katolikus Körben is igen becsülték, mint komoly, tartalmas és tettekrekész fiatalembert. Akkoriban még nem tartottak nagygyűléseket,

hiszen tudvalevő dolog, hogy a keresztények mindig későn szoktak ébredezni, keresztény jellegű társadalmi egyesületek is csak szórványosan akadtak, az meg pláne eseményszámba ment, ha valahol egy civilemler szóno-
kolni mert és a keresztény öntudatról kezdett beszélni. Így, mondjuk egy körben, vagy legényegyletben hallott az ember néha egy-egy bátor szót, de hányszor lett az is a pusztába kiáltónak szava. De még ez is gyenge hasonlat, mert a „pusztában kiáltó“ Keresztelő szent János volt, akinek tudvalevőleg sok ragaszkodó híve volt, míg a mostani keresztények csak meghallgatják néha az igazságot, de eszükben sincs, hogy kövessék.

Az ilyen féllábbal a Krisztus tanítása alapján, féllábbal meg a vallástalanság ingoványában álló keresztényeket nemcsak a szószékről, hanem a társadalmi érintkezésben is korholták a város buzgó papjai, valljuk be, igen csekély eredménnyel. Ismét és ismét megmagyarázták, hogy az úton-utfélen hirdetett „szabadgondolat“ nem egyéb, mint a keresztény tanítástól és erkölcestől való „szabadulás“ és a keresztény eszmével szöges ellentétben álló tanoknak való behódolás. Hogy az agyonhirdetett „demokrácia“ szintén nem egyéb, mint Krisztus királyságának elvetése és a teljesen kereszténytelen elemeknek uralomra juttatása. Ha a lelkekben megszilárdul a hit és a felebaráti szeretet, akkor azok a hamis apostolok, akik a saját érdekeik feláldozása nélkül akarják megmenteni a társadalmat, mind el fognak tűnni. Ne székeljünk tehát keresztény módon élni, ne röstellkedjünk a miatt, hogy mi igenis hiszünk a lélek halhatatlanságában, hiszünk egy számonkérő Biróban és hogy a betlehemi jászol előtt hiszük azt is, hogy abban egy Istenség pihen.

Mikor mindezek a szép ígék, amelyeket a Kör tagjai hűségesen megtapsoltak, újból minden maradandó eredmény nélkül hangzottak el. Katona barátunk egy összejövetelen dörgedelmes, gyújtó beszédet tartott.

— Meddig leszünk még hasonlók ahhoz az oldott kévéhez, amelynek minden kalásza szerte hull? Mikor vesszük fontolóra azt az igazságot, hogy, aki a felebaráti köteleességét nem gyakorolja, az csak mímeli a val-

lásoságot? Mikor fogunk már össze és mikor keressük már föl a saját hitsorsosainkat, hogy segítsünk nekik élni s ne vonjuk meg tőlük a köteles támogatást? Ime, egy tagtársunknak, Belényessy asztalosmesternek minden ingóságát tegnap árvereltette el a városi bank . . . Hányan voltak, akik nem neki hordták a garasait, akik nem őt támogatták, hanem azt a másikat, akihez benünket semmiféle kötelék nem fűz! Igen tisztelt tagtársaim, ezt az átkos széthúzást nem szabad tovább folytatnunk! It a Körben kifüggesztjük iparos és kereskedő testvéreink névsorát. Magára vessen, aki e testvéreink iránt kötelességét mátol fogva nem teljesíti!

Igy beszélt Katona Bandi, a forgalmista. Nem akarjuk lekicsinyelni az egyházi férfiak beszédeinek értékét, de Katona Bandi akciójának mégis gyorsabb eredménye volt. És pedig azért, mert annak megtartására a város keresztény fiatalsága kérlelhetetlen felügyeletet gyakorolt. Katona kitűnő szervező talentum volt. A következő vasárnap már a templom előtt osztogatták a keresztény iparosok és kereskedők névsorát, amelynek végén szent János eme szavai állottak: „Necsak szóval, hanem cselekedettel szeressünk!”

Katona Bandi tevékenységének természetesen híre ment a kaszinóban is. Rosenblatt elnök és Grossmann bankigazgató, az alelnök, tüstént elhatározták, hogy lépéseket tesznek „annak az izgága uszítónak” elhelyezése végett. Irtak is Pestre az emberüknek, az eredményt azonban hiába várták. Mikor aztán Katona ismét ráfeküdt arra az akcióra, újból megsürgették az emberüket, hogy mi lesz az áthelyezéssel. Ekkor azonban nem kis meglepetésükre azt a választ kapták, hogy maga az állomásfőnök járt az igazgatóságnál és erélyesen kérte, hogy Katonát hagyják meg mellette, mert hasonló szorgalmas, pontos, jártas, nagy szaktudású ember még nem volt a keze alatt. Így aztán az áthelyezésből nem lett semmi.

Rosenblattékát szörnyen bántotta ez a felsülés. Nem is nyugodtak bele. Sőt kinyomozták azt is, hogy a főnök miért ragaszkodik annyira az ő Katonájához. Meglátták, hogy Katona Bandi komolyan udvarol a

főnök ur lányának és a lánykának a fiú igen tetszik. Rosenblatték összedugták a fejüket. Hát ez minden-
esetre igen erős kötel volt, de azért erősebb kötelet megtalál-
ni? Hát egy többet ígérő kérő személyében. Ez a fiú
ugyanis még csak egy kifizetésű vasutas, egyetlen ro-
zetta nélkül. Ha majd a főnök tovább tolja a szekerét
(no ná, majd nem tolja!) akkor még viheti valamire.
De mit szólna hozzá a főnök ur, ha egy olyan kérő
bukkanna föl, aki máris valaki s akinek a szekerét
nem kell a vállával előretolni. Akkor a Fáni kisasszony
egyszeriben kiábrándulna a Bandikájából! Nincs az a
lány, aki egy szerelmi házasságot elébe helyezne a barát-
női pukkasztásánál!

No de hol fogjanak most valakit, akinek pont a
Fáni kisasszony tetszik? . . . Hát ez igazán kemény
dió volt! De mégsem egészen kemény. Azt sütötték ki
ugyanis, hogy annak a baleknak nem szükséges a
Fáni kisasszonyt oltárhoz vezetni, elég lesz, ha „szen-
vedéllyel“ udvarol neki. Fánika aztán okvetlen „bedől“
és kiadja az utat a Bandinak. Bandi aztán maga fog
felszaladni Pestre és térdénállva fog esedezni, hogy te-
gyék el innen jó messzire. No hát!

Ehrlichnek írtak. Annál dolgozott egy csinos meg-
jelenésű, de nem egészen „ehrllich“ fiatalember, bizonyos
Kocsány Gyuri, aki már több görbe üzletet bonyolított
le. Mikor megtudta, hogy miről van szó, hogy szép ho-
noráriumot is kap, meg a költségeit is viselik, készség-
gel vállalkozott a piszkos szerepre. Leutazott Rosen-
blatthoz, aztán kiment az állomásra, bemutatkozott a
főnöknek és annyi midenfélét hazudozott magáról,
hogy a főnök végre bemutatta a családjának. Egy hét
sem telt bele, és már megint ott volt, virágot, csokolá-
dét hozott Fánikának és rendszeresen elkezdett udva-
rolni.

Katona Bandi búnak eresztette a fejét. A Körben
nem tudták kitalálni, hogy mi lelte, úgy ült ott egy sa-
rokban, mint egy szárnysegett lud. Barátai elcepelték
a „Tökfilkóba“, hogy lelket verjenek bele, de ott is csak
azt hajtogatta, hogy neki el kell innen mennie, hogy

itt nem bírja ki ovább. Majd megivott egy üveg bort és keservesen kiáltotta a cigánynak:

— Azt húzd, hogy: „Gyászba borult az életem te miattad!”

Fánika tehát már legalább is erősen ingadozott.

Igy aztán minden Rosenblatték programja szerint pergett volna, ha nem jön közbe egy vasuti baleset. Az pedig így történt.

Gyönyörű májusi nap volt. Az iskolásgyerekeknek majálist rendezett a gimnázium. Nem is a városi Kiserdőben, hanem egy messzebbi kirándulóhelyen, ahová vonattal vittek ki vagy kétszáz gyereket.

Ugy nyolc óra lehetett, amikor megszólalt az állomás jelzőharangja: 5 — 2 — 5 — 2 — 5 — 2.

Egyszerre nagy sürgős-forgás támadt az iroda körül. Egy szolga kirohant az állomásról, s nemsokára Tarján doktorral tért vissza, aki pályaeorvos is volt. Most is magával cepelte nagy ócska táskáját. Az orvos egyenest a vágányokhoz ment. Katona Bandi, meg a pályafelügyelő a szolgákkal már ott várta. Nemsokára ismét jelzett a harang, s most mindnyájan a Pest felé közeledő vonatot kémlelték.

Egyszerre berobogott a várt vonat. Három kocsiból állt. Az egyik kocsin vörös kereszt volt s mellette ez a felirat: „A magy. kir. Államvasutak mentőkocsija.” A vonat hirtelen megállt, Tarján doktor felugrott és a vonat tova vágatott.

Alig telt bele néhány perc, már százával rohantak az emberek az állomásra. A szülők voltak. Valaki azt a hírt terjesztette, hogy a gyerekeket vívó vonat kisiklott. Zűravaros kiáltások töltötték be a perront. A főnök nem volt otthon, még korán reggel Pestre utazott. Katona Bandi rohanta meg a tömeg.

— Nem a kirándulók vonatát érte a baleset! — kiabálta többször harsány hangon, de a tömeg csak nem engedett.

— Nem igaz! Nem merik bevallani! — ordított vissza egy rekedt hang.

Katona egyre csitította a tömeget és mindenképen

igyekezett hitelt szerezni megnyugtató állításának, de minden törekvése hiábavaló volt.

A tömeg megrohanta a pénztárt, hogy jegyet váltson a pesti vonatra és a gyermekek után menjen. Hasztalan volt minden megnyugtató.

A nagy lármában alig hallották az emberek, hogy az alulról jövő tehervonat érkezését jelezte a harang. Mindenki a perronra tódult. Az emberek majd agyonnyomták egymást. Mindenki azt gondolta, hogy, ha ez a vonat be tud jönni, akkor hírt lehet kapni a kisiklott vonatról.

A tehervonat becommogott. Katona Bandi nagyot szalutált. Ugyanis a forgalmifőnök jött a paklikocsiban. A forgalmifőnök az a lény, akit minden vasutas a pokol fenekére szokott kívánni. Mindig olyankor jön, amikor legkevésbé kívánatos és a világon mindenben hibát talál. A kákán látható csomót is egy forgalmifőnök találta meg. Ezek a legbakafántosabb teremtmények e földön.

Katona Bandi összeesapta a bokáját és megtette a jelentését: a főnök ur sürgős családi ügyben Budapestre utazott. Bandinak persze dunsztja sem volt, hogy miért utazott el a principálisa, de hát muszáj őt megvédeni. Ma nekem, holnap neked. A forgalmifőnök végigjártatta szemét a szorongó, zajongó tömegben, aztán valamit mondott halkán Katonának, az megint jelentett valamit, mire a forgalmifőnök megveregette a vállát. Most Katona a várakozó tömeg felé fordult és erőteljes hangon hirdette:

— A felügyelő ur most jött a baleset színhelyéről. Nem siklott ki a reggeli személyvonat! A pálya javításán dolgozó munkásokat gázolta el a vonat, mivel nem vették figyelembe a vonat közeledtét. A sebesültek kötözése folyamatban van s a mentővonat nemsokára erre viszi őket a megyei kórházba.

A megkönnyebbülés moraja zugott végig a tömegben. Örömben hangosan megéljenezték Katonát.

És Fáni kisasszonynak ezt meg kellett hallani . . .

A forgalmifőnök most az iroda felé tartott. Katona

forgalmista tisztelettel követte. Az irodában a személyzet jelenlétében így szólt a forgalmifőnök:

— Fogadja ön dicséretemet ezért a bátor megtartásáért! Igen szép volt öntől, hogy ezt a zajongó tömeget így nem tudta nyugtatni, hogy ebben a kavarodásban így feltalálta magát és meg tudta akadályozni, hogy ez a sok utas egymásra rohanjon.

— Felügyelő ur, csak a kötelességemet teljesítettem!

— Ez a szerénység igen szép öntől, én azonban az ön eljárását többre taksálom egy egyszerű megdicséresnél. Mondja meg őszintén, van-e valami kérése vagy kívánsága.

Katona az ajkába harapott. Lesütötte a szemét. A felügyelő látta, hogy zavarban van, tehát bátorító hangot használt:

— Csak nyilatkozzék bátran, nem hiszem, hogy olyat kérne, amit ne tudnék teljesíteni.

Katona tompa hangon mondá:

— El szeretnék erről az állomásról menni . . .

— Talán sok itt a munka? — kérdezte a forgalmifőnök.

— Nem, felügyelő ur.

— Hát? Talán a főnökével van valami baja?

— Nincs, felügyelő úr.

— Hát akkor?

Katona hivatalnok ur hallgatott.

A forgalmifőnök ur mélyen a szemébe nézett és kitalálta a bajt.

— Értem már! Legyen nyugodt, néhány nap múlva megkapja az elintézését.

— Hálásan köszönöm, felügyelő ur!

A forgalmifőnök ott maradt és végigvizsgált mindent. Nem tehetett egyebet, mert csak a déli gyorssal tudott tovább menni. De azzal sem ment el, mert azon meg megérkezett az állomásfőnök. Régi ismerőse volt, tehát elbeszélgettek s a főnök meg is hívta ebédre, de a forgalmifőnök hivatalos kiküldetésére hivatkozva, csak a restiben ebédelt. Az állomásfőnök tehát szintén odahozatta az ebédjét.

Katona pedig az irodában maradt és, mint a pályá-

felvigyázó elbeszélte, akkorákat sóhajtott, hogy majd elfújta az íróasztalt.

A forgalmifőnök kivallatta az állomásfőnököt, hogy mi fájhat a forgalmistának, amiért el akar menni. Az állomásfőnök aztán nagy bosszúsán elmondta, hogy mi történt a leánya körül. Azt is elmondta, hogy ő most azért volt Pesten, hogy a Katona riválisának dolgait kinyomozza. Meg is állapította, hogy az a svihák hamis néven mutatkozott be, nem is földbirtokos, mint ahogyan hazudta, hanem egyszerű fakturista valami Ehrlichéknél.

Igy aztán szent lett a béke a Fánikával. Estére már karonfogva sétáltak az állomás előtt. Nehány nap múlva megjött az első rozetta, amit természetesen az eljegyzés követett és nagy áldomás a „Tökfilkóban“.

MÉG EGY INTERMEZZO

Rezsín asszony néhány hónap óta gyakran utazott Pestre.

Egy ilyen alkalommal betért egy rőföskereskedésbe. A „cégtulajdonos“ Grünzweig Zsigmond ur, egy igen megnyerő külsejű, nyájas, csinos fiatalember volt s roppant kedvesen diskurált a gondosan kikészített arcu Rezsinnel. Mi sem természetesebb tehát, mint az, hogy Rezsín asszony a legközelebbi felutazása alkalmával ismét fölkereste a nyájas rőföskereskedőt. Aztán megint és megint vásárolt nála. A sok vásárlásból nem-sokára barátság lett, később pedig rendes szerelem.

Spitzer ügyvéd, Rosenblatt jóbarátja, egyszer szintén fent járt Pesten és meglátta őket, amint karonfogva jöttek ki egy olyan kis szállodából. Alig hitte, hogy hazaérjen s rögtön jelentette a szörnyű tapasztalatát Rosenblattnak. Nem kis megrökönyödésére azonban Adolf egy keserű kézlegyintéssel intézte el az ügyet:

— Móríckám, beszéljünk másról!

Közben Grünzweig Zsiga csődbe került. Az érté-

kesebb árukat természetesen már eleve biztonságba helyezte egy rokonánál. De hiszen mindenki tudja, hogy egy okos ember így szokott csődbe menni . . .

Ugyanekkor történt, hogy Rosenblatt egy barátja, a Schwartz rőföskereskedő hirtelen meghalt. Az özvegye beteges asszony volt, nem érzett elég erőt az üzlet folytatáshoz. Rezsín erre felszaladt Pestre és rávette az udvarlóját, hogy vegye meg a Schwartzék üzletét. Grünzweig tehát leutazott a Rezsín közbejöttével és pénzével megvette az üzletet.

Most már gyakrabban találkozhattakt

ROSENBLATT LEVELE EHRlichhez

... Rettenetes napokat élünk. A Kürtös hetilapja állandóan támad bennünket, egyik véresszáju cikk a másik után jelenik meg. Nem nevez meg ugyan egyikünket sem, de a cikkekből mindenki olyan pontosan ránk ismer, mintha a portrénk is oda lenne nyomva. Az emberek mohón kapkodják a lapot és nagyokat röhögnek, az utcán vasvillaszemekkel néznek ránk, vagy messziről kikerülnek bennünket. A kaszinóban is sokat töprengtünk ezekről a támadásokról, de Spitzer ékes szavakkal nyugtatott meg bennünket, hogy egy hetilapocska nyelvöltögetése még nem jelent veszedelmet. Ha látják, hogy nem vesszük komolyan a heccelődést, akkor majd abbahagyják. Nem az a fontos, amit Kürtös összefirkál, hanem az, hogy a gazdasági életet mi irányítjuk a városban.

Ezt én mind készséggel elhittem volna, ha másnap egy még borzasztóbb dolog nem történik. Még most sem értem, hogy miképen tudták ezt ilyen meglepetés-szerűen kiobbantani. Füzessy és Kürtös egy új takarékot alapítottak „Járási Takarékpénztár“ cég alatt. Az igazgató Kürtös, az elnök Füzessy, Gulyás meg a könyvelő. A takaréknak működésének megkezdését a heti-

lap nagy betűkkel ujságolta. Erősen alá volt huzva, hogy az „intézet“ keresztény vezetés alatt áll. A mi leg-
régebb hivatalnokunk, a Csordás Pista, be sem várva a
felmondási időt, átpártolt hozzájuk. Az az ügyetlen
Grossmann ezt az embert mindenbe beelavatta s most
minden üzleti titkot elvitt magával. Ott valami titkári
állást kapott.

Alig, hogy ezekről az eseményekről tudomást sze-
reztem, másnap már megint újabb rossz hír rázott meg
bennünket. Az új takarékszövetkezet a mi embereink címére kör-
leveleket küldöz, amelyekben arra hívja fel őket, hogy
ő náluk helyezték el a betétjeiket, s egyuttal biztosítja
őket, hogy, ha a máshol (vagyis nálunk) levő jelzálog-
kölesönüket konvertáltatni akarják, ezt az ő ügyvédjük
(hát persze a Sárossy!) kedvező föltételekkel teljesíti.
Erre az uszításra már másnap sokan kivették a Városi
Bankból a betétjüket és többen, akiknek lejáratuk volt,
kifizették a váltótárolásukat. Mindezt Grossmann ki-
kelt arccal ujságolta aznap este a kaszinóban. Spitzer
megint megnyugtatót bennünket, hogy ez muló beteg-
ség, egyszerű epidémia, olyan, mint egy nyári divat,
amely az összelelmulik. Ez a Spitzer egy kitűnő böles
ember; mindenre tud orvosságot, nem veszíti el a fe-
jét és olyan nyugodtan vezeti az embereket, akár egy
hajóskapitány vezeti a viharban az ő hajóját.

Mindnyájan teljesen megnyugodva tértünk haza.
Spitzer igazán megnyugtatót a felől, hogy az a „Já-
rási“ takarékszövetkezet nem él tovább félévnél, s akkor az ő kli-
enseik szégyenkezve kullognak majd vissza mihozzánk.
Csak szegény Grossmannak maradt borus az arca, mint
akit balsejtelmek bántanak. Nagyokat sóhajtott és bu-
san köszönt el tőlünk. Mi akkor még nem is sejtettük,
hogy milyen óriási tragédia történt a Városi Banknál.

Hadd mondjam el a dolgot sorjában. Grossmann
nagyban játszott a börzén meg a lóversenyen is. Erről
persze mi nem tudtunk. Csak a könyvelője tudott, a
Sommer Samu. Ez pedig hallgatott, mint a sir, mert
ő is játszott. Hol egyikük nyert, hol a másik és éveken
át így mutyiban dugdosták be azokat a réseket, amiket
az egyik vagy másik partner vesztesége okozott. Most

azonban a sok betétfelmondás meg konvertálás folytán a bank válságos helyzetbe jutott és, legalább mi úgy következtettünk, nem merték tovább az a régi manipulációt folytatni. Pestről meg a hitelezőik szorongatták őket. Elég az hozzá, hogy Sommer másnap nem ment be a bankba. Minthogy ez még soha sem történt meg, Grossmann rosszat sejtett és kiküldött a lakására egy szolgát. A szolga azzal tért vissza, hogy még korán reggel elment hazulról s hogy nagyon izgatott volt, amikor eltávozott. Ez a jelentés még inkább fokozta Grossmann nyugtalanságát. Egész nap nem tudott enni, örökösen töprengett és idegesen szaladgált le-fel a szobában. Estefelé aztán megjött a Hiob-hír: Sommert megtalálták a Kiserdőben egy fán. Felakasztotta magát. Grossmann iszonyuan feljajdult, mikor ezt a borzasztó hirt meghallotta. Elkezdte a haját tépni, toporzékolt és egyre azt hajtogatta, hogy vége van. A családja kétségbeesetten nézte a vergődését. Mindenáron be akar menni a bankba, hogy neki rovincsolni kell. Alig tudták lefogni. Közben orvosért is küldtek, aztán lefektették a szobájában egy pamlagra. Ekkor mintha megnyugodott volna. Magára hagyták tehát, hogy aludjék egy kissé. Alig volt azonban egypár percig egyedül, amikor nagy dörrenés hallatszott a szobájából. A családja behalant, de már későn. Grossmann ott feküdt a pamlagon. A kezében még füstölt a revolver. Nagy jajveszékélés támadt, Észre sem vették, hogy az orvos is megérkezett. Fájdalom, már csak a beállott halál megállapítására szorítkozhatott.

A kettős öngyilkosság híre futótüzként terjedt el a városban. A betegek mindjárt korán reggel megrohanták a bankot. Öklökkel, botokkal döngötték a kapukat és éktelen orditózással követelték a pénzüket. Rémséges hirekkel rohantak hozzám a mi embereink. Láttam, hogy itt cselekedni kell, mert ezt a tragédiát is könnyen kijátsszák majd ellenünk. Összeszedtem minden pénzt, ami itthon volt. Üzentem Spitzernak, Spitzer meg a többi igazgatósági tagnak, s ők is hozták a pénzüket. Együttesen mentünk a bank helyisége felé. Akkor már már tíz óra lehetett. A tömeg oly nagyra szaporod-

dott, hogy a rendőrök alig tudták visszatartani őket. Én mentem előre. A bank közelében, amint tudjátok, egy nagy kő áll ki a földből, valami szobortalapzat lehetett hajdanában. Erre ugrottam föl és teljes tudóval elkiáltottam:

— Igen tisztelt polgártársak! Itt hozzuk a pénzt! Mindenki tüstént megkapja a betétjét! Sziveskedjenek hennünket beengedni és szépen sorjában bejönni a pénztárhoz!

A tömeg egyszerre elhallgatott és utat csinált nekünk. Bevonultunk. A pénztáros, a Schön Áron, már ott kuporgott a kasszánál és, amint mondta, egyik göresből a másikba esett a rettegéstől. Minthogy azonban minden rossz dolognak van egy jó oldala is, ezen a kalamajkán is volt a banknak haszna. Amint ugyanis az első jelentkezőtől átvettük a betétkönyvecskét és elkezdtük neki a kamatokat kiszámítani, az atyafi türelmetlenül kiáltott be a rácson:

— Sohse babráljanak az urak azzal a kis kamattal! Csak a tőkét fizessék ki nekem, aztán Isten áldja meg magukat!

Akik a háta mögött álltak, azok is belemorogtak:

— Bizony, csak a pénzünket lássuk még egyszer, a fene törődik a többivel!

Igy aztán könnyű lett a dolgunk. Szerencsénkre a pénztárban levő pénz és, amit magunkkal hoztunk, elegendő volt az összes kivétek fedezésére. De dolgoztunk is délután négy óráig, úgy, mint a kutya. Hatan fizettünk és naplóztunk.

Kürtös lapja persze kétoldalas cikket irt a két öngyilkosságról, a bank megrohanásáról, a kamatok „zsebre-vágásáról“, meg a bank „elhalálozásáról“. Ez az elparentálás fájt nekünk leginkább . . .

Hát ezt még sem lehetett tünni! Spitzer is, én is kijelentettük, hogy ezt a szégyent nem hagyjuk magunkon és rövidesen kidolgozott tervet fogunk előterjeszteni a mi bankunk szanálására.

* *

Rosenblatt még mást is akart írni, de táviratot kapott, hogy Spitzer a szomszéd faluban megbetegedett, mielőbb keresse föl. A levelet hirtelen lezárta és utnak indult. Spitzernak szerencsére nem volt komolyabb baja, s így nyugodtan meg tudták beszélni a sürgősebb teendőiket, azután Rosenblatt elbucsuzott tőle, felült a kocsijára és hazafelé hajtattott.

Alig indultak el, igen hűvös szél kapta el őket. Rosenblatt nem készült erre az időre s nem is volt melegebb ruha rajta, pedig izzadt volt. Másnap nem tudott fölkelni. Erős láz gyötörte, mindene fájt s nem hallott egyik fülére sem.

Hetekig gyötörte a betegség. A nehéz halláson se-hogy sem tudtak az orvosok segíteni. Hasztalan járta végig a specialistákat, a fülein egyik sem tudott javítani. Mit volt tennie? Belenyugodott abba, hogy hamarabb lett nagyothalló, mint más ember. De azért vigan járt-kelt az utcán, a kocsin sem félt átmenni, sőt még este is nyugodtan sétált ki a város végére. Csak az fájt neki, hogy a Cuncika most már nem suttog a fülébe, hanem szegénynek neki is kiabálni kell . . .

* *

Vannak olyan rejtélyes események, amelyeknek mi-kéntjét még legélesebb eszű emberek sem tudják meg-fejteni. Így például, ha valakit szerencsétlenség ér, rá-fogják, hogy berugott. Ha valakit elgázolnak, azt mond-ják, hogy szórakozott volt. Ha valaki eltéved egy is-meretlen vidéken, akkor meg ráfogják, hogy valaki el-esalta.

Ilyen megfejthetetlen rejtély borult Roesnblatt utol-só randevujára is. A Cuncikája egészen más irányba hívta a levelében, mint amerre azon a végzetes estén el-ballagott. Ment, ment előre, s k tudja még meddig ment volna, pedig hát sötétedni kezdett, mikor egyszer csak

kint találta magát a katonai lőporraktárnál*. Ezt persze mind csak úgy utólag konstruálták így az ügy nyomozói. Elég az hozzá, hogy az őrtálló katona gyanusnak találta az arra botorkáló embert és rákiáltott:

— Halt! Wer da?

Rosenblatt persze nem felelt, hanem nyugodtan baktatott tovább.

— Halt! Wer da? — ismétlé a katona most hangosabban és már fogta is a puskáját.

Rosenblatt persze ezt sem hallotta.

— Halt! Wer da? Ich schiesse!

Bumm!

A fegyver eldördült. Rosenblatt elesett.

A lövés zajára kirohant az őrség. A katona jelentette, hogy kénytelen volt a fegyverét használni. Oda-siettek a földön fekvőhöz, próbálták föllálitani, de abban már nem volt élet.

* * *

A temetésen megjelent Rosenblattnak minden ismerőse. Még a környékről is számosan jöttek el. Barátai roppant sajnálták a nagytehetségű férfiut s nem győzték mondogatni, hogy milyen erős oszlopot vesztek el benne.

Csak Rezsín asszony nem ejtett egy könnyet sem. Annál gyakrabban tekintett a szemben álló Zsigára, akinek az arcáról le lehetett olvasni a „befutottak“ örömet.

Három hónap múlva feleségül vette a nálánál hat évvel idősebb gazdag özvegyet. Mindjárt kijelentette, hogy a gyerekeknek igazi apjuk akar lenni s hogy az a kívánsága, hogy a gyerekek az ő nevét viseljék.

Izidor, aki ekkor érettségi előtt állt, lemondóan legyintett erre a kijelentésre . . .

Szerén kisasszony egészen más álláspontra helyezkedett. Neki első pillanattól fogva nem volt szimpatikus az új papa, s most pláne bántotta az ő atyáskodó

*) Ilyen katonai épület volt akkoriban Pesten is, a mai Mosonyi-utca helyén.

modora. Szerénke szabadsághoz volt szokva. Elnézte az anyja kikapós viselkedését, de már az apjának megmondotta, hogy a férjét majd ő fogja magának megválasztani. Elvégre elég vagyonos lány ahhoz, hogy megengedje magának ezt a luxust. És most becsuppen hozzájuk ez a senki és parancsolgatni akar neki! Neki! Hát ő ezt nem fogja tűrni! Nem bizony!

Teljesen visszavonult a szobájába és csak az étkezésekkor jött elő. Akkor is alig beszélt néhány szót.

Egy szép napon nem jelent meg a vacsoránál. Az anyja fölkel az asztaltól és bosszusan ment a lány szobájába. Üres volt.

— Szerénke! Szerénke! Hol vagy? Gyere vacsorázni!

Néma csönd. Szerénke sehol.

Ebéd után megszökött egy csinos textil-ügynökkel.

Az alma nem esett messze a fájától . . .

BALLAG MÁR . . .

Verőfényes májusi délelőtt volt. A kis város gimnáziumának udvarára szinte aranyesőt szórt a ragyogó nap, az akácfák, az orgona- és jázminbokrok boldogan fürödtek a reájuk hulló napsugarakban, a rigók, pinyőkék vígan fütyörészve ünnepelték a csodaszép májust. Az osztályok ablakai mind nyitva voltak, az udvarra lehallatszott a gyermekek felelése, a tanárok magyarázása, no meg a korholása is. Tizenkettő felé járt az óra. Nem sokára megmozdul az egész épület, a gyerekek ma korábban mennek haza, ez az utolsó óra. A nyolcadik osztály ajtaja máris nyílik. A negyven növendék komoly csendben vonul a folyosóra, aztán példás rendben a lépcső felé tartanak. Lassan lépkednek lefelé, de mintegy parancesszóra úgy állnak a lépcsőkön, hogy a párok sorfalat képeznek az emelettől a földszintig. Most a falak mellé állnak, és így sorfalat képezve várakoznak. Mindez a legnagyobb csendben történik. Így

látták ők ezt tavaly az akkori nyolcadikosoktól, azok meg szintén az elődeiktől. Néhány pernyi csöndes várakozás után megszólal a gimnázium csengője. Nekik ma szól utoljára. Több órájuk már nem lesz, mehetnek haza, készülhetnek az érettségire. Az egyes termekben mozgás támad, a fiúk csomagolják a könyveiket, majd felhangzik a tanítás utáni imádság, aztán kinyílnak az ajtók, s a gyermekesereg tódul kifelé a folyosóra.

Amint a lépcsőhöz érnek, az öreg nyolcadikosok ajkán fölesendül a hagyományos ének:

„Ballag már a vén diák tovább . . .“

A kisebbek meghökkenve hallgatják és szinte irigylődve néznek a daloló nyolcadikosokra: ezek már boldogok!

A tanárok is megállnak egy pillanatra és sokat-mondóan néznek össze: megint kibocsátunk egy rajt az életbe. Egy esztendei keserves, fáradságos munka utolsó akkordjai ezek.

A nyolcadikosok is meghatódva éneklik a hagyományos diáknótát, mintha fájna nekik, hogy mégis vége a kisdíák életnek, s ebben az ünnepies pillanatban elfelejtik nyolc esztendőnek minden kínjait, kellemetlenségeit, apró szerencsétlenségeit, most egyszerre minden tanár arcáról anyagi jószágot, atyai szeretetet olvasnak le és hálátelt kebellet, tele tüdővel fújják:

„Ballag már a vén diák tovább . . .“

Az alsóbb osztályok egymás után vonulnak le sorfalaik között, néhány kisebb tanuló még odaszól nekik valamit, aztán már az utolsók is elhagyják a lépcsőt. Most már ők sem ismételik a bucsúnótát. Elhallgatnak egy pillanatra. Egyikük sem tud szólni. Mindegyikük a másikat várja, hogy mondjon valamit. Végre egy hosszú, nyurga diák szólal meg:

— Gyerünk hát mi is!

— Gyerünk, itt már nincsen számunkra hely, — tódítja a másik.

A harmadiknak egy régi diáknóta jut eszébe, meg az apjától hallotta:

— Isen veled kedves tanya, minket várnak odahaza.

— Pláne, ha nem leszel érett! — pajzánkodott a szomszédja.

Lassacskán eloszlott a meghatott hangulat, s a fiatalság derűje ült ki az ifjak arcára. Nagyok vagyunk! Egy-két hét múlva urak leszünk! Cigarettázás, udvarlás, színház, cillinder!

No de most egyelőre: oszolj, község! Haza kell menni és gőzerővel befoltozni a memória folytonossági hiányait s betömni azokat a réseket, amelyek nyolc esztendő gyengeségei folytán keletkeztek. Megindul a csapat a kapu felé. Egyszerre mindnyájan megkomo-lyodnak, hiszen ők most már férfiak lettek, szeptember-re már egyetemi polgároknak fogják őket titulálni!

A kapu előtt azonban egyiküknek pompás ötlete átmad:

— Gyerünk a cukrászdába!

— Éljen! Gyerünk! — kiáltják vagy tizen egyszerre.

Mindenki tudja, hogy vidéki városban ilyenkor déltájban szoktak a lányok a cukrászdába „benézni“. Nohát kell ennél kiválóbb alkalom, hogy a maturanduszok díszes csapata terepszemlét tartson a város szépei fölött?

El is indultak rögvest mindnyájan. Csak egy szabódik közülök és csendesen bucsuzkodik a mellette állóktól, egy barna, komoly fiú, az árvaszéki irattárnok fia, Weiner Gábor.

— Ne vegyétek rossz néven, nekem haza kell sietnem, édesanyám súlyos beteg, ma reggel is igen rosszul volt.

Gyorsan kezét nyújt a többieknek, aztán hirtelen eltűnt a másik utcában. Futólépésben siet a lakásuk felé. Egyenest be az édesanyja ágyához. Az már türelmetlenül várja. Ugy érzi, hogy nem sok van már neki hátra. Csak a jó Isten addig tartaná életben, amíg ez a jó fiú leteszi az érettségét, hogy a vizsga izgalma ne tetézzé még a édesanya elvesztése is. És úgylátszik, a jó Isten mégis meghallgatta a kérését, mert reggel óta kezdi magát valamivel könnyebben érezni. Felgyógyulásról ugyan szó sem lehet, mert ez a régi májrák nem-sokára végezni fog vele. Ezt ő maga is tudja. Csak némi enyhülési időszakok szoktak beállni olykor. Például ma

is. Most épen csendesen alszik. A fia óvatosan nyit be a szobába, meglátja, hogy anyja elszenderedett, láb-újjhegyen kionson s betelepszik a szobájába, a könyvei mellé. Ő is tudja, hogy nemsokára temetés lesz náluk, bár az orvos azt mondogatja, hogy az anyja elviszi még őszig. Segíteni nem lehet rajta, hát legalább azt az örömet szerezze meg még neki, hogy becsülettel leteszi az érettségit. Szegény anyja ugyanis mindig azt rebesgette, hogy fogalmazó lesz a fia, nem kezelőhivatalnok, mint az apja.

Gábor tehát bezárkózott a szobájába és teljes erejével nekilátott a tanulásnak. Az érettségi nem gyerekjáték. Aztán ne tagadjuk, volt neki is elég pótolnivalója. Nem tartozott a legelső tanulók közé. Nem mindig vallotta azt az elvet, hogy „Non scholae, sed vitae discimus” s bizony sokszor haszontalanságnak tartotta azokat a studiumokat, amikről most mégis számot kellett adnia. Ehhez az anomáliához hozzájrukt az is, hogy a gyakori családi perpatvarok miatt nem egyszer szinte lehetetlenség volt a leckékből kellőképen elkészülnie. Apjuk ugyanis nagy mértékben kultiválta a kocsfűzést s még felesége betegsége alatt is igen gyakran reggel felé vett haza a jó cimborák társaságából. Ez persze a viszonyosság alapján folytatódott, aminek az lett a következménye, hogy a társaságnak gyakran ő is fizette az itókát s így elsején vajmi kevés összeget tudott feleségének rendelkezésére bocsátani.

Szegény Gábor már előre borzadozott attól a gondtól, hogy mi lesz belőlük, ha édesanyja behunyja a szemét s nem lesz többé; aki apját a tivornyázástól visszatartsa. Most pedig, hogy végre mégis sikerült neki az érettségiig valahogy eljutni, míg egyrészt örült, hogy majd Pesten a maga keresményéből fogja folytatni a tanulmányait, másrészt telve volt aggodalommal, hogy itt tudja-e hagyni egyedül szegény beteg édesanyját. Egyelőre azonban nem tehetett egyebet, nem volt más kötelesség vagy lehetőség a számára, mint tanulni, tanulni s minden gond elől a könyveihez menekülni.

Az érettségi vizsgálatok néhány nap múlva megkez-

dődtek, s az édesanyja állapota napról-napra reménytelenebbre fordult. A táplálkozás egyre több nehézséggel járt s a beteg testi ereje szinte láthatólag fogyni kezdett. Gábor most már szinte elkeseredéssel tanult s hangos magolással próbálta a sírást magába fojtani. Kevés fiú készült ennyi keserv között az érettségire. De az ő vasszorgalma mégis diadalmaskodott a kettős nehézségen és jól-éretten került ki a küzdelemből.

A NAGY TITOK

Gábor nem vett részt az érettségi banketten. A találkozóra vonatkozó „vérszerződést“ előzetesen aláírta, amelynek értelmében az Urnak egyezerkilencszáztizenegyedik esztendején, szent Iván havának utolsó napján okvetlenül megjelenni tartozónak ismeri el magát a saját személyében“, azután érzékeny búcsút vett a tanároktól és rohant haza az édesanyja ágyához. Senki sem vette tőle ezt rossz néven. Elvégre édesanyját csak egyet adott a jó Isten. Az apjáról meg városszerte tudták, hogy többet ül a csapszékben, mint a felesége mellett. Sajnálta is mindenki szegény Gábort, akinek nemsokára sem édesanyja, sem otthona nem lesz.

Az apja csak futólag nézte meg az érettségi bizonyítványt.

— No jól van. Derék gyerek vagy. Csak most már az életben is iparkodjál megállni a helyedet, mert ez a papir még csak azt mutatja, hogy az iskolában megfeleltél. De az élet, az egészen más. Ott tülekedni kell. A tudás csak másodrendű valami.

Gábornak rosszul esett ez a fanyar lekicsinylés, mert, ha akármilyen csekélység is az érettségi bizonyítvány, mégis nyolc esztendeig kellett küzdelemmel érte. Az életéről meg hasztalan tartott neki az öreg beszédet, mert ő azt nagyon jól tudta, hogy az apját a rokonságtette be az árvaszékhez s ott bizony minden tülekedés

nélkül, sőt minden különös szorgalom nélkül mászott fel majd husz esztendő alatt az irodatisztségig.

Nem felelt semmit az apjának, szótlánul ült le az asztalhoz. Mióta anyja betegen feküdt, csak kettesben étkeztek. Azt is megszokta már, hogy mikor befejezték az ebédet, az apának rendesen „sürgős dolga akadt“ a városban, vagy „be kellett menni a hivatalba a restanciát ledolgozni“ s aztán legjobb esetben tíz óra után vetődött haza az „Árva kakas“-ból. Szegény anyja sokszor egész délutánokat egyedül töltött, ha Gábornak sok tanulnivalója volt, vagy a cselédnek is összegyűlt a munkája. Nem egyszer találta sirdogálva egyik-másik ismerős, aki néha eljött a régóta fekvő beteget meglátogatni.

Igy jött el július hónap. Gábor az egész napot otthon töltötte s alig távozott néhány percre édesanyja ágya mellől. Érezte, hogy nem soká kell szegényt őriznie. Az öreg doktor egyre komorabb képpel ment ki a szobából s most hasztalan faggatta Gábor, került minden célzást, ami a prognózisra vonatkozhatott volna.

Leírhatatlan szorongások között töltötte Gábor egyik napot a másik után. Ott ülni órák hosszat egy halódó beteg mellett, még egy megélemedett embernek is megviseli az idegeit, hát még egy tizennyolcéves ifjúnak, aki még soha sm látott haldoklót, aki még soha sem találkozott a halállal. Látni, hogy miként alszik ki az élet utolsó szikrája, miként ég le lassankint a gyeritya, hogyan lesz egyre rövidebb a beteg lélekzete, hogyan halványul el a szemefénye, ez még egy erős férfinak is nagy lelkierejébe kerül. Gábor pedig még jóformán gyermek volt. És mégis ott kellett egyedül ülnie az anyja ágya mellett, mert az apja most is rendesen bejárt a hivatalába, délutánonkint pedig a szokott társaságába, mintha nem is lett volna komolyan beteg a felesége. Egyszerűen nem hitte el, hogy a katasztrófa a küszöbön van. Még az orvos szigorú figyelmeztetésének sem hitte. Legalább is úgy tetette, mint, aki nem hisz, hanem rémlátásoknak mondja az aggodalmakat.

Egy reggel, amikor Weiner József elment a hivatalába s csak úgy cinikus hangon búcsuzott a feleségé-

től, a szerencsétlen asszony magához intette a fiát és papot kért. Szegény Gábor ész nélkül, hajadonfótt rohant a közelükben levő plebániára. Ő maga kísérte az utolsó kenetet hozó káplánt.

Amíg anyja meggyónt, ő a másik szobában tanács-talanul töprengett. A cseléd ott szepegett mellette. Egyikük sem tudta, mit tevék legyenek. A beteg állapota igen aggasztóra fordult, még ennyire soha sem gyöngült el. Mit cselekedjenek, ha most mindjárt bekövetkezik a vég? . . .

Hosszú, kínos percek nehezdedtek Gáborra. Arra eszmélt föl, hogy az Ur szolgája a nevében szólította, hogy lépjen be a beteg áldozásához. A szertartás szavai-ból két szó ütötte meg a fülét: „instar viatici“ — utra-valóként . . . Tehát az ő anyja elmegy, itt hagyja őt, nem lesz többé mellette. Hát mégis bekövetkezik ez a rettenetes veszteség, amitől már olyan régóta remegett? . . . Szinte elszédült ettől a fájó gondolatától. A pap befejezte a szent ténykedést, de ő még mindig ott térdelt, kezeibe temetve az arcát. A káplán, aki valamikor hitoktatója volt, gyöngéden megsimogatta a fejét és fölemelte. Gábor gépiesen engedelmeskedett. Kikísérte a papot, de könnyeitől egy szót sem tudott neki mondani. Hallotta, hogy az vigasztaló, bátorító szavaikat intéz hozzá, de ezek a szavak most úgy hangzottak, mintha valahonnan nagyon messziről jöttek volna, míg itt, körülöttük csak a halál szele zúgna . . . Köszönt a káplánnak s megpróbált erőt venni magán, hogy felindultságával ne rémítse meg szegény anyját. Nagy megerőltetéssel összeszedte magát és benyitott a szobába. A beteg már várta. Csendesesen, mint ahogy néhány nap óta szokta, magához intette és halk hangon így szól:

— Fiam, ígérd meg nekem becsületedre, hogy, amit most mondok neked, arról a halálom előtt senkinek sem szólsz.

— Becsületedemre fogadom!

— Akkor hát nyúlj be a párnám alá s vedd ki azt a kis tárcát.

Gábor óvatosan benyúlt a párna alá, kivette a kis

tárcát és szó nélkül odanyújtotta édesanyjának.

— Tedd el jól, fiam. Ez az én kisasztalom oldal-
fiókjának a kulcsa. Csak akkor nyisd ki, ha én már
meghaltam. Amit benne találsz, azt vedd magadhoz és
ne szőlj róla senkinek a világon.

— Édesanyám, becsületemre fogadom, hogy ponto-
san így fogok cselekedni.

Kopogtattak. Gábor hirtelen bedugta zsebébe a tár-
cát. Az orvos jött. A cseléd már megsugta neki, hogy
épen az imént volt itt a pap. Gábor kérdő tekintet vetett
az orvosra. Az leült egy székre, aztán hosszan nézte,
figyelte a beteget. Majd a ágyhoz lépett, megnézte a
lázmérőt, megtapintotta a beteg pulzusát, végigsimo-
gatta a homlokát, megemelte az egyik orvosságos
üveget.

— Csak ebből adjanak be a mamának minden órá-
ban. Délután ismét benézek.

Gábor kikísérte az orvost. A szíve a torkáig zaka-
tolt: mit mond most az orvos?

— Valaki állandóan legyen a beteg mellett. Kedves
fiacskám, Isten csodát tehet, de emberileg számítva,
már csak órák kérdése.

Sajnos, az órákból csak egy óra lett.

A beteg déltájban egy nagyot sóhajtott, aztán le-
hanyatlott a feje, vége volt. Gábor most látott először
valakit meghalni. Hirtelenében nem is értette, hogy mi
ez. Csak azt látta, hogy a cseléd térdreesik és zokogva
elkezdi mondani a Miatyánkot. Erre ő is térdre rogyott.
Megértette, hogy ettől a pillanattól fogva árva. És most
ő belőle is kitört a zokogás. Nem volt senki mellette,
aki a gyász első kínjai közt átkarolta volna. Most érezte
igazán, hogy többé nem fogja átkarolni senki.

* *

Igen szép temetése volt a Gábor édesanyjának. Épen
vasárnap volt, mindenki ráért, nem is maradt el senki,
aki csak valaha ismerte őket. Megjelentek Gábornak a
városban időző tanárai, osztálytársai, az elhunynak
barátnéi, valamint az árvaszéki tisztviselők, sőt az —
„Árva kakas“ asztaltársasága is teljes számban. Csak a

Gábor nagyanyja nem tudott eljönni; messze lakott a már hatvanadik évében levő matróna s ő maga is ágyban fekvő beteg volt. Vesebaja volt szegénynek. Testvére, rokona pedig nem volt az elhunytak. Csak Gábor haladt Weinerrel a koporsó után, mély szomorúságba merülten. Szegény fiút általános sajnálat vette körül. Meghatottan olvasta mindenki a koporsó feliratát: — „Weiner Józsefné, Végváry Elvira, élt 38 évet.“ Beh szomorú látvány ilyen fiatal anyának a koporsója!

A temetés után két csoportra oszlott a közönség. Az árvaszékiek, meg a kocsmai társaság Weinert vette körül s a maguk módja szerint iparkodtak részvételük kifejezést adni; nem nagyon kellett magukat fárasztani, mert az özvegyé lett férj nem látszott valami megtörtnek. A hölgyek, valamint a tanárok meg a volt diáktársak Gábort vigasztalták, cirógatták s egész nagy csoport kísérté a temetőtől hazáig. Mindenki hívta magához, mindegyik fölajánlotta neki segítségét, mindenki ígért neki valamit. A lakásuk előtt meghatottan mondott köszönetet a megnyilvánult sok szeretetért, aztán betért az üressé lett hajlékba. Weiner nem ment haza; közrefogták a barátai és elcepelelték egy kis halottitorra az „Árva kakas“-ba. Nem fog ártani egy kis szíverősítés ekkora megrázó csapás után . . .

Gábor leroskadt egy székbe, kezeibe temette arcát és nagyon sokáig zokogott. A cseléd végre megsajnálta s egy csésze forró kávé tiktált bele. Nehezen ment le a torkán, de a cseléd egyre biztatta, hogy csak igya meg, hiszen már tegnap óta nem evett semmit. Az erős kávé kissé rendbehozta, s elkezdett gondolkozni. Hirtelen végigperegtek előtte az utolsó két nap fájdalmas eseményei. Egyszerre eszébe jutott a kis tárcá. Valami ellenállhatatlan ösztön azt sugta neki, hogy járjon most mindjárt végére a rejtélyes dolognak.

Felállt. Megkereste kabátja zsebében a kis tárcát. Kivette belőle a kulcsot. Odalépett az anyja asztalkájához. Könnybelábadtak a szemei, eszébe jutott édesanyja, aki még ennél az asztalnál kézimunkázott. Szinte félve nyúlt az asztalkához. De egy benső hang most mintegy parancsolólag szölt hozzá: „Nyisd fel!“

Fölnyitotta a kis fiókot. Egy nagy, erős levélboríték volt benne, semmi egyéb. A boríték azonban meglehetősen vastag volt. Gábor óvatosan kezdte bontogatni. Három sorsjegy, tíz darab tizforintos, meg még egy boríték volt benne. Ezt a kisebb borítékot is fölbontotta. Levél volt benne, meg egy férfiarckép. Izgatottan kezdte a levelet olvasni:

„Kedves fiam, Gábor! Mivel érzem, hogy régi betegségem egyre súlyosabb lesz s talán nem is tudok többé az ágyból fölkelni, anyai kötelességemnek tartom, hogy téged az alábbiakról fölvilágosítsalak s te ezeket a dolgokat, habár későn, de legalább akkor tudd meg, amikor én már eltávoztam az élők sorából. Tudd meg tehát a következőket. Édesanyám, amint hallhattad tőlünk, mikor még virágjában volt, igen mulatós asszony volt s engem is szabad szellemben nevelt. Nem valami nagy gonddal vigyázott reám. Egy pesti rokonnál megismerkedtem 1882-ben Zinneburg Ödön német gróffal. Erősen udvarolt nekem, nemsokára szerelmet vallott és megkérte a kezemet. Gyakran voltunk együtt s én egy alkalommal megfeledeztem magamról . . . Nem tudom máig sem, mi lehetett az oka, egyszerre elhidegült tőlem, majd egy napon eltűnt Budapestről. Irtam, nem is egyszer, németországi címére, de a leveleimre nem kaptam választ. Majd édesapám írt neki, de az ő levele azzal a megjegyzéssel jött vissza, hogy elutazott, világkörüli útra ment . . . Akkoriban édesapámnak jólmenő ügyvédi irodája volt. Egyik irtoka Weiner volt. Apám észrevette, hogy nagyon szeretne vizitálni nálunk, bár én őt addig észre sem vettem. Apám ekkor megengedte, hogy meghívjuk. Mindjárt az első alkalommal kijelentette, hogy nemsokára leteszi az érettségit Halason, mert ott nagyon könnyen megy, aztán beiratkozik a kecskeméti jogakadémiára stb. Egy szóval tette a szepet. Hogy a szüleim mit beszéltek vele, azt én soha sem tudtam meg. Elég hozzá, hogy megkért s a felesége lettem. Kapott velem ezer forintot, butort stb. Azonkívül anyám havi husz forintot biztosított neki, amit maiglan is pontosan megküld. Apámnak iskolatársa volt az itteni főispán s így behozták az árvaszékhez. Az érett-

ségiből semmi sem lett, az ezer forint pedig eluszott. Weiner ugyanis megismerkedett itt egy csinos zsidó asszonnyal s arra pazarolta minden pénzét. Városszerte beszéltek, hogy ebből a viszonyból gyermek is származott, ez volt az a Grünzweig Izidor, aki a iskolában sokszor szemtelenkedett veled. Nekünk aztán egy kislányunk született, Elvira, aki néhány hónapos korában elhalt . . . Ide mellékelem tulajdonképeni atyádnak, Zinneburg Ödön grófnak 1882-ből való arcképét. Isten vezéreljen életed utaidon! Ölel a síron túlról is szerető anyád.“

Gábor reszketve, leírhatatlan megdöbbenéssel olvasta végig ezt a terjedelmes levelet. Minden hajszála az égnek állt ettől a súlyos főlfedezéstől. Alig akart hinni a szemeinek. Még egyszer elolvasta. Aztán felugrott és idegesen lépkedett végig a szobában. Egyszerre sok mindent megértett. Most már világos lett előtte, hogy miért beszélt anyjával ez az ember, aki nem is az apja, sokszor olyan becsmérlő, lealázó hangon. Megértette, hogy miért remegett szegény anyja, mikor a férje ittas állapotban veszekedni kezdett . . .

Szegény fiú egyszerre roppant ideges lett. Legjobban szeretett volna rögtön elfutni innen, itt hagyni ez az embert, aki neki soha senkije nem volt, akitől soha egy jó szót nem kapott s aki az édesanyját is csak addig becsülte, ha ugyan becsülte, amíg a hozományát el nem dorbézolta . . . Grünzweig Izidor . . . tavaly végzett . . . bizony, hasonlított a Wiener papára . . . De most mit csináljon? Bármilyen kedvesek is voltak a szívének édesanyjának butorai, csecse-becséi, bármilyen fájdalommal hagyja is itt ezt a hajlékot, ahol annyi szomorú évet morzsolt le szegénnyel, neki innen mégis távoznia kell. Ez az ember ezután még durvább lesz hozzá, mint eddig volt. Akkor aztán szégyennel szökhetik el a városból. Nem, ezzel az emberrel nem marad egy földél alatt.

Izgatottan járt-kelt a szobában, sehol sem találta a helyét. Ezer meg ezer gondolat marcangolta egyszerre. Hol a régi kedves tárgyakat ölelte meg, hol meg a le-
véltre esett a tekintete. Ez a dilemma egy edzett férfinak

is elég lett volna. Hol a sírás vett rajta erőt, hol meg a hajába markolva töprengett, hogy mit kezdjen el.

Lassaeskán már sötétedni kezdett, a cseléd behozta a lámpát. Gábornak alig maradt annyi ideje, hogy a levelet s a mellékleteit elrejtse. A cseléd hűséges részvétellel nézett rá, bár neki magának is vörösek voltak a sirástól a szemei.

— Tetszik vacsorázni, ifiúr? — kérdezte bizonytalan hangon.

Gáspár gondolkozott egy pillanatig, aztán határozott hangon felelt:

— Igen. Mondja csak, Anna, holnap délelőtt itthon lesz maga?

— Kérem szépen, elmegyek a gyászmisére, azután hazajövök és főzöm az ebédet.

— Jól van, Anna, én is itthon leszek. Ma azonban korán kell lefeküdnöm, nagyon kimerültem.

Kilenc órakor csakugyan lefeküdt az árva fiú.

Weiner úgy tíz óra tájban botlott be, meglehetősen ingadozó léptekkel. Egészen stílszerűen a Circumdederuntot dudolta.

BUDAPESTRE

Gábor másnap reggel már korán ébren volt. Aki útra készül, az nem igen tud szundikálni. Annál jobban tudott az özvegy férj. Ebben azonban nemcsak a tegnapi halotttör volt hibás, hanem az a körülmény is közrejátszott, hogy az órája megállt, mert a halotttörös hangulatban elfelejtette felhúzni. Gábor várt egy ideig, de, mikor látta, hogy Weiner még mindig fújja a kását, szép csendesen eltávozott hazulról s elment a templomba. Weiner már csak evangéliumra érkezett érkezett meg, ami a jelenvoltaknál nem kis megütközést keltett.

A gyászmise után ismét jöttek a részvétayilvánítók,

egyik Weinerhez, másik Gáborhoz, úgy hogy Gábor nem is tudott az öreggel beszélni; de ennek örült is némileg. Az öreg nagyban magyarázta a megjelenteknek a felesége betegségének lefolyását s úgy bemelegedett a költött részletek előadásába, hogy Gábor szóhoz sem jutott. Csak a végén szólt oda az öreg neki:

— Ebédre nem megyek haza, az egyik kollégám hívott magához.

Gábor nem felelt egy szót sem, de talán magában azt mondta, hogy hála Istennek!

A résztvevők lassacskán széteszlottak, egy részük az öreggel tartott, Gábor pedig egyedül indult el a templomtól. Néha hátranézett, hogy nem követi-e valaki, mert most olyan érzése volt, mitha lopott volna valamit. Nem sok ideje volt a tétovázásra, mert maga sem tudta, hogy otthon még mennyi munka vár rá. Végére nem kis dolog megválni a szülői háztól. De hiszen az már megszűnt reá nézve szülői ház lenni.

Szapura léptekkel sietett az egyik fuvaros háza felé. Nehány perc alatt ott is volt. Benyitott és kocsit rendelt délre a lakásukhoz. Azután hazasietett és elkezdett csomagolni. Lázas kapkodással szedte ki a szekrényből a fehérneműit, a könyveit, néhány emléktárgyat, majd az édesanyja valamennyi kézimunkáját kapkodta össze. A cseléd nagyon meghökkent, mikor ezt a gyors készülődést meglátta:

— Szent Isten! Mit csinál ifiúr?

— Ne kérdezze, Anna, — felelt Gábor, miközben sirás fujtogatta, — csak hozza le a padlásról azt a két nagy bőröndöt!

— Drága jó ifiur, hová megy az Istenért? Mit mondjak a tekintetes urnak, ha hazajön?

— Csak annyit, hogy Pestre utaztam.

A cseléd zokogásban tört ki:

— Istenem, Istenem! Akkor már én se maradok itten. Ugy is hívott már a főjegyzőné nagysága. Hát az Isten segítse, szegény ifiurat abban a nagy Pestben! Hát akkor hozom azokat a kofferokat.

Gábor az órára tekintett. Már tizenegyre járt. Még egy óra, aztán vége az itthoni életnek. Utolsó órája

volt ez ebben a hajlékban, ahol szegény édesanyjától annyi szeretetteljes oktatást, beszélgetést hallott. Könnyes szemekkel nézett még egyszer körül. Betekintett minden szögletbe, megnézett minden butordarabot, meg is csókolta azokat a tárgyakat, amiket édesanyja kezébe szokott venni s iparkodott mindegyiknek a képét örökre az emlékébe vésni.

A lány nagy szepegések közt behozta a két nagy koffert.

— Majd én is segíték az ifiúrnak, — nyögte pityeregve. — Többet úgy sem szolgálom ki, tudom.

Jó félóra telt bele, míg azt a sok mindent szépen belegyömöszölték a kofferokba. Nehány perc múlva beállított a kocsis.

— Hát itt volnék, kérem alássan.

Gábor egy forintost nyomott az Anna markába.

— Köszönöm, Anna, hogy szegény édesanyámnak gondját viselte. Majd megtalálom én még magát valahol.

— Isten áldja meg, drága ifiur! Aztán tessék írni a főjegyző urnak, ott majd én is megtudom, hogy hogyan megy a sora az ifiúrnak. A jó Isten áldja meg! Mindennap imádkozom a szegény mamájáért is!

Felrakták a kofferokat, Gábor még egyszer búcsut intett a régi háznak, aztán elindultak. Negyedóra alatt kint voltak a pályaudvaron. A vonat félóra múlva indult. Gábor óvatosan nézett körül, nincs-e ott valami ismerős. Igazán nem volt olyan hangulatban, hogy valakivel csevegni szeretett volna. De hát vidéki városban mind ismerik egymást az emberek. Gábort is meglátta egy volt osztálytársa.

— Szervusz, Weiner! Hát te már elutazol? Hová mégysz?

— Pestre, aztán a nagyanyámuhoz. Ő ott lakik egy közeli városban.

— Ott is maradsz Pesten?

— Ott. Valami állást keresek . . .

— Pompás. Akkor be is iratkozol az egyetemre?

— Az a szándékom.

— Akkor pláne pompás, mert én is beiratkozom. Legalább találkozunk. Jogra mégysz?

— Igen.

— No lám, én is. De úgy tudom, hogy hatan megyünk az osztályból jogra, de a többi csak olyan mező-jogász akar lenni, innen járogatnak fel kollokválni.

Csengettek. A vonat közeledett. A két jóbarát elbúcsuzott egymástól. Gábor felszállt a vonatra, de csakhamar megjelent a koesi ablakánál és odaintette a barátját:

— Ha nincs terhedre, arra kérnélek, légy szíves néha kinézni az édesanyám sirjához . . .

— A legnagyobb készséggel, kedves Gabikám!

Gábornak könnybelábadtak a szemei s úgy intett még egyszer némán búcsút a barátjának.

* *

Gábor most volt életében másodszor a fővárosban. Elsőízben a milléniumkor jöttek föl vele a szülei. Akkor még a nagymama is Pesten lakott. Gábor akkor végzett el a harmadik gimnáziumot. Most a vonaton igyekezett némi tájékozódást rekonstruálni az akkori emlékeiből, hogy a városban valahogy kiismerje magát. Emlékezett rá, hogy egyszer a „Debreczen“ szálló éttermében vacsoráztak, ott a zenélőóra melletti asztalnál. Micsoda élmény volt az, mikor az a zenélő koloszsus működni kezdett! Nos hát, az első lépés biztosítva van. Megszáll a „Debrecen“-ben. Holnap aztán lakást keres. Valami olcsó szobácskát. Aztán elmegy az Egyetem Körbe. Talán lesz ott valaki a nagyvakációban is. Ott megtudakolja, hol vannak a hivatalok. Valahol csak fölveszik díjnoknak. Aztán ír a nagymamájának.

Mindnyájan magunkról tudjuk, hogy az ifjúkor hajnala milyen gazdag a szép tervekben, eszmékben, kitalálásokban. Azt is tapasztaltuk, hogy ezek a tervek nem ütnek be mindig olyan menetrendszerű pontossággal. Késések, kisiklások, hízvatarok zavarják a kéjutazásnak kitervelt életet, sőt felette gyakran megcsúsznak, hogyha odaérünk is a tervbevetett végállomáshoz, nagyon keserűen konstatáljuk, hogy az korántsem olyan elbájosító, mint amilyenről ábrándoztunk.

Gábor barátunkkal beballagott a vonat a pályaudvar üvegteteje alá. Megint hallotta az a nevet, ami a vidékiek előtt olyan nagyszerű varázserővel bír: Budapest. A reménységek, lehetőségek, boldogulások, emelkedések városa. Amihez képest minden csak falu.

Nagyot sóhajtva szállt ki a kocsiból. Egy ott őgyelgő hordárnak átadta a koffereit s elvitette a szállodába. Öreg este volt már, amikor a szobáját kinyitották. Most jutott eszébe, hogy elfelejtett ebédelni. De mégsem ment le az étterembe. Ő neki most nem szabad muzsikaszót hallgatni . . .

Másnap nyakába vette a várost. Megnézett minden kaput, hol van kiadó szoba. Délre már talált is egy tiszta, világos udvari szobát. Tíz forint egy hónapra. Kivette. Elhozatta a podgyászát. Kirakott mindent a jó tágas szekrénybe. A szobaasszony felajánlotta, hogy kosztot is ad neki. Tizenöt forint egy hónapra. Elfogadta. Nagyon megtetszett a jóra való asszonynak a csendes, szomorú ifjú. Láttá, hogy feketében van, hát bátorságot vett magának, hogy megkérdezze, kit gyászol. Mikor pedig megtudta, hogy tegnapelőtt temette el az édesanyját, elkezdett keservesen sírni. De Gábor sem tudta visszatartani a könnyeit. Így hát teljesen megnyerte a szállásadójának rokonszenvét. Estére hazajött az ura. Boltiszolga volt egy nagy cégnél. Bemutatkozott s mindjárt megígérte, hogy, amennyire az ideje engedi, mindenben segítségére lesz. Gábor meghatottan köszönte meg. Fájt neki, hogy ilyen nyájasságot soha nem tapasztalt az „apjától“.

Megvetették az ágyát. Odakészítették a gyertyát, gyufát. Lehúzták a függönyt, aztán jóéjszakát kívántak neki. Az asszony még tréfásan megjegyezte, hogy el ne felejtse majd, mit álmodik az új helyen!

Gábor egyedül maradt. Először életében. Az utcáról kocsizörgés hallatszott, az éjjeli szekrényen egy ócska keltőóra ketyegett.

Leült az ágy szélére és megeredtek a könnyei. Most, érezte igazán, mi az: árvának lenni . . .

Sokáig sirdogált magában, míg végre elnyomta az álmot. Hiszen annyira kimerítették az utóbbi négy nap

izgalmai, hogy alig tudott a lábán állni. Ugy, ahogy volt, ruhástul ráesett az ágyra, s meg sem mozdult reggelig.

Mikor felnyitotta a szemeit s körülnézett az idegen, szegényes szobában, önkéntelenül is ez a szó röppent el az ajkairól:

— Édesanyám!

De csakhamar erőt vett magán, mert eszébe jutott, hogy még nagy feladatok vannak hátra. Alig hogy megtörölte a szemeit, kopogtatott az asszony, hozta a reggelit. Észrevette, hogy a fiatalembernek könnyes a szeme, azért mindjárt tréfára fordította a dolgot.

— Nos, mi szépet tetszett álmodni nálunk?

Gábor csakugyan álmodott. El is mondta mindjárt:

— Álmomban nagy birtokom volt, lovaím, szeke-reim, munkásaim.

— Nagyszerű! Hát meglássa, beteljesedik! Emlé-kezzék a szavamra! De akkor gondoljon majd ránk is!

Gábor keserűen legyintett s leült a reggeli mellé.

— Inkább azt legyen szives megmondani, merre van a Kecskeméti-utca.

Az asszony részletesen megmagyarázta, merre lehet odajutni, azután kivitte a ruháit, hogy kikefélje.

Gábor megreggelizett és elindult az Egyetemi Körbe.

Ott bizony csak egy ősjogászt talált, aki sok neki-szaladás után végre az idén abszolvált. Gábor szerényen mutatkozott be és némi kertelés után elmondta, hogy állást szeretne valahol kapni.

— Jól van, pajtás! Látom, hogy még zöld vagy, de majd bevezetlek a tudomány titkaiba. Gyere velem egy pohár borocskára.

— De kérlek szépen . . . én nem szoktam inni . . .

— Badar beszéd! Én sem szoktam! Valamikor én is tejet szopogattam, úgy mint te. De hát egyszer csak férfinak kell lenni. Egyetemi polgár akarsz lenni, hát hogyd el a cuclizást! No, gyere! A haditervet majd ott megtárgyaljuk.

Nem volt menekvés. Betértek egy közeli kiskocs-

mába. Ott már ismerték az ősjogászt, a Bogyay gyereket.

— Uj törzsvendéget hoztam, kisasszony. Gyengéd ápolást kérek, mert még kezdő. Majd elvállik, hogy van-e benne tehetség. Igyunk! Szervusz! Éljen az Alma Mater!

Gábornak sehogy sem ízlett a délelőtti borozás. Nem szokta még meg ezt a savanyú levet.

— Szóval állást akarsz? Keveselménnyel javadalmazott körmölészeti nyögőnc akarsz lenni?

— Mi az, kérlek?

— Mi az? Hát díjnok! Magyarul diurnista. Érted már?

— Értem.

— Kapsz egy flórest, oszt azért másolsz nyolctól háromig egyfolytában. Napjában tizenhat oldalt. Vállalod?

Gábor huzódózva, bizonytalanul felelt:

— Hát vállalom, megpróbálom, majd csak belejövök.

— Vállalod? Hát akkor számár vagy. Akkora, mint én voltam. Én is vállaltam. De már megjött az eszem. Inkább koplalok. Ne hidd, hogy sokáig! Már megígérte a képviselőnk, hogy behoz számgyakornoknak. Csak várnom kell még vagy két hónapig. Akkor lesznek a választások. Tudod, öcskös, a képviselők csak akkor teljesítik az ígéreteiket, amikor a választás a nyakukon van. Akkor nyulat lehet velük fogatni, de ezután? meg sem ismerik az embert!

— E szerint egyelőre csak díjnoki állásra lehet kilátásom . . .

— No, fiam, Wekerle is ott kezdte. Nagyon sok ember van, aki ott is végzi.

— És az ilyen állást hol lehet elnyerni?

— Nézd, a dolog igen egyszerű. Nálad van az érettségi bizonyítványod?

— Igen.

Nos, akkor még egy spriccert megiszunk, aztán elvezetlek az Alkotmány-utcába. Ott van az ötödik kerületi járásbíróház. Az most óriási személyzettel dolgozik.

Bemégysz a táblabíróhoz. Megállsz három lépésnyire előtte és elkezdesz szavalni: „Nagyságos Táblabíró Ur! Scheiner Gábor . . .

— Weiner, kérlek alássan.

— Hát Weiner. Bánom is én! Tisztelettel bemutatkozok és alázatosan esedezik, hogy díjnoki minőségben alkalmazni méltóztassék. Rám ne hivatkozz, mert engemet már kidobott az öreg. Egyszer berugva mentem be a hivatalba. Ez a baleset veled is megtörténhet. Meglátod, nagy sikered lesz. Délután öt órákor itt találkozunk. Jelentést teszel. Értetted?

— Kérek alássan.

Gábor elgyalogolt az Alkotmány-utcába. Félóra múlva már íróasztala volt neki s másolta az ítéleteket.

Délután elment a kurta kocsmába, „jelentést tenni.“ Fáradt volt, mert hiszen még ki sem pihente magát s egyike lett azoknak a kuliknak, akik éhbérért az igazságszolgáltatás taposómalmát hajtották.

A csárdában már négyen ültek a törzsasztalánl. Nagy ovációval fogadták a „tekintetes díjnok urat“ és beiktatták a társaság rendes tagjai közé. Gábor a dekorum kedvéért viselte a cekket, de magában erősen föl-tette, hogy nem fog állandóan közöttük dőzsölni, mert ő tanulni és nem lumpolni jött fel a fővárosba.

Esefelé elbucszott tőlük, még egyszer forró köszönetet mondott Bogyaynak a szíves jó tanácsért, aztán hazasietett.

Othon első dolga volt, hogy terjedelmes levelet írt a nagyanyjának.

Részletesen leírta az édesanyja utolsó óráinak történetét. Megírta azt is, hogy milyen tartalmu levelet hagyott reá élete utolsó napján. Nemkülönben kifejtette, hogy ő az abban a levélben foglaltak ismerete után nem tudott mást választani, mint azonnal távozni annak az embernek a közeléből. Így is föl kellett volna szeptemberben jönnie az egyetemre, tehát nem volt semmi célja, hogy addig is annak a durvaságait tűrje és dorbézolásait nézze. Végezetül közölte a nagyanyjával, hogy mihelyt módjában lesz, leteszi a Weiner nevet és az édesanyja vezetéknévének viselését fogja kérni a belügyminisztertől.

A levelet még aznap postára adta. Azután visszavért kis szobájába és ma már nyugodtabban vacsorázott, mint tegnap. Belátta, hogy az élet most már munkát, fáradságot követel tőle, meg kell szoknia az egyedülélést, akár az olyanoknak, aki a szülői háztól katonának vonul be.

* *

Amint az előzményekből tudjuk, Gábor előttevaló nap, vagyis hétfőn mondott búcsút a szülői háznak. Az apja természetesen ekkor is éjfél felé botorkált haza, egészen addig „vigasztalták“ az, „Árva kakas“ hívei. A lány nem mert neki mindjárt éjjel jelentést tenni Gábor eltávozásáról reggel azonban nagy szepegés közben elmondta, hogy az ifiur Pestre utazott.

Weiner szörnyű dühös lett a hír hallatára. Ekkora elhatározó képességet nem sejtett a fiúban. Mérgesen ugrott fel az asztaltól:

— Mit vitt magával?

— Csak a ruháit vitte el, meg a könyveit. Én magam segítettem neki csomagolni.

— Szóval maga összejátszott vele! Magának kötelessége lett volna rögtön elszaladni értem a hivatalba. Ha hiányzik valamim . . .

— Tessék megnézni a holmikat, — vágott szavába elkéseredetten a szegény szolgáló. — Én hűségesen szolgáltam a tekintetes urékat nyolc esztendőn át, de tovább nem maradok itten. Tessék engem elereszteni.

Weiner fogcsikorgatva hallgatta ezeket a szavakat.

— Tőlem ma is lemehet. Itt a bére, itt a könyve is. Pakolhat.

Anna nem mondatta ezt kétszer magának; sarkonfordult és kiment a cselédszobába.

Weiner is azonnal cselekedett. Előbb azonban mégis kirántotta azt a fiókot, amelyben a felesége ékszerei voltak. Egy darab sem hiányzott belőlük.

— No, legalább jó lesz a temetés költségeire. Azt a kölköt meg úgyis kidobtam volna.

DÍJNOK-ÉLET.

Az a társaság, amelyet Gábor a hivatalában talált, igen vegyes volt. Akkoriban ugyanis nem kívántak mást egy díjnoktól, csak hogy gyorsan és hibátlanul tudjon másolni, mivel írógépek még nem voltak a kezelőhivatalokban. Így aztán minden ágrólszakadt, pályatévészett ember erre a keserves pályára menekült. A tönkrementek természetesen magukkal vitték a fényes múlt emlékeit, amiket nem ritkán csillogtattak meg a többi lecsúszott alak előtt. Volt ebben a szobában mindenféle hivatásu ember: nyugdíjas kántortanító, menesztett szolgabíró, kártyavesztes földbirtokos, elcsapott falusi jegyző, felfüggesztett fogházigazgató, szilenciu-mos fiskális, el nem számoló gazdatiszt, félbenmaradt kadét, állástalan színész, volt kereskedősegéd stb. De volt négy jogászgyerek is, akiket a táblabíró igen szeretett s nem egyszer beszélt nekik, hogy valamikor ő is díjnokságon kezdte.

Természetes dolog, hogy a lecsúszott existenciák nem jó szemmel nézték ezeket a ifjakat, akikről jól tudták, hogy jövő áll előttük, és, ha egyszer innen kivergődnek, többé nem igen fognak velük találkozni.

Egy őszi napon új alak érkezett közéjük.

— Rónai vagyok, volt csillagász-adjunktus.

Ez volt a bemutatkozás. Csakhamar igen otthonosnak érezte magát, keveset beszélt a szakmájáról, csak annyit mondott, hogy „bizonyos differenciák miatt“ le kellett neki köszönnie. Jó vicceket tudott mondani, legtöbbször németül, de a modora borzasztóan arrogáns volt. Mindenkit szeretett volna lekezelni s így hamarosan kivívta magának az általános idegenkedést.

Egy szép napon Rónai elmaradt. Ugy látszik, jobb állást kapott. Ezen senki sem csodálkozott, mert gyakran megésett, hogy valaki megunta a nehéz munkát és kedvezőbb irányba evezett.

Vagy két hónap múlva Gábor egy rőföskereskedés előtt haladt el, amikor látja, hogy Rónai kalimpál lefelé a boltajtó előtti lépesőkön s bent valaki cifra szitkokat kiabál utána. Gábor meghökkent ennek a gyorsított

eljárásnak láttára és részvétellel lépett a feltápaszkodó Rónai mellé:

— Was ist, Herr Rónai?

— Eh, ein Personalwechsel!

— Schön. Aztán most mit fog csinálni?

— Roppant egyszerű. Most elmegyek a konkurrenciához, már a zsebemben van ennek a komisznak minden megrendelője, ezzel ott tárt karokkal fogadnak.

Gábor nem is sejtette, hogy ezzel a alakkal nemso-kára találkozni fog . . .

* *

Most vissza kell mennünk az események elbeszélésében Gábor díjnoki alkalmazásának első napjaira. Amint említettük, Gábor terjedelmes levélben számolt be a nagyanyjának Budapestre való költözködésének körülményeiről. A válasz postafordultával megérkezett. Gábor érthető idegességgel vágta föl a vastag borítékot. Két húszkoronás hullt ki belőle.

„Egyetlen drága unokám!“ Ez volt a megszólítás. Gábornak legott könnybe lábadtak a szemei. Nagyon hosszú levél volt. Először szegény lányáról írt, akinek annyi szenvedés jutott ki az életben s akire nézve valóban megváltás volt a halál. Azután áttért arra a bizonyos bucsúlevélre, amelyben Gábor származásáról volt szó, s annak állításait mindenben megerősítette. Együttal figyelmeztette az unokáját, hogy, bárhová vesse is a sors, úgy viselkedjék, mint egy grófi sarjhoz illik. A névváltoztatást nagyon helyeselte. Közölte egy pesti ügyvéd címét, aki a nagyapjának jóbarátja volt s lekére kötötte a fiunak, hogy akármilyen baja lenne, keresse föl bátran. Végül biztosította az unokáját, hogy az eddigi havi apanázst ezután is pontosan meg fogja kapni.

Gábornak nagyon jól estek ezek a szeretetteljes szavak. Legfőképpen azonban annak örült, hogy a nagyanyja is helyeselte, hogy otthagyta Weiner házat. De azért némi félelem mégis nyugtalanította néha, mert tudta, hogy Wiener erőszakos, bosszúálló természetű.

* *

A vig özvegy, Weiner bácsi, egy fogatlan vénaszonyt szerződttetett takarítónénak, aztán gondtalanul folytatta lumpolásait. Az ilyen „szegény“ magányos özvegyet mindenki kötelességének tartja vigasztalni, tehát mi sem természetesebb, mint az, hogy az „Árva kakas“ társasága a legnagyobb gonddal őrködött azon, hogy egy szomoru órája se legyen.

A felesége ékszereit, ruháit már az első héten értékesítette, mert, mint mondogatta, sokba került a temetés. A befolyt összegből azonban a temetési vállalkozó vajmi keveset látott. Annál többet látott az „Árva kakas“. Cigányzenés „vigasztalások“ voltak ott napirenden. Zéngett a kis csárda, hogy még az ablakok is recsegték belé. A hangos murikról nemsokára tudomást szerzett az árvaszék elnöke, sőt az alispán is. Nem tetszett nekik a dolog, mert Wenier azután egész délelőtt bóbiskolt a hivatalában s díjnokok végezték a munkáját. Ilyen másnapi állapotban aztán nem egyszer olyan „értésítést“ adott a feleknek, sőt az ügyvédeknek is, hogy azok felháborodva mentek panaszt tenni.

Weiner azonban tovább ivott rendületlenül. Mikor már valakinek tizenkilencévi szolgálata van és már negyvenkilenc év rohant el fölötte, akkor csak nem fog ilyen apró viharok elől megretirálni . . .

Végre azonban mégis rajtavesztett. A dolog szóról-szóra így történt. Az alispán névestéjét tartották Természetesen az árvaszéki elnök is hivatalos volt. Weinernek ugyanezen a napon volt a születésnapja. Erre az alkalomra az „Árva Kakas“ is ki akart tenni magáért. Weiner is alaposan meg akarta ülni az első „szabad“ születésnapot. Ez sikerült is, amennyiben elég korán berugott. Mikor már elérte a felvevőképességének a csúspontját, elindult hazafelé. Az uton vigan dudorászott:

*„Nem kell nekem feleség,
Mert az fránya veszteség,
Tele van az méreggel,
Mint az alma féreggel. Ta-ra-ra-bum-die! Ta-ra-ra
bumm . . .*

Egyszer csak beleütközött valakibe. Mérgesen mordult rá:

— Eredj innen, te afrikai kanmajom!

Az illető rögtön félreállt. Az árvaszéki elnök volt. Másnap jelentést tett az alispánnak. Az alispán tüstént hívatta az irodaigazgatót s megüzenve vele Weinernek, hogy adja be a nyugdíjazás iránti kérvényét. Nem volt pardon többé. A szeptemberi fizetés helyett már csak nyudijat kapott. Ezt sem érvezte sokáig.

* *

Gábor ezalatt megkapta a névmagyarosítási engedélyt. Az otthoni hetilap szemfüles szerkesztője nagy betűkkel közölte. Ujabb szenzációja volt tehát a kis városnak. Most egyszerre mindenki Gáborról beszélt. Még csak nemrég tárgyalták nagy megrökönyödéssel, hogy az „apját“ minden szó nélkül otthagytá s ezerféleképen találgatták a „szökés“ okát. Most meg még a nevét is eldobta az öregnek. Grünzweig Izidor és barátai mindjárt első napokban azt a hírt költötték, hogy Gábor meglopta az apját, s azzal a lopott pénzzel szökött Pestre. A jóbarátai közül egy sem volt abba a városba való, tehát nem is volt, aki a becsületét a távollétében megvédje. A többi osztálytársa pedig léha, üresfejű fickó volt akik könnyen elfelejtették, hogy Gábor hányszor segített nekik s örültek, hogy a helybeli lányoknál Gáborral is kevesebb konkurrensük volt.

Gábor tehát már a Végváry néven iratkozott be az egyetemre. A hivatalát nem hanyagolta el s így csak a délutáni órákat hallgatta.

Weinert a barátai végre bejuttatták egy ügyvédi irodába. Huszonöt forintot kapott egy hónapra. Ez elég volt az „Árva kakas“-ra. Akkoriban negyven krajcárért még nagyon jó bort lehetett kapni. Egy bécsi szelet is csak harmincöt krajcár volt.

* *

Gábornak még egészben megvolt a kétszáz koronája. Takarékbba tette. Hátha betegség éri, jó lesz akkor segítségnek. Bizony, a betegség sem váratott sokáig magára. Szerencsére nem valami súlyos formában jelentkezett. Annál nagyobb lelki depressziót okozott azonban az a körülmény, hogy egyedül feküdt egész nap, a szoba-

asszonya is csak óránként tudott bemenni hozzá, mert annak is elfoglaltságai voltak. Hej, itt nem volt édesanya, nem volt Anna. Az októberi hús napok egyikén erősen meghűlt; maga az irodavezető küldte haza, hogy három napig pihenjen, a negyedik nap meg ugyanis vasárnap volt, hát a táblabíró sem szólt semmit. Egyébként a díjnoknak nem volt szabad betegnek lennie: aki elmaradt a hivatalból, annak betöltötték az állását.

Gábor harminkeilencfokos lázzal feküdt, amikor délelőtt kopogtak az ajtaján. Ugyan ki lehet ez? ... Egy földije volt az egyetemről.

— Szervusz, Gabi! A hivatalodból jövök, ott mondták, hogy beteg vagy. Kérlek, szomorú küldetésem van; nagyon kérlek, végy magadon erőt, hiszen férfiak vagyunk. Táviratot kaptam hazulról, édesapád tegnap meghalt, holnap temetik. Nincs, aki a temetést rendezze, a barátai intézkedtek valahogy, de a te címedet nem tudják, azért kérték meg, hogy táviratozzon nekem. Husz-szavas sürgönyt kaptam. Tessék!

Gábor megindultan vette át a táviratot. Behunyta a szemeit és sokáig hallgatott. Tehát az Isten ítélte, — gondolta, — de mégis szívből sajnálta azt a szerencsétlen embert. Nemsokáig élvezte a szabadságot. De legalább ő nem volt az útjában, nem volt a terhére neki... De most mit tegyen? Ennek a fiúnak nem árulhatja el, hogy az a Weiner József neki senkije sem volt, hogy az rutul megfizettette magát, aztán gyötörte az ő édesanyját... Most hívják annak az embernek a ravatalához, hogy sírjon, mint egy édesapának a ravatalánál sírni illik. Igen, sirassa meg, mert egy édesapát meg kell siratni akkor is, ha gonosztevő volt életében... Istenem, milyen jó is vagy te, hogy most betegséget adtál rám, pont most, amikor mennem kellene, de igazán csak nagy kinnal mennék...

Végre összeszedte magát és a barátjához fordult, aki szótlanul várta, míg Gábor lelkében elcsitulnak a megdöbbentő halálhír okozta fájdalomok. Gábor halkán, szinte szótagolva beszélt:

— Kedves barátom, nézd meg ezt a lázmérőt... én nem tudok ma az ágyból fölkelni. Nagyon köszönöm

neked is és édesapádnak is a fáradságot és figyelmes-ségét, de én most nem bírnék utrakelni. Pénzem sincsen. Légy szives azoknak az uraknak, akik a temetés ren-dezését magukra vállalták s akik valószínűleg azok a ba-rátati, akikkel napról-napra együtt volt, hogy tegyék pénzzé az ingóságokat mind, én egy fillérnyire sem tar-tok igényt csak az édesanyám arcképeit fogom kérni. Azt hiszem, hogy a befolyó összéből a temetés költségei fedezetet nyernek.

A kis városban nagy megdöbbenést keltett, hogy még az egyetlen fia sem kísérte ki Weiner Józsefet a teme-tőbe. Hasztalan mondták mindenkinek, hogy lázas be-teg. Csak egy valaki nem csodálkozott ezen a dolgon: An-na, a Gábor anyjának hűséges ápolója. Megtudakolta a Gábor címét s ő gondoskodott arról, hogy megkapja az édesanyja arcképeit. A többi apróságot Weiner barátjai maguk közt osztották széjjel. A hagyatéki tárgyalás most is olyan egyszerűen ment, mint Gábor édesanyja halála után: az elhunytak sem ingatlana, sem ingósága nem volt, a kiskoru nem örököl semmit.

A kiskoru azonban mégis küldött öt forintot a káp-lánnak, aki az édesanyját meggyóntatta, hogy helyez-tessen koszorút arra a két sirra halottak napján.

A LEJTŐN

Azok az emberek, akik semelyik vallást sem tartják, azt szokták mondogatni, hogy mindegyik vallás egy-forma jó, csak becsületes legyen az ember. Ezek az em-berek a becsületességet a vallás pótszerének tartják s az aranyközéputat hirdetik; azt mondják, hogy ők sem lealacsonyodni nem akarnak, sem angyalok, sem trap-pistabarátok nem akarnak lenni. A mennyországot kész-séggel átengedik z együgyűeknek. Ők maguk esinálnak maguknak vallást; előttük a legfőbb törvény a közvéle-mény, az emberek ítélete. Semmiféle más lelki számon-

kérésről nem akarnak tudomást venni. Borzasztóan szeretnek sütkérezni a világ dicséreteiben. Ha azonban rájuk borul a sötétség, amikor senki sem látja őket, vagy, ha nincs mitől tartaniuk, hogy cselekedetük kellemetlen következményekkel járhat, akkor minden habozás nélkül rúgják fel az erkölcsöt, a becsületességet, amelynek szigorú megtartását torkuk szakadtából követelik, mikor az ő bőrükről van szó. Ez a vallást nélkülöző becsületesség.

Ebben a szellemben nevelték Weinerék is az ő gyermeküket. A vallásukat ők maguk sem gyakorolták. Karácsonykor, húsvétkor benéztek egy kurta félórára a templomba, de imádkozni nem látta őket Gábor sohasem. A nagymama sem járt templomba. Akkoriban nem is volt művelt ember, aki nem gúnyolódott a vallással, bigottnak nevezték, aki a papokkal szóba állt. A sajtó teljesen a szabadkőművesek kezében volt s nem mulasztott el egy alakmat sem, hogy ne üssön egyet a valláson s ne állítsa pellengére a keresztény erkölcsöket. Aggasztó mértékben szaporodtak a csak polgári házasságok, valamint a zsidókkal kötött házasságok is, amik természetesen a keresztény világnézet ignorálására vezettek. Gábor ezzel az utravalóval jött fel az egyetemre. Mi, akik akkor tapostuk az Alma Mater lépcsőit, mikor a kereszt-mozgalom forró napjait élte át a diákság, nagyon is jól emlékszünk arra, hogy menyit vallástalan, szabadkőműves befolyás alatt álló egyházgúnyoló ember volt, nemcsak a hallgatók, hanem a tanárok között is. Szégyenfoltjai voltak a keresztény Magyarországnak. Ugy beszéltek keresztény mivoltukról, mintha az egy akaraton kívül létrejött születési hiba lett volna. Le is szavazták a keresztnek az egyetem termeiben való kitűzését. Nekik nem volt szükségük Krisztusra. A tudományukat sokkal magasabbra tartották a keresztény vallásnál. És, míg a féltudomány gögjeivel fitymálták a kereszténység örök igazságait és mindnyájan istápolták, egyahngulag pártolták azokat a mozgalmakat, alakulásokat, amelyek a Galilei Körben és hasonló barlangokban a destrukció gombáit szivós aknamunkával iparkodtak tenyészteni, elterjeszteni.

Ezek a sátán vigécei mohón vetették rá magukat minden uj jövevényre; heteken át kapacitálták az első-éves haggatókat, akiknek a gyermekszobájában nem igen volt feszület, addig gyúrták, főzték, csipkedték, erőszakolták őket, míg végre bevették a szerencsétlenek a maszlagot, elhitték, hogy „haladni kell a korral“ s nem lehetnek a „sötét reakció“ hívei.

Ezek közé az áldozatok közé nemsokára bezuhant szegény Gábor is. Rosszul ítélnénk meg őt azonban, ha azt állítanánk róla, hogy szívvel-lélekkel követője lett azoknak a szabadkőműves elveknek, mert valami benső hang egyre a vigyázatosságra intette, de viszont az ilyen iránytű nélkül bolyongó hajóst könnyen félrevezetik a kajánok. S ezért, bár imponált neki, hogy új barátai eldobták a vallás „igáját“ meg „nyügét“ és „szabadon“, „felvilágosodottan“ gondolkoztak, mégis, talán származásánál fogva, bizonyos leküzdhetetlen undort érzett a mozgalom vezetői között nagy túlsúlyban levő destruktív ifjak iránt, akiknek arrogáns, demagóg modora mindig a Grünzweig Izidort jutatta eszébe. De bármennyire erősködött is magában, hogy önálló gondolkodásából nem enged, a métely lassankint urrá lett a lelkén és észrevétlenül is átvedlett a gyámolító nélkül hányódó ifjú a destrukció esatlósává. Alig mult el egy hónap, már ő is ugyanabban a hangnemben beszélt a vallásról, a keresztény morálról, sőt a sovinizmusról is (így nevezték akkoriban a zsidó lapok a hazafiságot) mint azok a sötét alakok, kiknek zúgélőadásait hallgatta. Azok pedig meglelégedéssel veregették meg a vállát, hogy derék emberük lett. s annak a szegény fiúnak, aki eddig nem igen részesült szeretetben, igen jól esett az a hamis szeretet is, mert ideig-óráig feledtette vele, hogy nem egyéb, mint egy nagyon szerencsétlen árva.

A jó Isten azonban közbeszólt, ámbár az első szavát Gábor vonakodott megszívlelni.

A katolikus nagygyűlésre a plebános nem tudott feljönni, mert a köszvénye a szobához kötötte. A káplán jött fel a képviselőtében. A jó Isten úgy intézte, hogy Gábor egy délután összetalálkozott vele a Vigadó-téren. A jó pap mindjárt megismerte a gyászruhás ifjút és

nagy melegséggel ölelte magához. Gábornak nem valami jól esett ez az ölelés, mert már más véleményen volt a reverenda iránt, mint mikor azt a papot az édesanyja halálos ágyához hívta. No de azért udvariasan felelt neki. A káplán legott vallatóra fogta. Egészséges-e? hogy megy a tanulás? nem meríti-e ki a hivatali munka? van-e jó szállása? Mivel tölti a szabadidejét? ismeri-e már a várost? Egy édesapa sem tudta volna jobban kikérdezni a fiát.

Gábornak azonban mégsem volt inyére ez a kikérdezés. Pláne, mikor a káplán a pesti társaság mételeyeire terelte a szót. Egy kicsit gondolkodott a feleleten. De aztán merészen kívágta, hogy ő most már miféle társaságokat frekventál. A jó papnak elborult az arca:

— Szegény fiam, te a lejtőre jutottál. Majd imádkozom érted, hogy a jó Isten tartson vissza a végelszéstől. Most itt nincs időm, hogy kioktassalak téged azoknak a gonoszoknak fondorlatairól, de majd irok neked. Édesanyád drága emlékére kérek, vedd majd fontolóra mindazokat, amiket a levelemben fogsz olvasni. Áldjon meg téged a mindenható, jóságos Isten.

Gábornak egyszerre könnyes lett a szeme. Ugy maradt ott állva, mintha gyökeret vert volna a lába. Hogyan? Hát ő csakugyan lejtőre jutott volna? Hát olyan nagy veszélynek néz elébe? Hát akkora züllés fenyegeti?

Ezt a papot mindig úgy ismerte, mint a legtisztább becsületesség, a meg nem alkuvó igazságszeretet, az önfeláldozó felebaráti szeretet, a tettetés nélküli buzgóság minaképét . . . Hát csak nem hazudott épen most neki? Hiszen, amit ez a pap beszél, hirdet, prédikál, az nem volt soha színeskés, mert mindenki úgy nyilatkozott róla, mint a megtestesült meggyőződés emberéről. Hát csakugyan az lenne az igazság, amit ez a pap mond és nem az, amit azok a gyapjas zsidógyerekek az elavult társadalmi rendről meg a szabad szerelemről szvalnak? . . . Ugyan hogy lehetne ebben a dilemmában eligazodni? . . . Hogyan lehetne ahhoz az elmélethez vagy rendszerhez vagy tanhoz eljutni, amelynek egyedüli helyességét, félremagyarázhatatlan egye-

nességét, megdönthetetlen elfogandóságát apodiktice ki lehetne mutatni? . . .

Gondolatokba merülve vette az utját hazafelé. Ez volt az első nap az életében, amikor a lét kérdéseivel, az élet végcéljával, a lélek sorsával komolyan, tárgyilagosan, az igazság befogadása iránt készséggel kezdett foglalkozni. De az elhatározástól még nagyon messze volt.

A KAPLAN LEVELE.

A jó pap nem váratott sokáig a levélre. Tudta, hogy itt minél előbb segíteni kell, mert sero medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras; későn készül az orvosság, ha a baj a hosszú késedelmek alatt elhatalmaskodott. Irt tehát Gábornak, mihelyt hazatért. Olyan tartalmas, magvas levél volt ez, hogy még a mai zavarosfejű emberek is sokat tanulhatnának belőle. Ezért a főbb részleteit jónak látjuk mindenki épülésére ideiktatni.

„ . . . Már Krisztus Urunk említést tett az olyan emberekről, akik hallgatják ugyan az ígét, de azután eljön az ördög, és kiveszi a szivükből. Ezek olyanok, mint az utfélre esett mag, amelyet eltaposnak a járókelők s a madarak falják fel őket. Szent Judás apostol szerint ezek olyanok, mint a viznélküli felhők, amelyeket a szelek ide- s tova kergetnek, olyanok, mint az őszi, terméketlen, kétszeresen kiveszett, gyökerestül kitépott fák, vad tengeri hullámok, imbolygó csillagok, amelyekre a sötétség örök vihara vár. Ezek folyton az igazságot keresik, de nem akarják megtalálni, mert az igazság megismerése, elfogadása kötelességgel jár. Hát inkább letagadják, még ha meglátják is. Inkább gondozzák a testüket, hogy a jólétben élő test elfeledtesse velük a lelket. Gondozzák az életet, mert szerintük más élet nincsen. Iparkodnak minél több örömet élvezni, mert csak így lehet a figyelmet a végről elterelni. Édenné

igyekeznek a földet változtatni, hogy az emberek ne kívánják a mennyországot.

A fényiszonyban szenvedő megátalkodottság álbölcsessékké és furfangosokká teszi az embereket s ezerféle kifogást találnak ki, hogy lerázhassák magukról Krisztus igáját, hogy elhallgattassák lelkiismeretük szavát és valami szép palástba bujtassák azt a sok vétet, amivel a lelkük tele van. Azt hangoztatják, hogy az ember megélhet vallás nélkül, hogy a vallás kora lejárt, a tudomány megdöntötte (?) a vallás tételeit s már csak az együgyű emberek követik a vallás törvényeit. Ámde az embert, ha csak nem akar az oktan állatokhoz hasonló lenni, mindig érdekelni fogja az élet végeélja, valamint a lélek sirontuli életére vonatkozó kérdések tömege, amikre csak a vallás tud kielégítő választ adni. Ha pedig az ember vallás nélkül is olyan könnyedén meg tud élni, miért van az, hogy az egyik golyót röpít a fejébe, a másik pedig kötéllel oldja meg az élet elviselhetetlen problémáját?

... Becsületességről beszélnek? Édes fiam, jegyezd meg magadnak, hogy csak egy vallásos ember lehet igazán becsületes. Aki az Ur Isten iránt sem hű, attól ne várj te sem hűséget! Az csak addig lesz hű, amíg az ő érdeke is úgy kívánja s csak azért nem lop, mert fél, hogy rajtakapják. Vajjon miért maradna becsületes, ha a törvény megszegéseért nem éri büntetés? Miért lenne erényes, ha nem hisz a számonkérésben? Miért ne nyúlna a titkos öröme után, ha nem tart a büntető igazságtól? Az ilyenek bizony az első kínálkozó alkalomnál hátat fordítanak minden becsületességnek. Majd bolond leszek! — gondolják magukban.

... Azt is jegyezd meg magadnak édes fiam, hogy manapság már nincsenek olyan istentagadók, vagy vallástagadók, kik tudományos alapon próbálnák a keresztény tant támadni; ezeket a mi tudósaink már régén elhallgatták. Hanem igenis elszaporodtak azok a képmutatók, akik hamis ürügyekkel iparkodnak igazolni az ő vallástalanságukat, mert jól tudják, ha az igazságot elismernék, akkor erkölcsös életet kellene élniök. Ezek irtóznak a Krisztus keresztjétől, mert nincs

annyi erkölcsi erő bennök, hogy szakítani tudnának az ő ocsmány bűneikkel. Az ilyeneknek minden érvelése csupa szofizma; minden vádaskodásuk merő hazugság; minden mentegetődzésük és védekezésük nem egyéb, mint kendőzése, eltitkolása, letagadása annak az igazságnak, hogy nem akarnak keresztény, erkölcsös életet élni. Ezeknek a szemében minden pap szálka; ezek dühöngeni kezdenek, mihelyt egy reverendát látnak, mert az a pap egy Istent hirdet, egy számonkérő, bosszúálló Istent, aki mindenkinek az érdeme és cselekedetei szerint oszt boldogságot vagy örök büntetést.

Azok a vérengzőszájú demagógok, akik nektek gyüleseiteken egy új korról szavalnak, azt a hazugságot iparkodnak bebeszélni nektek, hogy ők csak a klerikalizmusnak ellenségei, de a vallásnak nem; azt a szofizmat hirdetik, hogy a vallásosság meg a klerikalizmus két különálló, különböző dolog, vagyis arra tanítanak benneteket, hogy legyetek a szátokkal vallásosak, de vessétek meg a vallás papjait; tartsátok magatokat keresztényeknek, de ne járjatok templomba; kiabáljátok, hogy ti jó katolikusok vagytok, de dobjátok el a katekizmust. Tegyetek úgy, mint az egyszeri diák, aki azt mondogatta, hogy ő szereti a tudományt, csak a könyveket, az iskolát meg a tanárokat utálja. Ezek a bárányszerű bűjt farkasok, ahogy Krisztus Urunk nevezte őket, nagyon jól tudják azt az igazságot, amit Jeremiás próféta így fejez ki: „Megverem a pásztort, s akkor majd elszélednek a nyáj juhai.“ Jól tudják ők, hogy csak a papságot kell ütni, szidalmazni, s akkor ő utánuk indul a bárgyú tömeg, mert nem lesz, aki feynyissa a szemüket, aki visszatartsa őket a méletytől.

Quo usque tandem? Meddig tart még a ti vakságotok? Mikor látjátok meg, hogy azok a népámitók csak bennünket, „csuhásokat“ ütnek, de a zsidó rabbikat nem; hogy csak a keresztény dogmákat teszik pellengére, de a Tórát vagy Talmudot soha; hogy nekik csak a mi szertartásaink „mókák“ meg „hókusz-pókuszok“ de a maceszezés, a 39 ütés, a templomi ugrálás, a körülmetélés, a fejnek falbaverése stb. ez mind tabu.

Mit gondoltok hová fog ez vezetni? A házasságot

már teljesen lealacsonyították; a hazafiságot limonádénak mondják; a tekintélytiszeletet képmutatásnak, szolgáléküségnek tanítják; a tulajdon szentségét kizsákmányolás útján összeharácsolt ragadmánynak, a vallásosságot megbolondulásnak s mindent, ami keresztény jellegű, elpusztítandó kölöncnek.

Mint papi ember, nem adhatok hitelt holmi jövődöléseknek; de nem tudom elfelejteni, hogy egy ócska könyvben egyszer olvastam, hogy lesz egy város, amelynek a neve kemence (Ofen Pesth) leend, s ott igen nagy vérfürdő leszen. Vigyázzatok, hogy a ti nagyszájú demagógjaitok ezt a jövődölést meg ne valósítsák!

Hungaria, Hungaria, convertere ad Magnam Dominam tuam!“

Eddig volt a vidéki káplán levele.

Gábor másnap kilépett a destruktív diákok köréből. Mikor a levelet megírta nekik, úgy érezte, mintha az édesanyja karjai ölelték volna át. Nagy megkönnyebbulést érzett, akár valami nagy bűnös, aki most rakta le egy hosszú élet vétkeit. Szabad lett. Vasárnaponként ismét kijárogatott a nagyanyjához, aminek az öreg néni nagyon örült s még az utiköltséget is megtérítette. Így aztán nem találták a barátai otthon, amikor gyűlésekre akarták elrángigálni. Míg azok a lázító, destruktív „szónokokat“ hallgatták, ő a nagyanyja kis hajlékában üdült s élvezte a jól megérdemelt pihenést az egész heti nagy munka és tanulás után. Azt hitte, hogy most már mindig így lesz, mindig békeség lesz. Elfelelte, hogy „incidit in Scyllam, qui vult vitare Charibdim.“ Egyik bajtól megmenekült, a másikba beleesett. Hogy mi lehetett ez a másik baj, azt mindjárt kitalálja az olvasó.

AZ ELSŐ SZERELEM.

Sok magántudós és zúg-pszichológus van, akik egy kaptafára szeretnék huzni egy egész világot; persze a

maguk kaptafájára. Bizonyos önkénnyel furesa kategóriákat állítanak fel s ezekbe akarják elskatulyázni az egész emberiséget. Tipusokat állítanak fel s azt hirdetik róluk, hogy ezeken kívül másféle „nem létezik“. Így például fennen hirdetik ezek a szobatudósok, hogy Vénusz hatalma minden élőlényre kiterjed; hogy szerelem nélkül lehetetlen élni; hogy nincs ember, aki ne lenne a nőknek rabja.

Pedig ez az elmélet nagyon sok esetben nem állja meg a helyét. Így például Gábor, a mi hősünk is ilyen kivétel volt; soha sem törődött a lányokkal, soha sem kereste a társaságukat. Egészen mostanáig nem. De hát tudjuk azt is, hogy addig jár a korszak a kutra, míg egyszer aztán mégis csak eltörik. Gábor öcsénk is addig utazgatott a nagyanyjához abba a kis városba, míg egyszer megismerkedett a vasuton az ottani gőzmalmos fiával, majd annak csodaszép barna hugával, Matild kisasszonnyal. Őt meglátni s megszeretni: egy pillanat műve volt. Általában, az első szerelemtől már akkor is azt hitték, hogy az utolsó, az utolsóról meg, hogy az első, mert az előbbieket, azok mind nem-igaziak voltak. Gábor tehát azt hitte, hogy Matild — mindhalálig. Szegény, ha tudta volna! . . . Akkor talán Madáchból azt szavalt volna neki: „Nagy sor jövend utánad, szép hugom!“

De hát egy elsőéves jogász, aki az idealizmus ködében él, azt hiszi, hogy nem a világ az a három esztendő, aztán a negyedik már semmi, aztán doktorálunk, hivatalt kapunk vagy ügyvédi irodát nyitunk, ergo „erre föl“ már most megtarthatjuk a kézfogót azzal a kislánnyal, akinek a széles világon párja nincs!

Igen, kérem, hasztalan mosolyognak, a mi korunkban még így gondolkoztak a fiatal emberek, nem várták, míg a lány kéri meg őket, mint a mostani hősök. Huszárosan nekivágtak a lánykérésének, nem csoszogtak olyan dzsessz-tempóban, mint a mai savanyú lovagok. De ne merje ám azokról senki sem mondani, hogy meggondolatlanul ugrottak Hymen láncái közé, mert például a kilencvenes évek elején még nagyon de nagyon ritka volt a válás és nem kötötték a házasságokat

zálogcédula-módra háromhavi lejáratra, mint mostanában. Megbecsülték, bálványozták a nőt, de a nő is megbecsülte magát.

A barnafürtös Matildka történetünk idejében tizenhatéves volt. Ezt a körülményt a plébánia anyakönyve is bizonyította. Ez tehát rendén lett volna. De az már nem volt a rendén, hogy Matildkának volt még egy hónappal ezelőtt egy udvarlója, aki egy másik lány kedvéért elpártolt tőle. Az ilyesmi egy kisvárosban bombasztikus szenzáció; az asszonyok hetekig beszélnek róla; a lányok ki nem fogynak a találgatásból. A szerencsétlen elhagyott lánynak nincs más menekvése, mint hirtelen akárhonnán egy pótudvarlót keríteni, akit be lehessen „a latere“-szolgálatra osztani, míg egy jobb jelentkezik. Tetszik tudni, ha ló nincsen . . .

Gábort kissé bajos volt így befogni, mert hát ő szabadnak született, aztán olyan fakir-természetű volt s a legjobb akarattal sem tudta a szellemes szórkoztató szerepét betölteni. De azért mégis megfogták. Ha ő nem beszélt, beszélt Matildka rengeteget; ha nem tudott lovagmódra viselkedni, Matild ellenállhatatlan gyengédséggel dressirozta. Aztán meg csinos tetszetős kinézésű gyerek volt ám a mi Gabikánk. Irigyelték is a lányok Matildtól. Mondanunk sem kell, hogy egy hét múlva már a nagymama meg nem volt rest és annyi szépet és jót beszélt az ő egyetlen unokájáról, hogy még a polgármester lánya is megirigyelte Matildtól.

Ezalatt már a tavasz is elközelgett. Az első boldog tavasz szegény Gabink életében. Mondjuk-e, hogy milyen boldogan dalolt a madarakkal, milyen átszellemülve járt-kelt a viruló tájon, mennyi sok verset szerzett Ő hozzá? . . .

A néger szakszofonhoz szokott mai fiatalság nem képes felfogni, hogy micsoda fenkölt érzéssel, milyen átszellemülten dalolták a régiak orgonanyíláskor, versenyt a pacsirtával, azt, hogy

*„A virágnak megtiltani nem lehet . . .
Megláttalak, kedves rózsám, szeretlek.“*

A mai asszonyokhoz irt fületlen dszessz-dalok tákolói nem tudják azt a fölemelő érzést inspirálni, amellyel hajdanában a holdvilágos estéken elhuzatták az imádott hölgy ablaka alatt azt, hogy:

„Csak egy kislány van a világon . . .“

Oh, manapság nemcsak egy kislány van, nagyon is sok van, „gombház, ha leszakad lesz más“.

Nos tehát, hogy a tárgyunknál maradjunk, a mi Gáborunk fülig szerelmes volt Matildkába. Az a sok idealizmus, ami eddig benne eltemetve szunnyadozott, most elementáris erővel tört ki és lángolt fel az egekig. Minden virágban Őt látta, minden harmatcseppben az Ő arcát fedezte föl, minden madárdalban az Ő nevét hallotta, minden csillag fényében az Ő szeme ragyogott reá. És, — bocsánat, hogy a prózába csapunk át, — még a hivatalban is egy nagy „M“ betűt pingált a mapájára s néha úgy elöntötte a boldogság érzése, hogy kész lett volna nekiugrani a zord szigorúságáról híres táblabírónak és össze-visszacsókolni . . .

A szerelemnek ezt a gyönyörűen fakadó rózsáját azonban megirigyelte a sors és kegyetlenül letépte. Ez a kegyetlenség azonban csak az egyik oldalon okozott fájdalmat, mivel Mitild kezdettől fogva csak olyan pót-udvarlónak „alkalmazta“ Gábort. Szegény fiú készpénznek, őszintének, valódinak vette azt a sok kedveséget, amivel Matild elhalmozta, pláne, mikor tanuk nem voltak jelen, és a légvárakat épített egy ál-szerelem ingó alapjára. Rabja lett azoknak a szép szemeknek, amilyenekről már Tóth Kálmán is azt dalolta:

*„Azt gondoltam, mennyországot látok ott,
Pedig csak egy pokol kékes lángja volt.“*

Hogy lett vége ennek a nagy szerelemnek? Mindjár elmondjuk.

Gábor mint joghallgató mutatkozott be a Matildék családjánál. A díjnoki „rangját“ elhallgatta. A gőzmalmosók ismerték a nagyanyját, tudták, hogy van némi vagyonkája, tehát úgy vélekedtek, hogy Gábort a nagyanyja segíti tanulmányai elvégzéséig.

Történt azonban, hogy egy utazása alkalmával öszszetalálkozott Rónaival, aki valami üzleti ügyben ment a gőzmalmosékhoz. Persze első dolga volt, hogy elbeszélje, milyen véletlenül találkozott össze Végváry díjnok urral. Matildék erre az információra szerfölött fölfortyantak. Ha Rónai azt mondta volt, hogy egy se-lyemfiú, azt még be tudták volna venni. De ezt nem.

A gőgös család, amely eddig csak tartaléknak tekintette Gábort, rettenetesen felháborodott ezen a nagy-nyon is tisztos foglalkozáson s ettől a naptól fogva Matild nem volt otthon a Gábor számára.

Gábor eleintén nem tudta mire vélni ennek a változásnak okát és csak hetek multán tudta meg a nagyanyjától, akinek bizonyos „jóakaró“ nénikék a szakítás okát kifecsegték.

Gábor természetesen olyan volt, mint az őrült. Azt hitte, hogy az egész világ reá szakad. Még enni sem tudott. Egész éjszakákat végig virrasztott. Rosszul nézett ki, hibákat csinált a munkájában, nem járt be az egyetemre, a nagyanyját sem látogatta meg s általában úgy viselkedett, mint aki meghalni készül. Ez az az állapot, amelyben a csalódott szerelmes úgy látja, hogy egy világ omlott össze a számára s nincs más világ többé.

Pedig dehogy nincsen!

UJABB ELTÉVELYEDÉS.

A nagymama betegsége a tél közeledtével súlyosbodni kezdett. Ő maga is tudta, hogy a baján nem tud segíteni az orvosi tudomány, azért iparkodott mindent idejében elrendezni. Gábornak egyre adta a jó tanácsokat, mintha most akarná pótolni még azt is, amit a lányánál annak idején elmulsztott. Óva intette a csalfa nőktől. Nem egyszer hivatkozott példaképen a Matildékra, akik csak hiúságból vezették az orránál fogva s akik előtt jobban imponált volna, egy nap-

lopó jogász, aki soha feléje sem néz az egyetemnek, mint egy jóravaló dolgos fiatalember, aki a tanulmányai mellett még dolgozni is tud.

Kioktatta minden dologról, ami csak eszébe jutott neki. Elmondta, nem is egyszer, hogy az ingóságokat, amik utána maradnak, hogyan értékesítse, átadta neki a takarékkönyvét, amelyben akkor több mint 1500 korona volt. Gábornak nagyon rosszul estek ezek a folytonos bucsuintézkedések, mert tudta, hogy most már igazán senkije sem lesz a világon. Láttá, hogy az a probléma, amely elé az élet őt állítja, alapjában véve egy circulus vitiosus; az is baj, ha van valamije, mert akkor soha sem tudhatja, hogy őt magát szerették-e meg, vagy a vagyonát, jövedelmét kívánták meg.

A karácsonyt még együtt töltötte a nagyanyjával, s a szegény öregasszony ki is tett magáért, hogy Gábor minden tekintetben úgy érezze magát, mintha az anyja sirjánál. Talán a vonatja indulásáig is ott marad, rohamosan fogyott az ereje s egy februári napon örök álmra hunyta le a szemeit. Egy vasárnap délután volt. Mintha a jó Isten megszánta volna, megengedte neki, hogy az egyetlen unokája fogja le a szemeit.

Gábor szép temetést rendezett neki. Nagy lelki kinjába került, mikor végbucsut mondott annak a kis háznak, amelyben jólelkű nagyanyja szeretetét annyi-szor élvezte. De hát ilyen az élet. Nem egyéb, mint csupa válás, válunk minden kedvestől és kellemetlentől s végre magától az élettől is.

Most már egyedül üldögélt vasárnap délutánonként az ő kis hónaposszobájában, amelyet úgy tekintett már, mint valami börtönt, amelyből nincs szabadulás még nagyon-nagyon sokáig. Barátai nem keresték föl, mert ő sem járt hozzájuk. Szoros barátság egyikhez sem fűzte, mert csak udvarias volt mindenkire, de bizalmas senkihez sem.

Ez az egyedüllét nem tartott olyan hosszú ideig, mint ahogy Gábor gondolta. Sőt, most jött még csak az igazi „zörgés“, Történt ugyanis, hogy Gábor meghívót kapott a nagyanyja lakhelyén levő közjegyzőtől, s így oda kellett utaznia a kis hagyaték letárgyalása végett.

A tárgyalás hamarabb véget ért, mint Gábor számította. Az a takarékkönyv, amit a nagyanyja neki még életében átadott, nem tartozott a hagyatékhhoz, a megmaradt ingóságok eladása után befolyt összeget pedig a gyógyítási meg a temetési költségek majdnem egészen fölemésztették. Ami még fölösleg mutatkozott, arra nézve a közjegyző jóakarólag az a tanácsot adta Gábornak, hogy ezt sarkó felállítására címén diktálja be a jegyzőkönyvbe.

A hivatalos formalitásokon így szerencsésen átesvén, Gábor a temetőbe ment és sokáig időzött a nagyanyja sirjánál. Talán a vonatja indulásáig is ott marad, ha nem kergeti meg egy hideg zápor, amely hirtelen támadt a hegyek felől. Gábornak csak annyi ideje maradt, hogy a város végén levő vendéglőbe meneküljön. Amint belépett egyszerre ketten kiáltottak rá?

— Szervusz Gabi! Hol jársz itt a mi falunkban?

Egy technikus-barátja, Nikies Tódor, meg a helybeli hetilap segédszerkesztője, Dietz Jani volt a két cimbora.

Gábor nem volt valami derüs hangulatban, hiszen most látogatta meg első ízben a nagyanyja sirját, de a barátságos fogadtatás némileg felüdítette.

— Hagyatéki tárgyalásom volt, aztán kimentem szegény nagyanyám sirjához.

— Egészen hűtlen lettél hozzánk. Mit csinálsz abban a nagy Pestben?

— Dolgozom és tanulok. Még két keserves esztendőm van.

— De ma már nem mégysz hivatalba? — kérde Tódor.

— Nem, — felelte Gábor egész gyanutlanul.

— Hát akkor hozzánk jössz ebédre.

— De kérlek . . . szabadkozott Gábor.

Erre meg a segédszerkesztő szólalat meg:

— Ebéd után meg hozzám jössz egy fontos értekezletre.

— Hát az meg mi lesz?

— Azt hallottam rólad, hogy német lapokat szoktál olvasni.

— Ugy van, szorgalmasan olvasok németül.

— Te már tudsz is, te szerény tavaszi ibolya! Nézd, kérlek, a principálisomnak a sógora fordítgatott nekünk német tárcákat. Amiket ő maga kent össze, azok kutyának valók voltak, Isten nyugtassa meg szegény öreget. Tehát a reám ruházott hatalomnál fogva ezennel ki-nevezlek az ő utódául.

— Köszönöm a megtiszteltetést, nagyhatalmu törzsfőnök, de talán mégis tökéletesebb németet kereshetnél.

— Csend! Pénz a láthatáron. Egyébként látszik, hogy kezdő vagy a szakmában, mert nem fogod fel észszel, hogy a tárcairónak mindig olyannak kell lenni, akit nem ismernek a helységben. Különben nem becsülik meg a munkáját, ha ismerik személyét, sőt olykor meg is verik.

Gábor elgondolkozott. Nem a szerkesztő ajánlatán, hanem azon, hogy ennek a Tódornak van egy nővére, a vereshajú Melissza. Ez folyton hadilábon állt Matildal. Ha most ő elkezdi Tódorékhoz járni, mondjuk: egészen ártatlanul, a lap ügyében, akkor olyan háború tör ki a két lány tábora közt, hogy abból magából három „eredeti tárca“ telik ki.

— Vállalom! — mondá erőteljes hangon.

— Pincér! Még egy litert abból a jobbikból! — vezényelt a „Harsona“ segédszerkesztője.

Hasztalan volt Gábor minden tiltakozása, a két mákvirág legyűrte. Így aztán úgy három ebédelőtti de-civel állított be Tódor karján Melissza színe elé.

Szószaporítás elkerülése kedvéért röviden rezumáljuk az első vizit eredményét. Gábornak meg kellett ígérnie, sőt majdnem szörnyű esküt kellett tennie, hogy valahányszor a „Harsona“ szerkesztőségének cikket hoz, őket is meglátogatja. A türelmes olvasó erre azt gondolja, hogy, no, most meg a Melissza rabja lett. Hát hiszen lett is volna, ha még egy nagyobb erő meg nem óvja. Erre is mindjárt rátérünk.

Ebéd után átmentek a szerkesztőségbe. Az öreg szerkesztő barátságosan, de egyúttal nagy fontoskodással fogadta. Ecsetelte előtte a hirlapirói pálya nehézségeit, veszélyeit, borzasztó pontosságot igénylő mun-

káját és csak akkor nyugodott meg, amikor Dietz Jani megmagyarázta az öregnek, hogy Gábornak nincsenek irodalmi ambíciói, hanem beállt német fordítónak. Erre az öreg szerkesztő úgy megölelte Gábort, hogy minden csontja ropogott.

— Kedves öcsém, én is így kezdtem, de aztán évés közben megjött az étvágyam. A feleségem egy kis pénzt örökölt, abból indítottam meg a lapomat. De a „Harrisona“ ma már nagyhatalom! Mindenki fél tőlünk, a polgármestertől kezdve a bakterig.

— A polgármestert a legutóbbi számunkban készítettem ki, — vágott közbe nagy hangon Jani.

— Ugy ám! — bizonygatta az öreg. Képzeld, öcsém, azt akarta keresztülvinni, hogy a Mérges-patak hidját száz méternél tovább tegyék, mert kettévágja az ő komájának a földjét.

Gábor megértőleg szörnyülködött. Nem is sejtette, hogy annál a hidnál fogja egykor élete legnagyobb dialát aratni . . .

*

Meliszának nem voltak Gáborral komoly szándékai; még csak bolondítani sem akarta. Ő csak a Matildék kompániáját akarta vele bosszantani. A nagyobb hatás kedvéért azt híresztelte róla, hogy egy fővárosi hetilap tárcarovatának a vezetője lett s nem sokára szerkesztője lesz annak a patinás lapnak. Ennyi épen elég volt arra, hogy egy patikussegéd menyasszonya belezöldüljön az irigységtől.

Melissza énekesnő készült, de ezt a kis városban senki sem tudta. Persze nagyszerű művészi karriert képzelt magának, s ehhez igazán nem volt szüksége a Gábor hódolatára. Neki csak az volt fontos, hogy a helybeli lányokkal Gábor ne foglalkozzék. Az énekpróbáit egy pesti fiatalember kísérte zongorán. Ezzel Gábor csakhamar összebarátkozott. Ez a zongorista később elárulta Gábornak, hogy nyaranta egy kisebb fővárosi színház zenekarának tagja. Meg is ígérte neki, hogy minden este leviszi az orchesterbe.

Igy ismerkedett meg Gábor a festett világgal. Rövidesen magába szívta e világnak ledér levegőjét, végig-

élvezte cédaságait. Naponta együtt volt a színésznőkkel, akik szerencséjére nem voltak nagyigényűek s rendesen beérték egy szerény vacsorával. A legtöbbje egy szál ruhában kezdte meg a fővárosi működését, mert a többi cók-mókját ott fogta a volt vidéki szállásadója. Őszel aztán megint elszegődtek valami kis vidéki társulathoz, itt pedig bezárultak a télre Tália templomának kapui, úgy hogy Gábor visszatérhetett a könyveihez.

A tanulás mellett egyre irkálta a cikkeket a „Harsona“ tárcarovatába. A színészekkel való pajtáskodás közben bizonyos szarkazmust sajátított el s most annak a kis városnak humoros félszekségeit vetette papírra. Annyi óvatosság volt benne, hogy ezeket a kipécézéseket nem a saját neve alatt bocsátotta ki, hanem „Herklófener“ álnéven firkantott alájuk, ami a svábok dialektusában jöttmentet jelent. Ezeknek a borsos apróságoknak kimondhatatlanul örült a „Harsona“ olvasóközsége, mivel minegyikben egy-egy közéleti „nagyság“ fonákságain mulathatott. Alig várták a lap megjelenését, hogy mit ír már megint a „Herklófener“ s kit huz megint a deresre. A lap olvasóinak száma majd százszal szaporodott, de viszont a böles magisztrátus és annak kapcsolt részei fogukat csikorgatták, ha Dietz szerkesztőt meglátták. Az meg hallgatott mint a sír, már csak azért is, hogy ellenzék előtt az egész az övé maradjon. Így aztán, legalább egyelőre, Gáborra nem gyanakodott senki.

KESERŐ HÓNAPOK.

Melisszáék visszatértek a nyaralásból. Gábor beiratkozott az egyetemre. Már harmadéves volt. A „Harsona“ egymásután hozta a cikkeket. Most már eredeti dolgokat is mert írni. Dietz Jani sokáig titkolta a tárcairójának kilétét, de annyiszor látták őket együtt, hogy végre minden titkolózás hiábavaló lett. Bekövetkezett a rendes fejlemény, egy sereg ellensége lett Gábornak is.

Nem egyszer megesett, hogy valamely tárcának szereplőiben a kisvárosi nagyságok önmagukat látták és boszút esküdtek a „jött-ment“ ellen, aki őket így ki merte pellengérezni. Még a köszöntését sem fogadták az utcán, Gábornak ugyan eszeágában sem volt, hogy ezeket a felfujt alakokat kipécézzé, de hasztalan volt minden jóhiszeműsége; míg a szerkesztő roppant örült az ő szarkasztikus stilusának, azok minden tréfában felségsértést szimatoltak s egyre mondogatták egymásnak, valahányszor egy prszifiázs megjelent:

— No ez rád illik! Ezt rólad firkálta! Ez a te portréd!

Egyszeriben négy nagy ellensége lett, akik összebeszéltek, hogy Gábort minden helybeli társaság előtt olyan lehetetlenné teszik, hogy egy lányos házhoz se meri betenni a lábát. Rövid jellemrajzot adunk erről a négy férfiúról, mivel még találkozni fogunk mind-egyikükkel. Az egyik egy tanító volt. Igen kedvelte a bort meg a kártyát. Szeretett dalolni, pedig a háta mögött mindenki „kappanhang“ néven nevezte. Élénk részt vett a politikai életben; mikor a kormánypártban nem vették hasznát, dühös ellenzéki lett; később még vagy háromszor változtatott „meggyőződést“. Ezzel kiérdemelte a „parafa“ nevet, minthogy nem volt olyan ár, amelynek a tetején nem tudott volna uszni. A másik egy számtiszt volt. Nagy atléta és borivó; borzaimas orgiákat rendezett, kivált szegény tüdővésztes felesége holtá után. Egy ízben például vegyes társaságban mulatott, maga sem tudta, hogyan került haza, csak azt nem értette, hogy miért volt rajta mindössze egy női ing . . . A harmadik egy patikussegéd volt, aki az egész városban a vastag tréfáiról volt híres. A negyedik a postamester volt. Javíthatatlan trencsényi dialektusa révén „Papanek Dani“ néven ismerték. Nagy pocak ékesítette. Ő volt a kormánypárt mindenkori főkortese, az ellenzéki polgárok fogadatlan nyilvántartója, amely amely minőségben kivívta a közutálatot.

Ez a négy sztár sülve-főve együtt volt a kávéházban. A politikai ellentétek nem választották el őket; sokkal jobban ismerték egymást, semhogy egymásban

meggyőződést tételtek volna fel. Máskülönben a közös ellenség együvé terelte őket. Ez a közös ellenség pedig a „Harsona“ volt, amely a „négylevelű lóhere“ rovatában állandóan csipkedte ezt a négy strébert. E mellett természetesen az egész város állandóan kacagott rajtuk s alig várta a lap megjelenését, hogy mit talál fel ismét a négy „városjavító“ legújabb megmozdulásairól.

Gábornak azonban sehogy sem volt inyére ez a kicsinyes csipkelődés és egyre kereste az alkalmat, hogy szakíthasson a lappal, valamint Melisszáékkal is, mivel ez az „udvari szolgálat“ a tél beálltával igen terhessé vált számára.

Mindenszentek előtt néhány nappal az egyik tanár magához szólította s olyan adjunktus-féle foglalkozást ajánlott föl neki. Gábor két kézzel kapott rajta. Leköszönt a dijnokságról, azután levelet írt a „Harsonának“ is és bejelentette, hogy egyelőre visszavonul az írástól. Még Mindenszentekkor kiment a nagyanyja sírjához, de a másik vonattal vissza is jött. Nagyon sok keserű emléket vitt magával abból a városból, nagyon sok becsmérlést, gyaláztatot, meggyanusítást, lenézést kellett zsebrevágnia, holott ő maga szándékosan senkit meg nem bántott.

Az egyetemi foglalkozás természetesen sokkal finomabb munka volt. Eleintén nagyon boldog volt ebben az új munkakörben, de csakhamar újból megzavarta valami a nyugalomát.

Rónaival találkozott. Előkelő modorban adta Gábor tudtára, hogy a Grünzweig és Rosenblum cég levelezője lett. Majd így szólt:

— Tudja, mi ujság? A Grünzweig Izidor kikeresztelkedett.

— No és? — kérdezte Gábor tettetett nyugalommal.

— Hát maga azt sem tudja, hogy már tavaly itt járt egyetemre?

— Sohasem láttam. Egyébként tudja maga is, hogy én csak a délutáni órákat tudtam hallgatni.

— Na ja persze. Aztán ő filozófus, maga meg jogász.

— Filozófus?

— Igen. De szirt, kaldot, egyiptomit meg fajbiológiát is hallgatott.

— Egy Grünzweigtől mindenestre szép.

— Ja maga azt sem tudja, hogy már nem Grünzweig, hanem Gergely lett?

— Tőle senki e jogát el nem veszi.

— No majd találkozik vele az egyetemen. Hát a viszontlátásra, Végváry ur!

— Viszontlátásra!

Gábor nem ijedt meg a saját árnyékától, de mégis borzongott ettől a találkozástól.

Akkoriban még a filozófiai fakultás is a központi épületben volt, csak egy üvegajtón kellett az embernek átmennie. A találkozás azonban elmaradt. Hogy miért, azt nemsokára megtudja az olvasó. Egyelőre maradjunk Gábornál s kövessük őt otthoni csendes foglalkozásában.

A csalódott szerelmeseknek szinte legtöbbször vallási témákkal kezd foglalkozni. A csalódott lélek keresi a lét és nemlét határait, következtetéseket von le a földi örömek mulandóságából és mikor látja, hogy elenyészett a szerelem, amelyről szentül hitte, hogy végtelen, kutatni kezdi azt az alapot, amelyre a földi boldogságot építette, és, mikor annak szétmállását, tartósságának abszolút hiányát kétségen felül megállapítja, nem csupán azt kérdezi, hogy minek is van szerelem a világon, hanem inkább azt, mit ér mindaz, amiért az emberek küzködnek mit ér ez a rövid földi lét, van-e kárpótlás a megcsaltak, a szerencsétlenek, az elesettek számára, az emberek dicsőítésén kívül van-e más jutalom bármily becsületes cselekedetért vagy nagy alkotásért s vajjon miért van a gonosznak sokszor merőben jobb sorsa, mint az önzetlen igazaknak?

Gáborunk tehát egy nagy oszlop könyv mellett csücsükölt és rettenetes fejtörések között iparkodott összehasonlításoka tenni a különböző bölseleti és világnézeti rendszerek között. Nem vette észre, hogy megint ingoványos talajra lépett. Az „audiatur et altera pars“ elvének helytelen alkalmazásával a tévtanokat is egyenértékű igazságoknak véve, az ugynevezett aranyközép-

utat kereste. Ennek a kutatásnak eredménye természetesen csak egy kaosz lehetett. Szerencséjére egy barátja Bita Dezsőnek „Hitünk isteni eredete” című könyvére hívta fel a figyelmét. Mikor aztán ezt a könyvet a kezébe vette, akkor látta be, hogy jobb lett volna annak idején a hittant lelkiismeretesebben tanulni. Másnap visszavitte a többi könyvet az egyetemi könyvtárba. Nemsokára egyéb gondok is kezdtek a láthatáron tornyosulni

GERGELY ISTVAN

Amint Gábornak Rónaival történt találkozásából tudjuk, a Grünzweigék fia, az Izidorka, tanári pályára készült, beiratkozott az egyetemre és Gergelyre magyarosította a nevét. A Grünzweig-mispochemnek az a része, amelynek tudomása volt Izidorka származásáról, ezt a névváltoztatást egészen természetesnek találta, mert bizonyos közeledést látott benne a tulajdonképeni apjának, Weinernek fajtájához. Ezek a beavatott rokonok nem egyszer hangsúlyozták az öreg Grünzweig előtt, hogy ez a fiú nem örökölhet utána, mert a Talmud szerint a kitért zsidó örököl ugyan a zsidó hiten maradt rokon után, de nem örökölhet a gójnak vagy prozelitanak természetes fia a zsidó anya után; itt pedig határozottan ilyen esettel állunk szemben. Az öreg Grünzweig ezért nem lökte ki a fiút, mert sok kedves vonást is fedezett föl benne s remélte, hogy hires, nagy embert nevel belőle. Ami az Izidorka viselkedését és szokásait illeti, azok teljesen igazolták az öregnek föltevéseit. Kitűnő tanuló volt. Igaz, hogy egy évet a kereskedői pályán töltött az apja mellett, de ez a szünet nem ártott az észnek. Az egész család büszkesége lett s még a gyanakodók is megbocsátották neki állítólagos idegen származását, mert Izrael egy jövőző oszlopát látták benne. Egyhangu volt az a vélemény, hogy Izidorból nagy ember lesz, mert Izidor magasra törtet,

mert Izidor mindenkit felülmúl, mindenkit legyűr. És igaz is volt.

Egyszer aztán, derült égből lecsapott a villám.

Izidor egy szép napon az ebédnél kijelentette, hogy neki nem tetszik már a tanári pálya, mert azon nehezen lehet emelkedni. Gyenge a fizetés, sokat kell dolgozni, sok szamar kölökkal mérgelődni, aztán a legvégén is mi lehet belőle? Legfőlebb egyetemi tanár, ha már megvénhedett.

— Na és? — kérdezte az öreg Grünzweig remegve — három esztendő munkáját, meg a sok költséget, mind kidobod az ablakon?

Erre az anya vágott bele:

— Izidorkám, fiacskám, hát biztosan eszeltél ki már valami jobbat, hát csak mondd meg nekünk őszintén; mi szeretnél lenni?

— Pap, — felelte szárazon a fiú.

— Paaap? — kérde az öreg nagy bámulattal. Pap? Rabbi?

— Nem. Katolikus pap.

Az asszony egy éleset sikoltott:

— Izidor! Egy galach (tonzurált)? Egy kumár? (kat. pap.)

Az apa is felbődült:

— Oj vé! Adonáj, irgalom!

Izidor letette a villát és hallgatott. Várt, míg az első felzudulás lecsillapodik. Az anyja hangosan zokogott, az ember egyre jajongott, ő pedig türelmesen nézett, hol egyikre, hol másikra. Csak néhány perc múlva tudott szóhoz jutni. Halkan, komolyan, szinte ünnepies hangon kezdett beszélni:

— Azt tanuljuk a Talmudból, a Peszachim könyvében, hogy a Szent azért szórta szét az iraelitákat a népek között, hogy kegyességet cselekedjék velük, hogy az ő áldásait szerte vigyék. Ez az áldás a Talmud szelleme. Ez az Ur igája a nemzetek fölött. A Sabbath egyik Tojzesében is azt olvassuk, hogy a Szent nem azért szórta szét a zsidókat Babilonban, hogy a perzsák társai legyenek, hanem törzsévé legyenek a perzsáknak és velük összekeveredvén, zsarnokaiakká legyenek. A Sanhedrin-

ben is azt az utasítást találjuk, hogy mindenütt, ahová csak mennek az izraeliták, tegyék magukat uraik fejedelmivé. Ezért idézik az Erubinban Mika prófétának szavait: „Kelj föl és csépelj, Zion leánya, mert a te szarvaidat vassá teszem és körmeidet rézzé teszem, hogy sok népet eltiporj.“

Az öreg Grünzweiget megint elfogta az érzékenység:

— Mekkora tudóst veszít el benned Izrael! Oj vé!

Az asszony azonban más oldalról fogta fel a dolgot:

— Ellenkezőleg. Egy előretolt őrszemet nyerek benne.

— Rezsinkém, te egy nagyon okos nő vagy; de most megint ostobaságot beszéltél.

— Te buta, aki vagy — replikázott az asszony, — hiszen ilyen okos gyerek még püspök is lehet! Hát nem jobb neked egy zsidó püspök, mint egy állami tanár?

— Mit szólnak hozzá a rokonaid?

— Az enyéme? Hát azokat csak bizd én rám; a tieid meg úgy sem szívelték ezt a fiút, mert sokkal okosabb volt mindig, mint az ő gyermekeik. Most már más nevet is visel, ha kikeresztelkedik, megint kap egy új nevet, mi közünk lesz hozzá? Beszélj tovább, Izidor-kám! Mert nekem csak Izidor maradsz, ha a gójok Árpádnak vagy Bendeguznak vagy Jánosnak fognak is hívni.

— István leszek, — felelte szerényen Izidor.

— No lám, nem is kell a fehérműidbe egy másik monogramm.

Most az öreg kockáztatott meg egy kényes kérdést:

— És mikor szándékozol a kitérést megcsinálni?

— Már megcsináltam!

— Te bitang! — kiáltott az öreg magán kívül és a keze ügyében levő főtt kukoricát vágta a fiúhoz.

Az hirtelen elkapta a fejét, s a kukoricacső belerepült a vitrinbe.

— Te Móric, te vadszamár!

— Hallgass, Rezsín, neked úgy is van a rovásodon!

— Hát há van, másnak is van; kezdhethném mindjárt a te kedves nővéreiden.

— Fogd be a szádat! — förmedt rá az ura, de most már csendesebben.

— Igazán papa, nem hittem, hogy ekkora gezéreszt fogsz csinálni. Lesz idő, amikor még dicsérni fogsz érte.

— Egy mesümmedet medicsérni? Hát abból ugyan nem eszel! Inkább azt mondd el, mit szólt a rabbi!

— Nem szólt az egy árva szót sem.

— Hát?

— Hát szó nélkül megfogott és kidobott.

— Megérdemelted!

— Móric, hát mikor téged dobott ki a Schlésinger miatt te is megérdemelted?

— Az üzleti differencia volt.

— Hát ez is csak üzlet! Csak nem gondolod, hogy a mi okos Izidorkánk a Jesuba vagy a Mirjamba bolondult bele?

— Hát csak csináljátok! A mi rabbink, amennyire haragszik én rám, még megteszi, hogy kiátkoz, ha megtudja, hogy te egy galach lettél.

— Grojzartig! Annyi baj legyen! Még magam is elmegyek meghallgatni.

*

Grünzweig Izidort a következő héten megkeresztelték. Egy főgimnáziumi igazgató lett a keresztapja. Aki akkor látta Izidort, bátran megesküdött volna, hogy egy kiváló színész vészett el benne. Hamarjában nem láttak olyan ájtatos konvertitát.

Mikor a rabbi tudomást szerzett a dolgokról, csakugyan kiáltozta. Már csak azért is, hogy az öreg Grünzweignek borsot törjön az orra alá.

*

Gergely Istvánból azonban mégsem lett tisztelendő ur. Nagyon „frissnek” találták az aulában. Megmaradt tehát tanárjelöltnek, amit nem is sajnált. A Galilei Körben nagyszerű pályát helyeztek neki kilátásba, ami több hírnévvel és bevétellel kecsegtette, min a papi pálya.

Büszkeséggel biztatta az apját, hogy csak várjon, ő nemsokára nagy tetteket fog véghezvinni, mert megvan benne az őserő, a kipusztíthatatlan faji energia.

Hogy milyen eszközökkel fog a magasba feljutni, az közömbös előtte, mert ő nem respektálja az öregek ősdi törvényeit.

— Nekünk csak negativumokkal kell dolgoznunk, a tagadás szellemét kell bevinnünk a népbe, hogy egy új üresség, egy modern tahu-va-bohu keletkezzék, amiből aztán a saját akaratumk szerint alkothatunk egy új világot. Csak a korlátoltak keresik mindenben a pozitív valót, nekünk a zavar a halászati területünk.

— Ismeretlen, megfejthetelen sejteéseket érzek a bensőmben, — ugymond — amelyek nagy tettek előszeleként jelentkeznek. Olyan vagyok, mint egy forráskutató, aki biztos már abban, hogy csakhamar megtele a föld méhében rejlő aranyat is.

N U S I

Térjünk vissza most Gáborhoz, aki jelenleg a harmadik évet hallgatja és szorgalmasan dolgozik egyik tanára szemináriumában. Lékiismeretes pontosságával és szerény viselkedésével annyira megnyeri tanára bizalmát, hogy egy szép napon meghívja a tanár úzsonnára. A tanár urnak persze eladó lánya van, a bájos Nusi, aki, amilyen gyönyörű teremtés, olyan szeszélyesen cserélgeti az udvarlóit. Egyébként elsőéves orvostanhallgató, de az apja sem hiszi, hogy valaha is abszolválni fog.

A tanár-papa annyi szépet és jót beszélt otthon Gáborról, hogy felesége és leánya viharosan követelték, hogy hívja meg egy zsurra. Gábor természetesen szörnyen meghatódott erre a megtiszteltetésre s roppant idegesen készülődött erre a sorsdöntő délutánra. A család igen közvetlenül és barátságosan fogadta. Nusi mindjárt munkába is vette és egyszeriben ezer kérdéssel rohanta meg. Gábor alig győzött felelni neki. Öt perc múlva már ismerte Nusi a Gábor egész élete történetét, kezdve a bölcsőnél. Mindenik mozzanata nagyon

tetszett neki. Talán fölösleges is mondanunk, hogy Gábor leírhatatlanul boldog volt. Elvégre is egy szép és vagyonos lány, egy egyetemi tanár egyetlen leánya, nem minden halandónak adódó szerencse. Akkor meg pláne majd lefordult Gábor örömében a székről, amikor Nusi egészen komolyan mindjárt másnapra találkozót adott neki.

Ismét viritott az orgona . . .

Igy tartott ez az ismeretség majd egy esztendeig, de Gábor egy lépéssel sem jutott közelebb a leányhoz, mint azon a napon volt, amelyen bemutatta a tanár a családjának. A leányról tapasztalta, hogy jobban bízik benne, mint a többi fiatalemberben, akik körülrajongták, mint lepkék az égő lámpát, de melegebb, szívesebb, nem lett hozzá soha. És, valahányszor Gábor közeledni próbált hozzá, mindig éreztette vele, hogy ő a tanárának a leánya. Ha szerelemről kezdett vele beszélni, rögtön azzal intette le, hogy ne legyen olyan sablonos, mint a többi, mondjon valami szellemesebbet, mert ezt a témát már unos-untig agyoncsépezték előtte azok a fiatal emberek, akik hozzájuk járnak. Meg, hogy ő a komoly tudományoknak szentelte az életét s nem érez semmi kedvet ahhoz, hogy érzelmekkel pocsékolja el szabad óráit. A szerelem szerinte egy élettani folyamat, amiről nem érdemes disszertációkat tartani, hanem el kell intézni úgy, hogy az embert a rendes foglalkozásában ne gátolja. Minek a könnyű barátságot ilyen nehéz problémákkal komplikálni.

Gábor nagy tisztelettel vette körül a leányt s a viláért sem mert volna neki ellentmondani. Rengeteg sokat töprengett azonban a leány különös nézeteiről. Egyik nap azt állapította meg róla, hogy ennek a leánynak még nem jött el az igazi tavasza, ez a leány még nem találta meg azt, aki előtt érdemesnek tartaná, hogy a szívét föltárja s talán őt is hosszú próbára akarja tenni s aztán végre mégis elfogadja a hódolatát. Másik nap megint önmagában kezdte keresni a hibát; hátha azért olyan zárkózott vele szemben, mert hiszen ő egy ágrólszakadt senki, ő még csak egy kis jogász, potom huszonkét éves, ez a leány meg már tizenkilencéves viruló

szépség, akit maholnap valami előkelő lovag fűz a karjára. Azzal aztán majd elrepül minden gondolkodás nélkül.

De hát akkor mit akar ő vele? Miért szeret vele olyan sűrűn találkozni? Mivel tud ő többet, vagy miben mulja felül azokat a fiatalembereket, akik tucattjával szoktak a zsurjaikon lebzselni? Mi lesz ennek a kínos barátkozásnak a vége? Ez a leány nagyon jól tudja, hogy ő nem mer szakítani vele, mert akkor a szigorúságáról híres papának haragját vonná magára, ami semmiesetre sem kedvező egy szegény jogászlegényre. Viszont mindig a torkára forrasztja a szót, valahányszor egy nagy gonddal fölépített serelmi vallomás előadásába kezd. Hát látott már a világ ennél fonákabb helyzetet?

Nusi nem egyszer még azt is megeselekedte, hogy legbensőbb titkaiba is beleavatta. Így például egy alkalommal elcepelte egy spiritiszta szeánszra. Máskor egy metodista templomba vitte el. Erről persze Nusi szüleinek semmi sem volt szabad megtudni és Gábornak szigorú esküvel kellett titoktartást ígérni. Közben vége lett a tanévnek. Nusi egy beteg nagynénjéhez utazott. Még az utolsó találkozáskor is nagyon kedves volt a fiúhoz. Elragadtatással nyilatkozott férfias tulajdonságairól és biztosította, hogy majd a jövő tanévben is együtt fognak járkalni. Gábor majd megszakadt a boldogságtól. Örömeben el is felejtette megkérdezni, hogy hát csakugyan komolyan szereti-e. Ugy szeretett volna most valami szörnyű nagy tettet végbevinni, hogy megindítsa ezt a köszívű istennőt, de hát egy szegény jogásznak mi van egyebe a fájó szívénel . . .

Nagyon lehangoltan rőtta azokat az utcákat, amelyeken Nusival szokott sétálni. Lehorgasztotta a fejét és csak a kövezetet nézte, mint aki keres valamit.

Egyszer csak beleütközött az esperesbe.

— Hát te, édes fiam, mit keresgélsz a földön?

— A boldogságot, főtisztelendő uram!

— Akkor az égre tekints, mert ez a föld nagyon csalfa ám!

— Tapasztalom magam is!

— De azért nem kell elkeseredni, mert akadnak ám még jólelkű emberek is.

— Ugyan hol?

— Értelek. Most már tudom, hol van nálad a hiba. No hát csak beszélj őszintén, mondd el, mi történt veled, mióta utoljára találkoztunk. Mindjárt könnyebb lesz a lelked, ha kiöntheted a keserűségét.

Gábort nem kellett soká biztatni. Elmondta részletesen Matildot, Melisszát, Nusit egy végben. Az esperes türelmesen végighallgatta, aztán így szólt:

— Édes fiam, neked legfőbb bajodat az képezi, hogy még soha sem volt alkalmad egy komoly ember társaságában legalább egy napot eltölteni

— Ez csakugyan így van, ahogy méltóztatik mondani.

— Ugy-e. Most tehát elvezetlek téged egy komoly előkelő, idős uriemberhez, aki nekem már régi jóbarátom és neked is nytva lesz az ő nemes szíve, bármiféle bajod vagy kételyed támadna.

AZ UNIFORMIS HÓDÍT.

Gábornak nagy szerencsét hozott az esperessel való találkozás. Az az előkelő ur ugyanis, akihez Gábort az esperes elvitte s aki az esperesnek gyermekkori barátja volt, igen megkedvelte Gábort és meghívta, hogy hetenkint többször is keresse föl. Ez az öreg ur nyugalmazott püspöki uradalmi jószágkormányzó volt, Zsadányi Jenő, egy régi nemesi család sarja, jómódu, válásos özvegyember. A gyermekeit mind jól ellátta s ő egyedül élt szépen berendezett dunaparti lakásában. Olvasott, világlátott ember volt, minden szavából sokat tanulhatott Gábor s nemsokára új perspektíva nyílt előtte több világnézeti kérdésben. Zsadányi soha nem kérdezősködött Gábor életviszonyai, gyermekkora vagy jelenlegi problémái felől, de következetesen úgy intézte a társalgásokat, hogy Gábor egyre több bizalmat érzett

iránta s úgy tekintette, mint édesapját. Még bensőbb lett köztük a barátság, amikor Gábor bevallotta, hogy neki bizony még nem volt alkalma megbérmálkozni, és Zsadányi erre rögtön följánlotta, hogy elvállalja a bérmaapai tisztelet. Lassacskán aztán úgy nekibátorodott Gábor, hogy egy szép napon elpanaszolta a Nusi történetét is. Zsadányi figyelemmel végighallgatta Gábor elbeszélését, aztán fölállt, odalépett Gábor elé és határozottan így szólt:

— Abbanhagyod az egész mókát! Értetted? Az a lány soha sem lesz a te feleséged. Az csak a bolondját járja veled. Egy-kettőre ki is fog cserélni. Egy férfi ne legyen pincsikutya, ne fusson olyan szekér után, amelyik föl nem veszi. Egészségtelen, perverz gondolkodásu nővel sohse köss barátságot, mert mit ér a szép arc, ha a feje meg bolond?

Ilyen huszáros definíciót sem hallott még Gábor. De azért nem tette magáévá eljesen az öreg ur nézetét. Valami benső hang mintha azt replikázta volna, hogy könnyen beszél már az, aki túl van a Rubikonon, de bezzeg, mikor fiatal volt, akkor ő sem filozofált, hanem rohant, ha egy libegő szoknya fuvalma megértette. Aztán meg a hóbortosságot csak ki lehet az aszszonyból nevelni, de, aki nem született szépnek, azon bajos volna segíteni. Nem olyan könnyű ám egy ábrándot, egy ragyogó reményt csak úgy, szinte felmondás nélkül, kidobni a szívből! Ahhoz vagy sok idő kell, vagy legalább is — egy újabb ideál. Mert a szív üresen nem állhat.

Igy gondolkozott az ügyről Gábor s így gondolkoztunk hasonló esetekben mi is mindnyájan. Természetesen nem említette többé Nusit, hanem titokban szötte a terveket Nusi „megjavítására“. Csak az keserítette nagyon, hogy már két hónapja nem kapott egy képeskérttyét sem a lánytól, holott azelőtt majdnem minden héten repített egyet neki. A professzor-papa, akinél Gábor továbbra is megtartotta állását, egy idő óta feltűnően szótlan volt s egy kukkot sem szólt a családjáról. Gábornak rossz sejtelmei voltak, hogy itt valami nincs

egészen rendjén, de kérdezni persze nem merte az öreg. Így telt el még egy keserves hónap.

Az orgona újból virított. Gábor igen sokat tanult, dolgozott, s amellet sznvedett is. Nincs rosszabb a szerelemben a kétségnél. Ha hűtlen lesz a kedves, hát egyik a szívére veszi, másik fütyül egyet, — de, mikor az ember egyáltalán nem tudja, hogy hányadán van azzal a kislánnyal, hogy az ember kint van-e, vagy bent van a szívében, hát ennél örültebb állapot nincs a kereknek kiönteni. Legjobban szeretett volna Grácba utazni, ját még az is fokozta, hogy nem tudta a bánatát senkinek kiönteni. Legjobban szeretett volna Grácba utazni s ott a helyszínén megfigyelni Nusi dolgait, de hát erre nem volt módja.

Végre májusban világosság derült a rejtélyre. De minő világosság! Rosszabb, gyilkosabb minden sötét, villámos éjszakánál. Nusi hazajött, és neki nem is írt. Ugy látta meg a korzón egész véletlenül. És, oh, egek! egy huszártiszt társaságában. Nusi olyan ígézően mosolygott, hogy Gábor majd elsüllyedt ettől a mérhetetlen kedvességtől. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy őt nem vette észre. Milyen okos ember is volt, aki a korzóra akácfákat ültetett!

Hát ez csakugyan sok volt egy érző kebelnek. Mégis az öreg Zsadányinak lett igaza. Oda minden reménysége. Egy huszár-uniformissal egy szürke jogszigorló nem állja ki a versenyt. Bolond lenne, ha csak még egy pillanatig is álltatná magát. Itt vége mindennek. Milyen jó, hogy nem járt el azután abba a spiritiszta-társaságba; most hogy nevetne a hűséges futkosásán ez a szeszélyes hölgyike. No csak vigye oda a huszáriját! Jó mulatást a szellemekkel!

Szegény Gábor roppant rosszul érezte magát. Első fájdalmában legjobban szeretett volna valakit megkérdezni, hogy mit is kell csinálni ilyenkor? Volt egy barátjának hasonló esete; az befordult az első kocsmába és ivott, dalolt, muzsikáltatott magának másnap reggelig. Azán teljesen kijózanodott. A borból is meg a kislányból is. Ez azonban nagyon triviális megoldás; aztán meg neki szüksége van az észére, hiszen szigor-

latok előtt áll. Legcélszerűbb lesz elmenni a bérmaapjához és valami orvosságot kérni. Be is fordult a korzóról és sietős léptekkel igyekezett Zsadányi lakása felé. Ugy érezte egész uton magát, hogy nagyon kalimpál a szíve.

Igen felindult állapotban rontott be az öreghez. Az mindjárt észrevette, hogy a fiuval valami rendkívüli dolog történt. Gábor lerogyott egy székre és elcsukló hangon, akadozva, nagyokat nyelve, elkezdte beszélni a szomorú, rémes esetet. Zsadányi végighallgatta, aztán fölállt, a szekrényhez lépett és minden magyarázat nélkül egy pohár konyakot diktált bele a boldogtalan szerelmesbe. Csak azután kezdett csendesen szinte delgető hangon beszélni:

— Édes fiam, nem akarok sablónos lenni, nem akarok agyoncsépelni közhelyeket citálgatni, de azt mondom, hogy azt a régi közmondást, miszerint nem mind arany, ami fénylik vaalmikor régen egy csalódott szerelmes eszelte ki. Neked is fénylett valami és te azt készpénznek vetted. Pedig a te eseted még egyszerűbb, mert neked sohse mondta az a lányka, hogy szeret, azt csak te képzelted magadnak. Jó volt hozzád, kedves volt hozzád, édesgetett, de, amint magad is panaszkodtál egy ízben, sohse tudtad belőle azt kisorfolni hogy volta-képen szeret-e? Az a sok kedveskedés amivel téged elhamozott az mind olyan messze van a szerelemtől; mint Makó Jeruzsálemtől, ahová a nagy Jehova segítsen el mielőbb valamennyi izraelitát. Látod fiam, az egész reménységed képzelődésen alapult; elég olesó tandíjat fizetsz, mert vannak olyan esetek, amikor az imádott lányka nemcsak viszonozza lovagjának szerelmi vallo-mását, hanem meg is esküszik neki, hogy mást soha az életében nem tudna szeretni, aztán egy szép napon mégis úgy a faképnél hagyja, mintha soha semmi sem történt volna. Ne felejtsd el, amit Eötvör József mond, hogy, ha te batárt, jólétet, gazdagságot tudsz a hölgyednek ígérni, akkor téged istennek fog tartani; valamint azt se felejtsd el, hogy valamennyi erény csak nulla; ha magadat, azt az egyest, elébük tudod írni, akkor a hat nulla milliót jelent, de, ha szerényen utánuk irod,

akkor csak egyet jelentesz. Ugy van, fiam, nem minden bájos mosolygás jelent szerelmet, sőt nem minden szerelmes csók sem jelent sírig tartó hűséget. Örülj fiacskám, hogy kiszabadultál a pokolból és indulj el a mennyország keresésére!

— Én? Soha többé! Belőlem kihalt minden bizalom! Leteszem a doktorátust, aztán külföldre megyek.

— Azt hiszed, hogy ott mások az emberek?

— Nem; de az ember odakint könnyebben tud felejteni. Nekem pedig nagyon sok felejténivalóm van. Az én eddigi életem olyan volt, mint egy csillagtalan hideg éjszaka. Nem akarom az életkedvemet egészen elveszteni, mert hiszen a férfi alkotni van hivatva, de viszont ilyen csalódásokkal sem akarom tovább fűszerezni. Idegen helyen, idegen emberek közt, úgy hiszem, nem fog az ember olyan gyorsan tüzet s könnyebben el is tud zárkózni.

Zsadányi nem felelt. Ugy látszott, mintha gondolkodnék valamin. Aztán földerült az arca, mint, akinek eszébe jutott valami.

— Sprichts du deutsch? — kérdezte hirtelen.

— Jawohl! — hangzott az önérzetes felelet.

— Akkor — folytatta Zsadányi magyarul, tudok rajtad segíteni.

— Kimondhatatlan hálás leszek.

— Azt hiszem, fiam, már említettem neked, hogy a sógoromnak nagy gyára van Berlinben. Nemrégiben írta, hogy a magyar levelezője már nem sokáig bírja a munkát, hazakivánczik az öreg az ő somogyi falucskájába. Jövő ilyenkorra elfoglalhatnád az állását, ha megmaradnál a mostani terved mellett. Nem ajánlom ugyan, hogy végleg kint maradj, sem azt, hogy onnan házasodj, mint az a somogyi magyar cselekedte, de sosem árt egy magyar fiúnak, ha külföldi tapasztalatokkal gazdagíthatja a tudását. Ha ott megálltad a helyedet, itthon bármely nagyvállalat örömet fogad magához.

— Nagyon köszönöm kedves beresztapám jóságát és örvendek, ha tehetségemmel, szorgalmammal a magyar névnek odakint megbecsülést szerezhetek.

Szeptember elején Gábornak egy eljegyzési kártyát hozott a posta. Nusi és a huszárhadnagy neve volt rajta. Gábor logikus rövidséggel gratulált, aztán az eljegyzési kártyát bedobta a kályhába. Erre az utolsó tanévre már nem vállalt munkát a Nusi apjának szemináriumában. Az öreg ezentul is mindig nyájasan fogadta Gábor köszöntését, de többé nem hívta meg uzsonnára. Ennek Gábor örült a legjobban.

A TALÁLKOZÁS.

Gábor annyi lelki megpróbáltatás után végre mégis letette a doktorátust. Könnyes szemekkel szorította kezére az oklevelet, mert ebben a pillanatban az jutott eszébe, hogy neki senkije sincsen, akinek megmutathatná, akinek örömet szerezhetne vele s aki megcsókolná érte. Most érezte igazán, hogy milyen sivár, mennyire üres egy árvagyermek élete! Azonban tüstént erőt vett magán, hiszen jól tudta, hogy még nagy feladatok várnak reá, sok nehézségekkel várja még az élet, beláthatatlan sok akadállyal kell még megküzdenie. Elhatározta, hogy két-három hétig pihen, aztán nekivág annak a nagy utnak.

Az első dolga volt, hogy bajuszt, szakállt növesztett. Mint ha teljesen el akarta volna temetni magában a régi ábrándos ifjút. A szakálla gyorsan kinőtt, s nem egyszer mosolygott kesernyésen magában, amikor régi ismerőseivel, barátaival találkozott, s azok nem ismertek reá.

Vége eljött a bucsúzás napja. Még egy levelet írt szülővárosa esperesének és kérte, hogy a leveléhez mellékelte összegből tartsák jókarban az édesanyja sírját. Azután Zsadányi kíséretében elindult a pályaudvarra. Az öreg ur még egyszer ellátta mindenféle jótanáccsal, megígértette vele, hogy gyakran írjon, üdvözlétét küldte a sógorának és őszinte csókkal bocsátotta utra egyetlen bérmafiát.

Gáborral elindult a vonat. Amint kiért az állomásból, Gábor leült és elgondolkodott. Most érezte igazán, hogy egyedül maradt. A vonat ment, rohant, egymásután tünedeztek el a hazai tájak s néhány óra múlva elérték a magyar határt. Azt a vonalat, amiről a költő is azt zengi, hogy ott megállítja az embert valami . . . Az a vonal, amelynél átérzi az ember, hogy, habár csalódott is a honfitársaiban, de a haza igaz maradt hozzá és visszavárja évtizedek múltán is.

Gábornak is az ajkaira tévedt az ének:

*Fogadd fiam eskümet, midőn kibujdosom,
Hogy szende, bájos képedet szívemben hordozom.*

Miért is kellett neki eltávoznia idegen országba? Azért, mert vannak fájdalmak amiket csak a távolság tud enyhíteni, vannak csalódások, amelyek után az előbbi helyen nincs reményünk jobbat várni s vannak keserőségek, amikre csak idegenben tudunk vagy vé-
lünk gyógyírt találni.

*

Gábor szerencsésen megérkezett Berlinbe. A gyárban a portás, egy robusztus, sánta ember, nagy reverenciával fogadta és föl kísérte a levelező lakásába, amelyet elődje, az a somogyi magyar szép rendben hagyott hátra. Az egyik ablakdeszkán egy kartonlap fektült, ezzel a magyarnyelvű üzenettel: „Sok szerencsét és megelégedést magyar utódomnak! Vajdafy.”

Gábor rendbehozta magát, aztán bekopogtatott a főnökéhez. Egy idős, nagyszakállú ur ült az íróasztalnál, s amint belépett, rögtön fölállt, megölelte Gábort, letegezte és mindenképen igyekezett biztosítani, hogy sehol a világon nem lett volna jobb dolga, min itt ő nála. Mindjárt meghívta ebédre, aztán végigvezette a gyáron, bemutatta a hivatalnokoknak, megmagyarázott neki mindent, ámbár, ugymond, neki semmi dolga sem lesz az üzemmel egyedül a magyar levelezést fogja végezni. Ez egyelőre lassan megy majd, amíg a szakkifejezéseket mind elsajátítja, de azután elég szabad ideje lesz, sportolhat, szórakozhat, csak a lányokkal ne sokat

foglalkozzék, mert hát Berlinben, izé, furesábbak a viszonyok, mint ott a Duna mentén.

Az ebédnél Gábort még egy kedves meglepetés érte. A gyáros feleségén, egy tisztos, komoly matrónán kívül ott volt a gyáros egyetlen fia, Oszkár is, egy kiváló gépészmérnök, szintén a gyár, hivatalnok a 35 éves kedves ember, aki, úgy látszik, Zsadányi leveleiből ismerte Gábor történetét, s ezért igen szíves volt hozzá s mindjárt jóbarátok lettek.

Délután már megpróbálkozott Gábor egy szörnyű nagy szótár segítségével, a magyar levelezéssel. Nagyon megörült, amikor az elébe tett szöveget lelkisimeretesen pontosan le tudta fordítani. Meg volt elégedve magával. Ha ez csak ennyiből áll, akkor nagyszerű lesz. És sem vette, amikor megszólalt a csengő: vége a munkának. Lecsukta az íróasztalát és átment a lakásába. Megint egyedül volt. Akárcsak akkor, amikor az édesanyja temetése után felszökött Pestre s kivette azt a szerény butorozott szobát, amelyben négy keserves esztendőt húzott ki. Itt már fényesebb miliőben volt, de nem volt senki, aki magyar szóval vigasztalta volna. Leült egy karosszékre és elgondolkozott. Nem nagyon barátságos vigasztaló a magány. Neki is egyszerre eszébe jutott minden keserősége. Mintha egy benső hang egyre azt kérdezte tőle: Hát így kellett ennek történnie? . . . De a másik pillanatban az öreg Zsadányi szavai jutottak eszébe, aki még a bucsuzáskor is azt mondta neki:

— Édes fiam, nem házasodni mégysz Berlinbe. Ha nem felel meg, minden teketória nélkül otthagyd. Hazajössz s én majd szerzek neked állást.

Gábor azonban most újból föltette magában, hogy legalább öt esztendőt kihúzz, ha mindjárt fát vágnak is a hátán. Hát az ember tervez . . .

Egy óra múlva a takarítónő kopogtatott az ajtón. A vacsorát hozta. Förtelmes dialektusban mutatkozott be, úgy, hogy Gábor akaratlanul is megvakarta a fejét, hogy hogyan fog majd ő ebben a fures világban boldogulni. A néni kedveskedve mosolygott, azután visszavonult, leszedte az asztalt és megágyazott. Mikor ezzel

is elkészült, bejelentette, hogy reggel hatkor ismét kopog, délben pedig ő hozza az ebédet s ez így lesz mindennap. Így is lett. Kivéve a vasárnapokat, amikor Gábor mindig a főnökénél ebédelt, s a néni már ebéd után behozta a hideg vacsorát, aztán ő is elment sörözni.

Gábor elszíta az utolsó cigarettáját, aztán lefeküdt, mert igen fáradt volt. Elnyomta az álom. Azt álmodta, hogy valami gyilkosságért föl akarták akasztani, de valahogy mégis megmenekült és rohant haza Budpestre. Mikor fölébredt, eszébe jutott a pesti szobaasszony, és jót nevetett az álmoképen.

A napok ezután meglehetősen egyformán peregtek le. A hónap elsején megkapta a fizetését, megcsinálta a költségvetést, s a maradványt beküldte az irodaszolgával a takarékbba. Vasárnap délutánonkint mindig egyedül sétált, vagy elment egy színházba, de sosem tudták a kollégái rávenni, hogy eljárjon velük kocsmázni. Azok egy darabig kapacitálták, aztán megállapították róla, hogy ez egy „besavanyított magyar“.

Egyszer aztán mégis meggondolta magát s elhatározta, hogy megünnepeli a Nusival való szakítás évfordulóját.

Hűvös este volt. Szemergett az eső. Önkéntelenül is elkezdte Gábor dudolni azt, hogy:

*„Ereszkedik le a felhő,
Hull a fákra őszi eső.“*

Itt bizony korábban beköszöntött az ősz, mint Magyarországon.

No de hová is menjen? Nem akarta a kollégáival találkozni. Csak egy csendes kis borozást akart rendezni. Aztán haza, mert az öreg néni ugyanis majd elejtette a tányérokat, mikor meglátta, hogy a rémszolid levelező ur este elmegy hazulról. Hát ment, mendegélt, míg egyszer egy fényes étterem előtt találta magát. Vidám keringő hangjai szűrődtek ki az utcára. Nos, ide térünk be! Leült, odaintette a pincért s kurtán megkérdezte:

— Van magyar boruk?

— O ja! Tokeier, Samorodner.

Szamorodnit rendelt. A figyelmes pincér még mentében odaszólt a zenekarnak:

— Ein Ungar ist gekommen!

A karmester megértően bicecentett, aztán tovább dirigálta a valcert, de a szünet után odaszólt a muzsikusoknak:

— Ein Tschardasch!

A banda rá is zendielt egy magyar nótára. Persze olyan keserves, foghúzásra emlékeztető tempóban, akár a „putakészi“ banda szokott „tschardasch“-t játszani.

Gábor gyöngén mosolygott erre a figyelmességre s elgondolta, hogy mennyire fogják majd ezek szidni, ha az első üveg bor után kereket old. Azt hitte, hogy az olyan egyszerűen fog menni . . .

Már a harmadik pohárnál tartott, amikor egy igen elegáns, ötven év körüli uriember lépett az asztalához, amelynél még egy hely volt.

— Szabad?

— Tessék!

Gábor megnézte az idegent és összerázkódott. Ez az arc . . . ez az arc . . . szent Isten! . . . honnan ismerős neki? . . .

Az idegen észrevette Gábor zavarát s első pillanatra azt hitte, hogy valakivel összetévesztette őt ez a fiatalember. Nem akarta kétségben hagyni, azért fölállt és bemutatkozott:

— Graf Zinneburg.

— Doktor Végváry, — hebegte Gábor alig érthetően.

Az „idegen“ mindjárt pezsgőt rendelt s elkezdett Gáborral társalogni. Elmondta hogy ritkán szokott itthon tartózkodni, mert ő egy globetrotter, örökösen utazik. Családja nincs, nem is volt soha, a birtokait a jószágigazgatója kezeli, ő pedig a különböző népeket tanulmányozza. Rengeteg följegyzése van, majd egyszer kinyomatja. Két-három hónapnál soha sem marad tovább egy helyen.

Gábor nagyon megtetszett neki. Ebből nem is csínlát titkot. Sőt meg is mondta, hogy igen örvendene, ha egy utazására elkísérné. Ha Gábor nem viselt volna

szakált. biztosan ráismert volna a fiára, hiszen Gábor szakasztott olyan volt, mint amilyen a gróf volt huszonöt évvel ezelőtt. Megkérdezte, hogy mivel foglalkozik. Gábor szárazon azt felelte, hogy egy nagy gyár tisztviselője. Azonban ismét tovább érdeklődött. Feltűnt neki ugyanis, hogy Gábor nem berliniesen ejti ki a német szavakat. Megkérdezte, hogy hová való.

— Budapesti vagyok, — hangzott a kurta válasz.

— Ein Budapester? Hát ön magyar? Ennek igen örvendek! Mindig nagy tisztelője voltam az önök lovas-nemzetének s a legszebb élményeim közé tartozik az a négy hónap, amit anno dazumal, ja igen, 1882-ben, az önök gyönyörű fővárosában töltöttem.

Gábor nagy lelki küzdelmek között hallgatta a gróf beszédét. Hát csakugyan ez volna? . . . Az arc pontosan hasonlít arra a fényképre amit édesanyja reá hagyott . . . Gábor csak nézte, nézte a grófot s úgy érezte, mintha forogna vele az egész terem. Alig tudta magát türtőztetni. Hát ez az ő apja. Az igazi apja. Az anyja elcsábítója. Merően nézett a szemébe. A gróf azonban nem zavartatta magát. Egyre beszélt. És ivott. Majd elkezdte Budapest szépségeit felsorolni. Az akkori szórakozóhelyeket. Meg egy féltucat magyar mágnást, akik mind olyan jó, bohém gyerekek voltak. Hirtelen fellobbant a szeme: a nőkről kezdett beszélni. A fess magyar nőkről, akiknek nincsen párja a világon.

Gábort már előntötte a harag. Szerette volna azt a pezsgősüveget az arcába vágni, odakiáltani neki, hogy nézze meg őt, a hitvány bűnének bizonyítékát, de a másik pillanatban a józan esze kerekedett fölül, amely azt sugta neki: várj, míg mindenről bizonyosságot szerezhetsz. Hátha megbánta már a gonoszságát és most kész jóvátenni. Fiaul fogad, gazdag leszel, gróf leszel...

— Tudja, fiatal barátom, — folytatta Zinneburg, mit sem engedvén magát zavartatni, — ott, Budapesten, sokáig udvaroltam egy nagyon szép lánynak. Elvira volt a neve. A másik nevét nem mondom meg. Tudja, erre már a lovagiasság kötelez. Mikor aztán komolyra fordult az ügy, hirtelen elutaztam. Irt még egypárszor, de persze nem kapott választ. Akkor én már Párisban

mulattam. Ismeri azt a régi jó közmondást: Andere Städehen, andere Mädehen. Hát ilyen az élet, fiatal barátom. Na, nem tart velem? Nem iszik egy kis pezsgőt?

Gábor szótlanul merően nézett a gróf szemébe. Rettenetes tusát vivott önmagával: föltárja-e kilétét, vagy sem. Ugy látta, hogy nagyon szimpatizál vele a gróf, de egy benső hang mégis azt súgta neki, hogy inkább járja továbbra is árvaként az élet útjait, mint ilyen embert apjának nevezzen, aki az édesanyjáról ilyen léha, hitvány hangon nyilatkozik.

Vagy két percig néztek farkasszemet. Végre a gróf szólalt meg:

— Nos, mi baja? talán nem érzi jól magát? Tudok egy sokkal jobb helyiséget! Tekintse magát a vendégemnek!

— Köszönöm. Hazamegyek. Jó estét!

Azzal fölállt, sarkonfordult és a kijárat felé indult. Utközben elfogta a pincért, odavetett neki egy bankót és elsietett.

A gróf meghökkenve bámult utána:

— Kár volt a magyar nőkről úgy nyilatkoznom.

A sánta portás csodálkozott, hogy Gábor olyan korán hazajött. Látta, hogy nagyon rosszkedvű.

— No, ennek sem kell egyhamarjában kaput nyitnom.

Gábor sietve ment föl a lépcsőn. Amint lakásába benyitott, fölesavarta a villanyt, levette a falról az édesanyja képét és nagyon sokáig nézte.

— Szegény, drága jó édesanyám!

Sűrűn hulltak könnyei az arcképre.

Többé nem találkozott a gróffal.

A VÉGZETES ZIVATAR.

Gábor lassacskán belejött, jobban mondva beletörődött az új foglalkozásába. Irogatta a gyár magyar

leveleit, lefordította a magyar válaszokat, azonkívül már a finommechanikai szerek nyilvántartását is ő vezette. Ezt a munkakört azért kellett a levelezés mellett vállalnia, mivel a magyar levelezés nem volt olyan nagymértékű, hogy az egész napját kitöltötte volna, másrészt, mivel Kupferschmidt ur, a gyár tulajdonosa, ezeknek a drága felszereléseknek a nyilvántartását kezdetől fogva a magyar levelezőjére bízta, gondolván, hogy az idegen nem fog összejátszani az ottani munkásokkal. Ebben a tekintetben Gábor elődjében sem esalódott; a költséges finommechanikai szerszámokról bármely pillanatban pontos leltár állt rendelkezésére.

Gábor tehát ott ült a szobájában és dolgozott reggeltől estig. Eleintén elég élvezetesnek találta a foglalkozását, hiszen egy nagy gyár minden műhelyét megismerni, nem mindennapi élmény. De azután lassankint megszokja az ember, s az egész dolog olyan lesz előtte, mint egy taposómalom. Változatosság nincs egy gyár életében. A munka napról napra egyforma. A gépház, a gyár szíve, egyformán bug egész nap, a munkások egyformán végzik az ő falanszter-munkájukat, a tisztviselők sem tudnak egyébről beszélni, mint a hét elején arról, hogy hol mulattak vagy sportoltak vasárnap, a hét vége felé pedig arról, hogy hová mennek vasárnap. Gábornak nem volt hová mennie. Ugyanis mindenütt nők is voltak, ő pedig az eddigi keserű tapasztalatai miatt irtózott a nőktől. Nem látott bennük mást, mint egy-egy pókot, amely szívósan szövi a hálóját, hogy megfogjon egy férfit, aki gondtalan életet biztosít neki, míg ő azután is tovább szövi szerelmeskedéseit újabb férfiakkal. A kollégái beszélgetéseiből is csak ezt tudta magának leszűrni. Azok is ezerszámra tudtak pikáns historiákat a kikapós menyecskekről, akik tulságosan jószívűek szoktak lenni a szegény fiatalemberek iránt. Gábor csak azt nem tudta megérteni, hogy, ha ezeknek a fiatalembereknek ilyen nézeteik vagy tapasztalataik vannak a nővilágról, akkor hogyan mernek mégis meg-nősülni? Erre a kérdésre egyik kollégájától sem tudott kielégítő, megnyugtató választ kapni. Sokszor vetődött fel benne az a kérdés, hogy voltaképen mit is keres ő

itt ebben az idegen országban? Voltak akkoriban olyan szegény földművesek, kivált a felvidéken, akiket lelketlen zsidók teljesen kiszípolyoztak, úgy hogy százával vették kezükbe a vándorbotot s mentek Amerikába. Ezeknek azonban megvolt a céljuk; legtöbbször azt hitték, hogy ott hamarosan megszedik magukat és visszakeresik azt a kis vagyonkát, amit a lelketlen kufárok elkaparintottak tőlük. Gábort azonban nem a vagyon-szerzés vágya hozta ki hazájából. A kollégáinak is megvolt a saját életcélja: szorgalmasan dolgozni, lassankint magasabb fizetéshez jutni és családot alapítani. De Gábornál ez a cél sem állt fenn. Igaz, hogy ott több fizetése volt márkában, mint amennyit itthon koronában kapott volna, pedig a márka már akkor is 30 fillérrel ér többet a pengőnél, de minden hónap elsején keserű mosollyal küldte be a megmaradt többletet a bankba, mint aki maga sem tudja, hogy mit csinál, vagy, hogy miért is csinálja. Kinek takarékoskodik ő? Van neki valami célja az életben?

Ezen az áldatlan kérdésen számtalanszor eltöprengett. Éjjelenként, ha nem tudott aludni, az a „Quo vadis?” jutott az eszébe s úgy érezte magát, mint valami Robinson, akinek nincs senkiye, sőt még reménysége sincs, hogy lehet valakiye egykor. Így öregedjék meg? Vagy szedje a sátorfáját s menjen más városba, hogy újabb helyen próbáljon unatkozni?

Ilyen sötét gondolatok marcangolták a lelkét egy viharos éjszakán is, amikor a sűrű mennydörgések felriasztották álmából. Az ablakhoz ment, hogy egy kis friss levegőt szívjon. A villámok egyre cikáztak s bevilágították az egész gyárat. Gyönyörű látvány volt, amint a nagy kémény ott meredezett a villám fényében.

De ni-ni, mi az ottan? A sánta portás meg az a kis pupos zsidó, aki a finommechanikai műhelyben dolgozik, két ládát cepel a portásfülke felé... Most, éjfélkor. Ugyan, mit vihetnek? A villám egy pillanatra megvilágította kettőjük alakját, aztán megint betakarja őket a nagy sötétség. Csak nem loptak valamit? Éjnek idején semmiesetre sem járnak itt jószándékú emberek. No de a portást Kupferschmidt ur folyton dicséri,

hogy milyen régi, megbízható szolga, többet ér valamennyinél s hogy a gyárban lett nyomorék, amikor a lendítőkerék szíjja elkapta a lábát.

A vihar elvonult, Gábor lefeküdt, de nem tudott elaludni. Mit cselekedjék most? Tudomására hozza a látottakat Kupferschmidt urnak? Kötelessége ez neki? Tudja valamivel bizonyítani, hogy ő látta azt a két embert? Érdemes magát spiclinek odaállítani? Nem, ezt nem teszi. Ha nem lenne idegea, akkor még meglehetné, de magyar létére nem árulkodhatik ezekre, ha mindjárt tudja is róluk, hogy vad szociáldemokraták, nemzetközi, azaz hazafitlan érzelműek. Más gondolt. Holnap leltározni fog a finommechanikai szerszámok műhelyében. Ez nem lesz senkinek sem feltűnő. Ha hiányt észlel, jelentést tesz Kupferschmidtnek. A többi nem az ő dolga. A folytatás már rendőrségre tartozik.

Ugy is cselekedett. A szimatja csakugyan helyes volt. Vagy kétezer márka értékű műszer hiányzott a műhelyéből. A pupos zsidó gyilkos tekintettel méregette Gábort, ő azonban, hogy a gyanuját elpalástolja, igen nyájas volt a puposhoz. A sánta portás szintén nagyon kelletlenül üdvözölte s úgy nézett rá, mintha legálább is Gábor lett volna a tolvaj.

Másnap vasárnap volt s Gábor szokás szerint Kupferschmidtéknél ebédelt. Az öregurék felháborodottan tárgyalták az asztalnál a szemtelen, vakmerő lopást, aminő még soha sem fordult elő a gyárnál. Kupferschmidt egyszerre ezzel a kérdéssel fordult Gáborhoz:

— Hogy jutott neked eszedbe, kedves fiam, hogy soronkívül leltározz? Nem is hiszed, hogy mekkora értéket mentettél meg nekem! Az a tolvaj, vagy azok a tolvajok, ki tudja, mennyit loptak volna még, ha te rajtuk nem ütsz? Gábor hallgatott. Kellemetlen volt neki, hogy majd denunciánsnak nevezik a gyár alkalmazottai, hát inkább nem szólt semmit. A hallgatása azonban igen feltűnt Kupferschmidtnek s mindjárt neki is szegte a kérdést:

— Fiam, te láttál valamit! Ne is tagadd! Ne zsenirozd magadat, akárki is az illető. Holnap már itt lesz-

nek a rendőrség emberei, hát csak nem fogsz olyasmit elhallgatni, amiről biztos tudomásod van?

— Ezt nem is fogom tenni. Azonban igen kellemetlen nekem, hogy majd az én vallomásom alapján ítélnék el két embert . . .

— Kettőt? — kiáltott fel Kupferschmidt.

— Hát ketten is voltak? — rémüldözött a felesége.

— No, Gábor barátom, szólt most a fiatal Kupferschmidt, — most már bökd ki a valót. Hiszen te mindent tudsz, úgy látjuk.

— Igen . . . ketten voltak, a portás, meg a pupos Spitzer.

— A portás is? — ordított Kupferschmidt s lecsapta a kanalát.

— Hogy történt, mondja már el! — sürgette a felesége.

— Tegnap éjjel nagy zivatar volt. A mennydörgésekre fölébredtem s odamentem az ablakhoz. Egyszerre nagy villámfény világította meg az egész udvart. Ennek a villámnak a fényénél láttam, hogy azok az emberek két ládát cepelnek a portásfülke felé. Ez adott nekem impulzust, hogy reggel a finommechanikai műhelyben leltárt vegyek föl.

— Borzasztó! — mondták rá mind a hárman.

Néhány pillanatra csend állott le.

— De, kedves bátyám, hogyan menjek én ezek után az ön munkásai közé? — veté föl Gábor a kérdést.

— Azt bízd csak én rám! Gondom lesz arra, hogy a rendőrségtől egy szó se szivároгjon ki arról, hogy te voltál a nyomravezető.

Amint a következményekből látni fogjuk, ennek az ígéretnek nem lett gyakorlati haszna. A rendőrség ugyan híven megőrizte a titkot, de a munkások között mégis a zyanu kapott lábra, hogy a följelentő csakis Gábor lehetett. Nem volt a párt tagja, tehát burzsuj-ellenség volt.

A két tettest elítélték. Az ellopott szerszámokat megtalálták a lakásukon, így tehát Kupferschmidtnek nem lett kára. Új portást fogadott s most már abban a hitben ringatta magát, hogy minden rendben van.

GERGELY TANÁR UR.

Már egész könyvtár keletkezett azokból a könyvekből, amelyek azt a bomlasztó, destruktív irányzatot ismertetik, amelynek szükségszerű folyománya az 1918-i összeomlás és az azt nyomon követő bolsevizmus volt. „Budapest eldobta a nemzeti színeket és vörös rongyokba öltözött“ — mondá Horthy Miklós fővezér a fővárosba való bevonulásakor. Kik birták rá Budapestet arra, hogy vörös rongyokba öltözzék? Bizonyára az olyanok, akik manapság is izgatnak ellenünk a külföld előtt, akiknek még az is fáj, hogy az ősi haza földjéből valamit már visszakaptunk. És, ha „mindennek alapja a tiszta erkölcs, amely, ha megvész, még Róma is ledől és rabigába görnyed“ — bizonyára nem helytelen nyomon járunk, ha föltesszük a kérdést, hogy az akkori romlásunkat vajjon nem azok okozták-e, akik minden erkölcs megszüntetését, kiküszöbölését irták a zászlajukra. Manapság lépten-nyomon a szent-Istváni eszmék föltétlen szükséges voltát, a keresztény világnézet hegemoniájának föltétlen kivívását hangoztatják. Hallottunk mi ilyeneket 1918-ban? Pont ezeknek az ellenkezőjét. Mindent lekicsinyeltek, ami keresztényi volt, mindent ki akartak irtani, ami magyar hagyomány volt és fennén hirdették, hogy „most temetjük Magyarország ezeréves alkotmányát.“

Lehet-e azon csodálkozni, hogy az iskolának is ilyen lett a levegője? Lehet-e kétségbevonni, hogy igen sokan ebben az „új“ szellemben tanították a történelmet, kivált, akiknek ennek a véráztatta földnek ezeréves harcaihoz semmi közük sem volt?

Gergely István csak egyike volt annak a soknak, akik azt hitték, hogy itt van az új kor reggele s mostantól fogva minden szabad, a régi erkölcsi törvényeknek semmi kötelező ereje sincs, újakat csinálnak majd a helyükbe, sokkal szabadabbakat, mint a régiek voltak s elragadta őt is az a féktelen öröm, hogy nincs többé semmi tilalomfa. Borzalom volt hallgatni, hogy miket tanítottak a történelem-órákon. Egész nemzedéket tettek tönkre és, bár később helyes mederbe terelődött is az

ifjúság oktatása, azok, akik akkor hagyták el az iskola padjait, már nem részesülhettek az igazi hazafias szellemenben való helyreigazításban.

Gergelyek sokan voltak. Támogatta őket egy láthatatlan hatalom, míg a keresztény szellemenben tanító tanárookra csak mellőzés, gúny és üldözés várt. Aztán ne felejtjük el, hogy az ilyen Gergelyek sorából kerültek ki a Mocsári Morgensternek, akiket egész sor kislánynak megrontása miatt kellett a törvénynek elsöpörnie. Ilyen lett Gergely is, akinek bűne miatt egy növendéke tiltott operáció következtében elpusztult. Gergely tanár ur emiatt állását veszítette, de ezzel azt a szegény lányt nem adták vissza az életnek.

Gergely nem csinált kázust a tanári állás elvesztéséből.

Akkoriban volt már neki egy régi barátnője, a szép Rosenthalné, aki már a férjétől is el akart válni, hogy a Gergely felesége legyen.

Rosenthal Ruben beteges ember volt és harminc esztendővel volt öregebb a feleségénél. Valósággal megvette a szép, de szegény Rebekát, s az, már ugy, ahogy kerek tíz esztendeig hűséges felesége volt neki. Hogy azonban még nagyobb legyen a Grünzweig Izidor szerencséje, az öreg Rosenthal még abban az évben megtért őseihez. Tekintélyes vagyont hagyott az ő szépséges Rebekájára. Most már tehát nem kellett utcában szerelmeskedniök, az anyakönyvvezető előtt hazastársak lettek. Grünzweig, aki a per folyamára fel volt függesztve az állásától, most nagy büszkén mozdott le róla, átadván helyét egy olyannak, aki „rá van szorulva arra a nyomoruságos kenyérre“.

A NAGY PER.

Ismét Berlinben vagyunk.

A pupos Spitzer meg a sánta portás kitöltötték büntetésüket, megnyilt előttük a fogház kapuja. A fog-

ság alatt azonban meggyülölték egymást, mivel mind-egyik a másikat okolta, hogy elítélték őket, sőt már a tárgyaláson is mind a két tettestárs a másikat iparkodott bemártani, a szerzőséget amarra hárítani. Amint most elhagyták a fogház irodáját és kiléptek a kapun, még egyszer egy gyilkos tekintetet vetettek egymásra, azán egyik jobbra, másik balra fordult.

Hónapok multak el, míg aztán egy rossz hírű kocsmában tsmét összetalálkoztak. Mikor észrevették egymást, már mind a kettő eléggé be volt állítva. Elkezdtek egymásnak különféle cimeket kiabálni. Egyre hangosabban szidták egymást, amin a velük iddogáló sötét alakok igen jól multttak. Egyszer a pupos felkapja az üvegét s a sánta felé céloz vele. Erre azonban a kocsmáros megelégette a harcijátékot s erélyes hangon rájuk kiáltott:

— Hinaus!

Hogy nagyobb nyomttéket adjon a szavának, mindjárt megragadta a pupost és kihajította az ajtón.

— Sie auch! — kiáltott rá a sántára.

Az nem várt meg, míg őt is kiröpítik, hanem kiugrott az ajtón, a többiek hangos röhögésétől kísérve.

Az utcán a pupos hazafelé ballagott, de a sánta elérte a sarkon. Összeverekedtek. Mind a kettőben dolgozott a bor. Percekig dulakodtak, míg egyszer a pupos bicskát rántott és beleszurt a sántába. Mellbe akarta szúrni, de csak a balkarján találta. Annak sem kellett több. Összeszedte minden erejét és torkonragadta a pupost. Vadul szorította a torkát, mérges fogcsikorgással, míg egyszer a pupos feje lehanyatlott. Nem volt benne élet. A sánta eleresztette. Lezuhant a földre. Most látta csak a sánta, hogy kelleténél tovább szorította amannak a torkát. Szörnyen megijedt. Egyszeriben kijózanodott. Még egy pillantást vetett a földön fekvőre, aztán elkezdett szaladni, ahogy csak a másfél-lába birta. Jó sokáig kellett bicegnie, mert messzire lakott attól a kocsmától. Az volt a szerencséje, hogy a halálos dulakodás olyan hangtalanul, lárma nélkül ment végbe, hogy egy lélek sem tudott róla semmit. Spitzer pedig már nem tudott beszélni.

Gábor ezen az estén egy nagy gyárossal tárgyalt egy közeli kávéházban bizonyos szállítási ügyben. Az értekezés hosszúra nyúlt, mert a gyáros a legapróbb részletekre is ki akart terjeszkedni. Gábor előtt már egész halom jegyzet hevert s még mindig nem voltak teljesen tisztában egymással. Már éjjélre járt az idő, amikor végre sikerült a megegyezés, de a német gyáros még mindig azt mondta, hogy gondolkozik egy kicsit a dologról. Éjjél után fizettek s a gyáros szedelődöszködni kezdett.

— Also morgen am sechs Uhr bei mir. Auf wiedersehen!

Gábor föllélekzett. Már félegy volt. Kezdte a jegyzeteit összeszedni, amikor hirtelen meghökkent:

— Most mit értett ez a német a „morgen“ alatt? Ma már vasárnap van, éjjél elmúlt. No, jól nézünk ki! Nincs más hátra, utána futok.

Fölrántotta a felöltőjét és kirohant a kávéházból. Futott, ahogy csak a lábai bírták.

Az egyik utcasaroknál egy rendőr toppant elébe:

— Halt! Im Namen des Gesetzes!

Gábor még magához sem tért a meglepetéstől, amikor egyszerre minden oldalról rendőrök rohantak oda és erősen megmarkolták a karját.

Egyre kérdezte, hogy mit akarnak vele, miért fogják el, miért kísérik be, azok azonban hivatalos komolysággal azt felelték, hogy ő, már mint Gábor, azt nagyon jól tudja. Szegény Gábor azt hitte, hogy valami végzetes tévedés áldozata lett, valami körözött rablóhoz vagy gyilkoshoz hasonlít az arca, hát nyugodtan lépkedett velük. Gondolta, reggelre ugyanis kiderül a tévedés, és legalább ilyen kalandba is belekóstol.

Odabent aztán egyszerűen odamondták neki, hogy ő gyilkolta meg most az utcán a pupos Spitzert.

Hasztalan volt minden tagadás. A rendőrfőnök egyre dühösebb lett, mikor mindenáron a gyárossal akart alibit bizonyítani.

— Ön magyar, ugy-e?

— Igen, magyar vagyok.

— No látja, nem is kellett volna mondania, mi már ugyis tudjuk. Ez a zsebkés az öné. Nem is lehet másé, rajta van a magyar címer.

Gábor rémülten ismert rá a kedvence bicskájára, amit még tavaly vesztett el a gyár udvarán.

— Maga egy közönséges hazug! Maga ölte meg azt a szegény munkást. Készüljön az akasztófára!

Másnap már közölték a lapok a gyilkosságot.

Kupferschmidt félőrülten rohant a rendőrségre. Kijelentette, hogy ő jótáll Gáborért, kész akármekkora óvadékot letenni érte. Meg sem hallgatták. Most annak a gyárosnak a szállására rohant, akivel Gábor az ő megbízásából tárgyalt. A szállóban azonban újabb borzasztó meglepetés várta: a gyárost reggel halva találták, szívszéhhűdés ölte meg.

A rendőrség kihallgatta a kávéház pincéreit, akik azon az estén kiszolgálták őket, de egyikük sem tudott pontosan emlékezni, hogy hány órakor távozott Gábor a kávéházból. Azután kihallgatták Kupferschmidt munkásait, ezek azonban terhelő vallomást tettek; azt állították, hogy Gábor felyton szekálta, üldözte a meggyilkoltat s végre kiturta a gyárból. Ennyi terhelő adattal szemben valóban csekély sullyal bírt az egyetlen Kupferschmidt vallomása.

Ilyen előzmények után tüzték ki a főtárgyalás napját.

Gábor a börtönben egészen összesett. Így ártatlanul elítéltetni mégis vérlázító befejezése egy tehetséges fiatalember életének. Azonban hasztalan törte ő is meg az ügyvédje is a fejét, minden momentum ellene szólt s mentő bizonyíték nem volt semmi. Gábor belátta, hogy csak csoda által menekülhet meg. És ott a börtönben egyre buzgóbban kezdett imádkozni. Belenyugodott volna abba is, hogy koldusan vagy nyomorékon tengesse életét, csak ne kellene mint gyilkosnak meghalnia. Most mind sorra eszébe jutottak azok a szép szavak, amiket az esperestől hallott meg, amiket az ottani káplán irogatott neki, s ezekből az áhitatos ígéből most mégis reményt merített, hogy hátha mégsem találják a

bírák elegendően megnyugtató bizonyítékoknak azokat, amelyek ellene szólnak . . .

* *

A tárgyalás előtti napon a védőügyvéd egy estélyre volt meghíva. Vagy negyven vendég volt együtt annál az előkelő uriháznál. A vendégek között volt egy magyar hölgy is volt, egy veszedelmesen szép asszony, a házi-asszony távoli rokona, aki nagy vagyonából folyton utazgatott s gyakran fordult meg berlini rokonainál. Igen szellemesen tudott társalogni. Mindegy volt neki, hogy az illető tanár, bölcész, természettudós, jogász, rovos, vagy mérnök, mindenféle szakmában föltálalta magát s a legkülönbébb tárgyakhoz is hozzá tudott szólni.

Ma este például a német büntetőtörvény érdekelte s élénk eszmecserét kezdett Gábor védőjével. Már éjjel felé járt az idő amikor az ügyvéd fölállt és udvariasan bocsánatot kért, hogy neki ki kell pihennie magát, mert holnap egy gyilkossági perben látja el a védelmet.

— Bizony, szép asszony, épen egy honfitársát fogom védeni.

— Igazán? No, üljön el még egy percre és mondja el néhány szóval azt az ügyet!

Az ügyvéd készséggel tett eleget a szép asszony kívánságának.

Mikor azonban odaért, hogy egy pupos embert ott találtak halva, a szép asszony felugrott:

— Láttam! Várjon csak, megmondom pontosan: augusztus 27.-én történt. Egy sánta ember meg egy alacsonyabb jött ki a sarki kocsmából. Én épen az ablaknál álltam, itt a sógorném házában, s láttam, amint az az alacsony dulakodni kezdett a másikkal, az meg torkonragadta. Az az alacsony aztán összeesett, a másik meg elrohant a szemben levő utcába. Az a másik erősen sántított . . .

Az ügyvéd megragadta a szép asszony kezét s áhitattal csókolta meg:

— Nagyságos asszonyom, életem legnagyobb sikerét kegyednek köszönhetem. Azt a szegény fiatalembert

kegyed mentette meg. Nagyon kérem, védencem nevében is esedezem, legyen kegyes holnap megjelenni a törvényszék előtt s mindezt ott pontosan előadni.

— Hogyne, a legnagyobb készséggel. Micsoda szenzáció lesz ott! Várjon csak, még gondolkoznom kell, hogy melyik ruhámat vegyem föl? No, de hol találja meg ön azt a sántítót?

— Az csakugyan sánta. A Kupferschmidt gyárnak a portás volt, a meggyilkolttal együtt nagyobb lopást követtek el, amit a védencem fedezett föl. Azt a sántát nem lesz nehéz felkutatnom. Most azonban már távozom. Reggel itt leszek a kocsimmal s viszem nagyságos asszonyomat a törvényszékre. Most még egyszer a leg-hálásabban köszönöm.

Az ügyvéd még akkor este felhívta telefonon Kupferschmidt lakását.

Az öreg ur nem aludt, nem jött álom a szemére, folyton a börtönben szenvedő Gábor volt az eszében. Érthető meglepetéssel hallotta a Gábor védőjének nevét.

— Mi történt, ügyvéd ur?

— Végváryt holnap felmentetem! Csak azt legyen szives most nekem megmondani, hogy hol találhatnám meg azt a sánta portást, aki az ön szolgálatában állott?

— Az nem probléma. Itten a gyártól a harmadik házban van egy lakatosműhely ott dolgozik a himpélér. De beszéljen már, ügyvéd ur, mit sikerült kitalálnia?

— Megvan a koronatanu, aki a gyilkosságot látta. Holnap ott lesz és vallomást tesz. Az ügy ki van végezve! De most én is pihenni térek. A viszontlátásra!

* *

Szuronyos fogházőrök kísérték fel Gábort a tárgyalóterembe. Szegény úgy össze volt törve, mintha máris az akasztófához vitték volna. A hosszúra nőtt szakálla még szánalmasabbá tette kinézését. A tárgyalás előtt nem volt szabad az ügyvédjével beszélnie, de, mikor az örök elvezették a védője előtt, ez mégis oda-szólt neki:

— Győzelem!

Gábor fanyarul nézett az ügyvédre, mintha valami sírontuli hangot hallott volna s lemondóan legyintett a kezével. Az ügyvéd mellett ott állt a szép asszony, Cseresnyés Aladárné s ő is rámosolygott a vádlottra. Gábor alig vette észre.

Amint az elnök megnyitotta a tárgyalást, a védője rögtön engedélyt kért, hogy sürgős előterjesztést teheszen. Azután így szólt:

— Ebben az ügyben úgy a vádnak, mint a védelemnek mindeddig nehéz szerepe volt, mert mind a kétőnek csupán föltevésekre lehetett és kellett az érveit alapítani, nem lévén mindeddig szemtanuja az elkövetett bűncselekménynek. Nekem csak tegnap sikerült a gyilkosságnak egyetlen szemtanuját, Cseresnyés Aladárné urhölgyet megtalálnom, aki most is, mint azon a rémes éjszakán egy itteni lakó rokonánál időzik. Magammal hozam őt és tisztelettel kérem a kihallgatását.

A csodálkozás moraja futott végig a zsufolásig megtelt tárgyalótermen. Az elnök elrendelte a tanu kihallgatását, s a teremszolga rögtön kiment érte az előszobába:

— Frau von Tschereschniesch!

Pazar eleganciával öltözött hölgy libbent be az ajtón. Az elnök kérdésére valódi németséggel adta elő, amit tavaly augusztus 27.-én látott.

Óriási megdöbbenés. Gábor majd leszédült a vádlottak padjáról.

— Hát mégis van Isten! — suttogja halkan.

Az elnök azonban nem akar fél munkánál megállni s a védőhöz fordul:

— Mit gondol ön, ki volt az a sántító ember?

— Az nem volt más, mint a Kupferschmidt-gyárnak Spitzerrel egyidejűleg szerszámlopás miatt elbocsátott portása. Együtt voltak fogságban, együtt ittak azon az estén a Strasser kocsmájában s ott össze is veszték. Ennek a portásnak neve Kolben János, jelenleg a Kupferschmidt-gyár közelében levő lakatosműhely munkása.

Az elnök rögtön behozatta mind a kettőt, Kocsit küldött értük. Addigra a tárgyalás szünetelt.

A sánta nagy szepegéssel állt meg a törvényszék előtt.

Az elnök irgalmatlanul a fejére olvasta a Cseresnyésné vallomását, majd a kocsmárost hívták be, s ez szemébe mondta a sántának, hogy veszekedett Spitzerrel s ezért kellett mind a kettőjüket kidobni.

Az elnök jól leszidta a kocsmárost, hogy ezt a fontos körülményt miért hallgatta el az eddigi vallomásai-ban, azután Kolbenhez fordult:

— Maga ölte meg Spitzert!

Erre a határozott megállapításra megtört a vén gonosztevő, beismerte a büntettet. Tüstént le is tartóztatták.

Végváry Gábort azonnal szabadlábra helyezték.

Az első dolga az volt, hogy felhívta Kupferschmid-tet:

— Freisprochen!

Többet nem tudott mondani. Valami úgy szorongatta a torkát.

Azután odalépett a szép Cseresnyésné elé és számtalan csókkal halmozta el bársony-kacsóit. A közönség ezalatt kitódult a folyosóra.

— Kedves Végváry, — csicsergett magyarul a szép asszony, — én holnap hazautazom. Itt a címem, ha valamikor Pestre jön, szívesen látom.

— Hálásan köszönöm, nagyságos asszonyom. Én nem maradok itt tovább, hív a magyar föld, hazamegyek.

Az ügyvéd elindult velük a lépcsőn. A rengeteg tömeg utánuk. Először Végváryt kísérték le a fogház-irodába, aztán, míg ott a formalításokat elintézték, az ügyvéd Cseresnyésnéét kísérte a kocsijához. A szépasszony néhány percre egyedül maradt, de rögtön lehuzta a kocsi függönyét, mert már egy féltucat fotogra-fus ólálkodott a kocsi körül. Nem mindennapi látvány ilyen csodaszép „tanu“.

Mig Gábor átöltözött, az ügyvéd egy gyönyörű esokrot hozatott a szép asszonynak. Mindez alig tíz per-

cig tartott. Aztán sietve beszálltak a kocsiba és hazavitték Cseresnyésné. Onnan Kupferschmidtékhez hajtottak. Toli nem tudja leírni azt az örömet, amivel ottan Gábort fogadták.

Ez az öröm azonban nem sokáig tartott, mert Gábor kijelentette, hogy hazamegy pihenni. Ezt természetesnek is találták. Másnap Gábor csakugyan csomagolni kezdett. Igen érzékenyen búcsuztak el a hazatérő magyartól, annál is inkább, mert az, aki őt eddig helyettesítette, a nyomába sem léphetett neki.



A gyorsvonat végre megérkezett a magyar határra. Gábor meglátta az első magyar mozdonyt: „I. d. osztály Magyar kir. államvasutak.” Összetette kezeit és imádkozott . . .

FORTUNA SZEKERÉN

Gábor megérkezett a pesti pályaudvarra. Meghatótan nézett körül az üvegtető alatt. Tehát ismét itthon volt, ahonnan azt hitte, hogy hosszú esztendőkre fog eltávozni. És most úgy örült, akár egy diákgyerek, aki vakációra jött haza az édesanyja kebelére. Elhelyezte a podgyászát a ruhatárban, aztán legelőször is egy borbélyüzletet keresett. Már Berlinben le akarta szedetni a szakállát, azonban, mikor kiutazott, szakállt viselt, szakállas képe volt az utlevélben, tehát ugyanazzal a fizimiskával kellett visszautaznia is. Mikor a szépítő mester készen lett a műtéttel, Gábor kissé meghökkent: egy soványképű alak nézett rá a tükörből. Hát persze: a fogházban nem szoktak hizókurákat rendezni. No de most majd nekilát. Hiába, a magyar konyhának nincs párja kerek e világon.

Jól megreggelizett, aztán egyenesen a bérmaapjához ment. Az öreg ur már mindent tudott, a fölmentő

ítéletet Kupferschmidt azonnal megtelegrafálta neki. Kitörő örömmel ölelte keblére szerencsésen megmenekült bérmafiát. Hát ez a megmenekülés csakugyan isteni csoda volt! Gábornak részletesen el kellett mondani az egész ügyet. Zsadányi nagy figyelemmel hallgatta Gábor előadását. Azonban, amikor Cseresnyésné nevét megemlítette, az öregur összehúzta a szemöldökét:

— Az egy veszedelmes asszony. Botrányos válópöre volt a múlt évben. A férje az Andrássy-uton botozta meg az asszony ügyvédjét, pedig az szegény csak annyit füllentett, amennyit a fele beadott neki. Cseresnyést különösen jól ismerem, tíz évvel fiatalabb, mint én, vagyis most hatvanéves, a felesége pedig még harminc sincsen. Akkor mondtuk az öregnek, hogy ez nem lesz valami sikerült házasság, de Aladár fejfel rohant neki a dolognak. Most azután fizetheti a tetemes tartásdíjat, mert szegény jámbor semmit sem tudott az asszonyra rábizonyítani. Az meg nagy házat visz s állandóan egy sereg lákli lebzsel nála. Azért, fiam, ha elmégysz is hozzá, légy tartózkodó, akár egyiptomi József volt, mert az egy nagy Putifárné!

Gábor megköszönte a szíves jótanácsot s harmadnapra gálában állított be Cseresnyésnéhez. Az meg sem ismerte szakáll nélkül. Mikor azonban Gábor bemutatkozott, a hangjáról mindjárt ráismert s minden bevezetés nélkül egy hangos kiáltással megölelte.

Gábornak persze szörnyű melege lett, alig tudott szóhoz jutni. Eszébe jutottak azonban bérmaapjának figyelmeztető szavai s rögtön igen kimért, szinte fagyos lett és szertartásos udvariassággal válaszolt a szép asszony kérdéseire. Katinka azonban nem ilyen férfiakhoz volt szokva s Gáborról azt hitte, hogy csupán a fogság keményítette meg ennyire. Egyre közelebb húzta tehát Gáborhoz a székét s úgy diskurált vele, hogy az arcuk már majdnem összeért. A veszedelmes helyzetből egy erős csengetés mentette meg Gábort. A hölgy rögtön visszalökte a székét. A következő pillanatban Katinka ügyvédje lépett be. A szép asszony bemutatta a két férfit egymásnak, aztán elhadarta a Gábor bűnügyét,

amit az ügyvéd nagy érdeklődéssel hallgatott végig. Gábor aztán engedelmet kért, hogy távozhasson s megígérte, hogy a következő héten teszi tiszteletét. Ebből a vizitból azonban már semmi sem lett, mert az események tova sodorták.

*

Másnap reggel Gábor sétára indult a városban. Már ugyanis rég nem látta Pestet, hát gondolta, hogy körülnéz egy kicsit. Majd aztán elmegy az egykori főnökéhez, aki már nem táblabíró, hanem elnöke a királyi táblának s kér tőle egy joggyakornoki állást. Tíz esztendő múlva még eljárásbíró is lehet belőle.

Amint megy, mendegél, egyszer csak rikkancsók rohannak el mellette és tele torokkal ordítják:

— Kihúzták a főnyereményt! Kihúzták a százezer forintos nyereményt!

Gábor hirtelen a szívéhez kapott. Eszébe jutott, hogy neki is van olyan sorsjegye, még a megboldogult édesanyja hagyta neki.

Megfogott egy rikkancsót s megvett egy ujságot.

— Szent Atyám! Hiszen ez az én sorsjegyem száma!

Egyszerre elkezdett vele a Váci-körut forogni. A járókelők mintha valamennyien táncoltak volna. Kimeresztett szemekkel nézett körül, mint aki sokat ivott.

— Gyerünk a keresztapámhoz! — vezényelt önmagának. Azzal felugrott egy villamosra.

Zsadányinál épen ott volt az esperes.

— Laudetur! Kezét csókolom! Megütöttem a főnyereményt!

Azzal lerogyott egy fotójbe.

— Hát ez nagyszerű! — kiáltott fel Zsadányi. Épen most beszéltem el az esperes urnak, hogy milyen csoda útján menekültél meg a büntetéstől, s íme, a Gondviselés most milyen gyorsan kárpótol az igazságtalanul elszenvedett kinokért.

— Ugy van, mondta rá az esperes. Én is szívből gratulálok mind a két szerencsédhez. Azonban ne feledd el, édes fiam, hogy most, amikor a Gondviselés ekkora kincsét bizott rád, egyuttal nagy felelősséget is

helyezett a vállaidra. Azt olvassuk a Bölcsesség könyvében, hogy boldog az a gazdag, aki makula nélkül találtatott, aki kihághatott volna és nem hágott ki. Ezért mondja Krisztus Urunk is, hogy könnyebb a tevének a tűfokán átmenni, mint a gazdagnak mennyek országába jutni. Jó a szegénynek, mert annak nincsenek, kísértései, vágyai s nem ragaszkodik annyira a földi hiúságokhoz; de a gazdagot minden gonosz megkörfékezi, annak csak a kezét kell kinyújtani s minden bűnös gyönyör rendelkezésére áll. De ezt se feledd, édes fiam, hogy, valamint az orvos a betegekért van, úgy a gazdag is a szegényekért van; az Ur Isten azért ad vagyont, hogy a szűkölködőkön segítsünk.

— Kösönöm, főtisztelendő uram jótanácsát és, miként a multban hallott szavai voltak vigasztalóim a börtön sötétjében, úgy ezeket a szavakat is hiven meg fogom őrizni.

Most ismét Zsadányi szólalt meg:

— Hát, Gabikám, mit csinálsz most azzal a rengeteg pénzzel?

— Cincinnatus leszek, kedves keresztapám. Mindig is az volt a vágyam: egy kis birtok, messze az ugynevezett kulturától, a festett világtól, a csalfa hizelgőktől.

— Igazad van, — szól az esperes. *Beatus ille, qui procul negotiis, Paterna rura bobus exercet suis.* (Boldog, aki távol az ügyektől apái földjét műveli.)

— E szerint nagybirtokos leszel, fiam? — kérde mosolyogva Zsadányi. Fortuna szekerén okosan ülj!

— Amekkorát csak lehet kapni azon a pénzen, akkora birtokot veszek.

— E szerint nem tisztelegsz holnap a tábla elnökénél?

— Nem, kedves keresztapám. Én holnap már birtok iránt tudakozódom.

— Adjon a jó Isten sok szerencsét! — szól az esperes.

*

Másnap Gábor nem költözködött ki a szállodából, pedig már butorozott szobát akart nézni, hanem korán

reggel egy cimtárt kért, hogy az ingatlanforgalmi irodákat fölkereshesse. Ki is irt néhány címet, aztán elindult hazulról.

Az utcán Dietz Jani kiáltott rá:

— Szervusz Gabi! Meg sem ismered a szegény embert?

— Hát aztán honnan tudod, hogy én gazdag vagyok?

— Hogy vagy? Hol voltál eddig, hogy sehol sem láttalak?

— Hát hol is láttál volna?

— Hol? Hát az utcán. Hiszen én állandóan csavargok!

— Az egészséges foglalkozás.

— Kivált mikor kidobják az embert.

— Kidobják? Hát mivel méltóztatol foglalkozni?

— Vigéc méltóztatom lenni. Képviselő vagyok. Egy szappangyárat, egy cipőfelsőrészkészítőt, meg egy kósárfonó-üzemet képviselek, azonkívül lakásokat, telkeket, bérpalotákat közvetítek, de ebben a szakmában sem mire sem megyek.

— Ez igen tarka foglalkozás, szerkesztő ur!

— Szerkesztő? Hát te hol éltél, hogy semmit sem tudsz a világból? Mintha most eresztettek volna ki Vácról.

— Vácon ugyan még nem jártam, de a „Harscna“ szerkesztője talán már be van ott írva a vendégkönyvbe.

— Hagyj békét a „Harsonának“! Hát nem tudod, hogy az öreg meghalt, az asszony meg rögvést eladta a lapot annak a zsidónak, aki nyomta?

— Bizonyosan tartoztatok neki?

— Ez mellékes lett volna reám nézve, de a zsidó engem stánte pityere kiröpitett, mert a fia épen akkor érettségizett. Ez a Móricka egy sokoldalu fiú volt.

— Hát szomorú sors a vidéki hirdapírók sorsa.

— Bizony, semmivel sem különb a vándorkomédia-sokénál.

— És most eleget keresel?

— Keresni keresek, csak hogy nem talállok. Nézd,

most például eladó a Szirányi báró birtoka; emlékszel még reá?

— Hogyne, ott van úgy tíz kilométernyire a Dunától.

— Ugy van; sokat jártunk arra hajdanában. Az öreg tönkrement Kártya, nők stb. Most itt lakik a Pannóniában. Várja a jó szerencsét. Ha el tudnám szólni a birtokát, most ötezer forint ütné a markomat. De hát én peches ember vagyok. Ki is állna szóba ilyen kopottruhás vigéccel?

— Hát például én is!

— Na, veled ugyan kint vagyok a vízből! Végváry doktor ur és kilenceven ezer forint. De rosszul rimel!

— No hát, ha nem akarod az üzletet megcsinálni, majd megcsinálom magam. Legfőlebb nem kapsz províziót. Nem erőszak a disznótor! No, szervusz, megyek a Pannóniába.

— Te bolond!

Gábor megfordult s otthagytta Dietz Janit. Gyors léptekkel indult a Pannónia felé. Ennél különbséget még álmában sem kapott volna.

Jani csak nézett, nézett utána, aztán, mikor látta, hogy Gábor csakugyan befordul a Károly-körut sarkán, hirtelen utána iramodott:

— Ugyan mit akarhat ez a betörő?

Mikorra odaért a szálló elé, Gábor éppen tudakozódott Szirányi báró felől.

— A terraszon ül, nagyságos uram.

— Gábor! — kiáltott rá Dietz magánkiül.

— Ah! Tehát meggondoltad a dolgot?

— Hallod, én leültek itt mindjárt!

— Dehogy ütsz! Az ötezer forint üti majd a markodat.

— Bolond vagy, vagy betörtél valahol?

— No látod, milyen ügyetlen fráter vagy: ezt kellett volna legelőször kérdezned, hogy van-e a vevőrek pénze. Semmit sem értesz a szakmához. Mest pedig mutass be a bárónak, vagy én magam mutatkozom be.

— Hát honnan van neked pénzed?

— Tegnap nyertem százezer forintot, — felelte

Gábor egészen csendes hangon.

— Gábor! — üvöltött fel Dietz és a nyakába borult.

— No kérlek, ne érzékenyülj el itt, mert még azt hiszik, hogy valami lumpolásból jövünk. Előre a tett színhelyére!

*

Gábor megvette a Szirányi-birtokot, teljes felszereléssel. Átvette a régi személyzetet is, csak az intéző hatáskörét nyirbálta meg némileg. Nekifeküdt a tanulásnak s elhatározta, hogy mintagazdaságot csinál a jókora kiterjedésű birtokból.

Ember tervez, Isten végez . . .

A NAGY DIADAL.

1913-at irtak.

A Végváry-birtok örvendetes virágzásnak indult. Gábor egészen beletanult a gazdálkodásba. A bérmaapja gyakran meglátogatta és gyakorlati tanácsokkal látta el, de a munkásai is valósággal versenyeztek egymással, hogy ki-ki minél többet produkáljon az iparkodásával, mert a gazdájuk bőkezűen jutalmazta a szorgalmukat.

Amint mondtuk, a birtok jó tíz kilométerre feküdt a Dunától, s így árvízveszélytől nem kellett tartani. Egyébként a birtok minden korszerű felszereléssel el volt látva, volt cséplőgépe, kéveköto-aratógépe, több sorvetőgépe, traktora, centrifugál-szivattyúja, meg még egy csomó kisebb masinája. Egyszer maga az alispán is megtekintette a birtokot és gratulált Gábornak, hogy jogászember léteire ilyen rövid idő alatt bedolgozta magát a gazdaságba. Sőt a fiatal Kupferschmidt is lejött egy arató-ünnepre s büszkén vitte haza azt a gyönyörű kalászköböl font koszorút, amivel az aratólányok kedveskedtek neki.

A hirtelen beállott tavaszi olvadás ebben az esztendőben aggasztó mértékben duzzasztotta meg a Dunát. Az a város, ahol Gábor nagyanyja lakott hajdanában s

ahol annyi sok szép ábránddal dalolt Matildról, Meliszszáról, komoly veszélybe jutott. A felső végen gyengébbek voltak a gátak, aztán a Mérges-patak felől is betörhetett az ár, mert a városnak az a felső része sokkal mélyebben feküdt, mint a déli rész. Nagy kapkodás volt az egész városban, az új polgármester tanácstalanul állt s egyre az alispántól kért utasítást. Az alispán végre maga is odautazott néhány tisztviselőjével s nagy bosszúsán állapította meg, hogy itt hosszú évekre visszamenőleg hanyagságok és mulasztások történtek. Egy szombat-este fenyegető áremelkedést jelentettek felülről. A polgármesteri hivatalban egész éjjel permanenciában voltak, de hát a hivatalos értekezéstől még soha nem mult el az árvíz. Emberek kellett volna, még pedig gyorsan. Akit a városban fel tudtak hajszolni, azt mind kivezényelték a gátra, de még legalább ötven-hatvan munkás kellett volna. Az alispánnak reggel egy mentő ötlete támadt. Gábornak telefonált. Gábor a gazdasági alkalmazottaival épen misén volt, amikor a mise vége felé egy béresgyerek odafurakodott hozzá:

— Doktor ur, kérem, azonnal tessék a telefonhoz gyünni, az alispán ur híjja.

Gábor ment is azonnal.

— Kedves öcsém, szólt az alispán, — veszélyben van a város. Hány embert tudnál ideadni és mikorra, mert periculum in mora! Különösen a Mérges-patak fenyegeti az egész felső határt.

— Kedves bátyám, úgy ötvened-magammal azonnal indulhatok. Egy jó óra múlva már a helyszínen lehetünk.

— Hát ez igazán nagyon szép tőled, kedves öcsém! Tudod mit? Az őrök lovasember. Majd ő fog várni benneteket a Fő-téren és megmondja, hogy hová menjtek.

— A Mérges-patak miatt ne tessék aggódni! Mindjárt intézkedem!

— A viszont látásra kedves öcsém!

Gábor letette a telefonkagylót, aztán odaszólt a béreseknak:

— Fiam, csengess egy hosszút!

A béresgyerek rettentő boldogan rugaszkodott neki a nagy csengő kötelének. Ekkora megtiszteltetés csak az öreg béresnek járt ki.

A miséről kitóduló gazdasági alkalmazottak megökök a csengetésre, de mindnyájan sietve tartottak az iroda felé. Mikor együtt voltak, Gábor a lépcsőről csendet intett, aztán érces hangon így szólt:

— A várost árvíz fenyegeti. Az alispán ur telefonon sürgős segítséget kér. Mindnyájan indulunk. A kocsisok mind a hatan azonnal fogjanak be. Mindenki lássa el magát elemőzsiával és meleg ruhával, mert lehet, hogy éjjelre is ott maradunk. Ásót, lapátot ki-ki vigyen magával.

— Igenis, indulunk!

— Gépész ur, itt van?

— Igenis, doktor ur!

— A traktorral azonnal induljon a Mérges-patak hidjához! Ugy tudom, a traktor gőzben van.

— Ugy van, doktor ur. Indulok.

— Intéző ur, a centrifugál-szivattyút azonnal rakassa kocsira és négy emberrel indítsa a traktor után! Ön a második kocsira ül. A gazdák vegyék számba a kocsijukra ülő embereket és írják föl a nevüket. Azt a két régi vasajtót, amit tegnap a kertnél levettek és kocsira tettek, indítsa el az intéző ur a Mérges-patak hidjához. Induljunk!

Néhány perc múlva a traktor nagy pöfögéssel indult ki a gazdasági udvarból. Az egész gazdasági udvar egyszerre olyan lett, mint egy hangyaboly, mindenki szaladt szerszámiért, tarisznyáért, aztán kocsira fel!

Gábor fölkapta az esőköpenyét s felhuzta a csuklyát a fejére, mert erős szél kezdett fujdogálni. A hat koci elindult. Nemsokára elérték a vasajtókat meg a szivattyút vivő kocsikat, de a traktort is. Gábor oda is kiáltott a két kocsisnak:

— Gyorsabban hajtsen, hiszen völgynek megyünk!

Egy óra múlva megérkeztek a Fő-térre. A lovas ember is akkor ért oda és már messziről föltartotta a

jobbkarját, hogy álljanak meg. A kocsisor meg is állt, pont a nagyvendéglő terrasza előtt. Az alispán őrök köszönt, Gábor a csuklyájához emelte jobbját.

— Szekeres vagyok, — szól a lovas.

— Doktor Végyváry.

Erre a névre hirtelen figyelmesek lettek a terraszon ülő urak, akiknek karszalag volt a karjukon. Az a négy alak volt, akiket már egyszer említettünk, mint Gábor ellenségeit: a számtiszt, a tanító, a patikus, meg a polgármester. Ezek voltak az árvizbizottság vezetői! Ott is úgy volt, hogy az árvabizottság akkor kezdett ankétezni, amikor a víz kulminálni kezdett Szónokoltak, doboltattak és permanentiában voltak a nagy vendéglőben. Az ő házukat nem fenyegette veszély!

Rögtön megismerték Gábort. Összenéztek, dühös pillantásokat váltva. Gábor is meglátta őket, de rájuk sem nézett.

Szekeres elkezdte a jelentést:

— Az alispán ur arra kéri doktor urat, hogy legalább husz embert legyen szives a nyulgátakhoz vezényelni, a Mérges-patakhöz pedig harmincat, ha lehet, mert ott nagyobb a veszély.

— Mi itt most bevárjuk a többi kocsit. Ön lóháton hamarabb visszaér az alispán urhoz. Legyen szives az alispán urat megnyugtatni, hogy a Mérges-pataknál egy óra múlva már működni fog a centrifugál-szivattyúnk. A traktort elhagytuk útközben, mert az lassabban mozog, de, mikorra odaér, a zsilipet elkészítjük. Az anyagot szintén hozza már az egyik kocsi.

— Zsilipet? — kérdé álmélkodva az alispán megbizottja. — Hát, doktor ur, ez olyan meglepetés, hogy az alispán ur el sem hiszi. Hisz ez kolosszális segítség!

— Hát csak legyen szives jelenteni az alispán urnak. Most azonban leszállok egy percre és átadom önnek a kocsin jövő embereket, hogy mindjárt vezesse őket a nyulgátakhoz.

Az alispán megbizottja is leszállt a lováról. Ekkor már a Gábor intézője is ott termett s lesegítette a gazdáját. Aztán összezsapta a bokáját és bemutatkozott az alispán megbizottjának:

— Csinos József intéző vagyok, már tiz esztendeje vagyok a birtokon.

Amaz rögtön látta, hogy némi önteltség lakik ebben az emberben, szereti az érdemeit fitogtatni, de azért jó fickó.

— Örvendetes, intéző ur. Tehát ön lesz szives a csapatot a helyszínére vezetni.

— Csakis, kéremalássan.

Megérkezett a többi négy kocsi. Ekkora már nagy tömeg verődött össze.

Gábor lent maradt, de az intézőnek intett, hogy foglalja el a helyét a második kocsin. A többi koesi lassított és várták a parancsot. Gábor azonnal odakiállt mindegyik kocsisának:

— Az intéző ur kocsijához csatlakozzanak!

A másik két kocsi azonban még késett. Súlyos teher volt a szivattyú, meg a két vasajtó.

Gábor egyre a távolba nézett, hogy mikor tűnik fel a két kocsi a kanyarodónál. Ezalatt két embere, két izmos kovács, leugrott a kocsiról és tisztelettudón megállt előtte:

— Doktor ur, kérem, ha meg tetszenék engedni, hogy egy kis ennivalót vegyünk itt a vengédlőbe . . .

Gábor a szemük közé nézett:

— Két decinél többet ne merjenek inni! Most nagy szükség lesz a józanságra!

A két kovács már rohant is föl a lépcsőn.

A négy karszalagos ur e közben már bevonult a söntésbe. Nem tudták Gábort nézni. Szörnyen dohogtak egymás közt:

— Hát ez már mégis disznóság, hogy az árvizbizottság vezetőit egyszerűen ignorálják!

— Kutyába sem vesznek benünket, azzal a jöttmenttel tárgyalnak!

— Az lett volna a korrekt eljárás, hogy az is nálunk jelentkezék, akármennyi embert hoz is!

— Ugy van! Én mindjárt haza is megyek! Fűtyü-lök az egész megtiszteltetésre! Koszoruzzák meg azt az alakot.!

És már huzta is le a piros karszalagot.

Végváry egyik embere figyelmes lett erre a beszédre. Egyszeriben felforrt benne a méreg. Felhörpintette a borát, aztán odaállt a négy ur elé:

— Hát azt a hét fűzfán fűtyűrésző keserves rézangyalát ennek a ragyaverte rücskös világnak, azért jö-vünk mi ide a maguk rongyos életét megmenteni, hogy maguk még jöjtnének merik nevezni a mi gazdáinkat? Ha be nem fogják mindjárt a szájukat, úgy odamázol-juk az urakat a falhoz, hogy rögvest falinaptár lesz valamennyiükből!

Talán meg is cselekedték volna, de ebben a kritikus pillanatban érkezett meg a várt két kocsi. Fizettek és kisiettek a Gábor kotsijára. Utközben beszéltek el a gazdájuknak a csárdai jelenetet. Gábor mosolygott rá és egy nagyot legyintett a kezével:

— Fogatlan ebek!

Elérkeztek a Mérges hídjához. Gábor azonnal le-szállt és intézkedett:

— Azt a két vasajtót emeljék le a kocsiról s egyiket a hid egyik oldalához, másikat a másikhoz állítsák! No most: köteleket huzzanak mind a két ajtó alá és, ha majd a traktor megérkezik és a szivattyú működni kezd, akkor a két vasajtót lebocsátjuk nagy figyelem-mel a hid két oldalán a víz fenekéig.

Ez a munka jó félórát vett igénybe Közben a patak vize egyre áradt. A hidtól jó négy kilométernyire fe-küdt a Varsányi-birtok. Ott már elkészültek a legrosz-szabbra. A szegény tanyai lakosok mindenüket fel-hordták a padlásra, a jószágot kivitték az istállókból, a csecsemőket a karjukba vették és jajveszékelve nézték, hogy a patak miként árad percről-percre. Elkeseredet-ten átkozták a városi urakat, akik semmit sem tettek a veszély elhárítására.

Ilyen izgalmak közt telt el egy óra. Mindenki tud-ta, hogy estére már föltétlenül kiönt a patak s elborítja az egész birtokot. Maga Varsányi is, egy tisztos, java-korabeli nemesember, szótlanul, aggódva nézte a növekvő veszélyt, míg leánya, akit a lakosság csak angyal-nak nevezett, egyre járta a munkásházakat és iparko-dott mindenkit biztatni, vigasztalni.

Végre megérkezett a traktor a hidhoz.

— Szivattyút le! — kiáltott Végváry türelmetlenül.

Az emberek nekiugrottak a szivattyúnak, letették a traktor mellé, rákapcsolták a lendítőkerék szíjját, rácsavarták a szivó- és nyomótlömlőket, azután a gépész jelentette:

— Kész!

— Indítsa el a gépet! A többiek pedig tüstént fogják meg a két ajtót és lassan, vigyázva becsússzunk a vízbe!

Hát ez bizony igen nehéz munka volt, de pompásan sikerült. Az árok kifelé is, befelé is el volt zárta. A szivattyú pedig szitta gyorsan a patak megáradt vizét és ontotta az út másik oldalán az ároknak a Duna felé eső végébe. Így látta ez Gábor Budán a Dunaparton tavasszal, hát egyszerűen utánozta, megtéve a két ócska vasajtót zsilipzárónak.

A Varsányi-tanyán ez alatt remegve figyelték a vizet. Biztosra vették, hogy rövidesen kicsap, olyan gyorsan emelkedett. De egyszerre csak azt veszik észre, hogy a víz megáll. Ném emelkedik. Még mindig áll. Egy ember megvonalozott léccet dug a vízbe. Azon is egyformát olvasnak. Odahívják a Varsányit:

— Tekintetes ur, gyűjjön mán ide! Vakok vagyunk mind? A víz megállt!

— Dehogyan állt meg, jó emberek!

— Bizony megállt az, tessék csak egy kicsit figyelni!

Varsányi ott maradt a megvonalozott lécc mellett. Nézi merően. Csakugyan nincs emelkedés. Odahívják a lányát is:

— Adélkám! Nézd csak jól ezt a mércét!

Az „angyal“ nézi, nézi, aztán felkiált:

— Ni-ni, apad! Határozottan apad!

Varsányi még most sem akart hinni. Csoda történt itt?

— Menjen két ember azonnal a hídhöz! Üljenek lóra! Nézzék meg ott a vizet, aztán rögtön jöjjenek vissza!

A parancsot azonnal teljesítik. Izgalmas félóra.

telik el. A víz egyre apad. Nem érti senki, micsoda bosszorkányság ez.

Egyszerre feltűnik a két lovas a patak partján. Már messziről lengetik a kalapjukat. A lovakról szakad a tajték.

— Tekintetes ur, valami fura gőzmasina füstöl ott a hidnál. A vizet kiszíjja az árokból oszt keresztül-dobja a Dunába.

Varsányi össenezett a lányával:

— Csak nem hozatott az alispán Pestről centrifugál-szivattyút?

— Már olyanféle lesz, édesapám. Meg vagyunk mentve!

És elkezdett kislányosan tapsikolni.

Az emberek mind odarohantak. Még egyszer el kellett mondani a két embernek, hogy milyen az a gőzmasina. Az asszonyok sirva fakadtak. Letérdeltek a mezőn és hangosan kezdtek imádkozni, majd énekelni. A gyerekek velük együtt sírtak.

Varsányi végre odaszólt a gazdatisztjének:

— Gerendás ur, fogasson be!

— Jaj de jó lesz, papuskám, megnézzük azt a gépet!

Gábor ezalatt elküldte a nélkülözhető embereit egy kocsin, hogy azok is segítsenek a géteken. Ő ott maradt a gépe mellett.

— Kié ez a gép? — kérdezte Varsányi a kocsijáról.

— Az enyém uram.

— Varsányi földbirtokos vagyok.

— Doktor Végváry.

— A Szirányi birtok tulajdonosa?

— Igenis!

— Nagyon örvendek, kedves öcsém! Nem is tudom hogyan fejezzem ki a hálámat neked. Te mentetted meg a birtokomat. A Mindenható áldjon meg érte. Nemcsak nekem tettél jót, hanem egy sereg szegény ember is neked köszönheti most, hogy a hajléka meg a csekély szerzeménye épségben megmaradt. Remélem, hogy, ha nemes, önfeláldozó munkád itt véget ér, szerencsétetni fogsz benünket. Szerény kuriánk alig két kilométernyire van innen.

Gábor alig várta, hogy Varsányi befejezze a szavait, meghajtotta magát és bemutatkozott a Varsányi mellett ülő hölgynek, aki oly gyönyörű szemekkel nézett Gáborra, hogy azoknak a ragyogása messze felülmulta minden eddig ismert nő nézésének báját. Mi tagadás benne, Gábornak az volt az első gondolata, hogy maga a jó Isten küldte ide ezt az árvizet. Hiszen ebből a kis áradásból úgy sem lett még senkinek kára. Hogy megijedtek a Mérges patak kiöntésétől? Hát, Istenem, épít-senek neki zsilipet, s akkor meg lesz mentve a város.

Varsányiék leszálltak a kocsijukról, s élénk csevegés indult meg a fiatalok között, mialatt a gőzgép szakadatlanul bűgött és öntötte át a patak vizét a Dunába. Most már persze lassabb tempóban dolgozott, mert hiszen a patak vizének állása is majdnem a normálisra esökkent.

Mialatt ők a gép mellett társalogtak, a tanyában körülfogták azt a két embert, akik hírt vittek a traktorról. Az öregebbek összedugták a fejüket:

— Ejnye, meg kellene köszönnünk annak az urnak, hogy megszabadított bennünket az árviztől.

— Meg bizony. Már csak az volna a tisztesség.

— Ugy hát. De kik menjenek oda?

— Én azt mondom, menjünk el mindnyájan. Az asszonynépet úgy sem lehet itt tartani a kíváncsiság miatt sem. Hát csak a férfiak maradjanak itthon?

— Igazság az. De én még amondó is volnék, hogy zászlók alatt menjünk. Van a anyának három nemzeti zászlója is, egy pere alatt lehozzuk őket a padlásról.

— Jól van no, fiam, hát kiáltsd ki, hogy mindenki elmegy a köhidhez!

— Emberek! Asszonyok! mindnyájan elmegyünk a közhidhoz megköszönni annak az urnak, amit velünk

— Eljen! Elmegyünk!

Az asszonyok még jobban éljeneztek, mint a férfiak. Egyesek már indultak is. A padlásról csakhamar lekerültek a zászlók. Gerendás gazdatiszt a menet élére állt, bár egy kicsit drukkolt, hogy mit szól a gazdája ehhez az egyéni akcióhoz, de majd megmondja neki, hogy a tömeg hangulata olyan lelkes volt, hogy nem tudott ellentállni. Volt azonban ennél nagyobb gondja

is. Annak az urnak, akiről különben azt sem tudta, hogy kicsoda, valami dikciót is kellene kívágni, s azt sem tudja, hogy nagyságos-e vagy méltóságos ur. No most, Ferkó, szedd össze azt a kis eszedet.

A menet majdnem futólépésben haladt, hiszen mindegyiket hajtotta a kíváncsiság. A szerekeket is hozzászámítva, száznál is többen lehettek. Varsányi Adél összeesapta a kezeit, mikor a sereget meglátta.

— Nézze, apuskám, zászlókkal jönnek!

— Biztosan Gerendás toborozta őket. Nézd, fiam, ez az én tanyám népe. Megtudták az ide küldött emberektől, hogy te mentetted meg őket, hát most eljöttek megköszönni. Ezek mind becsületes magyarok.

Gábornak életében most volt először ünnepeltetésben része. Odahaza, a birtokán mindjárt az első alkalommal megmondta az intézőjének, hogy mellőzzék az ilyesmit és bő ajándékkal jutalmazta az emberei csendes figyelmességét, most azonban nem térhetett ki ezeknek a messziről idejött jó embereknek ovációja elől. Egy csöppet sem tetszett neki a dolog. Valami egyszerre szorongatni kezdte a torkát; az édesanyja temetése jutott a eszébe, meg az a hirtelen kapkodás, mikor másnap már szöknie kellett hazulról. Ki hitte volna akkor, hogy azt az ágrólszakadt árvát egykor még ünnepelni fogják . . .

Szótlanul, behunyt szemmel állt ott az uton egy pár pillanatig.

Amint föltekintett, egyszer csak azt látja, hogy Adél odalép a gazdatiszthez és valamit sug neki. Az hálás tekintettel bólintott igent.

Adél most odaáll a nép élére és messze csengő hangon így szól:

— A mindnyájunk hajlékának megmentőjét, doktor Végváry Gábort, a Mindenható sokáig éltesse!

Dörgő éljenzés, zászlólengetés, örömrivalgás felelt a szép leány szavaira. Még a gépész is megszólította a gőzsipot örömében.

Gábor tiszteletteljesen meghajolt és kezetsókolt

Adélnak. Ugy érezte hogy soha életében nem érintett ilyen tündéri finomságú kacsót.

— Hát én soha sem tudtam volna szebbet mondani, — bökte ki nagy megkönnyebbüléssel a gazdatiszt.

A nép még egyre morajlott, mindegyik oda akart furakodni, hogy kezet csókoljon Gábornak, amit persze ő nem engedett. Varsányi bemutatta a gazdatisztet, s az cikornyás mondatokban ecsetelte a tanyai nép kiállott félelmét meg a nagy örömet, amit a megmenekülés tudata okozott.

Mig a gép mellett beszélgettek, egyszerre egy uri fogat tűnt fel a város felől. Gábor emberei elébe futottak és vörös zászlókkal integettek, hogy most nem lehet erre áthajtani, mert tömlők fekszenek az uttesten.

A fogat azonban csak közeledett s pont a gép előtt állt meg. Az alispán fogata volt.

— Szervusztok! Micsoda népnünnepély van itt?

— A vidék megmentőjét ünnepeljük, — felelt Varsányi.

Az alispán mind a hármukkal kezet fogott, aztán így szólt:

— Én is hasonló járatban vagyok. Kedves öcsém, — szólt Gáborhoz fordulva, — a város ma délben rendkívüli közgyűlést tartott s téged a város díszpolgárává választott meg.

Ujabb éljenzés és lelkes üdvívalgás. A nagy lármában meg sem lehet hallani Gábor szavait. Csak azt hallják, amikor az alispán ezeket mondja:

— A kulmináció még az éjjel megtörténik. Hála Istennek, most már elegendő magasságu gáttal nézünk elébe. A te embereid oroszlánokként küzdenek. Ki is hirdettem, hogy tripla napszámot kapnak mára, mert vasárnap van, holnapra duplát. Azonkívül élelemmel is bőven elláttuk őket. Honnan, tudod-e öcsém, hogy a komám földjét mentetted meg? Eanek a kislánynak én vagyok a keresztapja.

— Már nem vagyok kicsike, keresztapja! Tavaly maturáltam, — tiltakozott Adél elpirulva.

— Én már hét éve doktoráltam, — hogy én is bevalljam az életrajzi adataimat, — mondá halkán Gábor.

A nép rázendített a Szózatra, amit mindnyájan

áhitattal hallgattak, míg néhány ölnyre a megáradt Duna hömpölygött zajongva. Még egyszer megéljeneztek a tanyaiak Végváryt, az alispánt és Varsányit, aztán szép rendben elindultak hazafelé, hogy mindent helyre-
rakjanak, amit az árviz elől a dombokra felhordtak. Ma már nyugodtan hajthatják álomra a fejüket. Az alispán is búcsuzott, neki még fontos dolgai voltak a gátak megerősítési munkálatainál. Gábornak most jutott eszébe a két kovács afférja a város nagyvendéglőjében s jámbor arccal megkockáztatta a kérdést:

— És a vészbizottság permanenciában van?

— Szétkergettem őket; azaz no, hivatalos nyelven szólva: feloszlattam a bizottságot.

— Kár volt, — jegyezte meg nevetve Varsányi, — kirendelhetted volna őket a nyulgátak-építéséhez.

— Mikor mind a négy vezetőjük beteget jelentett?

— Pompás! — kiáltott fel Adél, — akkor az érde-
meiket jegyzőkönyvileg kell a közgyűlésnek megörö-
kíteni.

Másnap délutánra tetemesen csökkent az ar. ugy, hogy a Gábor embereire már nem volt szükség. A szivattyut is leszerelték, a vasajtókat felhúzták s kocsira rakták. A Végváry-birtok személyzete a Fő-téren gyülekezett. Az intéző számbavette őket, egy ember sem hiányzott. A polgármester tudomást szerzett az indulásukról s az egész tanács élén kivonult a térre, hogy Végvárynak nyilvánosan köszönetet mondjon. Már esteledni kezdett. A lakosság is ünneplésben akarván részesíteni a város megmentőit, kivilágította az ablakokat, előzőnlötte a Fő-teret és egyre éljenezte Végváryt. Természetesen a cigányok is meghallották a dolgot és a város két bandája szakadatlanul húzta, míg csak Végváryék utolsó kocsija el nem hagyta a teret.

— Ilyen árvizet akár minden évben kibírnék, — állapította meg Csinos József intéző ur, akit egy butykos óborral is elláttak a lelkes honleányok.

*

A Varsányi-kuria parkjára sok nyári estén boldogan mosolygott le a holdvilág. A boldog szerelem tündérligetté varázsolta a parkot, mert két boldog szív

gyönyörűsége ragyogta be a nyár kellemeiben fürdő bokrokat, virágokat. Kéz a kézben, egyik a másikhoz simulva, olykor pereeken át édes mámorban hallgattak vagy elismételték azt a két szót, ami nekik a legnagyobb boldogságot jelentette:

— Nagyon szeretlek!

„A boldog szerelem hallgat“ — mondja Kisfaludy — és csakugyan így van, mert a boldogság tetőpontján már nincsen szó, amely a szív édes érzeteinek kifejezésére alkalmas, vagy pláne elegendő volna. Elmerengenek a holdsugárnál és azt hiszik, hogy fent eveznek a csillagok honában s azok a virágok, bokrok, amik köröttük vannak, nem is földiek, hanem egy tündérligetnek földreszállt darabja. Az ábrándok „minden kis tárgyra tündérszint fuvallnak“ — zengi ugyanaz a költőnk, — és így, ebben a bíborfelhőben egy hasonlíthatatlanul szép álomkép bontakozik ki, amelynek fönsége felülmulja a királyi paloták minden ékességét.

A KIGYÓ.

„Minden földi öröm bajjal párosodik.
Kívánataink tárgya csalóka tünemény,“ —

mondja Kisfaludy.

Sokszor ott ólálkodik a halál a drága csecsemő bölcsőjénél, kuvik-madár huhog a vig lakomázók feje fölött, hideg szél hervasztja le a gyönyörű rózsát, féreg rágására dül ki a virágzó szép fa, latrok rabolják el esztendőik keserves munkáját, s a gonoszság rohögve ül tort a legyilkolt teteme fölött.

Sokszor nem is látjuk, hogy minő veszélyek fölött járunk, hogy míg gondtalanul lépkedünk, alattunk gyilkos ingovány vagy gyenge faágak vannak, amelyekről mélységekbe zuhantunk és hogy, amíg mi boldog ábrándok, ölelések között gyönyörködünk egy tündéries káprázatban, már készítik számunkra a méregpoharat,

már köszörülük a biztosan találó tört, s mikor utra indulunk, a mérges kigyó már elbujt az út melletti bokorban.

Amint említettük, a Grünzweigék fia belecseppent a jólétbe. Olyan kényelemben élt, olyan nagyszerű háztartása volt, hogy ezt a bőséget még kanonok korában sem tudta volna elérni. Semmi egyéb dolga nem volt, mint a lapok közgazdasági rovatait, különösen a tőzsdét, gondosan átnézni s délután a kávéházban a tőzsdésekkel eszmecserét folytatni, hogy milyen papírok emelkedését lehet várni, mit kell mostanában venni, mit eladni. A szép Rosnerné ugyanis már az ura életében folyton játszott a tőzsdén. A rokonok maguk közt clairvoyentnak hívták, mert mindig előre meg tudta mondani, hogy minek az ára fog emelkedni, mié csökkenni. Ilyen rendkívüli intuiciós tehetség mellett aztán az Izidor pedagógiai képessége természetesen nem hogy érvényesülni nem tudott, hanem egyszerűen eltörpült, akár egy ministránsgyerek a püspök mellett. Mondanunk sem kell, hogy ez nemsokára nagy fájdalmat okozott Grünzweig-Gergelynek. Eleinte ugyan, már t. i. a mézeshetekben mindent örömmel elvégzett a szép asszony kedvéért, de később unni kezdte ezt a „kifutói tisztséget“. Meg is mondta az ő gyönyörűséges Rebekájának. A furfangos asszony azonban azzal csitította el, hogy ez legfőlebb még négy-öt évig tart, amíg nagy vagyont börzéznek össze, aztán vesznek egy mesés birtokot s ott együtt fognak vadászni.

Izidor tehát túrt és „diszponált“. Annyival is inkább, mert az egyik hugát teljesen a szépséges Rebeka stafirozta ki.

A másik hugánál azonban nagy baj történt a hozomány körül. Ugy történt ugyanis, hogy az öreg Grünzweignek az egyik hitsorsosa nem tudott fizetni, s ennek következtében a hozomány nem volt együtt. Izidor pedig valami tőzsdei baklövése miatt összekapott gyönyörűséges párjával és az megkötötte magát, hogy most egy huncut fillért sem ad. A vőlegény, a Náci, pedig kijelentette, hogy csak akkor viszi a rabbi elé a hönszeretett Elszterkét, ha ezer forintot kap, mert pont ennnyiből tudja azt a rövidáru üzletet átvenni, ahol eddig segé-

deskedett. Már az egész násznép Pesten volt, csak az öreg Grünzweig maradt otthon, mert az adós hitsorsos másnapra ígérte a tartozás kiegyenlítését. Abban állapodtak meg, hogy, ha az öreg reggel megkapja a pénzt, délben vonatra ül, hozza a pénzt s még aznap meg is tartják a haszenét. A sors könyvében azonban másképp volt megírva.

Már a egész mispóchem együtt volt a menyasszonyos háznál, de az öreg csak nem jött ... A völegény pedig kategorikusan kijelentette, hogy ha nincs pénz, akkor nincs haszene. Hát ez csak elég világos beszéd? Mi történt az öreggel?

Hát azzal bizony ritka tragédia történt. Az a komisz Teitelbaum ugyanis utolsó percben hozta a pénzt. Grünzweig odanyomta neki a váltót, aztán mérgében beleköpött az arculatába s azzal rohant a vasutra. Jegyváltásra sem maradt ideje, mert a forgalmista már fűtyölt. Mikor azonban meglátta, hogy egy szakállas alak haláltmegvető gyorsasággal rohan a vonatra, föl-emelte a karját és torka szkadtaból előre kiáltotta a mozdonyvezetőnek:

— Kitartás!

Ez vasuti nyelven annyit jelent, hogy a vonatnak nem szabad elindulni. Ugy is lett. Mikor Grünzweig felkapaszkodott, újra felhagzott a sipjel, s a vonat gördülni kezdett. Grünzweig azonban annyira ideges volt, hogy sem nem látott, s nem hallott. A szerencsétlen nem tudni miért, most kihajolt a lépcsőn, és puff leesett az okuláréja. Utánna kap, elveszti az egyensúlyt és lebukfencei a vonatról. Megint sipjelek, mindenki fűtyül, a vonat egy nagyot zökken és megint megáll. Az állomás szemezője odarohan s kihúzzák az öreget a kocsilépcsője alól. Szerencséje, hogy nem gurult bentebb. A forgalmista dühösen indítja el ismét a vonatot. A mozdonyvezető azonban lekiált neki:

— Hivatalnok ur, hát csakugyan menjünk?

Grünzweig ábrázatát alaposan összekarcolta a kavics. Egyik felén a „máz“ egészen lejött róla. Ő azonban nem hagyta magát:

— Ez csak kívülről van! Hagyjanak engem utazni! Nekem sürgős dolgom van Pesten.

Azonban most már a csendőrök is odaléptek:

— Jőjjön csak be, öreg, az irodába! Erről jegyzőkönyvet kell fölvenni!

— Jegyzőkönyvet? Ein Protokoll? Nem akarok én a vasutat perelni!

— Azt bajos is volna. Maga azonban közveszélyes cselekményt követett el.

— Wie hájszt közveszély? Ha az embernek leesik az üvé okuláré, az van egy nagy veszedelem?

— Ne dumáljon annyit! Van magánál irás, amivel a személyazonosságát igazolni tudja?

— Már hogy én vagyok én? Hiszen minden gyerek itten tudja, hogy hol van az öreg Grünzweig üzlete.

— Hát így nem boldogulunk. Vagy van magánál irás, vagy bekisérjük, s aztán ott megvárja, míg a személyazonosságát megállapítjuk.

— Hát maguk nem idevalók?

— Nem úgy nézünk ki. De hát gyerünk csak szaporán!

— Kedves tiszt urak, legalább azt engedjék meg, hogy a postáról telegrafáljak Pestre, ma van a lányomnak az övé haszene. Értik, mi az?

— Dehogyan értjük! Nem tudunk mi franciául. Gyerünk ha mondom!

A telegrafálásból nem lett semmi. A násznép Pesten várt, várt, de se Grünzweig, se távirat. A vőlegény meg hencegő hangon kiabálta, hogy őt becsapták, hogy az a pénz a holdban van, hogy ő ilyen link familiából nem nőszül, hogy ő mennyire szégyenli magát, hogy így az orránál fogva hagyta magát vezetni, s a saját kíséretével együtt válogatott szitkok között eltávozott. Az ott maradt népség azután tovább szidta az öreget, no meg az Izidort is. A menyasszony sirt, zokogott, jajgatott, de aztán kijelentette, hogy mégis jobb így, mert az a haszontalan nem őt, hanem csak a pénzt akarta elvenni. Erre a józan kijelentésre az egész Grünzweig-mispóchem zajos helyeslésben tört ki. A menyasszony büszkén átöltözött, s lakomához ültek.

Az öreg Grünzweig másnap délben érkezett meg a

pénzzel. A félarca teljesen be volt ragasztva. Neki már semmi sem jutott a lakomából.

A familia nagyon megharagudott az Izidorra.

Nem is mert hazamenni. A felesége észrevette, hogy Izidort valami bántja, már pedig a szomorkodó ember sohasem volt jó spekuláns. Elhatározta tehát, hogy felvidítja az ő „diszponensét“. Titokban ezer forintot küldött a hopponmaradt menyasszonynak (amit persze Izidor már harmadnap megtudott) a férjét pedig vasárnapra egy nagy kirándulásra vezényelte ki. Meghívta az ismerőseit is, a női mellékletekkel együtt. Vagy három tucat vendég lehetett együtt. Csak úgy zengett az ő „társalgásuktól“ az a kisvárosi szálloda étterme.

Rebeka asszony azonban borzasztóan ráfizetett erre a vidéki kirándulásra. Meglehetősen sok likórfélét ivott, aztán elkezdett eszeveszeten táncolni, táncolt szakadatlanul, kiizzadt, atán lenyelt egy nagy adag fagylatot. Ettől erős tüdőgyulladást kapott és harmadnapra meghalt.

Izidor olyan volt, mint egy örült. Hogy fogja az üzletet tovább vezetni a Rebeka tüneményes meglátóképessége nélkül?

Hogy pedig még nagyobb legyen a bánata és keserősége, most hozta neki hírül az apjának egy rokona, hogy Végváry Gábor főnyereményt csinált azzal a sorsjeggyel, amit husz évvel ezelőtt Weiner vett az anyjának. Végváry most a szépségéről híres Varsányi Adél vőlegénye.

—Látod, — sugta neki a kaján bosszantó rokon, — az a sorsjegy a tied, mert Weinér a te apád volt, azt még anyád sem meri tagadni, s most az a haszontalan senki élvezi a százezer forintos birtokot, amihez még egy vármegyeszerte híres menyasszonyt is szerzett.

Izidorra roppant nagy hatást tettek ezek a bujtogató, szavak. Azt ugyan belátta, hogy sem azt a sorsjegyet nem lehetett volna megkaparintani, sem a főnyereményt nem lehet már elperelni, de bosszút állni, megrontani az ellenség szerencsáját, ezt már igenis lehet. Sőt semmirevaló gyáva lenne ha ezt még meggondolás tárgyává tenné. Cselekedni kell. Az eszközökben

ne legyünk nagyon válogatósak. Költségekre pedig van fedezet bőven.

A tervvel csakhamar készen volt s rögtön a kivitelhez fogott. Leült és írt. Egy pompás pamfletet. Leírta benne, hogy Végvárynak tulajdonképen nem volt apja, a származását homály fedi. Az iskolában utálták társai, mert már ott is piszkos dolgokat cselekedett. Azután dijnokoskodott, egy lebuja-lakásban nyomorgott. Aktákat másolgatott, elárulta a hivatali titkokat, amiért azután elcsapták. Keservesen összekoldult pénzekből végezte el az egyetemet, de közben ismét szennyes ügyei támadtak, amik miatt Németországba kellett szöknie. Ott is egy nagy bűnügye volt, amiből csak nehezen tudott kilábalni, t. i. az az ember, aki mindent tudott róla, időközben meghalt és így bizonyíték híján fölmentették. A volt főnöke, aki mindent tudott és csak irgalomból nem vallott ellene, mégis menesztette. Mikor hazajött, egy szegény rokona kért tőle pénzt, s ő egy sorsjegyet vett el tőle zálogbiztosíték gyanánt. Ez a sorsjegy nyerte meg a főnyereményt, mire ő megtartotta a sorsjegyet magának, annak a szegény embernek meg azt hazudta, hogy a sorsjegy elveszett s nagykegyesen megtérítette neki a sorsjegy árát.

Ez a sok piszkolódás majdnem egy nyomdaivnyit tett ki. Elvitte egy kétéshirű zugnyomdába s odasugta a „mesternek“, hogy fizet, amennyit kíván, de ennek meg kell jelennie, legalább száz példányban. Akkoriban még nem volt meg a sajtótörvény. Büchler nyomdász majdnem dupla árért vállalta a pamflet előállítását s egyuttal kijelentette, hogy, ha sajtóper lesz a dologból, majd strómanról is gondoskodik.

Az egész város forongott a röpirat hatása alatt. A „Harsona“ vezércikket írt róla és valódi farizeushangon követelte hogy ebben az ügyben minél előbb világosságot kell deríteni. A város közgyűlésén is interpelláltak a polgármestert, s az ellenzék erőlyesen követelte, hogy revideálják Végváry diszpolgárságának ügyét. Az a négy dicső férfiú, akik Végvárynak régi ellenségei voltak s akiket az ő emberei az árvíz idején alaposan rendreutasítottak, most egyszerre visszakapta a hangját és szinte ordítva követelték, hogy azt a „jött-

mentet“, az a „hochstaplert“ az egész vonalon diszkvalifikálják. Varsányiékát megrohanták a rokonok és ismerősök és, míg tettetett részvétellel beszéltek „szegény“ Adélról, az apjának egyre rágták a fülét, hogy adja ki az utat Gábornak, mert hiszen „nem zörög a levél, ha a szél nem fuj“. Valaminek okvetlen kell lenni a dologban; minden jel arra mutat, hogy abban a röpiratbn mégis van valami igazság. Már pedig, ha csak a tizedrésze igaz is, akkor sem mehet egy Varsányi-leány olyan megbélyegzett emberhez.

A rokoni hadjáratot a vármegyei főjegyző anyja vezette. Az ő fia ugyanis már régóta aspirált Adélra. Most pedig hogy ez a botrány kipattant, teljes gőzzel nekilátott, hogy a helyzetet kihasználja. A főjegyző anyja jóbarátnéja volt a megboldogult Varsányinének s mint ilyen, gyakran látogatott el hozzájuk. Most persze ezekre a látogatásokra a fia is elkísérte s erősen tette a szépet a busuló Adélnek.

Tagadhatatlan dolog, hogy Végyáryval szemben sok tekintetben előnyben volt. Ősrégi nemesi család sarja volt, a birtokuk kitett vagy háromszáz holdat, a vármegyénél nagy tiszteletben állott, kitűnő vadász, ismert jó lovas, csinos fiú és, ami a fő, összesen huszonhatéves volt. Tehát négy évvel fiatalabb, mint Végyáry Gábor. Azonkívül igen szellemes társalgó volt, míg Gábor egyedül a munkának élt, csak komoly tudományos témákról tudott beszélni s valóságos trappista-barát volt ehhez a vig világfihoz képest.

Adélt első napokban kimondhatatlanul lesújtotta a röpirat tartalma. Tetézte a bizonytalanságot, hogy Gábor sem kereste föl Varsányiékát. Ő ugyanis alapos munkát akart végezni. Érintkezésbe lépett az ügyvédjével, úgy gondolván, hogy majd a teljes eredménnyel áll Varsányiék elé. Az ügyvéd biztatta is, hogy rövidesen ki tudja nyomozni a gyalázóirat szerzőjét annyival is inkább, mert Végyáry mindjárt Grünzweiget vette gyanuba, azonban semmi bizonyítékot sem tudtak a szerzőség megállapítása tekintetében megtalálni.

Adél egy ideig csak sirdogált és várta Végyáryt, míg végre apjának elfogyott a türelme s ajánlott levél-

ben szólította fel Végváryt, hogy vagy igazolja magát negyvennyolcórán belül, vagy pedig levonja a konzekvenciákat, Gábort borzasztó lelki kínok gyötörték. Az ügyvédje azonban azon az állásponton volt, hogy az ilyen piskosság kiderítésére nem elég egy hét; néha sokáig, nagyon sokáig kell várni, amíg valamelyik tettes, aki már biztonságban érzi magát, egyszer csak kikottyant valamit, amiből aztán ki lehet indulni. A panaszmegtételére még majdnem teljes három hónapjuk van, azalatt majd csak történik valami. Ami pedig a Varsányi kisasszonyt illeti, ha nem akarja a dolog tisztázását bevárni, akkor nem is szeretne igazán Gábort, mert az igazi szerelem nem alszik ki mindjárt a első rágalom fuvallatára. A öreg Varsányinak meg pláne nincs igaza, mikor ilyen kurta terminust szab meg, mert mérlegelnie kellett volna, hogy Gábornak rengeteg ellensége meg irigye van éppen ebben a városban, ahol hajdanában mint szegény díjnokot ismerték, most meg mint hirtelen meggazdagodott ember szerepél s azonkívül óriási diadalt aratott az árvizveszély elhárításával.

Gábor nem ment el Varsányiékhoz, hanem aatározott, férfias hangon megírta Varsányinak, hogy ilyen rövid idő alatt képtelen a rágalmazóját kinyomozni. Türelmet kér s addig nem akar náluk mutatkozni.

Varsányi ezt a levelet válasz nélkül hagyta.

A főjegyző ellenben egyre sűrűbben vizitelt a háznál s egy hónap múlva Gábornak megküldték az eljegyzési kártyát.

CSINOS JÓZSI AKCIÓBA LÉP.

Végváryt teljesen lesujtotta Varsányiék eljárása. Egy ilyen szennyirat miatt valakinek csak így egyszerűen kiadni az útját, ez mégsem volt helyes cselekedet. Mert egy nyílt ellenséggel szemben könnyen föl lehet venni a harcot, de, mikor egy panfleten se szerző, se

nyomda nincs megjelölve, hogyan teremtsse elő az ember két nap alatt a támadót?

Gábor egészen beteg lett. Ez ermészetes is. A boldog szerelem mennyországából így váratlanul a pokolba zuhanni, ez bizony a legerősebb férfit is megviseli, ha azt a leányt igazán szerette. Pedig ő szerette Adélt kimondhatatlanul. Mint valami lázas beteg, úgy járt-kelt a lakásában a szavát is alig lehetett venni, mindent ráhagyott az intézőjére, ő meg csak ült az asztalnál, mint egy tébolyodott és behunyt szemmel törte a fejét, hogy hogyan is lehetne ezt a szennyes merényletet Grünzweigre rábizonyítani. Mert, hogy a dolog csak tőle eredhet, ez kétségtelenül biztos Gábor előtt.

A személyzetnek mit sem szólt a dologról, azonban Csinos, az intézője, szintén kapott egy példányt abból a röpiratból, és, mert a gazdája már napok óta nem ment át Varsányiékhoz, Csinos könnyen következtethetett arra, hogy ott is felgyújtották a házat. Ezért kitartóan figyelte a gazdáját, nagyon csendes, halk hangon tette meg a jelentéseit, nem kérdezett semmit, nem engedett be a gazdájához senkit, mindenkinek a dolgát ő maga intézte el, hogy a beteg gazdáját senki se zavarja. A mellett egyre törte a fejét, hogy miképen tudna a bajon segíteni, mert ő is abban a meggyőződésben volt, hogy a gazdája egy piszkos aknamunka áldozata lett. Így telt el egy hét, a legkinosabb várakozások között. Végváry arca szörnyen megnyult, a ruha szinte lötyögött rajta, a járása olyan volt, mint egy lábbadozó betegé, szána-lom volt reáélni.

Már vagy tíz nap telt el, amikor ügyvédi levelet hozott a posta. A leveleket mindig az intézői lakba vitték, s ő osztotta szét, melyik a gazdáé, melyik a személyzeté. Az ügyvéd levele nagyon gyöngén volt leragasztva.

— No, most, Józsi, légy ügyes! még az Isten is megbocsátja neked ezt a kis csalafintaságot, hiszen csakis azért követed el, hogy a gazdádön segíts . . .

A pesti ügyvéd pediglen azt írta, hogy annak a gazd Grünzweig Izidornak, aki most a Gergely István nevet viseli, a lakását megtudakolta a bejelentőhivatal-

ban és itt közli, de azt a nyomdát, ahol azt a gyalázkodó röpiratot előállították, még nem sikerült felfedezni. A végén azt írta, hogy „Gabikám, azért ne ereszd bűnnek a fejedet, mert egy kislányért busulni nem jó; valamint hogy régen nem igaz az, hogy csak egy kislány van a világon, gyere csak Pestre, elviszlek a Katolikus Kőr báljára, találász ott annyit, hogy szemedszád eláll!”

— Megvan! — kiáltott fel örömeiben Csinos Józsi intéző ur. De hirtelen körülnézett a szobában, hogy nem jött-e be valaki. Hát nem jött. Most aztán elővette azt a szaktudását, amit már az előbbi gazdája alatt is gyakorolt, s a levelet pontosan visszaragasztotta.

Másnap vasárnap volt, az intéző ur Pestre utazott „sürgős családi ügyben.”

A vasutról egyenest a Grünzweig lakása elé sietett, hogy terepszemlét tartson. Ez a terepszemle kitünő eredménnyel járt, amennyiben pont a házzal szemben egy kis kocsmát fedezett fel. Borban az igazság. Már pedig Csinos Józsi most csakugyan az igazságot kereste. Beült a kocsmába és elkezdett hallgatózni. A szimatja hamarosan bevált. Beállított a Grünzweigék viceházmestere s letelepedett a hosszú asztal mellé, ahol Csinos tanyázott. Csinos meghallotta, hogy magával a vicével van szerenéséje, tehát rögvést társalogni kezdett vele. Vidéki kisgazdának adta ki magát. A második liternél ügyesen ráterelte a beszédet a Gergely urra. A vice nagy hangon jelentette ki, hogy jól ismeri a Gergely urat, ő egyedül bírli azt a házat, mostanában halt meg a felesége, nagyon sok pénz maradt utána. Gyakran járt be a Gergely urhoz, az most sokat irkál, valami könyvet csinál, azt mondja, hogy a bölcseségről írja.

Csinos még egy litert diktált bele a vice urba, aki aztán úgy elázott, hogy már Csinost is alig látta.

Az intéző nagyon jókedvűen érkezett haza. A felesége egyre faggatta, hogy mi járatban volt Pesten, ő azonban eljárkozott minden nyilatkozás előtt. A legelső dolga az volt, hogy behívatta az egyik öreg bérest.

— Hallja kend, Ábris! Maga emlékszik rá, hogy, amikor eltűnt a báró ur alatt az a bornyu, akkor én elsimítottam a dolgot, hogy magának semmi bántódása ne legyen?

— Emlékszem, intéző ur, — felelt a bűnös félősen.

— Hát arra is emlékszik kend, hogy, amikor pityókásan beledöfte a vasvillát abba a lóba, hogy az belepusztult, akkor is én füllentettem a báró urnak, hogy a ló beleesett a vasvillába?

— Hát arra emlékszik-e, hogy maga akkor megígérte nekem, hogy akármire lesz szükségem az életben, maga mindig mellettem lesz?

— Megígértem és tartom is, — felelt Ábris keményen.

— No most akkor jól figyelje meg, hogy mit bizok magára. Maga holnap Pestre megy. Bevisz egy kosár gyümölcsöt. Elmegy ebbe az utcába. Ott talál egy kis kocsmát. De be ne menjen, mert sokat talál inni, magának meg ott silbakolni kell. Hát megáll a kocsmá előtt és elkezdi a gyümölcsöt árulni. De az egyik szeme mindig a kocsmával szemben levő 21-es száma házon legyen. Örökösen azt vigyázza, míg csak ki nem jön onnan egy magas, barna borotváltképű, nagyorrú ur. Amikor meglátja, maga óvatosan szegődjön a nyomába és kövesse mindig, míg csak egy könyvnyomdába nem tér be. Tudja maga, mi az a könyvnyomda?

— Tudom hát! A báró ur is küldözgetett néha olyan helyre, ahol a könyveket csinálják.

— No látja! Hát maga addig maradjon Pesten, ameddig azt a zsidós kinézésű urat meg nem látja egy nyomdába bemenni. Ha kell, egy hétig is ott maradhat. Ha aztán rajtaeszte, akkor tegye le a kosarát vegyen ki a zsebéből papirost meg plajbászt és írja fel pontosan annak a nyomdának a címét. Utcát, házszámot.

— Hát a neve nem kell?

— Dehogynem kell, csak le tudja maga írni!

— Én ne tudnám?

Másnap Ábris bátyó utra kelt. A fontos diplomáciai küldetést még első nap sikeresen megoldotta. Grün-

zweigot meglátta, amint kilépett a kapun, rögtön utána vetete magát és nagy örömmel látta, hogy a szomszéd utcában befordult egy pincehelyiségbe. Nosza csak oda!

„Büchler Jakab könyvnyomdája.“

Az öreg örömeiben lecsapta a kosarát, kirántotta a zsebéből a papirost és felírta nagy keservesen a zsidó nyomdász nevét. Utcát, házszámot szintén.

No, de most haza kellene rohanni. Mit csináljon a sok gyümölcse! Egyszer csak nagy lármát hall. Az iskolából tódultak ki a gyerekek. Kitünő eszme villant meg az agyában: elkezdte a gyerekeknek a portékáját osztogatni — ingyen. Persze rögtön „elkelt“.

Délután már nagy garra ujságolta, hogy megtalálta Gergely uraságot is, meg a nyomdát is. Husz koronát kapott ezért az intézőtől.

A rákövetkező vasárnap Csinosnak megint „sürgős családi ügye“ akadt és fölment Pestre. Vásárolt egy levélpapírt meg egy boritékot, aztán a kocsmában nagy ákom-bákom betűkkel ráírta a papírra: „Azt a piszkos füzetet a Büchler Jakab nyomta!“ Átresz és punktum. Azután leragasztotta a boritékot és ajánlva feladta a gazdájának.

Mikor kijött a postáról, kidüllesztette a mellét:

— No, Csinos Józsi! Ugy-e, ember vagy te? Amit az a pesti fiskális egy hónapig se tudott megcsinálni, azt egy hét alatt megcsináltad!

Szegény Csinos! Ha tudta volna, hogy a gazdájának már későn jött ez a segítség . . .

FRÁTER BRUNÓ.

Másnap reggel Gábor a ferenciek zárdájába ment és bekopogtatott a páter guárdiánál:

— Laudetur Jesus Christus! Doktor Végváry Gábor földbirtokos vagyok. Alázatos tisztelettel kérem főtisztelendőségedet, méltóztassék kegyesen kieszközölni, hogy Rendjünkbe fölvéessen.

A guárdián nagyot nézett, mikor az elegánsan öltözött ur ezt a nem mindennapi kívánságát előadta. Ritka eset volt, de azért meg kellett fontolni, mert meg-esett már, hogy valakit egy nagy csalódás szerfölött elkeserített, aztán, mikor elmúlt a fájdalom, akkor csak visszaszökött a világba.

A guárdián széssel kínálta meg Gábort, aztán leült vele szemben és erősen a szemébe nézett, mintha a szándékának komolyságát akarná fürkészni.

— Nézze, kedves fiam, az ugynevezett „felvilágosodottság“ korszakát éljük, és az Egyház igen sokat szenved ettől az álvilágosságtól. Az ön korában már nem számíthatunk arra, hogy a nevelését majd bizonyos irányba tudjuk terelni, mint azokét a tizennégyéves noviciusokét. Ezért tüzetes és alapos vizsgálat tárgyává kell tennünk azokat az indítókakat, amelyek folytán ön ezt a lépését meg akarja tenni. A szerzetesi hivatáshoz pozitív erényekre van szükség, különben az illető maga is boldogtalan lesz, s a szerzet is egy beteg, bēna tagot nyer vele. Mert, ahogy Kempis Tamás mondja, sokan szídják a világot, hogy gonosz és csalfa, de azért mégsem tudják elhagyni. És jóllehet nem élnek benne, azokat a hiú örömöket mégis sokszor visszaki-vánják. Krisztus Urunk, amidőn Péter azzal a kérdéssel állt elébe, hogy ime, mi mindent elhagytunk és kö-vettünk Téged, mi lesz tehát a jutalmunk? — azt fe-lelete, hogy ti, akik mindent elhagytatok és követtetek engem, tizenkét itélőszéken fogtok ülni. Nem elégedett meg annak a megállapításával, hogy Ő érette mindent elhagytak, hanem hozzáfűzte, hogy aztán követték is Őt. A világot megutálni, meggyűlölni, elhagyni: ez nem keresztény erény. Krates, a böles és sokan mások is megtették, hogy elhagyták a világot, azonban föl-venni a keresztet és követni Krisztust, ez már pozitív erény. Nincs jogom önt most mindjárt az első órában kikérdezni, hogy miket élt át a világban, ha azonban pusztán a csalódások hozták ide a zárda küszöbéhez, akkor azt kell mondanom, hogy még nagyon sok csaló-dást kell átélnie, hogy ne csak megvetni tudja a csalfa, hiú világot, hanem a kereszt viselésének pozitív erényé-hez is feljusson.

Gábor szinte felkiáltott fájdalomában:

— Hát elutasít főtisztelendő atyám?

— Én, kedves fiam? Dehogy! Nekem is jól esett, mikor a szerzet megnyitotta a kapuit az én beteg lelkem előtt. Mert, tudja meg, én is mint főhadnagy kopogtatam be egykori elődömhöz. Azonban nagyon meg kell vizsgálnia önnek is, hogy képes lesz-e egész életét minden szórakozás nélkül közöttünk előlteni, mert Krisztus Urunk azt tanítja, hogy, aki kezét az ekén tartja és visszanéздеgél, az nem méltó a mennyek országára. Azt ajánlom, legyen a vendégünk néhány napra. A páter provinciális ugyis mostanra jelezte érkezését, ha aztán nem tetszik meg önnek a mi életünk, minden neheztelés nélkül Isten áldását kérjük az ön további életére, ha pedig az Ur önt ide hívta, szeretettel fogadjuk testvérünkül.

*

Egy hét múlva megérkezett a provinciális. Gábor addig mindennap résztvett a kórusi imákon, ministrált egy öreg páternek, aztán a délelőttöt a könyvtárban töltötte, délután pedig egy órát a gvardián társaságában sétált a zárda kertjében vagy a szőlőjében. Természetesen az ilyen séták alatt Gábor részletesen elmondta egész életét. A gvardián szeretettel és részvétellel hallgatta Gábor elbeszélését s egyuttal beleegyezését kérte, hogy a főbb momentumokról a provinciálisnak referálhasson.

A provinciális mindjárt másnap hívatta Gábort.

— Kedves fiam, a páter gvardián részletesen jelentést tett nekem az ön dicséretes szándékáról, valamint azokat a motívumokat is jelentette, amelyek önt a világ elhagyására késztetik. Ahogyan ön a zárdánkban töltött egy hét alatt viselkedett, a zárda minden tagjában azt a hitet érlelte meg, hogy önt igazi meggyőződés vezette ide. Már most mindjárt fölvenném önt, ha egy nagy akadály nem volna. Ön ugyanis tetemes vagyonnak a tulajdonosa, s ezt a fogadalom letétele előtt át kell adnia valakinek. Van rokona?

— Nincsen senkim, főtisztelendő atyám. A vagyonomat természetesen a Rendnek szándékozom átadni s erről akár ebben az órában írásban intézkedhetem.

— Ezt a nemeslelkű adományt hálás köszönettel fogadjuk, azonban figyelmeztetnem kell arra, hogy ezt az átruházást csak a fogadalom letételkor eszközölheti. Ki fogja addig a birtokát kezelni?

— Ezzel már megbízom az ügyvédemet, aki a Fő-tisztelendő uréknak is jogtanácsosa. Együttal kikötöttem, hogy hollétemet a legszigorubb titok pecsétje alatt őrizze, mert a régi ismerőseim közül, a keresztatyámon kívül senkivel sem óhajtok levelezni. Ami pedig a birtokom jövedelmének hováfordítását illeti, erre nézve csupán az a szerény kérésem lenne, hogy az édesanyám és a nagyanyám sirjáról az ottani plebániák gondoskodjanak.

— Mindezt ezennel tudomásul veszem. Amint tudja, a noviciátus jelenleg ebben a zárdában van. Ön tehát holnap megkezdheti a beöltözést megelőző szentgyakorlatot, amiről még ma értesítem a páter magisztert. Együttal írok az ügyvéd urnak is, hogy engem formálisan értesítsen az ön birtoka kezelésének átvételéről s együttal megkérem, hogy önnek minden hónapban tegyen jelentést, mindaddig, míg a mi megbizottunként a birtok kezelését átveheti. Most pedig menjen az oratóriumba, és ahogyan csak tud, olyan buzgón kérje az Ur Jézust, hogy ezt a lépését egész életében soha meg ne bánja!

*

Elérkezett a beöltözés napja. A konvent-mise előtt mindenki az oratóriumba vonult, hogy jelen legyen az ünnepi aktusnál.

Gábor letérdelt az oltár elé, s gvárdián levette róla a szalonkabátját: az apostol szavainak kíséretében:

— Exuat te Deus veterem hominem et induat novum hominem. (Vetköztessen ki téged az Isten a régi emberből és öltöztessen uj emberré). És ráadta a szerzetesi köntöst.

Majd a kar rázendített a 132. zsoltárra:

— Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum. (Ime mily jó és mily kellemes a testvéreknek együtt lakni).

A szertartás végén mind odajárultak az uj testvérhez és a vállára tették kezüket:

— Pax tibi, frater! (Béke neked, testvér.)

A gvardián pedig kihirdette:

— In saeculo Gabriel vocatus in Religione frater Bruno vocabitur. (Aki a világban Gábornak hivatott, a szerzetben Bruno testvérnek fog hivatni.)

*

Frater Bruno igen csendes, megelégedett szerzetes lett. Olyan jól esett neki, hogy egyszerre megszűntek minden gondjai, nem háborgatta senki, nem kellett semmiért a fejét törnie, megtanulta a napi leckét, ami ugyancsak nem fárasztotta ki, aztán élhetett a szent tudományoknak. A könyvek a leghűbb barátok; azokban soha sem csalódik az ember. És Gábor most végre igazán boldognak érezte magát, mert csak az az igazi boldogság, amelynek megszűnésétől, megszakadásától nem kell tartani. Már pedig, aki a jó Istennek szolgál, annak soha sem kell félnie attól, hogy valaha csalódás vagy veszteség fogja érni.

Az ügyvéd időközben elküldte Gábor ruháit és könyveit. Most már tehát semmije sem maradt a világban.

*

Frater Bruno (nevezzük Gábort most már ezen a néven) minden hónapban megkapta az ügyvéd je jelentését a birtok állásáról. Azt is megírta az ügyvéd, hogy az intézője szörnyen busul utána, de pontosan, lelkiismeretesen végez mindent, hogy a doktor ur, „ha visszatér külföldi utjából“, ne találjon semmi hibát.

*

Azt az ajánlott levelet, amit Csinos intéző Pesten a gazdája címére föladott, már nem az vette át, hanem az ügyvédje. Nem soká gondolkozott, hanem benyújtotta a törvényszéken a följelentést a Végvárytól előzően kapott felhatalmazás alapján, sajtó útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés címén. Terényi ügyvéd a nyomdász ellen indította meg a pert, de az egy esztergályoslegényt nevezett meg „szerzőnek“ s ez a szerencsétlen majdnem analfabéta alak került a vádlottak padjára. A tárgyalás iránt igen nagy érdeklődés nyilvánult meg. A „Harsona“ is tudósítót küldött Pestre, nemkülönben a városból, aki csak tehette, bejött a tárgyalásra. Ott volt még Varsányi is. Sőt Grünzweig is,

miután megszagolta, hogy Végváry nem jelenik meg a tárgyaláson, vakmerően helyet foglalt a hallgatóság soraiban. Azt hitte, hogy ott senki sem ismeri. Az ügyvéd azonban, bizonság kedvéért, Csinos Józsefet, meg Ábris bácsit is behozta, s az utóbbi rögtön felismerte. Meg is mutatta az ügyvédnek. Annak meg ez nagyszerűen kapóra jött.

A tárgyalás igen rövid volt. Az elnök mindjárt az első kérdéseknél megállapította, hogy fizetett stróman-nal van dolga, akinek fogalma sincs a vád tárgyává tett röpiratban előforduló kifejezések jelentőségéről, s átadta a szót Terényi ügyvédnek. Ez is mindjárt így kezdte a vádbeszédét:

— Ez az esztergályoslegény, akit az esküdt urak a vádlottak padján látnak, épen úgy nem szerzője annak a mocskos röpiratnak, mint ahogy én nem irtam a Corpus Jurist. A tulajdonképeni, a valódi szerző, aki helyett ez a szegény fiú, valószínűleg nyomoruságából, a szerzőséget vállalta, a főmagánvádlónak régi, elkeseredett ellensége, Grünzweig Izidor, jelenleg Gergely István, aki egy leány szerencsétlenné tétele miatt kénytelen volt lemondani az állásáról. Ez az egyén nem átal-lotta most is idejönni, ott ül a hallgatóság soraiban és várja, hogy mekkora büntetést kap ez a szegény fiú, akinek ahhoz az irigységszülte röpirathoz semmi, de semmi köze nincsen. Igen tisztelt esküdt urak, az ügyfelem nevében úgy önökhöz, mint a tekintetes királyi törvényszékhez csak egy kérésem van: ha bűnösnek talál is a vádlottat, enyhe büntetés kiszabásáért esedezem.

Az esküdték visszavonultak a tanácskozóba. Alig öt perc múlva már ki is jöttek s az elnökük kihirdette a verdiktet: a vádlottat nem találták bűnösnek. A törvényszéki elnök erre kihirdette a felmentő ítéletét.

A tömeg egymás hegyén-hátán tódult ki a folyó-sóra. Csinos és Ábris bátya nagy nevetve mutattak rá Grünzweigre:

— Ez volt az!

A publikumnak sem kellett több. Csak úgy zudul-tak az ütlegek a Grünzweig hátára. Rohant kifelé, akár-csak az ősei az égő Jeruzsálemből.

Varsányi pedig odalépett Terényi ügyvédhez és

formálisan bocsánatot kért, hogy annak idején ennek a szennyiratok hitelt adott s megkérte az ügyvédet, hogy, mihelyt ír a „külföldön tartózkodó“ Végvárynak, biztosítsa őt további barátságáról.

Ha tudta volna, hogy mennyire elkésett ezzel a jóvátétellel!

AZ UR ISTEN NEM SIET . . .

A zárdai életben is hamar lepereg egy esztendő. Az ember azt hinné, hogy tegnap jött ide, pedig már új direktórium mutatja az évfordulót.

Fráter Brunónak nagyon nehéz volt ez az első esztendő. Ha csupán azt az egyet gondoljuk meg, hogy a társai közül a legidősebb is tizenkét évvel volt fiatalabb, mint ő, s ehhez a társasághoz kellett neki, hogy ugymondjuk, uniformizálódnia, ezek között kellett élnie egy folyton kinzó emlék nagy fájdalmáival, akkor igazán kalapot kell emelnünk az ő bölcs előljárói előtt, akik, az ő lelki szándékának tisztaságát belátva és átérvezve, elviselhetővé tették neki ezt a kimondhatatlan kontrasztot, ami az ő földbirtokos-élete és egy szűk cella szegénysége, a vőlegényi boldogság és a szent hallgatás között mutatkozott. Ahol lehetett, kivételt tettek vele, komolyabb munkákat bíztak rá, nem vették tőle szigorúan a klerikusok napi leckéinek betanulását s iparkodtak fel-felujuló nagy fájdalmát enyhíteni.

Senki sem ura azonban az álmainak. Hányszor jelennek meg álmunkban olyan képek, amelyekre csak fájdalommal tudunk gondolni, hányszor mosolyognak reánk olyanok, akiknek elvesztése örökösen fájó sebet ütött a szivünkön. Bizony, szegény fráter Brunó is sokszor álmodta, hogy ő még mindig doktor Végváry Gábor, a földbirtokos, a vőlegény, s álmaiban ott sétált Adéllal karöltve az orgonabokrok között, szerelmes szavakat suttogva egymásnak. Jaj, de keserves az ilyen álmából a fölébredés! Mikor javában ölelte az imádott

lényt, egyszerre megszólal a kolostor esengetyűje, az excitátor végigfut a foyosón s rákoppant a cellák ajtajára:

— Laudetur Jesus Christus! Hora quinta est!

*

Végre aztán letelt az ujoncév, s letehetette az egyszerű-fogadalmakat. Szinte sugárzott a arca a lelki boldogságtól, amikor az oltár előtt hangosan elmondta:

— Ego voveo observare regulam Fratrum Minorum, vivendo in obedientia, sine proprio et in castitate. (Fogadom, hogy megtartom a Kisebb Testvérek szabályát, élván engedelmességben, tulajdon nélkül és tisztaságban.)

A fogadalom letétele után a társainak megengedték, hogy néhány napra hazamehessenek a szüleikhez. Neki azonban nem volt hová mennie.

Még egy hétig ott maradt az ujonnan érkező kándátusokat betanítani, azután az előljárók intézkedése folytán elutazott abba a zárdába, ahol a teológiát hallgató növendékek laktak. Itt már sokkal könnyebben érezte magát, a társai is mind komoly fiatalemberek voltak, akik már legalább három év óta voltak a rendben s így kirostálódtak. De maga az idő is komolyakká tette őket, hiszen épen ekkoriban kezdődött a szerb háború, amelynek lángjai csakhamar az egész világra átesaptak. A zárdában is sokat beszéltek a háboru borzalmairól, sokan jöttek a páterekhez sírva, kinek a fia, kinek a férje, kinek a testvére esett el, és ők csak imádkozak, egyre többekért...

Novemberben egy felvidéki zárda gvárdiánja érkezett hozzájuk. Valami jelentenivalója volt a provinciálisnál, aki szintén abban a zárdában székelt. A vacsoránál, miután a lektor befejezte az olvasást, csendes társalgás indult meg. Kérdezték az érkezett vendéget, hogy mi az ujság odafent náluk.

— Hát történt valami nálunk, amit önök is felhasználhatnak egy prédikációban. Nem jó az Ur Isten bosszúját kihívni, az ünnepeket semmibe se venni. Megrendítő eset volt az. Nehány nyegle uriembernek az a furesa gondolata támadt, hogy pont Mindenszentek napján menjenek vadászni. En figyelmeztettem őket, hogy urak, ez még sincs rendén, van elég idő az esz-

tendőben. De ők a szemembe nevettek. Azonban nem soká nevethettek. Amint ugyanis felálltak lesbe, nem tudni, hogyan, az egyikük, egy fiatal vármegyei főjegyző, valami Fenyéry nevű, egyszer csak azt veszi észre, hogy mögüle egy jókora vadkan törtet elő a sűrüből. A puskájához kap, elsattantja a ravaszt, de a puska csütörtököt mond. A vadkan neki. Kiáltására a többiek összeszeladnak, vagy husz lövés éri a vadkant, de az már végzett az áldozatával. Ugy hozták kocsin a zárdá udvarába még aznap este.

Mindenki elszörnyülködve hallgatta a gvardián elbeszélését, és csak később tűnt föl a provinciálisnak, hogy fráter Brunó az asztalra borul s a kezeibe temeti az arcát.

— Fráter Brunó! Ismerte talán azt a szerencsétlenül jártat?

Brunó föláll, erőt vesz magán és remegő hangon feleli:

— Igenis, jól ismertem . . .

Az a szerencsétlen az Adél férje volt.

VIRÁGVASÁRNAP.

A bölvassottságú páter lektor nagy buzgósággal magyarázta a teológusoknak Hurter dogmatikáját. Az idén azonban az ő hangján is megérzett a háboru hatása. Hiszen neki is voltak fiatal rokonai a fronton, akikről, ha mint szerzetes, elszakadt is, de az oltárnál mindennap megemlékezett róluk. A magyarázataihoz rendszeren a mindennapi életből vett példákat applakált, hogy növendékeit a gyakorlati életre is előkészítse.

Lassankint eljött a tavasz. Már második éve dult a háboru, vértől párolgó harcmezőkre esett a márciusi nap sugára.

A zárdában is kezdtek készülődni a husvéti szertartásokra, az idősebb teológusok énekpróbát tartottak a fiatalabbakkal. A páterek mind a gyóntatással voltak elfoglalva. Most mindenki sietett az Ur Istenhez, mert a

legtöbb ember igen jó imádkozó lesz, mikor szorul a kapca. Most pedig mindenkinek volt miért félnie . . .

Végre felvirradt a virágvasárnap. Barkaszentelés. Passzió.

A misét maga a gvardián celebrálta, s így ő végezte a barkaszentelést is. Fráter Brunó a cerimonista tisztét töltötte be. Ott állt az oltárnál karingben s komolyan figyelt mindenre, hogy semmiben hiba ne történjék. A gvardián elvégezte a hosszú imádságokat, megszentelte a barkákat, aztán szétosztotta a papság között, majd, miként a szertartás előírja, a szerepát kiénekelte:

— Procedamus in pace!

A menet elindult az oltártól, majd a templomból kiérve, megkerülte a teret, aztán visszatért a templomhoz. Az énekkar, mint tudjuk, ilyenkor előre bevonul s a templom ajtaját bezárják. A papság künn marad, későbbi bevonulásával jelképezvén az Úrnak e napon történt bevonulását Jeruzsálembe. A szintén kívül maradt nép pedig magában olvassa a szent szöveget.

Felzengnek a halhatatlan, örökszép disztichonok, amelyeket a bebörtönzött Theodulph püspök szerzett:

„Gloria, laus et honor tibi sit, Rex Christe, Redemptor.

Cui puerile deus prompsit Hosanna pium.“

(Dicsőség, dicséret és tisztelet Neked, Krisztus Király, Megváltó,

Kinek gyermekek dicséneke zengett áhítatos Hozsannát.)

A papság a templomon kívül ismétli ezt a versszakot. A Brunó érces hangja erősen kihallatszik a többi hat asszisztens hangja közül.

Egyszerre csak egy szikár, összes ur meg egy gyászruhás fiatal hölgy törekszik előre s megállnak a papság közelében.

A hölgy egyszerre elsápad, megragadja az öreg ur karját:

— Ez ő! Apám, ez ő!

— Talán csak hasonló, leányom. Hiszen Gábor külföldön jár . . .

— Nem, apám, ez ő! Minden mozdulata az övé. A

hangja is egészen az övé.

— Hihetetlen. Hiszen az ügyvédje azt mondta . . .

— Apám, én ráismertem. Jaj, de megfájdult a szívem! Menjünk egy kissé innen, nem bírok tovább a lábamon állni . . .

Az emberek utat engednek, az öreg ur elvezeti a sápadt hölgyet, leülteti egy padra. A hölgy sír, zokog keservesen.

— Istenem, de borzasztó viszontlátás! Hát ő ennyire elkeseredett . . .

— Azt hiszem, leányom, hogy nagyon szeretett téged.

— Nagyon szeretett. Akkorha vagyonról lemondani és egy szűk cellával beérni . . .

— Ehhez valóban hősi lemondás kell, — fejezte be az apa.

Néhány pillanatra csend állt be. Adél eltakarta az arcát a zsebkendőjével és egyre zokogott. Az apja szótlanul állt mellette. Nem talált szavakat, amikkel a lányát vigasztalni tudta volna. Később azonban mégis megkockáztatta a kérdést:

— Nem lenne célszerű mégis teljes bizonyosságot szereznünk? Én már sokszor hallottam hasonló eseteket, amikor két arc tökéletes mása volt egymásnak . . . Hej, de kár volt ebbe a városba jönnünk a Terka nénéd látogatására!

A templomon kívüli szertartás ezalatt befejeződött. Háromszor megkopogtatták a templom ajtaját, mire belülről kitárták s a papság bevonult a néppel. A kar rázendített az énekre:

„Ingrediente Domino in sanctam civitatem . . .“
(Midőn az Ur bement a szent városba . . .)

Adél ismét hallani vélte a Gábor hangját:

— Látni akarom őt! Apám, menjünk a templomba! Menjünk egészen előre!

Varsányi is belátta, hogy itt hasztalan minden erőlködés. Egy leány még esztendőik múltán is megismeri a szerelmese mozdulatait. Megálltak majdnem egészen a szentély korlátjánál. Adél egy szót sem szólt, csak nézte egykori vőlegényét, nézte szakadatlanul, mintha minden mozdulatát magába akarta volna szívni.

Mintha még most is az övé volna, együtt sétálnának a parkban, holdvilágos, csókos estéken . . .

A mise nagyon sokáig tartott. Vidéken nem lehet a passzióból egy szót sem kihagyni, minden ember kívülről tudja a szövegét. Ugy tizenkét óra lehetett, amikor a papság elvonult az oltártól. Amint a gvardián áldást adott, Brunó vette át tőle a szentelőt, s ebben a pillanatban szembekerült Varsányiékkel, de természetesen nem látta őket.

Kijöttek a templomból. Adél olyan kimerülten lépkedett, mint aki valami igen nagy súlyt cepel. Hallgatott. Olyan vihar dult a szívében, aminőhöz foghatót még regényekben sem olvasott. Az apa törte meg a csendet:

— Most pedig végére járunk a dolognak!

Adél fáradt hangon rebegte:

— Beszélni szeretnék vele . . . Legalább még egyszer . . .

A zárda kapuján épen ebben a pillanatban lépett ki a harangozó, aki a mise alatt perselyezett. Varsányi rögtön megfogta:

— Mondja csak, barátom, hogy hívják azt a magas barna tisztelendő urat, aki a mise alatt ott állt az oltárnál oldalt.

— Aki a ceremonista volt? Az a Brunó tisztelendő ur.

— Brunó?

— Igen, Brunó.

— Nem tudná megmondani, barátom, mi volt annak a tisztelendő urnak a világi neve?

— Honnan tudnám? A sematizmusban is csak a szerzetesi név meg a vezetéknev van benne . . .

Varsányi egy ötkoronást vett elő, és mondta:

— Barátom, szerezz nekem egy sematizmust, rögtön vissza is viheti.

A harangozónak földerült az ábrázata:

— Rögtön hozom, nagyságos uram!

Kerített is egy sematizmust, alig telt bele két perc.

— Ezt meg is tarthatja a nagyságos ur. De most már sietek, mert harangoznom kell. Nagyon szépen kö-

szönöm. A kezüket csókolom!

Varsányi fellapozta a semetizmust. Megtalálta benne a zárdát. Aztán hangosan olvasta:

— Clerici sacrosanctae Theologiae studentes: In primo anno: Frater Bruno Végváry . . .

Adél felsikoltott:

— Jaj nekem!

Varsányi ijedten nézett a leányra. De hirtelen egy mentő ötlete támadt:

— Adélkám, még nincs minden elveszve . . . Menjünk be és kérjük meg a főnökét, hogy beszélhessünk vele.

— Oh, Istenem, ha sikerülne!

Beléptek a zárdá kapuján. Egy hosszú folyosóhoz jutottak, amely közvetlen a templom falánál húzódott végig. Egy tisztas öreg páter jött velük szembe. Varsányi megállt előtte, bemutatkozott és előadta a kérését.

Az a páter pedig nem volt más, mint maga a provinciális. Amint Varsányiékkal egy-két szót váltott, rögtön eszébe jutott Brunó elbeszélése. Ő mindjárt első napon elmondta tüstént a provinciálisnak.

A provinciális végighallgatta Varsányi szavait, aki persze nem árulta el, hogy az a szerzetes a leánya vőlegénye volt, azután lassan, minden szót megnyomva, így felelt:

— Uram, bocsásson meg, a kérését nem teljesíthetem. Brunó testvér előttem is kijelentette, hogy a világban nincs senkije, rokonai nem élnek s hogy levelezni sem kíván senkivel. Az ő telki üdve érdekében az ön kérését meg kell tehát tagadnom.

Adél nem tudta tovább türtőztetni magát. Keserves zokogásban tört ki. A provinciális jól tudta, hogy mi fáj szegénynek:

— Nagyságos asszonyom, nyugodjék bele a változathatatlanba. Mások még nagyobb áldozatot is meg hoznak Krisztusért. Brunó testvérünk itt megnyugvást talált s imádkozik azokért, akik a világban szeretettel voltak hozzája. Erről a látogatásról azonban nem tehetnek előtte említést.

E pilanatban megszólalt a kórus csengője.

— Bocsássanak meg, távoznom kell. Amit mondtam, azt megmondtam, többet nem tehetek. Ó Krisztus és végleg szakított a világgal. Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A páter meghajtotta csuklyás fejét és eltávozott.

Adél apja karjára támaszkodva tántorgott ki a kolostor folyosóján. Még most is egyre sirt, zokogott.

Varsányi lemondó hangon jegyezte meg:

— Nem mondott igazat az az ügyvéd, mikor azt mondta, hogy ő külföldön van; sokkal messzebb van tőlünk, mintha a föld másik felén élne . . .

És Adél az életben nem látta többé a vőlegényét . . .

HÁBORUS PRIMICIA.

Gábor és kurzustársai fölött is elrepült az a három esztendő, amelyet a szabályok előírnak az egyszerű-fogadalom letételétől számítva, hogy a szerzetesnövendék az ünnepélyes fogadalmat letehesse. Mig azonban a társai a fogadalom letétele után is tovább tanutak, ő befejezte a törvényesen előírt tanulmányokat, mivel logikát és kánonjogot már jogászkorában hallgatott. Így aztán már semmi akadály sem volt annak, hogy az egyházi rendeket is fölvegye. Sőt, hogy még nagyobb legyen az öröme, a provinciális közölte vele, hogy respektálja az ő világi keserű tapasztalatait s nem alkalmazza a pastorációban, hanem a növendékek egyik lektora lesz, egyelőre csak filozófiából és kánonjogból.

Brunó benső lelki buzgalommal készült erre a nagy napra. A lelke tiszta volt minden világi salaktól. Azokat a vágyakat, amelyek hajdanában szertelenül ösztökéltek, már régen eltemette és semmi hiányát sem érezte azoknak a csillogó, hiú ábrándoknak, amelyek annyi tüskén-bokron csalogatták a fjukorában. Belátta, hogy milyen változó, mulandó, ingatag minden világi vonzalom és szeretet s hogy mállik szét az első kedvezőtlen fuvalomra. Csak a Ur szeretete örök és vátoztatlan.

Egy ujmise mindig nagy ünnep a szerzetesrendnek. Az oltárt földiszítik, az ujmisésről nagy beszédet tart egy jeles szónok, a rokonság részére külön helyet reerválnak, s az ujmisés pap áldásáért apraja-nagyja a szentély korlátjaihoz siet.

Brunó, az új páter csak egyet kért: hogy neki ne tartsanak ünnepi beszédet... Ez a kívánsága érthető is volt. Rokonok nem voltak, akikhez beszélhetett volna az ünnepi szónok, az életről sem óhajtott aforizmákat hallani, azután neki már kijutott a világban az ünnepeltetésből.

*

Meggyújtották a gyertyákat a virágokkal elhalmozott oltáron. Megkondultak sorra a templom harangjai. A segédkező papság felállt a sekrestye ajtajában. A provinciális megadta a jelt, egy fráter meghuzta a csendő zsinórját és felzugott az orgona. Minden szem Páter Brunóra irányult, aki manuduktorával lassu léptekkel közeledett az oltárhoz. Megálltak. Lebocsájtották a csuklyáikat, aztán páter Brunó ünnepies hangon elkezdte:

— Introibo ad altare Dei... Bemegyek az Isten oltárához

Az énekar igen kitett magáért. Már régen nem hallottak a hívek ilyen gyönyörű énekeket. Szinte sajnálták, mikor vége lett a misének. Az ujmisést pedig még a segédkező öregek is megcsodálták; olyan precizitással és minden lámpaláz nélkül végezte az első miséjét, mint valami öreg páter. Nem kellett neki semmit magyarázni.

A mise végén az ujmisés megáldotta a népet, ami bizony több mint félórát vett igénybe.

Mikor a végén a nép kijött a templomból, egy öregasszony a meghatottságtól könnyezve mondogatta a körülötte állóknak:

— Jaj, de szép volt! Istenem, de gyönyörű volt! Életemben sem láttam még ilyen szépet! Hanem ez az ujmisés tisztelendő ur annyira hasonlít arra a Gabi urfira, akiknél én tizenhat évvel ezelőtt szolgáltam...

Grünzweig-Gergely ezidőtájt abban a faluban lakott, ahol a feleségének egy kisebb birtoka volt. Október végén annak a kis falunak a csendjét is

megzavarta a pesti forradalom hire. Amint tudjuk, az a szennyes áradat csakhamar kiterjedt az egész országra. Abban a kis faluban is levágták az arra utazó tisztek sapkájáról a király monogrammját. A haza özönlő katonák örületes lövöldösést vittek véghez. A falu aprajánagyja ordítózva éltette a nemzetitanácsot, amely najdmegalapítja a független Magyarországot. Mindenki mámoros volt, mert szentül hitték, hogy most egy boldog, békés korszak fog bekövetkezni, katonaság nélkül...

Nemsokára olyan hangok hallatszottak, hogy most már nem kell templom, nem kell a papság, hiszen a német császár is azt mondta, hogy „az Isten elhagyott bennünket“, idehaza is azt hirdették, hogy „a magyarok Istene megfagyott Szibériában“ — hát akkor minek prédikálnak még mindig a mennyországról meg a poklóról, mikor egyik sincsen! A munka legyen az ember imádsága s legyen vége annak a népbolondításnak, „ne imádkozzanak sokoropátkai szent Antalhoz!“

Grünzweig kimondhatatlanul örült a forradalomnak. Miért ne? A faluban most ő állott a forradalmi mozgalom élére. Minden nap szónokolt valahol. Hívei egyre szaporodtak. Földosztást, adómentességet, szavazati-jogot ígért nekik, no meg a fősolgabíró, alispán elesapását, a jegyzők megrendszabályozását, fináncok internálását és minden képzelhető földi jót. Az emberek annyira rajongtak érte, hogy, ha rajtuk áll, még köztársasági elnöknek is megválasztották volna.

Márciusban aztán megtermette e Károlyi-rezsim az ő szűgyenletes gyümölcsét, a proletárdiktatúrát.

Grünzweig oda volt az örömtől. Kifejtette, hogy minden világhódító eszmének Keletről kell jönnie; a kereszténység is Keletről jött és, mikor már „lejárta magát“, most átadja a helyét a bolsevizmusnak, amely szintén Keletről ragyogja be a világot.

A feltüzelt nép még aznap délután a katolikus párokia elé vonult s ott éktelen ordítózással szidta a csuhásokat. A plebános még idejekorán lehuzatta a függönyöket, s így a vörös agitátor gyalázkodó beszédét csak a néphez intézhette. A hatás azonban nem maradt el. Még aznap éjjel ellopták a pap csirkéit, sertéseit, majd fölfeszítették a templom pincéjét és megitták az egész

bort. A plebánosnak ezentul a hivek adták a miséhez szükséges bort, csak úgy, titokban.

A falu birája, akit persze régen letettek, súlyos betegten feküdt s talán ez volt a szereacséje, hogy megkimélték a támadásoktól. Annál többet szenvedett a jegyző, akitől mindent megköveteltek, de minden hatalmat elvettek tőle.

Gyűlés gyűlést követett, mert a népet „tájékoztatni kellett“ a világpolitikai helyzetről. Természetesen Pest-ről is jöttek le „szónokok“, még pedig a választott nép soraiból, akik nem mulasztották el a nép lelkére kötni, hogy egy emberként álljanak Grünzweig mögé, mert ez a férfit fogja őket a jólétbe vezetni.

Minden hazafias egyesületet feloszlattak, mivel „a háromszínű lobogó alatt csalták eddig legtöbbször a népet“.

Azok a vallási társulatok, amiket a plebános éveken át alapított, most mind felesküdték a bolsevizmus zászlójára (akár csak később a spanyoloknál) s a jámbor öreg pap sirva tépelődött magában, hogy hát mi volt eddig a vallásosság alapja, hogy ilyen könnyen kirúgták maguk alól . . .

Meg kellett alakítani itt is a munkás- és katonatanácsot. Grünzweig a vádbiztos „tisztségét“ vállalta, ami ismét óriási népszerűséget szerzett neki. Majd ad ő a burzsujoknak, csak elébe kerüljenek!

Szemfényvesztésül aztán beválasztották a félszemű kovácsot, aki rémesen tudta szidni a „fehéreket“, továbbá Csutak Ferkót, az uraság volt kocsisát, aki szép időt töltött el Illaván, meg a falusi baktort, aki törzsvendége volt Ehrenstein kocsmárosnak s most is sokszor besurrant hozzá, mert állandóan fájlalta a máját . . .

A forradalmi törvényszék másnap már működött. A járási takarékpénztár egyik tisztségviselője meg akarta menteni a pénzt, de a faluban lefogták. Ez volt az első vádlott, Főbelőtték. A vörösök, akiknek Csutak Ferkó lett a parancsnokuk, másnap megint hoztak valakit. A gróf kasznárja volt. Ez is el akart valamit rejteni, de rajtakapták szegényt. Grünzweig ő felett is dörgedelmes vádbeszédet trtott s halálra ítélték. A kisbirót, aki a plebánosnak akart valami ennivalót becsempészni, „az

enyhitő körülmények figyelembevételével" (hat gyermeke volt) őt esztendőre ítélték. A falu jegyzője elmentekült, Vörös katonákat küldenek utána, fölvernek minden bokrot, de sehol sem találják. A forradalmi törvényszék „in contumaciam“ halálra ítéli. A postamester is renitenskedik, szabotál. Agyonlővetni nem lehet, mert akkor ki az ördög vezeti a postát? Grünzweig behozatja a vörösökkel és kegyetlenül megvereti. Alig tud hazavánszorogni, de másnapra mégis hült helye neki. A plebános sem kerüli el a sorsát. Följelentik, hogy a „régí jó világról“ beszélt a szószékről, ez pedig ellenforradalmi frázis, mert nem a régi világ volt jó, hanem a mostani, a vörös világ. Grünzweig őt is megvereti a vörösökkel, akik vihogva csapkodják agg lekipásztorkat. Grünzweig aztán nagy kegyesen azzal bocsájtja el, hogy még az egyszer tulságosan elnéző volt iránti. Az ördeg pap igenlőleg bölintott a fejével és csendesen ezt mondta:

— Ibant apostoli . . .

Grünzweiget majd a guta ütötte meg mérgében. Ez a közismert szentirási idézet ugyanis az Apostolok Cselekedeteinek könyvében így áll: „És örvendő menének el az apostolok a Tanács színe elől, mert méltóknak találattak, hogy Krisztusért gyalázatot (megostorozást) szenvedjenek el.,,

A VÖRÖS HUSVÉT.

Az öreg plebános hívei egyre fogytak. A fiatalabakat elkapta a vörös áradat, a frontról visszaözlött katonaságot pedig már odakint lezüllesztette a bomlasztó propaganda. Még az asszonyok közül is igen sokan éltették a kommunizmust, mert most minden szabad lett nekik . . . Az ezernél több hívő közül még százan sem jártak a templomba. Az öreg pap azért rendesen végezte a misét, litániát, de, ha beteghez hívták, csak papicivilben vitte a szentséget, óvatosan lekerülve a kertek alá. Ha valamelyik hive elszólta magát, rögtön csendre intette, mert hiszen akkor rengeteg sok volt a besugó.

Virágvasárnapján minden megokolás mellőzésével

kihirdette, hogy ebben az évben nem lesz feltámadási körmenet, hanem csak a templomban tartják meg a szertartásokat. Az asszonyok közül sokan felzokogtak erre a szomorú hirdetésre.

Amint emlékszünk még rá, húsvét táján nagy vere-ségek érték a gyülevész vörös hadakat. Szaladtak, mint a patkányok. Ezt a vereséget néhány meggondolatlan tulbuzgó keresztény ember biztató jelnek vette és nyil-tabban kezdett hazafias hangnemben nyilatkozni. Tud-juk, hogy ennek a elhamarkodott felbuzdulásnak meny-nyi vértanúja lett. A szabadulás órája még nem érke-zett el, s áldozatok száma még nem telt be.

A hazafias magyarság helyzete egyre súlyosabb lett, mindig nagyobb óvatosságra lett szükség, hogy a gyanutlan polgárokat be ne börtönözzék, veszthelyre ne hurcolják. Így volt ez a falvakban is. A „keresztény“ kommunisták lettek a legszorgalmasab besugók, s nem volt nagyobb örömük, mint mikor a papjukat a vörös direktórium megfenyegette, hogy ne merjen többé er-kölsi prédikációkat tartani.

PATER BRUNÓ PALMAJA.

Az öreg plebános már az urnapi körmenetet sem tudta megtartani. Nem is lett volna tanácsos, mert ki tudta volna azt a megvadult tömeget visszatartani, hogy az Oltáriszentséget meg ne dobálják? Aztán meg ki mert volna abban a vörös világban oltárokat emelni a falu utcáin?

Urnapja abban az évben június 19-ére esett. Julius 26.-án lett volna a bucsunapja a templomnak, amit min-dig a rákövetkező vasárnap, tehát ebben az évben 27.-én kellett volna megtartani. A plebános azonban már július elején betegeskedni kezdett. A háziállatait mind ellopták, tehát csak abból tengődött, amit bátrabb hívei esténként, sötétben vittek neki. Megesett néha, hogy ismeretlen valaki egy-két csirkét dobott be az udvarba,

aztán eltűnt. Szegény plébános rettenetesen lefogyott, hiszen még tejet sem kapott a falujában. A sok koplalás meg a betegség ágyba döntötte. Július második vasárnapján már nem tudott misézni. A kántor énekelt a hívekkel, aztán imádkoztak és hazamentek.

Nagyon rosszul esett a plébánosnak, hogy a hívői még a bucsúnapra is mise nélkül maradnak, de az állapota semmi javulással sem kecsegtette. Végre gondolt egy merészet és levelet írt a legközelebbi ferencrendi zárdának, amelyben híven előadta az ottani állapotokat és azt kérte a gvárdiántól, hogy, ha jónak látja, küldjön egy bátor pátert, aki legalább azon a két napon helyettesíteni tudná.

25.-én este kopogtattak a plebánia kapuján. Egy ferencrendi páter volt. Hozzá még hábitusban, kordával. A jó öreg plébános szólni sem tudott a meglepetéstől.

— Laudetur Jesus Christus! Páter Brunó vagyok.

— In aeternum. Hogy mert így utra kelni?

— Kocsin hozott idáig egy becsületes hívünk. Van-nak még „fehérek“ elegen, hála Istennek!

— Jaj, páterkám, most jó lenne, ugy-e, egy kis vacsora. Talán tud még az az öregasszony valamit keríteni.

— Köszönöm, plébános ur, ma ugyis péntek van. Holnap meg majd küld a jó Isten valamit, miként egykor szent Pál remetének.

A plebánia-épület a templom közvetlen szomszédságában volt, egyszerűen át kellett csak sétálni az udvaron. Így a vörösök nem is szereztek arról tudomást, hogy idegen pap érkezett a faluba.

Páter Brunó szombaton misézett, gyóntatott, aztán a plébánossal beszélgetett, természetesen az akkori rettenetes helyzetről. Ő sokkal többet tudott, tehát több rémtetttről is beszélt, de egyre hangsúlyozta, hogy már nem tarthat sokáig, hogy ő legfőlebb egy hónapot mer igérni a vörös uralomnak.

Vasárnap aztán megtartották a bucsu napját, a lehető legszerényebb módon. Az oltáron csak két gyertya égett, mert az is fogytán volt, a papnak csak két gyerek minisztrált, mert a nagyobbak már kommunisták lettek,

oltárdiszül valahonnan összesen két cserép muskátli került elő, s az egybegyűlt hívek még a padokat sem töltötték meg. Bezzeg más években már hajnalban durrogtak a mozsarak, az egész falu kiöltözködve tódult a templomba, az oltárt telerakták virággal, tizenkét gyer-tya szokott égni és a gyerekek szinte összeverekedtek, annyi volt a ministráns.

Sokan könnyeztek, mikor azt a szegényes „pompát” megpillantották, s a bátrabbak odasugták egymásnak.

— Hát meddig fogja még a jó Isten ezt a gonosz-ságot túrni?

Páter Brunó föllépett a szószékre. Körülnézett a gyér hallgatóságon s első pillanatra azt határozta el, hogy most olyan beszédet tart ami nemcsak ezt a néhány hűséges embert erősíti meg a hitében, hanem ezek által másoknak is vigaszára lesz. A szenvedésekről beszélt. A szenvedők érdemeiről, a türelem jutalmáról, az üldözések lelki hasznáról és a küzdők örök koronájáról. Összeszedte minden buzgalmát, minden ékesszólását, hogy ezt a napot feledhetetlenné tegye ez előtt a néhány buzgó hívó előtt. Minden szava bátorítás volt a csüggedőkhöz, biztatás a kétkedőknek és örvendeztetés a bátran harcolókhöz.

— Ne féljetek, — így fejezte be beszédét, — ne féljetek, ezt mondá Krisztus Urunk, mert én meggyőztem a világot. Ne féljetek, mert Krisztus Urunk megígérte, hogy velünk lesz a világ végezetéig, ne féljetek, mert Ő kijelentette, hogy az Egyházon a pokol kapui sem tudnak erőt venni!

Ez a beszéd csupa olyan ember előtt hangzott el, akik közül egy sem volt híve Kun Bélának. Akadt azonban olyan jóhiszemű ember közöttük, aki elmondta övéinek, hogy az a barát milyen szépen prédikált.

Igy aztán nem lehet csodálni, hogy a direktórium mindjárt másnap tudomást szerzett a „lázító” beszédről. Mondanunk sem kell, hogy Brunó atya minden mondatát kiforgatva írta össze a besugó.

28.-án reggel vörös katonák dörömböltek a plebánia kapuján.

— Hol az a csuhás, aki tegnap a templomban mókázott?

A vörös ideológia szerint a mise „mókázás“ volt.

Brunó atya rögtön jelentkezett:

— Én miséztem.

— Akkor jőjjön velünk!

Brunó csak a breviáriumát kereste meg, aztán rövidesen köszönt a beteg fekvő megrémült plebánosnak és szó nélkül odaállt a vöröskatonák közé.

Elindultak vele a községházára és egyenesen belökték a fogdába.

— Majd, ha a vádbiztos elvtárs megjön Pestről, akkor fogják kihallgatni.

Szegény Brunó azt hitte, hogy legfőlebb órákról lesz szó, Grünzweig vádbiztos azonban csak harmadnap este érkezett meg. Addig őt ott tartották a szűk kóterben, amelyen csak egy nyomorúságos ablak volt. Alig tudta a breviáriumot olvasni. Az élelmezése olyan volt, hogy hajdanában a kolostor kutyája is különbet kapott.

Harmadnap este érkezett meg Grünzweig Budapestről. Rögtön jelentették neki az esetet. Magánkívül volt az örömtől. Ekkora szerencsét! Hogy a gyűlölt Végváry Gábor mégis a keze közé került! Nohát majd megmutatja, hogy nem fog elevenen kikerülni!

Augusztus elsején reggel ült össze a direktórium.

Elővezették a pátert. A bajuszos, szakállas alakban Brunó nem ismerte föl Grünzweig Izidort.

— Hogy hívják magát? — kiáltott rá Ehrenstein, az elnök.

— Végváry Brunó.

Most Grünzweig a vádbiztos förmerdt rá:

— Az igazi nevét mondja; a világi nevét, ne azt, amit a csuhások adtak magának!

— Doktor Végváry Gábor.

— Látja, mindjárt az első kérdésnél hazudott. Maga hogy merte ebbe a helységbe a lábát betenni? Koldulni jött ide?

— A beteg plebános urat helyettesítettem.

— Jegyezze meg, hogy nincs ur, hanem csak elvtárs. Maga vasárnap prédikált és a tanuk állítása szerint azt mondta, hogy most nagy szenvedések vannak, hogy a proletárdiktatura üldözi az egyházat.

— A proletárdiktaturát egy szóval sem említettem.

Én a régi keresztény-üldözésekből indultam ki . . . Hiszen önök ki is prédikáltatták, hogy a proletárdiktatura nem üldözi a vallást.

— Ne fecsegjen annyit! Maga még azt is mondta, hogy nemsokára vége lesz az üldözésnek és visszatér a papok uralma.

— Ilyet nem mondtam.

— Megátalkodott népcsaló! Az elvtársak mindent hallottak és pontosan följegyezték.

Most Ehrenstein szólalt meg:

— A vádlott kihallgatását bezárom. Vádbiztos elvtárs, minő büntetést indítványoz erre a lázítóra?

Grünzweig most felállt, a két karjával nagyot kanyarintott a levegőben, mint aki valami szörnyű dolgot akar mondani, aztán patetikus hangon így szólt:

— Elvtársak! Benünket azért ruházott fel a tanácsköztársaság az ítélkezés hatalmával, hogy gondosan öröködjünk a forradalom vívmányai felett és a legkisebb támadást is, ami ilyen sötétben bujkáló alakok részéről jön, példásan megtoroljuk. Vajjon lehet-e szörnyűbb bűncselekményt elképzelni, mint mikor valaki a hiszékeny népet szőszékről izgatja a proletárdiktatura ellen? Lehet-e nagyobb veszély a nép jólétére nézve, mint mikor egy csuhás az ő mókáit használja fel, hogy ott a proletárdiktatura megbuktatásáról dumáljon? Ugyebár nem. Nos hát akkor erre a fickóra is a legsúlyosabb büntetést, az akasztófát kell irányoznom.

— Helyes! Helyes! üvöltött rá az egész direktórium.

A páter kissé összerezett, majd behunyta a szemét s az ajkai mintha imát rebegtek volna . . .

Ehrenstein fölállt:

— A forradalmi törvényszék Végváry Gábort, álnéven Brunót, halálra ítélte. Az ítéletet még ebben az órában végrehajtjuk. Vezessék ki az elítéltet!

Nem is vártak egy órát. Minek is vártak volna? Volt akkor megkegyelmezésnek helye? Aztán nem a legkedvesebb dolog volt nekik, hogy egy papot tehettek el láb alól?

Ugy tizenegy óra tájban indultak el a páterrel a községház udvaráról. Kivezették a határba, ahol az út mellett egy öreg juharfa állt. Grünzweig, mint vádbiz-

tos, meg hat vöröskatona kísérté az elítéltet.

Brunó egész uton csendesen imádkozott. A zsoldárt mondta, amit haldoklók mellett is szoktak imádkozni: Boldogok, akik szeplőtelenek utjukban . . . Nemsokára odaértek a fához. Nehány kíváncsi ember kísérté a menetet. Voltak köztük olyanok is, akik vasárnap még hallgatták a prédikációját és szívük mélyén sajnálták a fiatal papot, de szólni egyikük sem mert, hiszen jól tudták, hogy akkor ők is hasonló sorsra jutnak.

Most a páter kezeit összekötözték, aztán az egyik vörös katona felmászott a fára, átvette a kötelet a szélső ágon, s lehajította a másik végét, amelyen hurok volt. A többi erre nekiugrott a páternek, rávetették a hurkot a nyakára és húzták fölfelé. Mikor úgy egy méternyire lógott a test a földtől, a fához ugrottak és annak derekán körülesavarták a kötelet.

Grünzweig most a haldokló elé állt és harsány hangon így szólt:

— Ez a csuhás a proletárdiktaturát szidalmazta és a tanácsköztársaság ellen izgatott. A forradalmi törvényszék példaadásul halálra ítélte. A hullája itt fog estig lógni. Akkor, ha akarják maguk, eltemethetik, de csak itt szabad neki gödröt ásni. Aki koporsóba merné tenni, az a forradalmi törvényszék elé kerül.

Aztán intett a hat pribéknek s azok lépésben elindultak vele.

*

Akik végigélték azt a szégyenletes korszakot, amikor a zsidó népbiztosok öles plakátokon hirdették, hogy „a szociális termelésből fakad a jólét“ s amellelt örülnünk kellett, hogy gerstliből meg tökből eleget tudtunk kapni, azok jól tudják azt is, hogy néha milyen messze vidékre kellett elmenni, hogy legalább ételnek nevezhető valamihez hozzájussunk. Szamuelyék a vidéket is fosztogatták, úgy hogy némelyhol a falusiak is órák hosszat gyalogoltak, míg valahol meg tudták szerezni, amit azok tőlük elraboltak.

Ezek az inséges napok Varsányiékra is elkövetkeztek. Varsányit egyszerűen kidobták a birtokból. Csinos intézőt, mert a gazdáját menteni próbálta, bebörtönytették, nem maradt tehát más hátra, mint Adél nagynénjéhez, a Terka nénihez menekülni. Harsányi nagyon ne-

hezen tette meg ezt az utat. Már egy év óta gyötörte a köszvény. Terka néni most nem a városban lakott, ahol azon a nevezetes virágvasárnapján meglátogatták, hanem kiköltözött a kis birtokára.

Összezsapta a kezeit, mikor Adél az apjával meg hűséges szobalányával beállított hozzájuk. A kocsin egy nagy láda volt, ebben volt minden, amit meg tudtak menteni. Pénzt hoztak magukkal bőven. De ennivaló, az ezen a vidéken is nagyon szűken volt. Másnap Adél kijelentette, hogy ő elmegy a közeli falvakba élelmet keresni. A szobalány mindjárt ajánlkozott kísérről.

— Csak aztán a nagyságos asszony ne valami jó ruhát vegyen magára! Aztán meg tessék nekem megengedni, hogy az uton elvtársnőnek szólítsam.

Dél felé el is indultak. A lány egy nagy kosarat vitt a karján. Adélon egy régi gallér volt, az a régi, amelyben még Gáborral sétálgatott a kertjükben . . .

Már estefelé járt az idő, amikorra össze tudtak szedni valamit. Maguk sem tudták, hol járnak.

Egyszer csak nagy csődületet láttak a falu végén. Az emberek egy fa körül álltak, amelyről most vettek le egy hullát. Adél összeborzadt.

— Ugyan ki lehet az a szerencsétlen?

— Talán valami öngyilkos. Én odamegyek. Tet-szene addig a kosárra vigyázni?

És már futott is a csoportosuló emberek felé. De nemsokára visszaszaladt. Csupa könny volt a szeme.

— Egy pap! Ugy sirnak ott az asszonyok . . .

— Hát akkor én is megnézem szegényt. Nem volt az öngyilkos, hanem a vörösök végezték ki.

— Igen, az emberek is azt mondják. Már ássák a sirt.

A két nő befurakodott a falusiak közé. A tetem ott feküdt a fa alatt . . .

Adél rápillantott és velőtrázó sikoltásban tört ki:

— Gábor!

Azzal lerogyott a halott mellé.

A falusiak megdöbbentek. A négy ember kezében megállt az ásó. A szobalány is ijedten ugrott urnője mellé.

— A testvére lesz ez a nagysága, — süttogta az

egyik asszony.

— Mindegy, — felelt halkan az egyik ember, — itt kell elásnunk, különben gajdeszbe küldenek bennünket is.

Adélt átkarolta a szobalány és együtt sírt vele. Ő is emlékezett az urnője egykori vőlegényére. Eszébe jutott az a sok mende-monda, aztán a főjegyző tragédiája és most, ime itt fekszik a hűséges, szegény . . .

Adél csak sirt, zokogott és csókolgatta a kihülő tetemet:

— Gabikám! Én édes Gabikám! Bocsáss meg nekem! Én megszenvedtem már mindenért! Drága Gabikám, te az Isten vértanuja lettél, imádkozzál odafent mi értünk! Gabikám, így kellett téged még egyszer viszontlátnom! Még egy virágot sem tehetek a koporsódra . . . Édes Gabikám, legalább a testedet vihetném magammal, hogy ott, a kertünkben temethesselek el. Édes Gabikám, csak még egy szavadat hallhatnám, csak egy fohászat annak az imádságos ajkadnak . . . Én édes mindenem, jőjj el hozzám a csendes éjszakákon, hiszen most már szabad vagy, szent vagy, oh mondj nekem csak egyetlen vigasztaló szót! Oh maradj lélekben velem. Édes Gabikám, add ide a rózsafüzéredet, hadd vigyem el emlékül, amin te annyit imádkoztál érettünk . . .

Az egész nép meghatva, szinte mozdulatlanul hallgatta Adél siránkozását. Az egyik ember azonban végre mégis odalépett hozzá:

— Nagyságám, vagy elvtársnő, engedje meg, hogy elföldeljük, mert bennünket is súlyos büntetés érhet.

— Adél föltérdelt és körülnézett:

— Jó emberek, hát hol a koporsó?

— Nem szabad koporsóba tennünk. Grünzweig elvtárs megtiltotta.

— Grünzweig? — Istenem, megint az a Grünzweig! Hát végre gyilkosa lett szegénynek.

— Csendesebben, elvtársnő, mert a vádbiztos elvtárs magát is elfogatja. Ha majd később más világ lesz, akkor el lehet vitetni a halottat, de most teljesíteni kell a parancsot.

— Hát így akarják elásni, mint az ebet? Hiszen így a rögök a szemeibe, a szájába hullnak! Isten, tégy csodát, hiszen ez borzasztó kegyetlenség szegény halottal szemben.

Most a szobalánynak támadt egy mentő gondolata:

— Jó emberek, hozzanak ide két deszkát valahonnan s azt tegyék rá szegényre valahogyan, hogy a föld ne hulljon az arcába. Megfizetjük az árát, meg a fáradságot is.

Még ott állt a szekér, amin a sirásó emberek jöttek, s azon volt is két deszka. Odahozták.

Két ember leugrott a kiásott gödörbe.

Adél még egyszer szívetrázó zokogással végigcsókolta a halott fájdalmas arcát, aztán leeresztették a gödörbe.

— Várjanak! — kiáltott Adél idegesen, — ezt te rtísék az arcára szemfödő helyett!

Azzal lekapta a válláról azt a gallért, amelyben egykor annyiszor sétált Gáborral a kertjükben és oda nyújtotta az embereknek.

Ez a bodogemlékű gallér lett a vértanu-pap szemfödője.

Az emberek elkezdték behányni a földet.

Az egyik öreg paraszt levette a süvegét és elesukló hangon belekezdett a halotti énekbe:

„*Ments meg engem, Uram, az örök haláltól ...*“

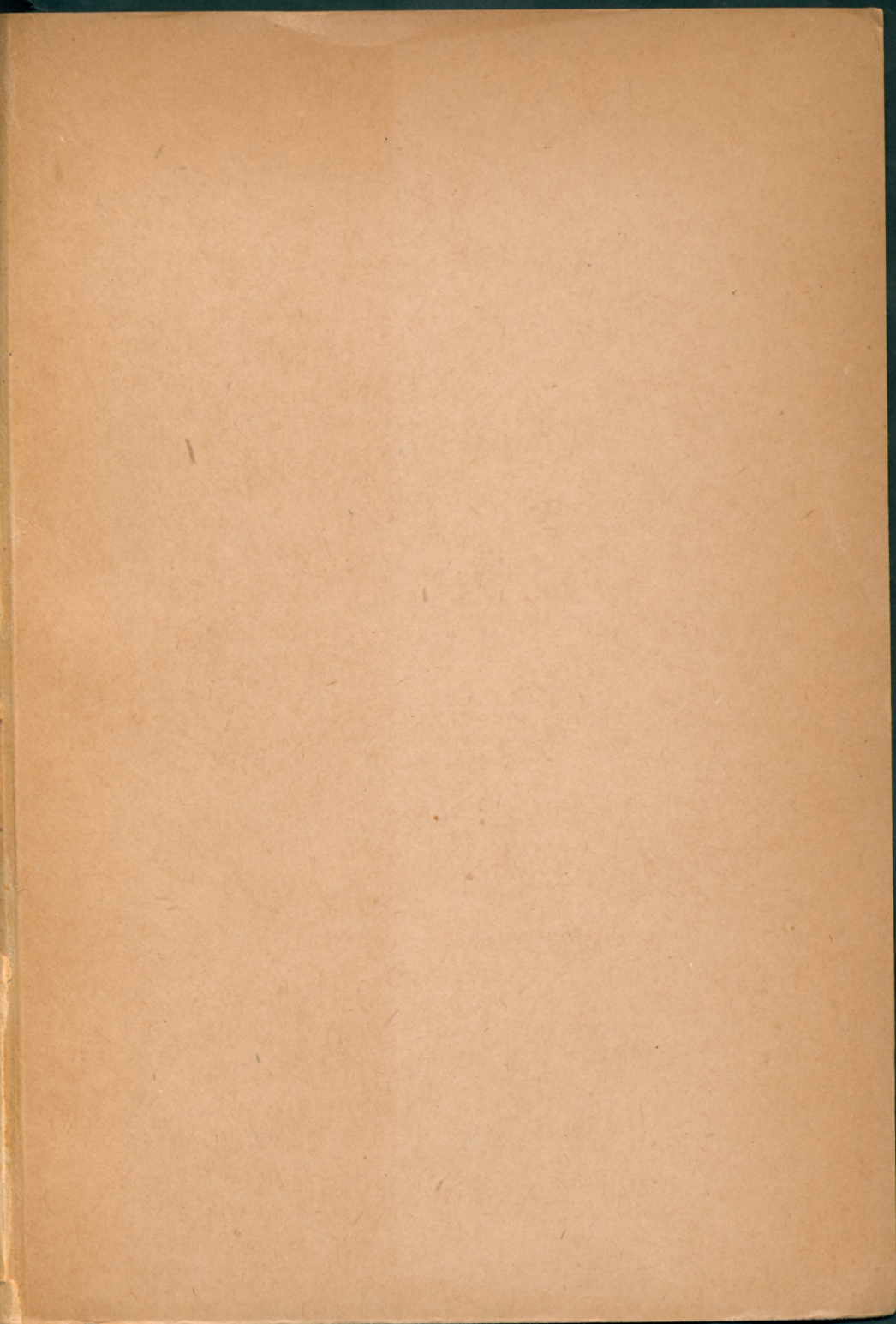
Az egész nép vele énekelt. Minden szem könnybe lábadt.

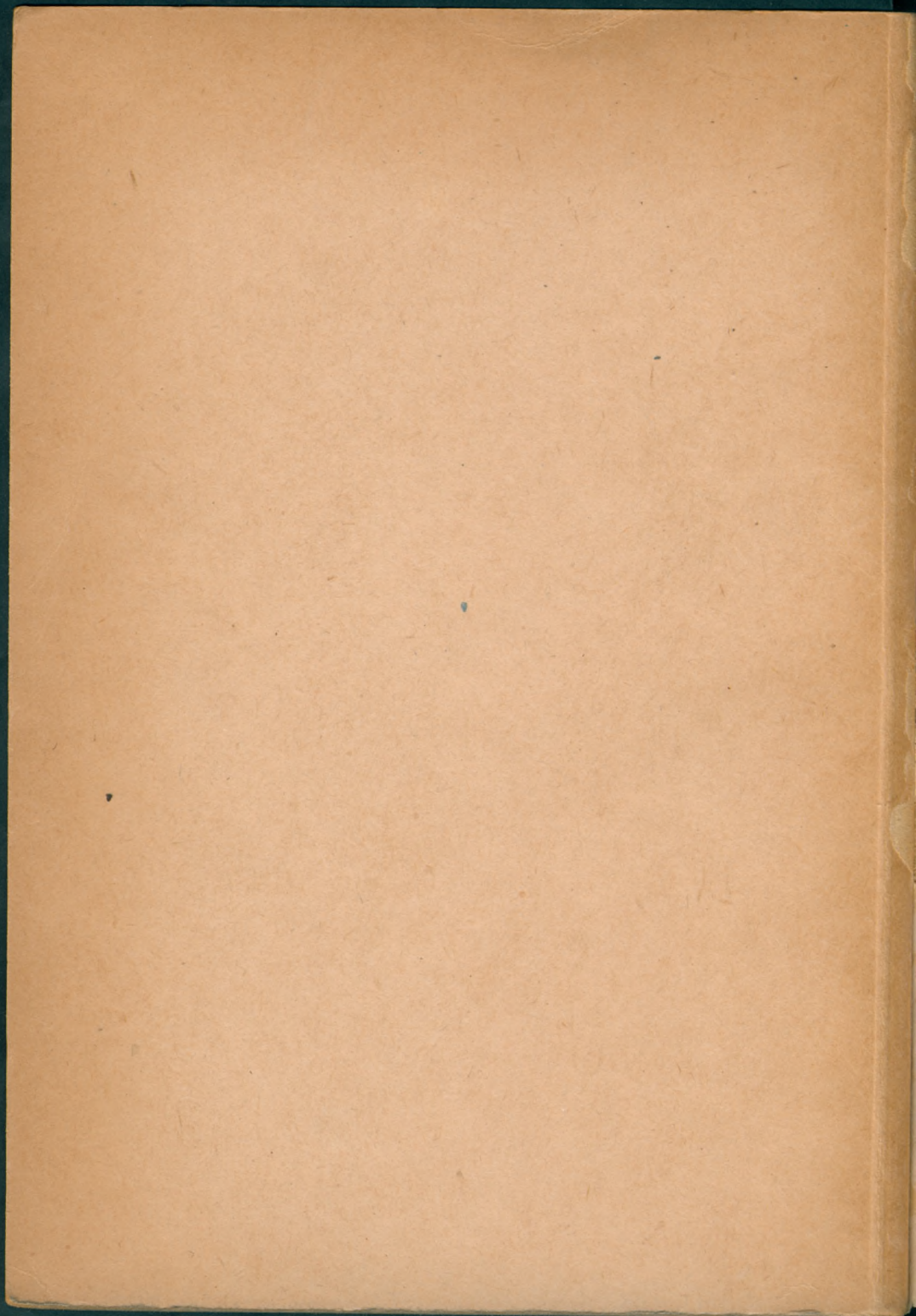
Grünzweig elvtárs pedig ekkor már utban volt Svájc felé. Pesten megsúgták neki, hogy a proletárdiktatura utolsó óráit éli ...

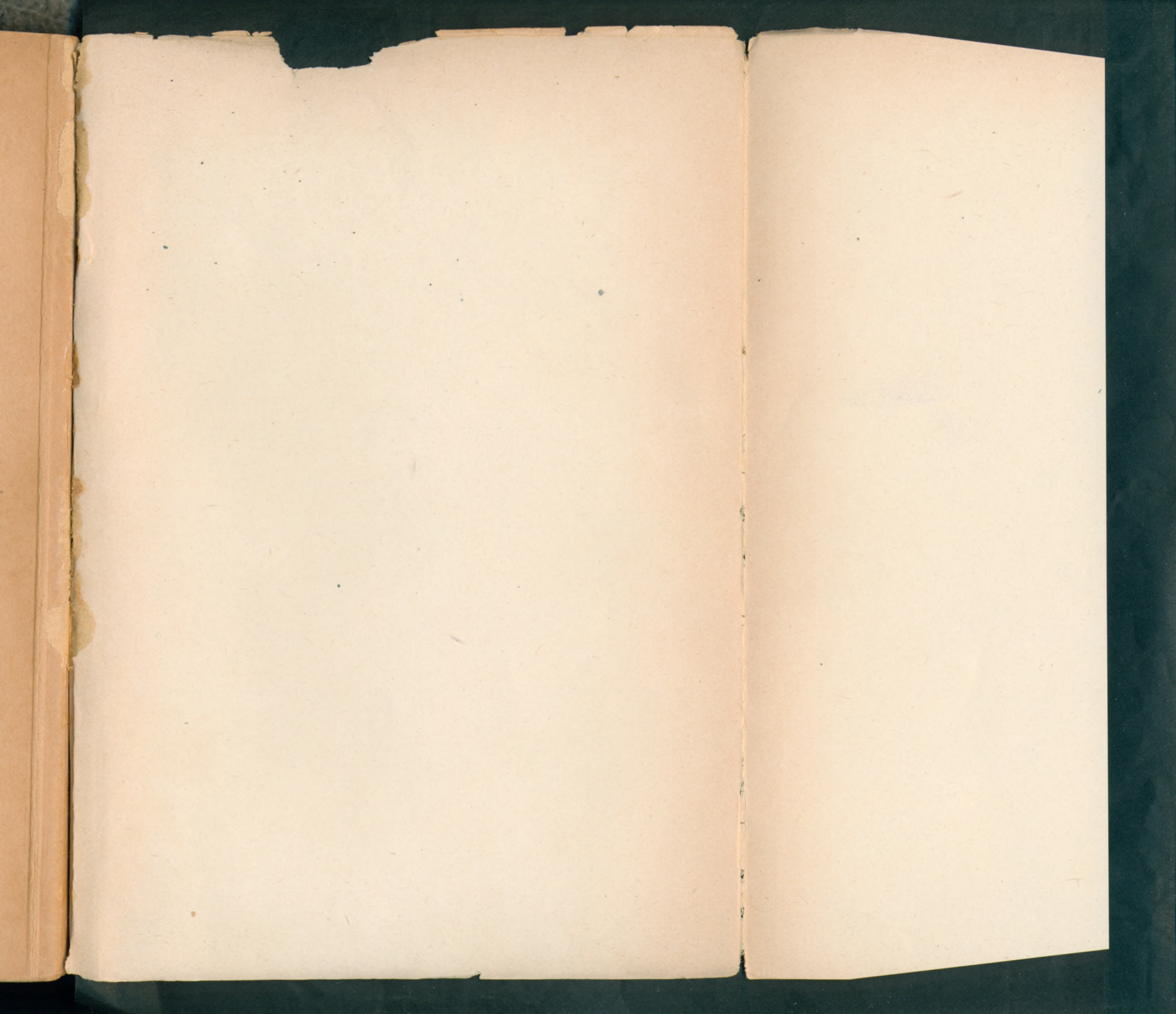


Felelős kiadó: Luzsénszky Alfonz.

Nyomatott Nagy Vince könyvnyomdájában: Budapest, VII., Rottenbiller-u. 34. — Telefon: 425—774.







LUZSÉNSZKY ALFONZ: TORTÉNETEK

LUZSÉNYSZKY ALFONZ: TÖRTÉNETEK